

XVI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS DE SÓLLER I FORNALUTX

Fotografia de portada: Guillem Colom Casanovas. Museu Balear de Ciències Naturals

Edita: Ajuntament de Sóller i Ajuntament de Fornalutx

© dels autors, 2022

Col·labora: Estanc de Plaça

Impressió i disseny: Gràfiques Rubines, Binissalem

Dipòsit legal: PM 00413-2022

El present volum recull les comunicacions presentades a les XVI Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx, celebrades a Can Xoroi (Fornalutx), els dies 5 i 6 de novembre de 2021. Comitè científic a carrec del Grup de Recerca i Estudis Sollerics (GRES): Aina Mora Vives, Dr. Antoni Quetglas Cifre, Antoni Frau Mayol, Carolina Constantino de la Pena, Cristina Fiol Paris, Dr. Francesc Lladó Rotger, Irene Cabrer González, Jaume Albertí Sastre, Jaume Deyà Miro, Josep A. Morell González, Josep Sunyer Ribas, Dr. Manel Calvo Trias, Pere Crespi Isern, Pere Frontera Alemany i Plàcid Pérez Pastor.

XVI JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS
DE SÓLLER
I FORNALUTX

Índex

Presentacions

Carlos Simarro Vicens. Batle de l'Ajuntament de Sóller *[Pàgina 13](#)*

Francesc Marroig Arbona. Batle de l'Ajuntament de Fornalutx *[Pàgina 15](#)*

Notes biogràfiques de Guillem Colom Casanovas *[Pàgina 17](#)*

Lluc Garcia Socias

Societat, cultura i art

Federico Díaz Falcón i el seu llibre *Sóller ciudad ideal* *[Pàgina 27](#)*

Francesc Lladó i Rotger

Les cases de Sóller — propietaris i habitants — el carrer del vent *[Pàgina 41](#)*

Pere Frontera Alemany

La Fundació Antònia Magraner i uns missals publicats a Sóller *[Pàgina 69](#)*

Josep A. Morell González

Notícies relacionades amb Sóller i Fornalutx a la revista

"El Magisterio Balear" (1901-1916) *[Pàgina 89](#)*

Antoni Aulí Ginard i Joan Pons Julià

40è aniversari de l'Institut Guillem Colom Casanovas

(Primera part): 1975-1985 *Els primers anys* *[Pàgina 103](#)*

Juan Antonio Fernández Vila

Sóller, la memòria democràtica i l'educació *[Pàgina 125](#)*

Julià Joy Marroig

Un itinerari didàctic de memòria democràtica a la Vall de Sóller *[Pàgina 139](#)*

Julià Joy Marroig

Vint anys dels Xeremiers de Sóller *[Pàgina 165](#)*

Joan Carles Simó Artero

Geografia, medi ambient i territori

Reconstrucció de la inundació del torrent Major l'any 1974 *Pàgina 181*

Carys Thomas, Ioanna Stamataki i Joan Rosselló

Guillem Colom Casanovas i les pluges de fang de l'any 1947 *Pàgina 195*

Lluc Garcia Socias

Història

La divisió de Sóller amb les viles de Deià i Bunyola.

Història i curiositats *Pàgina 203*

Tomàs Mut Ferragut, Antoni Quetglas Cifre, Antoni Reynés Trias i Antoni Josep Sosa Rullan

La divisió de Sóller amb les viles d'Escorca i Fornalutx.

Història i curiositats *Pàgina 227*

Tomàs Mut Ferragut, Antoni Quetglas Cifre, Antoni Reynés Trias i Antoni Josep Sosa Rullan

El procés de compra del Camp d'En Maiol per part de la Sociedad Deportiva Sollerense (1932-1942) *Pàgina 253*

Guillem Celià Dasi

Guillem Colom Casanovas i la *Unión de Intelectuales Católicos* (1950-1953) *Pàgina 265*

Antoni Quetglas Cifre

«Sóller, on vas?»: mobilitzacions ciutadanes dels anys noranta contra un model de creixement desmesurat *Pàgina 275*

Paula Nigorra Vaquer

Patrimoni

**Una proposta de posada en valor i dinamització
del patrimoni arqueològic solleric** *Pàgina 291*

*Jaume Deyà Miró, Carme Garau Pons, Joana Medina Mayol, Pere Rodríguez Estarellas,
Pere Crespi Isern i Carme Frau Lladó*

Els pergamins de l'Arxiu Inter-parroquial de Sóller. Estudi i sumari *Pàgina 297*

Plàcid Pérez Pastor

Presentacions

Carlos Simarro Vicens

*Batle de l'Ajuntament de Sóller
Sóller, maig 2022*

Benvolguts i benvolgudes,

Tenim el plaer de presentar-vos el volum número setze de les nostres estimades Jornades d'Estudis Locals. Aquest llibre recull el conjunt de les comunicacions llegides durant les Jornades d'Estudis Locals de l'any passat. Foren unes jornades marcades encara per la pandèmia del COVID, si bé començarem a aconseguir certa normalitat i un alt grau de participació tant d'articles com d'assistència.

Després de les jornades ve la següent passa, que és l'edició del material presentat. Aquí teniu, estimats i estimades lectors, la feina feta. Per tant, gràcies a la feina fet pels dos Ajuntaments, Sóller i Fornalutx, som fidels a la cita.

Les nostres jornades s'han convertit en un referent pels investigadors locals i forans i ens ajuden a conèixer i comprendre millor aspectes sobre la història, el patrimoni i la cultura de la nostra Vall.

L'edició del 2021 es va dedicar a la figura del Fill Il·lustre de Sóller Guillem Colom Casanovas, insigne geòleg de reconegut prestigi internacional. Per aquest motiu dins el llibre trobareu diversos articles relacionats amb la seva figura i els seus treballs.

Per l'Ajuntament que tenc l'honor de presidir és un plaer doncs poder prologar aquesta edició i estic ben segur que en gaudireu de la seva lectura.

Finalment, m'agradaria donar les gràcies a totes les persones que fan possible les Jornades i el llibre que teniu a les mans. Vull expressar el meu agraïment als membres del Grup de Recerca i Estudis Sollerics (GRES), al regidor de cultura Miquel Nadal i al personal de la Regidoria de Cultura i de l'Arxiu Municipal, a l'Ajuntament de Fornalutx i al seu regidor de cultura Felip Reynés i com no, a totes les persones que presentaren comunicacions i a les que assistiren com a públic.

Francesc Marroig Arbona

*Batle de l'Ajuntament de Fornalutx
Fornalutx, maig 2022*

Benvolguts lectors i lectores,

Un any més puc gaudir de fer-vos la presentació del llibre de les Jornades d'Estudis Locals, les quals es celebraren a Fornalutx el mes de novembre de l'any passat.

Malgrat que encara sofrim els efectes de la COVID i les restriccions sanitàries, poguérem celebrar-les amb èxit de públic i de participació. I vàrem aconseguir, gràcies a la tasca dels organitzadors i dels ajuntaments de Fornalutx i Sóller, poder tenir un esdeveniment cultural quasi com abans de la pandèmia.

Així doncs, el llibre que teniu a les mans recull totes les comunicacions que es presentaren, de les quals segur que en gaudireu. Presentam així un nou volum que passa a formar part de la important col·lecció que tenim sobre la història, la cultura i el patrimoni de la nostra Vall.

Com a representant del municipi Fornalutx, vull donar l'enhorabona a tots els que fan possible aquest acte: comunicants, ponents i organitzadors (Grup de Recerca i Estudis Sollerics, personal dels dos ajuntaments, etc.), sense els quals no seria possible tenir aquest llibre en les nostres mans. A tots, gràcies!

Notes biogràfiques de Guillem Colom Casasnovas

Lluc Garcia Socias¹

Guillem Llorenç Bonaventura Colom i Casasnovas va néixer a Sóller (Mallorca) el dia 10 d'agost de l'any 1900. Fill de Guillem Colom i Muntaner i de Catalina Maria Casasnovas i Frontera, Guillem Colom Casasnovas va estudiar les primeres lletres a les monges i posteriorment començà al col·legi que els Germans de les Escoles Cristianes -La Salle-, més coneguts com "els frares de baverall", tenien al Convent de Sóller.

A principis del segle XX, Sóller era una població molt activa. Els contactes comercials i l'emigració per via marítima, especialment a França, va obrir als sollerics les portes de la modernitat econòmica i cultural. El Ferrocarril de Sóller, impulsat pels elements més actius de la ciutat -entre d'ells el pare de Guillem Colom Casasnovas- era el principal símbol de l'esperit obert d'una ciutat moderna i feineria. En aquest context va néixer el que després seria un dels principals naturalistes espanyols del segle XX.

Guillem Colom Casasnovas

L'entorn natural i privilegiat de la Vall de Sóller, molt probablement, va influir en despertar la curiositat que Guillem Colom va sentir des de molt jove envers l'estudi de la naturalesa. Encara que no estigui documentat cap contacte del nin Colom amb naturalistes de l'època, en el temps que estudiava al Convent, un dels ensenyants que hi exercien era el botànic Émile Marie de Fricquegnon, més conegut amb el nom religiós de germà Bianor. Aquest naturalista va estudiar i classificar les espècies vegetals de la Vall entre els anys 1905 i 1912.

La vocació de Guillem Colom envers l'estudi del món natural es manifestà des de ben prest. L'atreien especialment els insectes, que recol·lectava i estudiava amb passió. Ja des de ben jove demostrà que era molt més que un simple col·leccionista i que tenia un gran esperit d'observació quan anotava minuciosament els aspectes ecològics dels insectes que capturava. Als 14 anys d'edat inicià correspondència amb coneguts entomòlegs de l'època i als 18 anys ja era membre numerari de la Societat Española d'Entomologia.

La família de Guillem Colom era propietària d'una gran possessió a Pollença -la finca de Llenaire- on, entre els anys 1916 i 1920, el jove Colom recol·lectà una bona mostra entomològica de Mallorca que preparà segons les normes a l'ús amb tècnica acurada i anotacions precises. Per a la determinació dels seus insectes no dubtà en mantenir correspondència, epistolar i d'espècimens, amb els millors especialistes espanyols del moment com els reconeguts entomòlegs Cándido Bolívar, José María de la Fuente, José María Dusmet o el religiós mallorquí Joan Jordà. El camí del naturalista apassionat i del gran científic estava ja iniciat.

¹ Publicada a l'obra QUETGLAS CIFRE, Antoni (coordinador): *Fills Il·lustres de Sóller*, Palma, Promomallorca edicions, 2012.

A principis de la dècada de 1920, la guerra que va emprendre l'Espanya al nord d'Àfrica contra les tribus del Rif, va suposar un punt d'inflexió en el futur acadèmic de Guillem Colom ja que a causa d'aquest conflicte va ser reclutat i hagué d'interrompre els seus estudis formals. Tot i que realitzà el seu servei militar sense sortir de Mallorca -al Pont d'Inca- sempre considerà -i així ho manifestà en diverses ocasions- que la seva estada a l'exèrcit havia suposat per a ell la pèrdua d'un temps preciós i la causa per la qual no arribà a iniciar estudis superiors.

Tot i això, per la mateixa època, continuava la seva passió per la recerca científica. L'any 1920 va poder adquirir el seu primer microscopi, una eina indispensable per a qualsevol naturalista. Des del seu improvisat laboratori de la casa pairal de Cas Fidever, el microscopi li permeté descobrir tot un món invisible i va fer que s'interessés per l'estudi d'un grup d'organismes unicel·lulars: els protozous. La seva atenció es centrà inicialment en l'estudi dels protozous paràsits i comensals del sistema digestiu dels insectes. Però l'afició de Colom envers els organismes unicel·lulars tendria més transcendència de la que ell mateix podia imaginar. Ben prest, els foraminífers, un grup de protozous dotats d'una closca microscòpica, que podia recollir en abundància a les platges de Sóller i Pollença, cridarien la seva atenció.

L'any 1919 va néixer una forta amistat entre Guillem Colom i el geòleg Bartomeu Darder i Pericàs (Palma, 1894-Tarragona, 1944), a qui Colom conegué quasi per casualitat. Bartomeu Darder, reconegué tot d'una el gran potencial de Colom com investigador professional i l'encoratjà perquè orientàs la seva afició de forma seriosa i iniciàs l'estudi dels foraminífers fòssils continguts dins les roques sedimentàries.

Aquesta especialitat, la micropaleontologia, era pràcticament desconeguda en aquells moments a Espanya i Darder creia que a l'Estat espanyol feina falta algú que es dedicqués a aquest camp pel seu gran interès com a ciència auxiliar de la geologia. Posteriorment, Bartomeu Darder posà Colom en contacte amb el gran geòleg francès Paul Fallot (Estrasburg, 1889- Paris, 1960) perquè aquest l'ajudàs a completar a França la seva formació autodidacta. Paul Fallot fou un dels més destacats geòlegs europeus del seu temps i l'any 1922 publicà una completa tesi sobre la Serra de Tramuntana de Mallorca.

L'oportunitat era indefugible: amb aquesta recomanació, el jove científic solleric podria estudiar amb els millors especialistes del moment en la matèria. Amb l'aval del professor Fallot davall el braç, Colom partí cap a França per primera vegada l'any 1922 i, al llarg de quatre anys, assistí a cursos acadèmics -en qualitat d'alumne lliure- a La Sorbona (Paris) i, posteriorment, a la universitat d'Estrasburg. A Paris va poder estudiar geologia general amb el professor Haug, paleontologia amb Jobeaud, petrologia sedimentària amb Cayeux i foraminífers fòssils amb Douvillé. Finalment, a Estrasburg, va seguir un decisiu curs de micropaleontologia amb el prestigiós professor Jacques de Lapparent. De llavors ençà, i segons contava molts anys després el mateix Colom “..enlloc d'estudiar el món vivent dels protozous vaig aprofundir dins la geologia general i com a especialització en els protozous fòssils, puix la brillantor dels ensenyaments de Lapparent em varen deixar ocupat la resta dels meus dies...”.

D'aquesta manera, la relació de Colom amb Darder i Fallot capgirà la seva vocació envers les ciències geològiques. Aquest interès envers les ciències de la terra -però també des de la perspectiva de la paleontologia dels organismes microscòpics- quedà ja ben palesa durant la seva participació en el XIV Congrés Geològic Internacional, celebrat el juny de l'any 1926 a Madrid, i que realitzà a Mallorca algunes de les seves sessions.

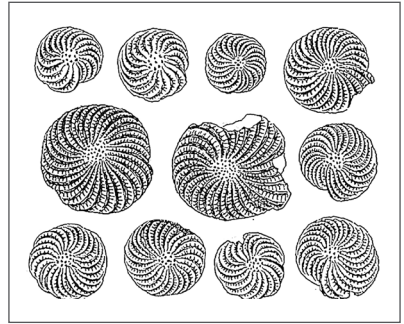
Ja dedicat de ple a les ciències de la terra i a la micropaleontologia -ciència de la qual n'és considerat el pioner a l'estat espanyol- al llarg de la seva vida completaria algunes de les investigacions que Paul Fallot i Bartomeu Darder havien deixat sense acabar a l'illa. L'any 1975 publicà una síntesi d'aquests estudis que esdevindria la primera obra completa sobre la geologia de les Balears.

L'aportació de Colom a la geologia general va ser sobretot en treballs de síntesi. La seva gran experiència ocasionà que fos consultat sovint per a obres públiques de gran importància, com la construcció de la base militar del Puig Major, els embassaments o els primers projectes per unir Sóller amb l'altre costat de la Serra a través d'un túnel.

Una de les aportacions de Guillem Colom a la geologia de Mallorca va ser la cartogràfica. Conjuntament amb l'enginyer Bartomeu Escandell publicà cinc mapes geològics entre els anys 1961 i 1963. Una fructífera i amical relació amb Josep Sacarés, també naturalista autodidacte, possibilità una acurada cartografia geològica de la zona de Lluçmajor i Porreres.

Tal i com havia fet Charles Darwin a Cabo Verde l'any 1832, Guillem Colom va ser també el primer en estudiar a Mallorca la composició de les anomenades "pluges de fang". Els resultats d'aquest estudi, publicats posteriorment a la Revista de Geofísica (1948) són un bon exemple de la capacitat de Colom, del seu mètode de treball rigorós i del seu interès autènticament naturalista per tots aquells fenòmens que l'envoltaven.

Però va ser en el camp de la micropaleontologia en el que Colom destacà com a especialista de prestigi internacional. De forma continua i incansable Guillem Colom destinà milers i milers d'hores de feina a posar les bases del coneixement dels microfòssils en general i dels foraminífers en particular. El primer treball científic formal publicat sobre aquesta matèria arribava l'any 1926 publicat al Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural. Seria l'inici d'una extensa producció científica que es saldaria, al final de la seva vida, amb un total de 221 publicacions científiques, més de la meitat d'elles dedicades a la micropaleontologia. L'any 1948, publicà en una prestigiosa revista nord-americana -el *Journal of Palaeontology*- un treball sobre un grup d'organismes fòssils que ell per primer cop associà als tintínids, uns infusoris que viuen en el plàncton marí. Com aquesta, moltes de les publicacions de Colom foren a l'època articles d'impacte i encara ara són referències de citació obligades per als micropaleontòlegs de tot el món.

Estudis de Guillem Colom

També, en el mateix camp, contribuí a la formació d'altres especialistes publicant, l'any 1946 el primer manual de micropaleontologia en llengua castellana (*Introducción al estudio de los microforaminíferos fósiles*, publicat per l'institut Lucas Mallada del CSIC), un llibre que fou adoptat per les universitats on s'impartien aquests estudis dins l'àmbit iberoamericà.

No només s'interessà pels organismes fòssils. El seu gran interès per l'estudi dels mars antics el dugueren a entrar en contacte amb la biologia marina actual. Des de principis de la dècada de 1930 va mantenir contactes freqüents amb el laboratori de Biologia Marina de Portopí (avui Centre Oceanogràfic de Balears, adscrit a l'Institut Espanyol d'Oceanografia), llavors dirigit per Francisco de Paula Navarro amb qui establí una bona amistat així com amb el planctòleg Miquel Massutí Alzamora. Anys més tard (1974), per mediació del gran ecòleg català Ramon Margalef, Colom publicaria la més important monografia sobre els foraminífers actuals que viuen en aigües de la península ibèrica i Balears, en una publicació duta a terme pel llavors anomenat Instituto de Investigaciones Pesqueras de Barcelona (avui Institut de Ciències del Mar).

Guillem Colom Casasnovas va contreure matrimoni amb Catalina Arbona Pruden (Brooklyn, 1896-Sóller, 1989). Del matrimoni, va néixer, una única filla, Catalina Maria Colom Arbona. L'esposa de Guillem Colom va ser un dels seus grans puntals ja que tota la vida donà un gran suport a la seva tasca d'investigador que,

a vegades, l'absorbia totalment. Catalina Arbona era una dona sensible, culta i gran amant de l'art i l'any 1926 formà part del primer consell rector del Foment de Cultura de la Dona. Havia estat educada als Estats Units de Nord Amèrica, on el seu pare, Antoni Arbona Estades, de Can Fuselles, un emigrant sollerí a Puerto Rico s'hi formà com metge i ho exercí després com oftalmòleg². Atès que per a ella l'anglès havia estat la llengua de la seva educació, sempre ajudà al seu espòs en les traduccions dels treballs a l'anglès, en la organització de la seva cada vegada més gran biblioteca científica i, sobretot, en atendre la seva inacabable correspondència que al llarg de la seva vida mantenia, dia rere dia, amb estudiosos dels cinc continents.

Dins un ambient familiar tranquil, molt adient per a l'estudi i propici a la creació intel·lectual, Guillem Colom va poder dedicar -els pocs moments en que no estava escrivint articles, dibuixant foraminífers, preparant mostres o mirant pel microscopi- a la seva altra gran passió: la pintura. Després d'aprendre la tècnica de l'aquarel·la de la mà del pintor i il·lustrador Adrien Claude Machefert (1880-1953) que residí a Mallorca entre els anys 1920 y 1935, a partir de l'any 1946 realitzà diverses exposicions de les seves obres, sempre amb molt d'èxit de públic i de crítica. Moltes de les seves creacions artístiques són paisatges en els quals no resulta gens difícil entreveure la mà i l'esperit d'un naturalista.

Encara que Guillem Colom i la seva família van residir a la casa pairal de Cas Fidever (al carrer Nou) durant molts anys -on ell hi tenia la seva biblioteca, les col·leccions i el petit laboratori, amb un gran finestral que donava al jardí-, l'any 1972, la família Colom Arbona es va traslladar a viure al Port de Sóller, al xalet del Través conegut com Can Fuselles. Allà també hi va instal·lar aviat el seu gabinet. Si el temps ho permetia, solia llegir o rebre les visites -moltes d'elles de científics- a la gran terrassa que guaitava a la badia de Sóller. Tot i això, diàriament, pujava a recollir l'abundant correspondència, a enviar a recollir mostres a correus i, després, anava a cas Fidever a treballar, ja que allà hi conservava el gruix de la biblioteca i també la col·lecció de microfòssils i talls de roques. També, fins ben avançada l'edat, donava llargues passejades pel Port i acudia puntualment a les reunions del consell d'administració del Tren de Sóller, del qual n'era important accionista i directiu.

Guillem Colom va treballar quasi sempre tot sol, generalment allunyat de la vida social del poble i sense col·laboradors directes. Tot i això, formà part de societats locals com la del casal de Cultura Museu de Sóller, del que va ser el primer president entre els anys 1958 i 1960 i conjuntament amb altres naturalistes illencs impulsà diverses iniciatives ja que fou cofundador de la Societat d'Història Natural de les Balears, de la qual va ser també president. Entre els naturalistes d'aquesta Societat amb els quals va mantenir més relació personal i col·laborà més sovint, calen destacar Joan Cuerda, Josep Sacarés, Joan Bauzà i Andreu Muntaner.

A principis dels anys 80 rebé amb molta alegria la proposta d'un grup de naturalistes sollerics de fundar a la ciutat el Museu Balear de Ciències Naturals, idea que recolzà de forma entusiasta des del primer dia, aportant idees, col·leccions i donant el seu nom com a principal garantia davant la comunitat científica de la seriositat d'intencions de la incipient institució. Els membres d'aquesta entitat recorden encara la seva gran il·lusió el dia que aquesta va obrir les seves portes, l'any 1992. Llavors ja havia decidit que tot el seu llegat romandria a aquest museu.

Guillem Colom Casasnovas, fins i tot quan ja era considerat un científic de nivell internacional i un gran especialista, sempre va fer gala d'una gran modèstia i es va definir ell mateix com un "amateur". L'any 1947 en una carta dirigida a una institució científica de l'estat que el convidava a formar-ne part, escrivia:

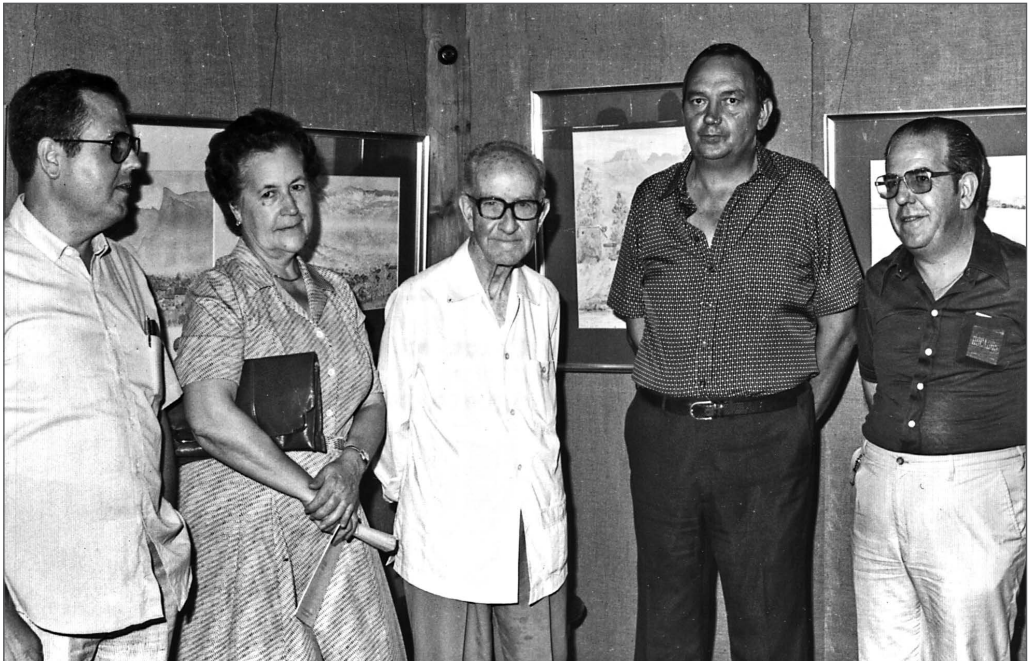
“En el campo de la Ciencia solamente soy un guerrillero pero no formo ni puedo formar parte del ejército regular. Los simples aficionados raramente podemos prestar algún servicio a las ciencias llevados por la buena voluntad y el entusiasmo”.

² Antoni Arbona Estades, el sogre de Guillem Colom Casasnovas, fou declarat Ciutadà Benemèrit de Sóller l'any 1932 pel seu impuls a l'escola del Fossaret (Antoni Quetglas, com. pers.).

Allò que sí que sempre va preocupar el naturalista solleric va ser apropar al públic general els seus coneixements i ho va fer en una època en la qual la divulgació científica de qualitat era molt rara al nostre país. Es pot considerar Guillem Colom com el primer gran divulgador de la Història Natural de les Balears. Els seus llibres divulgatius tengueren un gran èxit dins la societat mallorquina de mitjan segle XX. En ells, intentava sintetitzar i fer atractius els seus coneixements interdisciplinaris en zoologia, botànica, paleontologia.... Totes les obres anaven profusament il·lustrades amb dibuixos originals o amb adaptacions de les il·lustracions d'obres clàssiques que omplien la seva biblioteca. “*Más allá de la prehistoria*” (1950) va ser una d'aquestes exitoses obres, un primer intent de posar a l'abast de la gent una síntesi entenedora de la història geològica de les Balears. No va ser més que el principi. A aquest llibre el seguirien d'altres en la mateixa línia així com articles divulgatius publicats en revistes com “*La nostra terra*” o “*Las Ciencias*”, entre d'altres. També hi havia obres d'alta divulgació, dirigits a un públic amb més formació científica, com foren, entre d'altres, els llibres *Biogeografía de las Baleares*” (1957) y “*El medio y la vida en las Baleares*” (1964). També van tenir molt èxit i suposen les primeres obres en les que la naturalesa de les Balears i l'origen de la seva fauna i la seva flora es presentaven en visió global aportant una gran quantitat de dades i una extensa bibliografia mundial sobre el medi natural, la biota balear i els seus endemismes animals i vegetal.

La tasca científica de Guillem Colom Casasnovas va ser reconeguda a l'estranger abans que al seu propi país. El treball sobre els tintínids publicat l'any 1948, tot i que veié la llum quan el naturalista solleric ja era un experimentat investigador amb moltes publicacions a les seves espatlles, seria un detonant que li suposaria un gran reconeixement entre la comunitat científica internacional especialitzada en aquest camp.

A Espanya la reacció dels estaments oficials arribaria més tard. Així i tot rebé també el reconeixement de les institucions científiques i acadèmiques europees i espanyoles per les seves aportacions a la ciència.

Exposició d'aquarel·les de Guillem Colom

També la societat mallorquina va reconèixer la seva tasca i l'honorà amb diverses distincions.

El llistat de reconeixements i mèrits recopilats per Colom al llarg de la seva carrera és extens. Caldria destacar per la seva importància la seva investidura, l'any 1976, com doctor Honoris Causa per la Universitat Autònoma de Barcelona (de la qual depenia en aquell moment la Facultat de Ciències de Balears); la recepció de la Gran Creu d'Alfons Xè el Savi, una de les màximes condecoracions civils de l'estat, que li arribà l'any 1982; la recepció de la Medalla d'or de l'Ajuntament de Sóller, l'any 1958 (juntament amb el seu conciutadà homònim, el poeta Guillem Colom i Ferrà); el seu posterior nomenament com Fill Il·lustre de Sóller, l'any 1965; o la recepció, l'any 1985, de la Medalla d'or de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

Des de la dècada de 1950 diverses institucions científiques i acadèmiques de l'estat i de l'estranger ja li havien ofert càrrecs honorífics degut a la seva dedicació a les ciències naturals i, en especial, a la micropaleontologia. Així, l'any 1950 va ingressar com a membre a la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid i el mateix any passà a ser acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. El 1952 va ser designat membre numerari de l'Estudi General Lul·lià, en la seva secció de ciències naturals; des del 1954 va ser corresponsal a Espanya de la prestigiosa revista professional *Micropaleontology*, editada a Nova York; el 1957, acadèmic corresponsal nacional de la Real Academia de Ciencias de Madrid; el 1966 va ser nomenat vice-president de la Société Geologique de France; el 1967 va ser designat com Investigador Honorari del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC); el curs 1972-1973 va ser professor associat de Paleontologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (facultat de Ciències de Palma) i el 1983, nomenat vicepresident del Ilustre Colegio Oficial de Geólogos de España. Fou també cofundador de les publicacions científiques *Revue de Micropaleontologie* (editada per la Universitat de Paris, el 1958, i anys després (1969) de la Revista Española de Micropaleontología. També va ser membre de la Real Sociedad Española de Historia Natural i per suposat de la Societat d'Història Natural de les Balears, que el 1955 el va noemnar president d'honor, i del Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, del qual també en va ser el primer membre d'honor. També porten el seu nom l'institut d'ensenyament secundari de Sóller i l'edifici del campus de la Universitat de les illes Balears destinat als estudis de biologia i ciències de la terra.

Pel que fa al llegat de Guillem Colom Casasnovas i la seva escola científica, Guillem Colom va obrir camí a un vast camp de treball en el qual encara queden moltes coses a descobrir. La seva important aportació al coneixement de la biodiversitat fòssil i actual (amb més de 300 noves espècies de foraminífers descobertes i descrites) és només un dels resultats de la seva llarga i fructífera tasca científica. Aquesta està avalada per un total de 221 publicacions que inclouen notes, revisions, articles, monografies i llibres. Les col·leccions de Guillem Colom estan formades per quasi 20.000 preparacions microscòpiques i altres conjunts de mostres, les seves publicacions i la seva rica biblioteca especialitzada, també amb milers de volums, a més de nombrosos manuscrits, fotografies i dibuixos originals. També cal destacar un ric epistolari científic i personal (amb milers de cartes,) mantingut al llarg de quasi 80 anys amb especialistes i naturalistes de tot el món. L'any 1986 Guillem Colom i Casasnovas va cedir en vida la titularitat d'aquests materials a l'Ajuntament de Sóller amb la condició de que romangués dipositat al Museu Balear de Ciències Naturals, un organisme llavors recentment creat, de titularitat municipal i impulsat i gestionat per l'associació del mateix nom³.

Però, sobretot, l'obra científica de Guillem Colom ha tengut continuïtat i el seu llegat ha quedat assegurat gràcies a l'entusiasme d'un dels seus deixebles: l'oceanògraf i micropaleontòleg Guillem Mateu i Mateu (Caimari, 1930) que, a més de convertir-se en el seu principal biògraf, ha treballat durant anys perquè l'obra de Guillem Colom no caigués en l'oblit...en la seva pròpia terra. També s'ha esforçat perquè a la

³ L'acte de donació es realitzà davant notari a la sala magna de l'Ajuntament, en un ple extraordinari celebrat el dia 6 de desembre del 1986, essent batle-president Antoni Arbona Colom.

llum dels coneixements actuals sobre paleoecologia i paleoceanografia, les col·leccions i els treballs del naturalista solleric mantinguessin el seu màxim interès. Des de l'any 2006 coordina un monumental treball sobre l'obra científica de Guillem Colom Casasnovas que recull totes les seves aportacions a la micropaleontologia mundial, analitza el seu paper cabdal en aquesta ciència i documenta de forma detallada les relacions científiques i discussions que va mantenir amb especialistes de tot el món en el decurs de la seva llarga carrera. Aquest recull suposa, no el final de l'obra colomiana, sinó la base per a futurs treballs basats en la tasca realitzada a Sóller per Guillem Colom Casasnovas durant la seva il·lustre i molt fructífera existència⁴.

Guillem Colom va morir a Sóller el 25 d'agost de l'any 1993, als 93 anys justs d'edat i treballà pràcticament fins el darrer dia de la seva vida amb rigor i professionalitat i amb una gran passió per la ciència. El professor Guillem Mateu recorda una frase de Colom que caracteritza molt bé la filosofia de la seva vida: "Allò que mai ningú no ens podrà llevar és la il·lusió de descobrir coses noves!".

---

⁴ El treball ha estat realitzat conjuntament per científics de la UIB, de les universitats de València i el país Basc, i ha estat publicat per l'Instituto Español de Oceanografía. Ja n'han sortit els dos primers volums i es s'està enlllestint el tercer.

Societat, cultura i art

Federico Díaz Falcón i el seu llibre *Sóller ciudad ideal*

Francesc Lladó i Rotger

Resum: Federico Díaz Falcón és un personatge que l'any 1967 publicà un llibre sobre Sóller titulat *Sóller ciudad ideal* en el qual descriu la nostra vall tal com ell la veia en aquells moments. Havia nascut a Ambite l'any 1900 i era d'una família de grans propietaris. De jove va ser esportista i fou subcampió de llançament de barra castellana. Li agradava molt viatjar i va passar bona part de la seva vida en hotels de tot el món i, en especial, de l'estat espanyol entre ells l'hotel Ferrocarril de Sóller. De jove va viatjar als països nòrdics i al Pol Nord, concretament va arribar al paral·lel vuitanta-un i mig. Durant la dècada dels cinquanta va viure a l'*Hotel del Artista* de Valldemossa. Va escriure alguns llibres sobre el turisme i sobre els llocs on residia: *Mallorca a paso de novio*, *Todos los burros son listos*, *Las guapas hacen sufrir*, *Pérez se casa en Mallorca...*

Deia que de llançador de pesos i barres s'havia convertit en llançador de llibres i idees. Va idear molts projectes, alguns d'ells a Mallorca, com la Ciutat del Silenci a Portopetro i el monument als nuvis a Alcúdia. Finalment el 1967 se'n va de Mallorca i du a terme el seu projecte més important i l'únic que es materialitzà, el Monument als Ulls que va fer construir a Ambite el seu poble natal. És un monument on hi ha aferrades 200 ceràmiques de Manises i Talavera ideades per ell i realitzades per dos ceramistes. Totes tenen com a tema els ulls. Va morir el 1979 no sens abans haver ideat altres projectes que no es dugueren a terme: El monument al clima a Dènia, el monument a la paella a Sueca, l'elecció d'una dama D'Elx de carn i òs...

Era un dandi amb mentalitat decimonònica, cuidava molt el seu aspecte i la seva procedència familiar, bromista i humorista en els seus llibres. Un homo amb un patriotisme exagerat. Li agradava fer-se veure amb les autoritats franquistes del moment. També era extremadament religiós. Pel que fa a la concepció de la dona en tenia un concepte que anava entre l'admiració i l'adscripció a la seva funció tradicional de mestressa de casa que, una vegada casada feia bons menjars al seu home. Per consegüent era masculista, tenia una vertadera fixació en les parelles de nuvis i en les llunes de mel, una gran dèria als donjuans i no concebia les relacions sexuals fora del matrimoni. Les parelles que apareixen als seus llibres sempre havien d'acabar idealment a la vicaria, com deia ell.

Fonts i agraïments

Les informacions les hem tretes principalment dels llibres que va escriure Díaz Falcón, alguns dels seus articles, les entrevistes que li feren o les que es fa ell mateix a tres dels seus llibres. També hem acudit a l'estudi que en fa Carlos Reyero.

Com que molta de la informació surt dels llibres de Díaz Falcón ens hem permès citar-ne alguns amb aquestes sigles: *Mallorca a paso de novio* MPN, *Pérez se casa en Mallorca* PCM, *Mirando al año* MA2, *Doctor Alicante* DA.

Volem agrair l'ajuda i la documentació que ens han proporcionat els amics Pep Sunyer, Josep Morell i Antoni Quetglas.

Biografia

Federico Díaz Falcón va néixer el 1900 a Ambite un poblet de la Vall del Tajuña a l'est de Madrid. Ell mateix afirmava que la gent que havia nascut a una vall, com ell i els sollerics, tenia tendència a anar-se'n d'allà, mentre que aquells que havien nascut en terra plana tendien a quedar-se. Era fill de Félix Díaz Falcón, batle d'Ambite entre 1884 i 1902 i d'Avelina Sánchez Rey. Membre d'una família benestant de grans propietaris va estudiar dret a Madrid. Va romandre fadrí tota la vida. Com podem veure, adopta els dos llinatges del pare oblidant el Sánchez de la mare.

Precisament del Sánchez Rey del Castillo de sa mare, Díaz Falcón, ja amb 71 anys, parla, amb nostàlgia. Relata la seva infantesa i descriu Tielmes i els pobles d'arrop d'Ambite dels seus primers anys: “*Todos los sábados iba mi familia en coche tirado por mulas, exornadas con bridones y cascabeles de Campo Real a cazar al palomar de la casa de las taconas*”. Parla de casa solariega i després es demana que es va fer dels Lecure, Sanchez, Martínez, Rey del Castillo, d'aquells senyors tradicionals, un magistrat, l'altre metge, l'altre terratinent. Que es va fer dels colls de llacet, dels bastons amb mànec de plata, de les camises emmidonades, dels rellotges d'or amb cadena? Què es va fer de les al·lotes guapes que sospiraven per un genet de Campo Real, d'Ambite, de Perales, de Morata o de Validecha? Que es va fer de les quadrilles de gitanos, de “lañeros”, esmoladors, segadors, vermadors? Tot va passar a millor vida (MA2: 195-196).

Va ser creador, viatger, escriptor i poeta. Va escriure centenars d'articles apareguts a *ABC, Madrid, Mundo Hispánico, Ya, Semana, La Voz de Galicia, La Unidad de San Sebastián, Diario de Mallorca*, premsa local de Valldemossa i al Sóller.

Durant l'adolescència i joventut es dedicà a l'esport i ell mateix confessa que arribà a ser sub-campió de Castella en barra castellana amb un tir de 16 metres, la barra pesava 6 quilos i conta que llançava martell i disc i que era boxejador amateur (DA:10) i (PCM: 7).

L'any 1935 conta que va viatjar al Pol Nord amb el vaixell de luxe Milwaukee de 21.000 tonelles de la Hamburg American Line. (MA2: 179-153). A l'entrevista que es fa a ell mateix a PCM diu que va arribar al grau vuitanta-un i mig després de navegar perillosament sis hores entre icebergs. El que més el va impressionar fou el silenci i que poc temps després va escriure un article al diari *Madrid* titulat “Buscadores de silencio”.

No sabem que va fer durant la guerra civil però pels seus orígens i la seva ideologia podem intuir a quina banda estava.

Li agradava molt viatjar. El viatge o viatges als països nòrdics tengueren una gran influència en ell, sovint en parla en les seves novel·les i altres escrits, amb gran admiració, principalment per les al·lotes nòrdiques que tanta fama tenien a la Mallorca dels anys cinquanta i seixanta.

Devers l'any 1942 va a Canàries i conta l'experiència a “Viaje a las Islas Canarias” (MA2: 171-176) i parla de la gent d'allà que el va acompanyar: el pintor Tomás Gómez Bosch, l'escultor Abraham Cárdenes i el metge Enrique Sánchez Suárez al qual va conèixer d'estudiant a *Madrid* a una pensió de la Gran Via.

Els anys cinquanta va viure més de deu anys a Valldemossa a l'*Hotel del Artista*, estada interrompuda només per alguns viatges. El 1958 publica *Mallorca a paso de novio*, on hi ha alguns capítols sobre Sóller i Valldemossa. Entre 1950 i 1953 el Foment del Turisme de Mallorca havia promocionat un cartell fruit de la campanya *Luna de miel en Mallorca* del mateix Foment. Díaz Falcón devia estar influenciat per aquesta campanya només que uns anys més tard. (Vives 2005: 225)

El 1961 publica *Todos los burros son listos*, una espècie de *Platero y yo*. L'ase protagonista era el del pintor Pere Sureda amic de Díaz Falcón. Aquest darrer deia que l'ase de J. R. Jiménez era de fantasia i, en canvi, el seu era de veritat.

El gener de 1955 escriu a la revista *Letras* l'article "El tren que hace soñar" amb text i fotografies del tren de Sóller.

La tardor de 1957 apareix a un programa en els primers temps de TVE, quan les emissions eren només de quatre hores els vespres i allà fa una exhibició de la seva vareta de bambú que feia voltar 300 vegades per minut. Aquest fet es repeteix varies vegades (DA: 7) També hi va exposar la idea de crear a Mallorca una urbanització que seria anomenada ciutat del silenci.

Els anys seixanta passa temporades a Sóller a l'hotel Ferrocarril. Concretament, l'any 1962 ve a Sóller i Miquel Marquès li fa una entrevista al setmanari. A partir d'aquell moment i fins 1965 apareixen al *Sóller* articles sobre la ciutat que, el 1967, reuneix al llibre *Sóller ciudad ideal* i publica també la que anomena novel·la d'humor *Pérez se casa en Mallorca*.

L'any 1963 havia escrit *Las guapas hacen sufrir*, una història d'amor ambientada entre Valldemossa i les seves estimades terres del Pol Nord on els nuvis viatgen, tenen varies aventures i el protagonista mor abans d'arribar al cap Nord.

A partir de 1967 s'absenta de Mallorca i comença el que possiblement serà el seu principal projecte i l'únic que es va materialitzar l'anomenat "*Monumento a los ojos*" a unes terres de la seva propietat a Ambiente. Aquest projecte li deu dur uns anys de feina i l'inaugura, encara que inacabat, el 1969 el mateix dia, diu, que l'home posa el peu a la lluna.

El mateix 1969 publica *La ciudad del buen clima*, fent referència a Dènia on també passava temporades llargues.

El 1971 treu el llibre *Mirando al año 2000*. Una visió de com havien de ser les coses a principi del mil·lenni i on també reuneix articles referents a la seva terra natal i a la seva infantesa. El 1974 surt el seu darrer llibre *El doctor Alicante*, en el que promociona el turisme de la tercera edat a Alacant. Mor el 1979 a 79 anys d'edat.

Díaz Falcón a Valldemossa

Díaz Falcón va viure a Valldemossa a l'*Hotel del Artista* durant mes de deu anys seguits segons ens conta Felio Bauzá. El descriu com a escriptor i poeta i diu que era: "*un escritor fuera de siglo, más propio del romanticismo decimonónico, que vestía traje de riguroso blanco, con bastón y sombrero, y que se definía como un "hombre de silencios."*" També comenta que feia gala d'un patriotisme exacerbant propi dels primers anys del franquisme i que era profundament religiós i increpava aquells que flastomaven o feien comentaris contraris a la religió. Comenta que, a les tertúlies de l'hotel, defensava el seu projecte de construir la Colònia del Silenci a Portopetro on havia de ser prohibit tot animal o aparell que fes renou. També afirma que donava molt de joc a l'hotel perquè era l'home de les mil manies que feia canviar el menú a la madona més d'una vegada en el mateix dia amb l'excusa que no li cauria bé. També feia encàrrecs a l'amo perquè li dugués de Palma un cuixot cuit d'un lloc determinat, Can Gall, i no podia ser d'altre lloc; l'amo l'enganava i li duia un cuixot de qualsevol lloc embolicat amb el paper de Can Gall. Conta també una altra anècdota en la qual, a causa de l'alarma produïda per un incendi proper, tots sortiren ràpidament de l'hotel amb el

que duïen posat i Díaz Falcón va aparèixer mudat i amb el coll dur. També ens descriu les seves creences, que freqüentava l'ermita i els ermitans Mauro, Honorato, Samuel, Espiridión i Magin que eren convidats a les tertúlies de l'hotel. També diu que durant la seva estada a Valldemossa va publicar articles a la premsa local i va escriure dos llibres. Una altra anècdota que conta Bauzá de Díaz Falcón és que un dia Jordi de Can Jordi va deixar la tertúlia i va dir “*me voy a colgar*” i Díaz Falcón es va alarmar moltíssim perquè es pensava que s'anava a suïcidar. (Bauzá 2006: 93-95)

Tant a *Mallorca a paso de novio* com a *Las guapas hacen sufrir*, fa magnífiques descripcions tant de l'*Hotel del Artista* com de l'amo, la madona, els fills i l'ambient que es creava en aquell lloc amb els artistes estrangers que hi participaven.

Catalina Julià Noguera a un article a la revista *Miramar* reproduïx un altre article d'Arturo Llopis escrit els primers anys de la dècada del cinquanta en el qual Llopis diu: “El setembre de l'any passat hi havia a la posada un home menys bulliciós i alegre que Coll Bardolet, que va arribar, però, a impressionar-nos a tots els forasters que érem a la pensió... Ens va fer sempre la impressió d'ésser un diplomàtic que gaudia d'unes vacances o un militar de graduació que disfrutava de permís. Però un dia, horabaixa ja, el vaig trobar pensatiu, llunyà, entre els pins i els alzinars del “Molí de la Beata”. Anava sol, amb el cap alt, expectant davant el sol que s'enfonsava dins la mar a través de la ferida que enmig del paisatge obria el port llunyà i desolat de Valldemossa. Llavors em vaig adonar que aquell home era un poeta. Després vaig saber el seu nom: Federico Díaz Falcón, escriptor.” A continuació diu que era amic del pintor Coll Bardolet i molt diferent a ell tan física com psicològicament.

També parla d'aquests anys Miquel Ferrà i Martorell que conta que “La tardor de 1957 l'escriptor, que normalment residia a Valldemossa, Federico Díaz Falcón apareixia a un programa de Televisió espanyola per tal de donar a conèixer la seva idea de crear a Mallorca una urbanització que seria anomenada La colònia del silenci, i completava tan estrambòtica notícia exhibint alhora uns “silenciosos” jocs malabars que dominava i als quals era molt afeccionat.

Unes setmanes després convocava a l'Hotel de l'Artista, a Valldemossa mateix, tot un grup de personatges de l'àmbit cultural que encapçalava Camilo José Cela i estava format per Lluís Cilimíngas, Josep Coll Bardolet, Llorenç Villalonga, el prior dels ermitans locals, Antoni Sabater, Ignacio Arroyo i Pere Sureda. La rara iniciativa fou exposada a aquells pintors, escriptors i periodistes, però no prosperà.

Es tractaria d'una urbanització especial sense cap mena de soroll. Ni cotxes, ni música, ni bauxa nocturna... Només el cant dels grills, per inevitable. I amb tot, mirau per on, aquella idea no era original de Díaz Falcón ja que un altre escriptor de més fama, André Maurois, ja l'havia abans concebuda per a la seva novel·la breu *Viatge al país dels articles*.” (Ferrà 2008)

Relació amb Camilo José Cela

Bauzá també ens diu que fou Díaz Falcón el que convidà Cela a anar al restaurant del *Artista* on compareixia amb el metge José María Tejerina. (Bauzá 2006: 97). De tota manera sembla que la presència de Cela no fou gaire freqüent.

La relació de Díaz Falcón amb Cela es veu reflectida a unes pàgines de *Mundo Hispánico* n° 109 de 1957 en el qual hi ha l'article “*Carta a Camilo José Cela pensando en el año 2010*” contestada per “*Carta a Díaz Falcón pensando en el año 1957*” Era el moment en que Cela havia estat nomenat acadèmic de la llengua i Díaz Falcón diu que ja ho havia vaticinat, així com vaticinava també, en aquells moments, la concessió del

premi Nòbel i afirmava que els que el volguessin vaticinar, ho havien de fer en aquell moment i no el 1977 quan era previsible que l'hi donassin. En el seu sentit humorístic Díaz Falcón proposava que posassin un “sillón” al Born a Ceta, com el que li havien donat a l'*Academia*. Ceta encapçala la carta amb “*querido compañero de oficio*” i s'acomiada com a “*devoto lector i amigo*”. Díaz Falcón encapçala i s'acomiada com “*Compañero de isla*”.

No tenim ben documentat com es conegueren amb Ceta encara que seria possible que es coneguessin a final dels quaranta a *La Alcarria* mentre Ceta feia el seu famós viatge que acaba, precisament, a Pastrana que està molt prop d'Ambite i on Díaz Falcón solia anar com ens conta Ciriaco Morón Arroyo en un article de 2018 titulat “*Ceta en mi casa*” conta: “*No recuerdo si fue en 1985 o 1986 [...] Ceta hizo una gira de conferencias por universidades de los Estados Unidos, y entre ellas visitó la mía: Cornell. [...] Ceta llegó a Ithaca, N. Y., y estuvo dos noches; la primera cenó en mi casa [...]. Hablamos, por supuesto, de su viaje a la Alcarria, de don Paco, de don Federico Díaz Falcón, que se había relacionado con él. Don Federico era de Ambite, algunas tardes de verano venía a Pastrana a comprar pan, y nos hicimos amigos. [...] Según Ceta, don Federico tenía vértigo y una vez que visitó al escritor en el piso séptimo de Ríos Rosas 54, le dijo que no podía estar cerca de ventanas. “Entonces tuve que buscar el único cuarto oscuro del piso, que era el baño de la muchacha: a él le puse una silla y yo me senté en la taza. Cuando llegó mi mujer pensó que estaba ante dos locos”.* (Morón 2018).

Pel que fa referència a aquesta relació, Pere Serra, després de parlar d'un grup d'amics de Ceta diu: “[...] És probable que aquest fos el bessó d'unes altres tertúlies, aquestes sí que literàries, i en les quals participaren Baltasar Porcel, Jaume Pomar, Llorenç Moyà, Llorenç Villalonga, Jaume Vidal Alcover, Gabriel Fuster Mayans –Gafim–, Robert Graves, Rafel Jaume, Francesc de Borja Moll i Federico Díaz Falcón. En Federico era una bona persona, tot i ser una mica foll. Record que li vaig editar dos llibres que resultaren problemàtics. Díaz Falcón vivia a Valldemossa i un dia se li va ocórrer crear el que ell anomenà “colònies del silenci” per contrarestar el soroll que produïen els cotxes, camions, avions... i que tan nerviós el posaven. Aleshores proposà el seu projecte als amics i coneguts, els quals, gairebé tots, li donaren llargues. Un dia visità Camilo, que el va prendre ben en serio, tant que el mes de novembre de 1957 va convocar un dinar a l'*Hotel del Artista* al qual acudiren, a més de Camilo, Lluís Cilimingras, Josep Coll Bardolet, el prior de l'ermita de Valldemossa, el pintor Pere Sureda i Antoni Sabater, en aquells moments director d'El Correo de Mallorca. Llorenç Villalonga afalagà el projecte i en tengué molt d'interès. El lloc escollit per dur a terme aquestes colònies fou Portopetro. Ara bé, de la idea poc més se'n va saber.” (Serra 2008).

Díaz Falcón conta que demanà a l'ermità que presidís la taula devora l'acadèmic Ceta i altres intel·lectuals i artistes. L'ermità li digué que ho faria però només als postres perquè tenien prohibit menjar en públic. Es va seure entre Ceta i Miquel Fiol i ell es va posar la mudada blava del silenci. Diu que hi havia Llorenç Villalonga, Ignacio Arroyo director del *Baleares*, Antoni Sabater director del *Diario de Mallorca*, Pere Sureda, un periodista belga, una escriptora danesa, el batle, el metge, el rector, el barber de Rubén Dario, Maties i Tomeu Estaràs, l'amo. Feren el dinar en silenci i al final aparegué l'ermità i Díaz Falcón va fer un discurs exaltant el silenci i digué una frase de Pius XII i una d'Isarte “*El bien no hace ruido i el ruido no hace bien*”. Ell en va citar dues de seves que havien estat comentades a *La Vanguardia* per Noël Clarasó “*El silencio es el oro de nuestro tiempo i transformar parcelas de ruido en parcelas de silencio es mas importante que convertir campos de secano en campos de regadío.*” Després intervingué Ceta amb un fil de veu totalment diferent a la veu gruixada que solia emprar. Va parlar de Goethe i cità algunes frases que Díaz Falcón no recordava. També digué que el món tenia set de silenci però no el silenci de la tomba sinó el de la bona música, el cant dels ocells, la remor de les fonts o de les ones. Amb les paraules de l'ermità, comentava Díaz Falcón, es feu un silenci absolut. Va dir que la paraula era via de comunicació de les coses terrenes i el silenci de les divines. Després digué una frase de Salomó referent al silenci que Díaz Falcón

diu no recordar (ell que tenia, segons deien una memòria prodigiosa). Però la seva millor frase, diu, fou la seva presència i els seus vuitanta anys de penitència i de pau. Finalment diu que el símbol de la ciutat del silenci és l'Arc de Sant Martí. (MA2: 141-147). Hi ha fotos d'aquesta trobada al llibre. (MA2:144). L'ermità també contava a Díaz Falcón que els eremites resaven pels que no resaven i es sacrificaven pels que no ho feien.

Estada a Sóller

A principi del seixanta, a Sóller, Díaz Falcón es va fer amic de Ramon Rullan al qual ja havia conegut a finals dels quaranta a Sa Botigueta. A l'entrevista al *Sóller* l'abril de 1962, diu que ha vingut en una breu estància de caire turístic. L'entrevistador diu que deu ser l'escriptor espanyol que més s'ha acostat al pol i que, fruit del periple polar, ha escrit la novel·la *Una palmera en los hielos* que es va classificar entre les primeres del premi Nadal de feia uns vuit anys. Comenta que té publicades quatre o cinc novel·les a més d'altres més petites inserides a periòdics i que un del motius d'atracció de Mallorca sobre la sensibilitat de Díaz Falcón és el ser l'iniciador de la Colònia del Silenci que es construeix a Porto Petro. Diu que a Sóller tot el que veu, la pau, el paisatge, els jardins el silenci dels carrers estrets, tot se li transforma en tema, per tot hi veu literatura. Afirmar que abans havia vingut a Sóller quatre o cinc vegades, la primera abans de la guerra i la més llarga devers els anys 1949 o 1950, hi va estar més d'un mes.

Sóller ciudad ideal

Sóller ciudad ideal és un llibre de 200 pàgines en el que parla del Sóller que ell va conèixer, molt distint del real d'aquells moments de canvi i de crisi. Canvi del model agrícola i industrial al turístic. Crisi, perquè comença a declinar el món de les fàbriques, especialment de teixits que, en no ser competitives i, en estar mancades de modernització, es tanquen i fan que la mà d'obra es desplaci a Palma o els estius al port, al turisme.

En el llibre parla especialment d'una burgesia que havia tornat enriquida amb l'emigració i que tenia els elements més significatius a Sa Botigueta que Díaz Falcón freqüentava i a la que dedica un capítol sencer. Així mateix escriu capítols sobre Vicenç Mas, Ramon Rullan, Colette Martin, Juli Ramis i Pere Serra. Parla també de la puixant vida cultural de la ciutat, especialment dels artistes que hi desenvolupen la seva activitat als que dedica un capítol sencer on apareixen Bernadí Celià, Jeroni Orell, Lluís Castaldo, Eugenio, Pep Orvay i Tomeu Ensenyat. Mostra també els grans centres de difusió cultural com el Casal de Cultura, el *Círculo* i la Coral Polifònica. Comenta també l'estructura urbana feta, diu, de cases amb jardí plenes de bon gust que ell admira. També parla del torrent, la plaça, el carrer de sa Lluna, el Port, Biniaraix i Fornalutx, l'estació, l'hotel ferrocarril, el tramvia, els emigrants, el rellotge, els jardins, els turistes, les dones, el *Sóller* i el cementeri. No parla, en canvi, de tot el món en crisi que hi havia més enllà o àdhuc dins aquest mateix casc urbà: La gent del camp que vivia, amb dures condicions a l'Horta i al Camp de sa Mar, la que havia vingut a construir la carretera del Puig Major i la de desviament que, moltes vegades, vivien de mala manera en porxos i cases degradades dels afores. Tampoc parla de les persones que havien d'emigrar a l'estranger a causa dels sous baixos que es pagaven aquí. La ignorància d'aquest món, que no li feren veure, o no va veure, fa que, en un moment determinat, afirmi que a Sóller la gent és feliç i que no hi ha pobres ni rics. Fa referència també al món del turisme centrat especialment en el Port però sempre des del punt de vista dels empresaris hotelers i mai des del món laboral que es veia menys i no tenia quasi res de la ciutat ideal que ell pretenia reflectir en el llibre.

De tota manera no és estrany que un gran propietari com ell, acostumat a viure de rentes, tal volta servit,

a la seva terra pels seus servents i hostatjat en hotels, no tengués en compte aquests móns que, malgrat possibilitar la seva vida fàcil i regalada, veia natural o de molt lluny. I, al cap i a la fi, el llibre es deia *Sóller ciudad ideal*.

De tota manera Díaz Falcón, com hem pogut veure, era ben vist per la gent que el tractava. El mateix Miquel Marquès diu d'ell a la contraportada del llibre que té molt bona memòria i que s'aprèn al peu de la lletra les conferències que dicta i els llibres i articles que escriu i segueix: "*En los coloquios, sus intervenciones son rápidas, desconcertantes y llenas de humor*". Després comenta que, sobretot, és un humorista, no només escrivint sinó també vivint car acaba de complir el seu "*cumpleidomas*", n'ha complit sis: castellà, mallorquí, alemany, anglès, italià i francès i pensa complir-ne deu i continua: "*Díaz Falcón es un espíritu culto e ilustrado, que bajo esa aparente tiesura y circunspección con que se presenta, lleva un alma inquisitiva, zumbona y cordial, que sabe desentrañar la sustancia e ironía que alienta en las cosas que le rodean para ofrecerlas en una íntima y peculiar visión, a sus lectores, entre retruécanos y genialidades de estilo*". A l'entrevista al *Sóller* el mateix Marquès el qualifica de famós publicista madrileny enamorat de Mallorca. Diu també que és un etern viatger al qual li agrada anar als llocs més remots. La seva inquietud el du a conèixer el món aprofitant el seu coneixement d'idiomes. Ha visitat els principals països d'Europa i Amèrica. (Marquès 1962)

Hem vist que Pere Serra deia que era una bona persona encara que una mica foll. Feliu Bauzá deia "*que se definia como un "hombre de silencios."* Arturo Llopis deia: "Ens va fer sempre la impressió d'ésser un diplomàtic que gaudia d'unes vacances o un militar de graduació que disfrutava de permís. Però un dia em vaig adonar que aquell home era un poeta."

Ideologia

A través dels seus llibres i de la gent que parla d'ell podem veure que el que dirigeix, des del fons, les seves actuacions i escrits és una religió i una moral antiquades que intenta que regeixin el món que l'envolta. Per altra part, mostra una gran preocupació per la seva aparença sigui en la manera d'anar vestit o en les coses que fa, diu i escriu per la qual cosa el podríem definir com un dandi.

Té el mèrit de parlar de l'any 2000 a principis dels anys 70 quan això encara estava molt enfora i planteja com haurien de ser les coses a finals de mil·lenni amb una crítica als macroprojectes, les macroubanitzacions i els gratacels devora la mar. Malgrat això, quan parla del futur de *Sóller* advoca per un avenir magnífic i posa com a exemple la urbanització de l'Atalaia. Diu que *Sóller* seguirà sent una ciutat culta, cosmopolita i tradicional o una ciutat frívola, llibertina, snob i superficial. Desitja que tot el que es construeixi estigui en estat de gràcia estètica, tradicional i patriarcal, que no hi hagi façanes que desassosseguin ni passadissos que angoixin ni jardins abandonats ni carrers mal traçats. Desitja que *Sóller* sigui, en el futur, el paradís dels turistes i la ciutat ideal de l'home civilitzat.

En un dels seus llibres explica la seva aposta de vida: "*[...] así como Newton dejó su hacienda en manos de administradores para investigar sobre La teoría de los colores, yo he dejado mi hacienda también en manos de un encargado para dedicarme a trabajar en beneficio del silencio y de los colores del Silencio.*" (MPN:104-105).

Ja hem vist que era un home religiós (a la llibreria de la seva habitació hi tenia el Kempis), (MPN: 102) Aquesta religiositat es manifesta en els seus llibres i escrits (on també propugna la moral catòlica) i en la gran admiració i amistat amb els ermitans de Valldemossa.

Predica l'amor pur amb castedat abans del matrimoni i que mena finalment a la vicaria tal com diu ell. En les seves novel·les és un crític acèrrim dels donjuans o "picadors" i de les dones coquetes i que flirtegen. Per altra banda, creu que l'home té dret, i això es veu a les seves novel·les, de ser gelós i de posar la dona a prova per assegurar-se del seu amor i la seva fidelitat. També defensa en les seves novel·les les dones que, víctimes d'aquest donjuanisme, es poden tornar boges.

Mostra una preocupació constant per la dona a la qual concep com un perill a causa de la gelosia dels homes, principalment els espanyols. També es preocupa per la parella que només pot arribar a bon port si l'home i la dona es porten bé, tal com marca la tradició. L'home si deixa de ser un don Juan que va de flor en flor i la dona si abandona la frivolitat i la coqueteria car, segons ell, aquestes dues característiques són capaces de desbaratar els homes més savis i asserenats. També critica les que ell anomena "*vamps*", les dones fatals capaces de desbaratar els homes. A aquestes les té vertader temor cosa que explicaria, entre altres qüestions, el seu fadrinatge. També té la concepció que les guapes fan sofrir a causa de la gelosia dels homes i aposta, curiosament, per l'amor com a distància en la geografia, en la pell, en la mirada, en el caràcter... (DA:13) La concepció de Díaz Falcón anava molt en la línia de la que mantenia l'església catòlica espanyola d'aquells moments que —espantada davant la introducció de modes noves i dissolvents a causa del turisme— havia publicat el fulletó *Normas de Decencia Cristiana*, un document emès el 1958 per la *Comisión Episcopal de Ortodoxia y Moralidad*.

Per acabar pensam que és un bon exponent de la seva ideologia l'opinió que expressa Carlos Reyero al seu treball: [...] *la poética creativa de Federico Díaz-Falcón resulta de una mezcla entre el anacronismo estético de un dandi, la candorosa fe en el turismo como forma de enriquecimiento saludable y la frivolidad de un surrealismo inocuo, entendido como extravagancia propia de la modernidad, que se vincula a una vida fácil y desproblematizada. Su interpretación redentora del turismo ha de ser encuadrada dentro del desarrollismo y la cultura popular de los años sesenta, constatada en numerosos testimonios personales y patente en su forma de concebir los libros de viajes. Su sentido irónico se traduce en el gusto por los pensamientos breves, que poseen un cierto humor absurdo, no lejano a la greguerías de Ramon Gomez de la Serna [...].*" (Reyero 2006: 241-242)

Projectes no assolits

Al llarg de la seva vida i en la majoria de llocs on habità va idear projectes que semblava que es duïen a la pràctica però que, finalment, no se n'arribà a realitzar cap en no ser el monument als ulls d'Ambite. Els altres eren: El monument als nuvis a la ciutat dels llacs d'Alcúdia, una Dama d'Elx de carn i os, La Ciutat del silenci de Portopetro, el monument al clima a Dènia, el monument a l'hivernant a Alacant, una jove vestida de Princesa d'Eboli que guaitàs al balcó de la plaça de l'Hora de Pastrana i una universitat d'Estiu a Aubarca.

Vegem-los ara un per un: El monument als nuvis s'havia d'erigir a la Ciutat dels Llacs d'Alcúdia, a l'illa dels nuvis, ideada, diu, per un famós urbanista de Barcelona. Comenta que ell l'havia proposat a les pàgines de *Ya i Semana*. Explica que l'illa tenia 14m de longitud i 10 d'ampla, unida a terra per un istme de 300 m. de llarg. Conta que algú li va dir per telèfon que el que ell havia escrit al diari ho volia dur a la pràctica. Es reuneixen 11 persones al restaurant "*La Noria*" del port de Pollença, entre elles hi ha l'urbanista, la seva secretària, el batle i el secretari d'Alcúdia que diu que era poeta. La majoria acorden que el faci l'escultor Collaut Valera (MA2: 85-87). A la portada de PCM hi ha una maqueta en fang del monument. Finalment, al llibre MA2, l'any 1971, diu que el monument no es fa malgrat que quasi tots els mallorquins hi estan d'acord i que espera que es faci.

Ja hem dit moltes coses de la Ciutat del silenci. Hi podem afegir que el mateix Díaz Falcón en parla i diu que l'any 1956 havia publicat "*Porto Petro la Colonia del Silencio*" a la revista *Letras* de Madrid i "*El mundo se cita en Mallorca*" a *Mundo Hispánico*. La primavera de 1957 el van anar a veure a Valldemossa Miguel Falconer i Miguel Fiol Buñola, li agraeixen l'article i li diuen que volen dur a la realitat aquesta idea a uns terrenys que tenen a Portopetro. Per altra part, a l'entrevista al *Sóller* diu que Falconer i Fiol, propietaris d'extensos terrenys de Portopetro recolliren la idea i destinaren una extensa part dels terrenys a fer-la realitat i, com autor de la mateixa, li regalaren un solar "*para que yo dispusiera de un albergue en el silencioso espacio de mi creación...*" (MPN: 101). També diu que la idea de la Ciutat del silenci li ha proporcionat un solar de 680 m quadrats (PCM: 9). A MPN hi ha dues fotos una dels carrers i una altra que és un plànol de la punta de la Torre de Portopetro amb el peu de foto "*Por las más bellas rutas mallorquinas una urbanización soñada ;La Colonia del Silencio.*" Al llibre MA2 de 1971 hi ha també 4 fotos de la ciutat del silenci, dues que són vistes parcials, en una d'elles es veu la torre que Díaz Falcón diu, erròniament, que és romana i les altres dues que són d'un xalet cada una. El darrer capítol d'aquest llibre és un reglament de la ciutat del silenci pensant en l'any 2000, comenta. I encara en parla a DA com si fos una realitat. Però, finalment, l'única cosa que trobam és que prop de la Punta de la Torre de Portopetro hi ha un carrer que es diu "carrer del silenci". L'entrada Portopetro de wikipedia informa que els terrenys de Sa Punta de sa Torre des del *caló d'es Burgit* fins al *caló dets HomosMorts* els compraren Falconer y Fiol, que planejaren una urbanització dita "*Colonia del Silencio, debido al numen de Díaz Falcón*". Wikipedia (2021).

Pel que fa a la Dama d'Elx, el periodista il·licità Vicente Pastor Chilar li va fer una entrevista en la qual Díaz Falcón proposava que s'elegís cada any una Dama d'Elx de carn i os. La idea va semblar bé al Circulo Matritense i a l'Ajuntament però com que tenien molta feina ho deixaren per una altra ocasió. (PCM : 8).

Parlem ara del monument al clima a Dènia. A una pàgina de *l'ABC* de Madrid de 1966 hi apareix una maqueta del monument al clima a Dènia original de l'escultor alacantí Pedro Gutierrez Carbonell que havia estat premiada amb 80.000 pessetes en el concurs internacional. La imatge va acompanyada d'un article de Ginés de Alberola que explica molts dels projectes de Díaz i diu que s'han fet realitat. També comenta que tant l'Ajuntament de Dènia com el Ministeri d'Informació i Turisme estan disposats a donar el seu suport econòmic i que Díaz Falcón diu que Fraga Iribarne és un enamorat d'aquesta idea. Díaz Falcón també proposa elegir cada any una reina del clima (Alberola, 1966). L'any 1971 diu que el monument va per bon camí impulsat per don Agustín Martí (MA2: contraportada). El monument apareix a una de les rajoles del monument als ulls d'Ambite.

Anem ara a la Princesa d'Eboli. Díaz Falcón va proposar a l'alcalde de Pastrana, Guadalajara, Sr. Toledano que una jove vestida com la princesa d'Eboli en el seu temps, guaitàs al balcó de la plaça de l'Hora de la localitat. El batle li va dir que, a la primera reunió ho proposaria als regidors. (DA: 10). No en sabem res més.

Díaz Falcón proposa el monument a l'hivernant a Alacant per tal de fer-ne la ciutat ideal d'Europa per hivernar (DA: 144).

Finalment l'any 1965 planteja una universitat d'Estiu a Aubarca. Proposa crear-hi un hotel pels artistes que corren el món cercant bellesa i pau. Diu que va demanar aquesta construcció en carta oberta al prior P. Fortuny també en devia haver parlat al P. Munar. Primer va tenir èxit i el P. Fortuny li va dir que semblava que a Madrid havia caigut bé i que es parlava de plànols i lloc per a ubicar-lo. I acaba dient que la vall d'Aubarca espera com l'arpa de Becquer artistes i filòsofs que li sabin treure les notes. I el mateix els passa, sembla, a tots els demés projectes (MA2: 93).

L'únic projecte assolit: Monument als ulls d'Ambite

El dia 21 de juliol de 1969, en el mateix moment que l'home posava el peu a la lluna, afirma el mateix Díaz, el rector del poble beneïa un monument anomenat “Monumento a los ojos” prop d'Ambite. D'aquest monument i del seu autor en parla extensament Carlos Reyero al treball “Frivolizaciones surrealistas de un dandi en el desarrollismo franquista” dins l'obra *Esculturas margivagantes. La arquitectura fantástica en España* de Juan Antonio RAMÍREZ (Dir). Reyero qualifica aquest monument com a “*surrealismo inconsciente no reñido con una clara voluntad de aunar la diversión (una cierta frivolización pop) con la elevación moral del espectador*”. També el qualifica de delirante.

Aquesta fou l'única obra de les que va idear Díaz Falcón que es va dur a terme, o millor dit, que ell duigué a terme possiblement cansat que totes les altres fracassassin. Aquest monument fou ideat per l'arquitecte suís Pablo Boggi i el realitzà el manobre d'Ambite Ángel López. Són tres arcs independents en forma d'espadanya un de més gros i dos de més petits que duen 200 ceràmiques de Talavera de la Reina i de Manises dissenyades per Díaz Falcón i fetes pel ceramista Rafael García Bodas i Manuel García. Després de la inauguració s'hi seguiren posant ceràmiques fins a al manco 1978. En primer lloc el monument té una pretensió moral, el mateix autor pensa que amb tants ulls que el miren ningú s'atrevirà a fer res dolent. Es proposava immortalitzar els ulls dels que treballen en els ulls, fa referència als oftalmòlegs Dr. Castroviejo, Barraquer, Arruga, Buigues, alguns d'ells amics seus, i també els dels que fan feina per la ciència, per la caritat i pel bé (MA2:165). Pensa que pels malalts dels ulls suposaran una font de pau, de consol i d'esperança. Espera que estimulin la visita a l'oculista i pensa dedicar el 50 per cent del que tregui dels turistes a atendre les necessitats dels humils. (MA2, 169). Dalt de tot dels arcs hi havia inscripcions avui desaparegudes una d'elles deia: “*Bienvenidos a ojoslandia, gracias por visitarnos*”. “*Bienaventurados los que donan sus ojos y los ciegos porque ellos verán a Dios y el Universo*” i a l'altre “*El que dona su sangre, su dinero y su corazón poseerá la tierra y el Universo*”.

Hi apareixen personatges de la Bíblia, de la mitologia, sants, futbolistes, filòsofs, actors i cantants, artistes, místics, gent del món mediàtic del moment, un torero futbolista, la Reina Fabiola, Teilhard de Chardin, Einstein, Santa Llúcia, Polifem...

El monument, actualment, roman abandonat, moltes ceràmiques han desaparegut i a altres la gent ha destruït els ulls.

Podeu trobar informació a internet posant “Monumento a los ojos” hi ha moltes pàgines que en parlen. Per exemple <https://www.panibericana.com/2015/10/20/monumento-a-los-ojos/>

Llibres

A l'entrevista a *Sóller* a la pregunta de quina de les obres publicades li ha produït més emoció diu que cada una de les seves obres reflecteix un estat d'ànim davant el paisatge ofert a la seva contemplació. *Una palmera en los hielos* fa referència al viatge fet al país dels gels nòrdics “*que tan intenso impacto produce a nuestro temperamento de meridionales*”. Aquesta novel·la, que mai es va publicar, segurament que la va aprofitar per enllestir el final de *Las guapas hacen sufrir* i *Perez se casa en Mallorca*. En efecte, la primera novel·la acaba al cap Nord on mor el protagonista i la segona a Islandia on, a la mar polar, apareixen insospitadament unes palmeres que la protagonista comenta que les ha transportades fins allà el corrent del Golf. En aquesta mateixa entrevista Miquel Marquès també comenta *Mallorca a paso de novio* que qualifica com un cant descriptiu de la nostra illa a la manera russinyolesca a través de la visió que n'obtenen les incomptables parelles que arriben en el seu viatge nupcial. També cita *Todos los burros son listos* que

qualifica d'agradable jugueta que glosa l'aset Caravaco a semblança de Juan Ramon Jiménez.

Amb els seus llibres, Díaz Falcón, pretén promocionar el turisme a Mallorca i intenta encomanar la seva admiració per l'illa a gent de tota casta, espanyols i estrangers, nuvis, parelles d'acabats de casar en la seva lluna de mel o als "recien cansados" perquè recuperin l'amor ja perdut o mustiat. També hi ha la pretensió de promocionar i vendre els seus llibres i que es difonguin per tot el món, d'aquí la traducció dels primers a l'anglès cosa que deixa de fer després.

Una altra de les seves pretensions és neutralitzar la literatura del moment que ell considera truculenta amb descripcions macabres i ambients pestilents que emmalalteixen el lector. Ell, en canvi, pretén, diu, la felicitat dels seus lectors insuflant idees optimistes que facin agradable la vida i augmentin el desig de viure-la. (PCM: 16)

També hi ha un significatiu component religiós i moral en els seus llibres i escrits com hem vist en l'apartat d'ideologia. Per altra part, té una gran admiració pels ermitans de Valldemossa als quals dedica capítols sencers dels seus llibres. Conta la visita que els fa per tal de donar-los a conèixer i l'ermità que el rep li diu que el seu fundador va anar al desert per apartar-se del món i que ells fan el mateix. Fa una relació del que fan els ermitans durant el dia i la nit i demana si el sacrifici i oració no són excessius i el superior li respon que ells es sacrifiquen i resen per aquella gent del món que no ho fa (MPN, 143). També conta que l'ermità Samuel li explicà que una vegada el feren anar a un congrés d'enginyers a València. El felicitaren perquè se pensaven que havia dissenyat la carretera de l'ermita de San Salvador de Felanitx que consideraven una de les carreteres d'Espanya més ben traçades. L'ermità els va dir que no el felicitassin a ell sinó a l'ase de la comunitat que el va traçar. L'ermità deia que no va fer més que dir arri a l'ase des de dalt del puig, l'ase es posà a caminar i ell a marcar amb calç per on trepitjava fins arribar a Felanitx. (MA2: 141-147).

En els seus llibres utilitza la primera i tercera persona, també hi ha diàlegs (PCM). A vegades el narrador es presenta com "el viajero" a semblança de Cela i altres com "el escritor" (MA2)

Els seus primers llibres eren novel·les: *Mallorca a paso de novio*, *Las guapas hacen sufrir* i *Pérez se casa en Mallorca*. Després d'aquest darrer, els llibres estan formats per articles publicats a periòdics. En canvi, *Todos los burros son listos* és una espècie de *Platero y yo*.

Tal volta el text més líric i poètic és el que escriu recordant la seva infantesa i el vell om de Tielmes, poble on anaven quan era petit. L'om li parla i li diu que té tres-cents anys i desitja que Díaz conti als homes la seva vida, al manco els cinquanta anys que ell coneix. Díaz Falcón diu que es proposa no fer molta literatura, ser sincer i escriure sobretot amb el cor perquè el que està escrit amb sentiment arriba al sentiment dels demés. Així no morirà, seguirà vivint a les pàgines del seu llibre i amb ell el "tio Santiago", el guarda, i la seva família i els del Mayorazgo i els Sánchez, i els Rey del Castillo, i els Martínez i els Lescure i el tot Tielmes. (Devia ser el poble de sa mare) (MA2, 193).

Finalment hem de dir que als seus llibres amb una certa freqüència parla d'Horaci i exalta l'àurea mediocritas, i a vegades la concreta en criar els propis fruits per abastir la pròpia taula.

Conclusions

És curiós que un home que va romandre fadrí tota la vida tengués tanta afecció a parlar de les dones en general, de les guapes en particular, dels nuvis i núvies, de l'amor, de l'enamorament, de les llunes de mel dels "recien casados" i dels matrimonis que no van bé que ell anomena "recien cansados".

Era un homo que tenia una situació acomodada que li permetia viure de rentes i del que li reportaven els seus llibres i articles a revistes.

Era una persona enamorada de Sóller, els seus paisatges i les seves gents que intentava la promoció turística i cultural de la ciutat a través de les seves visites, articles i llibres. De tota manera, la visió que dóna és totalment idealitzada i no té en compte tota una part de la societat que ni li donen a conèixer ni té intenció de saber que existeix.

Era un patriota espanyol en ple franquisme i un home religiós que intentava transmetre la moral catòlica i el seu patriotisme als seus llibres i articles.

Promotor d'un turisme que pretenia ser humà, silencios, cultural i, amb unes urbanitzacions i hotels a la mida de l'home, enmig d'un país que en propugnava un que fos rendible al màxim sense preocupar-se de massa més coses.

Referències bibliogràfiques

ALBEROLA, Ginés de (1966). "El monumento al clima, en Dénia, a punto de convertirse en realidad", *ABC Madrid* 19660605-55

BAUZÁ MARTORELL, Felio J. (2006). *El hotel del artista. Valldemossa, 1943-1966*. Mallorca

CASTANYER, Joan M. (1985) "Els darrers 100 anys. Sóller: industrialització i crisi." *Sóller*. Número del centenari. pp. 46-47

CELA TRULOCK, Camilo (1957). "Carta a Camilo José Cela pensando en el año 2000" *Mundo Hispánico*, n° 109.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1957). "Carta a Díaz Falcón pensando en el año 1957" *Mundo Hispánico*, n° 109, 1957.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1958). *Mallorca a paso de novio*. Mallorca.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1961). *Todos los burros son listos*. Mallorca.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1963). *Las guapas hacen sufrir*. Mallorca.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1967). *Pérez se casa en Mallorca*. Inca.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1967). *Sóller ciudad ideal*. Sóller.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1969). *Denia la ciudad del buen clima*. Madrid.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1971). *Mirando al año 2000*. Madrid.

DÍAZ FALCÓN, Federico (1974). *El doctor Alicante*. Madrid

FERRÀ I MARTORELL, Miquel, "La torre del silenci (1957)". *Diari de Balears* 13-10-2008. <https://www.dbalears.cat/opinio/opinio/2008/10/13/6994/la-torre-del-silenci-1957.html>

JULIÀ NOGUERA, Catalina (1991). “Petita història de l’Hotel del Artista” *Miramar* Núm. 6 Gen, feb, març 1991 Valldemossa, p. 7

MARQUÈS COLL, Miquel (1962). “D. Federico Díaz-Falcón” *Sóller*, 21-4-62

MORÓN ARROYO, Ciriaco (2018). “Cela en mi casa”, *Nueva Alcarria.com* 13/07/2018

REYERO, Carlos (2006). “Frivolizaciones surrealistas de un dandi en el desarrollismo franquista” dins RAMÍREZ Juan Antonio (Dir), *Esculturas margivagantes. La arquitectura fantàstica en Espanya*. Madrid

SANCHEZ VIGIL, J. M. (1991) *El valle del Tajuña. Pueblos, historia, tradiciones, leyendas y cultura*. Madrid

SERRA, Pere A. “L’amor de Camilo José Cela” *Diari de Balears* 25 agost 2008 <https://www.dbalears.cat/cultura/cultura/2008/08/25/4539/l-amor-de-camilo-jose-cela.html>

<https://www.panibericana.com/2015/10/20/monumento-a-los-ojos/>

VIVES REUS, Antoni (2005) *Història del Foment del Turisme de Mallorca (1905-2005)*, Palma.

Wikipedia (2021) https://es.wikipedia.org/wiki/Porto_Petro

Les cases de Sóller

— propietaris i habitants — el carrer del vent

Pere Frontera i Alemany

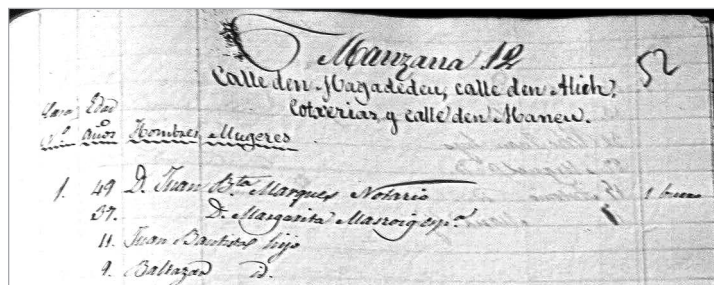
Resum: La recerca sobre la família Oliver de Can Magadedu, feta per a l'amic català Ignasi Almirall descendent seu, me va empènyer a seguir cercant sobre les cases del seu carrer, també anomenat «Magadedu», després del Vent i finalment de Joan Baptista Ensenyat. Aquesta comunicació és el resultat de les troballes sobre les cases i habitants d'aquest carrer, segons els cadastres i padrons de l'Arxiu Municipal de Sóller.

Antecedents del carrer

Aquest carrer comença a la plaça de la Constitució i acaba a la plaça Antoni Maura (abans plaça de sa raval) i té un a llargària de 70 metres. La part dreta del carrer esta formada per l'antiga murada i els darreres de la primitiva església parroquial, que avui forma tot el costat esquerra de la parròquia actual. En tota aquesta part dreta sols hi ha un petit portal d'entrada a la església que fou obert l'any 1906 a fi de donar accés a les sales de damunt la sagristia que pensaven destinar a museu arqueològic, biblioteca publica i arxiu parroquial. El tram de carrer més ample, entre la plaça i la església antiga habitualment s'emprava com a lloc de venda. Ens consten l'any 1912 les queixes dels veïnats per les aglomeracions de gent i la mala olor de les despulles de la carn, degut a l'ocupació del carrer per les taules dels carnisers fins que finalment l'any 1915 foren traslladades a la plaça.

Tot el tram esquerra del carrer ja el trobam construït al cadastre de 1578. A cadastres posteriors el corral de quasi totes les cases del carrer arribava al de darrera, on tenien la cotxeria, lo que donà nom al carrer de Cotxeres.

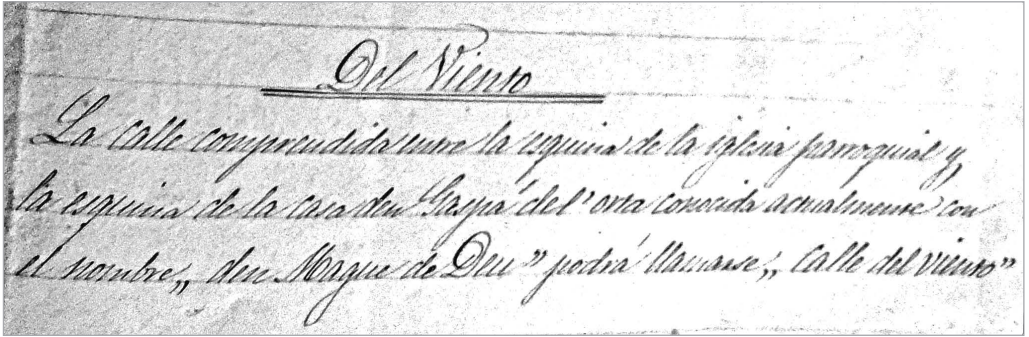
Abans de 1826 no trobam constància del nom d'aquest carrer. Pensam que les seves cases formaven part de la plaça ja que es considerava tot l'entorn de l'església com a plaça. Al padrons de 1826 i 1846 ja consta

Retall del padró de Sóller de 1846 AMS
2779 foli 52

com a carrer d'en magadedeu, inclòs dins la illeta n. 12, que formaven també els carrers Alic (avui Bon any), cotxeres (avui Metge Mayol) i d'en Maneu (avui primer tram Sant Jaume).

El malnom «magadedeu» que donà nom al carrer el trobam per primera vegada al cadastre de 1756 «*Francesc Oliver Magadadeu per cases i eixida*» però no és fins al padró de 1826 en què consta com a carrer, segurament per tenir-hi la seva casa pairal aquesta família Oliver des del cadastre de 1578 amb el malnom de «bafarut», més tard com «de plaça» i a 1756 ja com a «magadadeu».

Retall del document de 1862 (AMS 3055) amb la proposta del nou carrer del vent

Joan Baptista Ensenyat Morell, personalitat avui molt poc coneguda a Sóller, fill de Francesc Ensenyat Triés «canonets» i de Maria Morell Vicens «baco», amos de la possessió de Binibassí, va néixer a Sóller el 4 de gener de 1851. Va estudiar al Seminari de Palma per seguir estudis eclesiàstics que aviat va deixar. Començà estudis de Medicina a Montpel·lier que també va abandonar per dedicar-se a la literatura. Va treballar com a periodista, publicant nombroses obres. Fou secretari de l'Ajuntament de Sóller els anys 1895 a 1897. Morí a Barcelona dia 31 d'octubre de 1922. (Vegeu «Fills il·lustres de Sóller» A. Quetglas).

A un manuscrit, no publicat, de Josep Rullan i Mir, datat el 21-11-1906 en el que detalla els carrers de Sóller podem llegir: «Carrer del vent - Abans es deia es carrer de can magrededeu perquè hi havia un sacerdot que feia escola de llatí i li deien de can magrededeu. Un dia me digué que es poble havia canviat el nom ja que abans se deia can magadedeu. Crec que sa persona que inventà aquella paraula volia dir Mare de Déu».

La gent vella de Sóller conta que el malnom «magadedeu», vé del fet que després d'una greu inundació a l'horta, feren una processó per demanar que s'aturàs de ploure, i quan passaven per davant de les cases ara conegudes com Can Magadedeu, tota la processó i la imatge que duien s'hi refugiaren, per l'increment de la pluja. I ja va tenir nom la casa allà on s'havia amagat Déu. (Can amaga Déu), que amb el temps s'anà transformant en Can Magadeu i Can Magadedeu.

A les llibretes, no publicades, en les que Joan Estades Ensenyat hi detalla tots els malnoms de Sóller trobats a l'arxiu municipal hi consta el «MAGUEDEDEU» des de l'any 1756 amb Joan Baptista i Francesc Oliver fins a l'any 1885 amb Francesc Oliver Morell.

Als cadastres d'abans de 1756 aquesta família Oliver la trobam com «de plaça», el lloc on tenien la casa pairal. I més enrere amb el malnom «Bufarut». Avui en dia aquest malnom «bufarut» encara es utilitza per una branca dels Oliver de l'Horta.

En Joan Estades Ensenyat que va investigar molt sobre els malnoms de Sóller, contava que els malnoms s'utilitzaven per distingir les famílies que duen el mateix llinatge. Per tant, no és estrany que quan uns Oliver «Bofarut» anaren a viure a la plaça fossin més coneguts per «de sa plaça» i després d'amagar-se la processó a casa seva al camí de mar, passassin a ser coneguts per «magadedeu».

Pensam que l'absència de la família Oliver del carrer motivà que s'anàs perdent el nom. Per això quan l'any 1862 l'Ajuntament, en compliment d'una Reial Ordre del Desembre de 1858, acordà anomenar i retolar els carrers i numerar les cases, el carrer d'en Magadedeu passà a dir-se del Vent i així el trobam a tots els documents. Fins que el mes de maig de 1937, l'Ajuntament acordà posar-li el nom del fill il·lustre de Sóller, Joan Baptista Ensenyat i Morell.

Quadres detallats de les cases

Als quadres de cada casa hi trobareu les següents dades:

Identificació i situació de la casa:

En aquest quadre hi consten les dades cadastrals actuals, la situació de la casa segons les dades dels cadastres i padrons i la identificació de la casa amb plànol i fotografia del cadastre de 1985.

Propietaris segons els cadastres i amillaments:

Hi consten els propietaris de la casa segons els cadastres i amillaments de l'Arxiu Municipal de Sóller.

Fulls declaratius del cadastre:

A l'Arxiu Municipal de Sóller es conserven els fulls declaratius de cada propietari, fetes els anys 1880¹ i 1906² en les que fa constar les seves propietats urbanes amb les dades de la propietat: lloc, carrer, nom, superfície i lindars. Són dades prou importants per incloure en aquest treball.

Habitants de la casa segons els padrons:

Dels padrons de l'Arxiu municipal de Sóller, i començant des del primer ja l'any 1826 en el que trobam identificat el lloc on vivien, hem fet constar els habitants de cada casa del carrer.

Citacions bibliogràfiques: BERARD J. (1789) Viaje a las villas de Mallorca
QUETGLAS A. 2012 – Fills il·lustres de Sóller,

Arxius consultats: A.M.S. - Arxiu Municipal de Sóller
A.P.S. - Arxiu Parroquial de Sóller.
Arxiu Joan Francesc Rullan Vallcaneras
Arxiu Joan Frontera Alemany

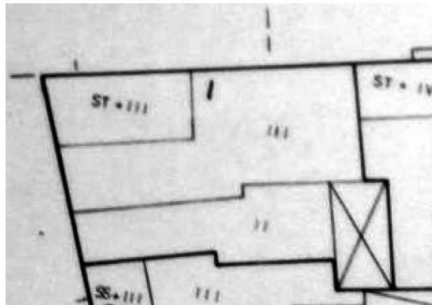
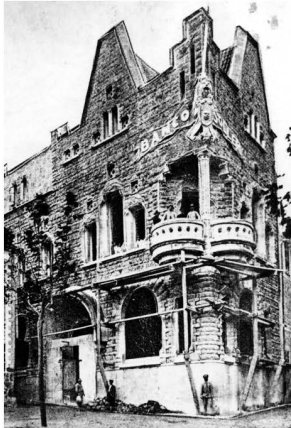
Agraïments: Catalina Frontera Lladó i Antoni Quetglas Cifre

1. AMS 3858 i 3859

2. AMS 3902 al 3911

Casa primera

1. Dades de la casa.

1 – 1 – Plaça Constitució n. 35					1 – 5 – Fotos de la casa Abans any 1909
1 – 2 – Parcel·la cadastre 1985: 5820001					
1 – 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1835			12	10	
1846			12	9	
1856	Plaça		17	1	
1882	Plaça Constitució	34	17	1	
1910	Plaça Constitució	34	17	1	
1985	Plaça Constitució	35	58200	1	
1- 4 – Plànols de la casa – any 1985					Casa any 1912
					
					

2. Propietaris segons els cadastres i amillaments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	Ams 3385	87	Pere Miró de plaça	Cases i mitja tafona 285 lliures
1604	AMS 3388	74	Pere Miró	Cases corral i tafona 425 lliures
1626	AMS 3389		Hereus de Gaspar Miró	Cases corral i tafona 425 lliures
1646	AMS 3391		Gaspar Miró	Cases corral i tafona 450 lliures
1662	AMS 3392		Gaspar Miró	Cases corral i tafona 450 lliures
1681	AMS 3394		Gaspar Miró (fill de Gaspar)	Cases corral i tafona 450 lliures
1695	AMS 3396		Gaspar Miró	Cases corral i tafona 360 lliures
1702	AMS 3397	141	Melcior Miró de plaça	Cases i tafona 450 lliures

1742	AMS 3399	161	Gaspar Miró de Melcior	Cases i tafona i corral 300 lliures
1756	AMS 3401	167	Gaspar Miró de plaça	Cases i tafona 300 lliures
1796	AMS 3402	183	Gaspar Miró de plaça 1813 – Gaspar Miro, son fill	Cases i tafona 300 lliures
1818	AMS 3405	174	Gaspar Miró de Melcior	Cases i tafona 800 lliures
1838	AMS 3406	324v	Gaspar Miró de plaça	Cases, tafona i eixida 300 lliures
1847	AMS 3408	128	Gaspar Miró de plaça	Una casa a la plaça i una tafona junt a la casa
1858	AMS 3477	43	Gaspar Miró Rullan de plaça	Illeta 17 n. 1 i 2 – Casa 456
1880	AMS 3858	1056	Antoni Miró Oliver Can Gaspar de plaça	Illeta 17 n. 1 Plaça major n. 34
1906	AMS 3902	21	Salvador Coll Peña	Illeta 17 n. 1 – Plaça Constitució n. 1
1912			Banc de Sóller	
1943			Banco Hispano Americano	
1985			Banco Central Hispano Americano	Plaça Constitució n. 35

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1880	AMS 3858	1056	Antoni Miró Oliver Can Gaspar de plaça	Illeta 17 n. 1 Plaça major n. 34 165 m2. baixos, pis i porxo	D: carrer del vent E: casa de Joan Mayol F: corral de Joan Mayol i casa i corral de Sebastià Palou
1880	AMS 3858	1056	Accesori casa de Salvador Coll Peña.	Illeta 17 n. 32 – tafona carrer del vent n. 1	
1906	AMS 3902	21	Salvador Coll Peña (habita temporalment la casa)	Illeta 17 n. 1 Plaça Constitució n. 34 baixos, pis i porxos	D: carrer del vent E.: corral de la casa F: casa de Joan Castanyer
1906	AMS 3902		Accesori casa de Salvador Coll Peña	Illeta 17 n. 32 - tafona carrer del vent n. 1	

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1835	AMS 2774	Illeta 12 n. 10	Casa buida					
1846	AMS 2779	Illeta 12 n. 9	Casa buida					
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 1 Plaça	Esteva Desclaux Catalina Umbert Esteva Desclaux Mayol Francisca Desclaux Mayol Maria Desclaux Umbert	1816 1823 1835 1840 1852	Maó Maó Palma Palma Palma	casat casada fadrí fadrina fadrina	capeller	
1882	AMS 2817	Illeta 17 n. 1 Plaça Constitució, n. 34	Casa buida					
1910	AMS 2884	Illeta 17 n.1 Plaça Constitució n. 34	Banc de Sóller					

Casa segona

1. Dades de la casa.

1 - 1 – Plaça Constitució n. 35					- 5 – Foto de la casa – any 1912
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820001					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1827	<u>Magadedeu</u>		12	9	
1847	<u>Magadedeu</u>		12	9	
1858	Vent	1	17	31	
1862	Vent	1	17	31	
1900	Vent	3	17	32	
1906	Vent	2	17	35	
1929	Vent	1	17	35	
1931	Plaça Constitució	35			
1985	Plaça Constitució	35	58200	01	
1 - 4 - Plànol de la casa sense dades.					

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	88	Jaume Oliver «bafarut»	Cases 130 lliures
1604	AMS 3388	74	Pere Oliver de plaça	Cases i corral 150 lliures
1626	AMS 3389		Jaume Oliver de plaça	Cases i corral 150 lliures
1646	AMS 3391		Jaume Oliver (cases de son pare)	Cases i corral 200 lliures
1662	AMS 3392		Jaume Oliver (cases de son pare)	200 lliures
1681	AMS 3394		<u>Honofre</u> Oliver (fill de Jaume)	Cases i corral 175 lliures
1702	AMS 3397	141	Jaume Oliver (fill de <u>Nofre</u>)	Cases i eixida 175 lliures
1742	AMS 3399	162	<u>Honofre</u> Oliver (fill de Jaume)	Cases i corral 150 lliures
1756	AMS 3401	167	Hereus de <u>Nofre</u> Oliver	Cases i eixida 125 lliures
1838	AMS 2960	324v	Pere Joan Oliver del molí 1842: Maria Magraner	Cases i eixida 1125 lliures
1847	AMS 3408	128	Maria Magraner, vídua Bartomeu Coll	Una casa i eixida en el carrer den <u>magadedeu</u>
1858	AMS 3477	43	Sebastià Palou Rosselló	Casa n. 481 – Illeta 17 n. 31
1880	AMS 3859	1303	Sebastià Palou Rosselló	Casa Ca Na Prunera – carrer Vent n. 3
1900	AMS 3901		Sebastià Palou Rosselló	Casa n. 540 – Illeta 17 n. 32
1906	AMS 3902	1	Joan Castanyer Noguera «peixet»	Illeta 17 n. 31 – Vent n. 3
1923	AMS 3828		Antònia <u>Rullan</u> Estades, vídua de Joan Castanyer	Casa n. 1249 – carrer del vent n. 1
1929	AMS 3828		Banc de Sóller – per compra	Casa n. 1249 – carrer del vent n. 1
1930			Banc de Sóller	Casa afegida a l'edifici del banc

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1880	AMS 3858	1303	Sebastià Palou Rosselló	Ca Na Prunera carrer del vent n. 3 74 pams de llarg per 20 d'ample	Nord: casa Gaspar Miró Sud: casa Josep Oliver Est: corral Joan Mayol Oest: carrer del Vent
1906	AMS 3902	1	Joan Casanovas Noguera «peixet» (habita la casa)	Illeta 17 n. 31 carrer del vent n. 3 58 m2 – Baixos, pis i porxos – per compra	Dreta: casa Maria Rullan Estades Esquerra: casa Salvador Coll Penya Fons: corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

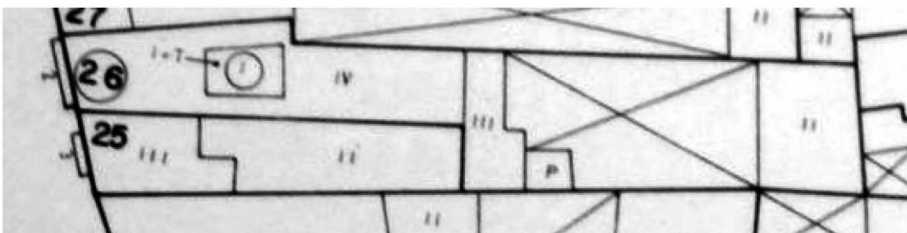
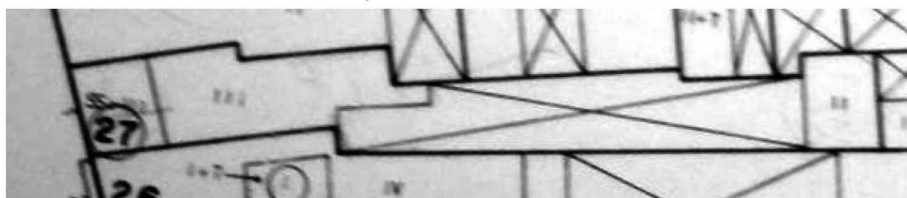
<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 9 c. Magadedeu	Pere Oliver Maria Magraner (neboda) Miquel Magraner Apolonia Ferrà	1773 1804 1808 1808	Sóller Sóller Sóller Sóller	vidu fadrina casat casada	fuster sense teixidor sense	
1842	AMS 2775	Illeta 12 n. 9 c. Magadedeu	Pere Oliver Bartomeu Coll Maria Magraner Bartomeu Coll Magraner Miquel Coll Magraner Maria Coll Magraner	1771 1808 1807 1831 1839 1841		vidu casat casada fadrí fadrí fadrina		
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 29 c. Magadedeu	Maria Magraner, vídua Coll Josep Coll Magraner Maria Coll Magraner Bartomeu Coll Magraner Magdalena Sader	1807 1844 1842 1832 1835	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vidua fadrí fadrina casat casada	teixidor	
1862	AMS 2794	Illeta 17 n.31 c. del vent	Antoni Pastor	1800			prevere	
1870	AMS 2799	Illeta 17 n.31 c. del vent	Joan Piñol Aufesa Catalina Bauza Mayol	1835 1835	Tarragona Fornalutx	casat casada	sastre	
1882	AMS 2817	Illeta 17 n. 31 c. vent n. 3	Antoni Palou Pastor Antònia Coll Mayol Antònia Palou Coll	1853 1858 1881	Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina	apotecari	
1890	AMS 2831	Illeta 17 n. 32 c. vent n. 3	Casa buida					
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 31 c. Vent n. 3	Joan Castanyer Noguera Antònia Rullan Estades Catalina Castanyer Rullan	1850 1854 1892	Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina	traficant sense sense	França França França
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 35 c. Vent n. 3	Antònia Rullan Estades Jaume Casanovas Pastor Catalina Castanyer Rullan Josep Casanovas Castanyer	1854 1883 1892 1913	Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua casat casada fadrí	sense comerciant sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller

Casa tercera

1. Dades de la casa.

					Foto de les dues cases – any 1985	
1 - 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 1 i 2						
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820026 i 5820027						
1 - 3 – Situació de la casa.						
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>		
1827	<u>Magadedeu</u>		12	8		
1838	<u>Magadedeu</u>		12	8		
1858	Vent		17	30		
1875	Vent		17	29 i 30		
1880	Vent	5 i 7	17	30 i 31		
1906	Vent	5 i 7	17	29 i 30		
1937	Joan Bta. Ensenyat	5 i 7				
1985	Joan Bta. Ensenyat	2 i 5	58200	26-27		

1- 4 – Plànols des les dues cases – any 1985

2. Propietaris segons els cadastres i amillaments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	88	Pere Alcover	Cases 275 lliures
1604	AMS 3388	74	Damià Ferrà (Canonge)	Cases i eixida 525 lliures
1626	AMS 3389		Catalina Ferrà 1639 – passat a Jaume Oliver de plaça	Cases i eixida 400 lliures
1646	AMS 3391		Jaume Oliver	Cases des canonge 400 lliures
1662	AMS 3392		Jaume Oliver de plaça	Cases i corral 400 lliures

			(ara Pere Joan son fill)	
1681	AMS 3394		Pere Oliver de Jaume	Cases i eixida 400 lliures
1702	AMS 3397	142	Pere Oliver de Jaume	Cases i eixida 500 lliures
1742	AMS 3399	162	Jaume Oliver fill de Pere 1746 Francesc Oliver	Cases i corral 400 lliures
1796	AMS 3402	183	Francesc Oliver «Magadedeu» 1803 – Magdalena Morell, sa muller	Cases i eixida 300 lliures
1838	AMS 2960		Don Josep Oliver Morell	Carrer Magadedeu – Illeta 12 n. 8
1847	AMS 3408	129	Honorable Josep Oliver i muller	Una casa i eixida en el carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Rosa Castanyer Aymerich «guixa» vídua de l'honorable Josep Oliver Morell	Casa n. 480 – Illeta 17 n. 30
Per herència la casa es divideix en dues.				
1880	AMS 3858	1265	Rosa Oliver Castanyer	Casa carrer del Vent n. 5
1880	AMS 3858		Catalina Maria Oliver Castanyer	Casa carrer del Vent n. 7
1900	AMS 3901		Rosa Oliver Castanyer	Casa n. 539 – Illeta 17 n. 31
1900	AMS 3901		Catalina Maria Oliver Castanyer	Casa n. 538 Illeta 17 n. 30
1906	AMS 3902	2	Maria Rullan Estades	Illeta 17 n. 30 - carrer del Vent N. 5
1906	AMS 3902	3	Josep Forteza Piña	Illeta 17 n. 29 – carrer del Vent n. 7
1924	AMS 3828		Maria Rullan Estades	Casa n. 1251 – carrer del Vent n. 5
1923	AMS 3828		Isabel Maria Forteza	Casa n. 1252 carrer del Vent n. 7
1950	AMS 3828		Bartomeu Bernat Canals	Casa n.1251 – c. Joan Bta. Ensenyat n. 5
1950	AMS 3828		Maria Castanyer Moll	Casa n. 1252 – c. Joan Bta. Ensenyat n. 7
1985			Bartomeu Bernat Canals Habita a Joan Baptista Ensenyat n. 2	Casa carrer Joan Baptista Ensenyat n. 1
1985			Bartomeu Bernat Canals i Maria Barceló Coll	Joan Baptista Ensenyat n. 2

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1880	AMS 3858	1265	Rosa Oliver Castanyer	Carrer del vent n. 5 tres plantes: 232 m2.	D: casa Catalina Oliver E: casa Sebastià Palou i corrals Joan Mayol Miquel Pomar i Joan Arbona i casa de Maria Alcover.
1880	AMS 3858		Catalina Maria Oliver Castanyer	Carrer del vent n. 7	E: casa de Rosa Oliver- F: corral de la mateixa casa
1906	AMS 3902	2	Maria Rullan Estades habita la casa	Illeta 17 n. 30 Carrer del vent N. 5 33 m2. Baixos, pis i porxos en propietat per compra	D: casa Josep Forteza Piña E: casa Joan Castanyer Noguera F: corral de la mateixa casa
1906	AMS 3902	3	Josep Forteza Piña habita la casa	Illeta 17 n. 29 carrer del vent N. 7 baixos dos pisos i porxos en propietat per compra	D: Casa Teresa Frau Oliver E: Casa Maria Rullan Estades F: Corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1827	AMS 2770	i. 12 n. 8 C. Magadedeu	Magdalena Morell Bartomeu Oliver Morell Josep Oliver Morell Rosa Castanyer Magdalena Oliver Castanyer	1756 1796 1786 1800 1825	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua fadrí casat casada fadrina	prevere hisendat	
1838	AMS 2775	Illeta 12 n. 8 C. Magadedeu	Bartomeu Oliver Morell Isabel Maria Ripoll	1789 1808			prevere	
1847	AMS 2780	Illeta 12 n. 8 C. Magadedeu	Bartomeu Oliver Morell Isabel Maria Ripoll	1789 1808			prevere criada	
1852	AMS 2783	Illeta 12 n. 8 C. Magadedeu	Posada					
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 28 C. Magadedeu	Don Bartomeu Oliver Isabel Maria Ripoll	1795 1816	Sóller Sóller		prevere criada	
1860	AMS 2792	Illeta 17n. 30 C. Magadedeu	Casa buida					
Per herència la casa es divideix en dues.								
1870	AMS 2799	Illeta 17n.30 ^a	Jaume Sbert Antònia Piza Josep Sbert Piza	1835 1838 1839		casat casada fadrí	teixidor	
1870	AMS 2799	Illeta 17n. 30	Maria Fernandez Maria Mayol Fernandez Margalida Castañer Canals	1810 1847 1817		vídua fadrina fadrina		
1890	AMS 2831	Illeta 17 n. 31 C, Vent n. 5	Ramon Rotger Juan Maria Ferrer Garau Magdalena Socias Ferrer Ramon Rotger Ferrer	1858 18i53 1875 1883	Palma Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina fadrí	taverner sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller
1890	AMS 2831	Illeta 17 n. C, Vent n. 7	Joan Pons Marqués Magdalena Sader Mayol Jaume Pons Sader Pere Joan Pons Sader Margalida Pons Sader Antònia Maria Pons Sader	1823 1833 1864 1868 1870 1875	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí fadrina fadrina	mariner	
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 30 c. Vent n. 5	Damià Deyà Rullan Maria Rullan Estades Damià Deyà Rullan Antoni Deyà Rullan	1854 1858 1897 1898	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	comerciant sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 29 c. Vent n. 7	Josep Forteza Piña Aina Maria Pomar Forteza Joan Forteza Pomar Francesc Forteza Pomar Magdalena Forteza Pomar Aina Forteza Pomar	1860 1876 1895 1899 1901 1903	Sóller Sóller Tabasco Palma Palma Palma	casat casada fadrí fadrí fadrina fadrina	comerciant sense sense sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller

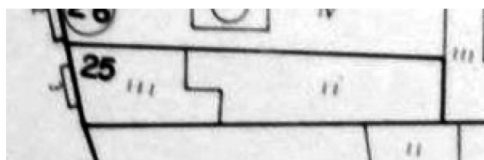
			Maria Forteza Piña Consol Forteza Pomar	1851 1905	Sóller Palma	fadrina fadrina	sense sense	Sóller Sóller
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 34 c. Vent n. 5	Damià Deyà Rullan Maria Rullan Estades Damià Deyà Rullan Antoni Deyà Rullan	1854 1858 1897 1898	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	propietari sense estudiant dependent	Sóller Sóller Barcelona Amèrica
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 33 c. Vent n. 7	Francesc Ripoll Cifre Antònia Gamundí Amengual Antònia Ripoll Gamundí Antoni Ripoll Gamundí	1874 1886 1907 1912	Pollença Sóller Troyes Vitry	casat casada fadrina fadrí	comerciant sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller
1941	AMS 2955	c. Joan Bta. Ensenyat n. 1 -3 - 5	Bartomeu Gumbau Ribot Aina Lizana Alcover M ^a Dolors Gumbau Lizana	1904 1916 1940	Palma Suissa Sóller	casat casada fadrina	telegrafista sense sense	Sóller Sóller Sóller
1941	AMS 2955	c. Joan Bta. Ensenyat n. 7	Francesc Casellas Castellet Consol Forteza Pomar Magdalena Forteza Pomar Amparo Forteza Pomar	1906 1905 1901 1916	Palma Palma Palma Palma	casat casada fadrina fadrina	delineant sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 1	Bartomeu Gumbau Ribot Aina Lizana Alcover Magdalena Gumbau Lizana	1904 1916 1940	Palma Suissa Sóller	casat casada fadrina	telegrafista sense sense	Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 2	Bartomeu Bernat Canals Pere Joan Bernat Castanyer Bartomeu Bernat Castanyer Antoni Bernat Castanyer Franca Bernat Castanyer Josep M ^a Bernat Castanyer Damià Bernat Castanyer Ramon Bernat Castanyer Margalida Bernat Castanyer Franca Canals Mayol Maria Barceló Coll	1898 1929 1933 1934 1036 1939 1941 1944 1947 1858 1912	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vidu fadrí fadrí fadrí fadrina fadrí fadrí fadrí fadrina vídua fadrina	empleat tèxtil tèxtil estudiant estudiant estudiant estudiant estudiant estudiant sense sense criada	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 1	Bartomeu Gumbau Ribot Aina Lizana Alcover Dolors Gumbau Lizana	1904 1916 1941	Palma Suissa Sóller	casat casada fadrina	telegrafista sense sense	Sóller Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 2	Bartomeu Bernat Canals Maria Barceló Coll Bartomeu Bernat Castanyer Antoni Bernat Castanyer Damià Bernat Castanyer Ramon Bernat Castanyer Margalida Bernat Castanyer	1898 1912 1933 1934 1941 1944 1947	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí fadrí fadrí fadrí	empleat sense tèxtil tèxtil tèxtil xofer sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller

Casa quarta

1. Dades de la casa.

					1 - 5 – Foto de la casa – any 1985
- 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 3					
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820025					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1827	<u>Magadedeu</u>		12	7	
1838	<u>Magadedeu</u>	7	12	7	
1852	<u>Magadedeu</u>	7	12	7	
1858	Vent		17	29	
1906	Vent	7	17	29	
1937	Joan Bta. Ensenyat	9			
1985	Joan Bta. Ensenyat	3	58200	25	

1- 4 – Plànol de la casa – any 1985

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	88v	Perot Pons	Cases i eixida 125 lliures
1604	AMS 3388	75	Pere Pons «sabater»	Cases i eixida 125 lliures
1626	AMS 3389		Pere Pons «xandre»	Cases i eixida 125 lliures
1646	AMS 3391		Antoni Castanyer	Cases i eixida 125 lliures
1662	AMS 3392		Antoni Castanyer «dionis»	Cases i eixida 125 lliures
1681	AMS 3394		Antoni Castanyer «dionis»	Cases i eixida 125 lliures
1702	AMS 3397	141	Francesc Colom, teixidor de llana	Cases i eixida que foren de l'heretat de Dionís Castanyer 150 lliures
1756	AMS 3401	168	Nadal Colom	Cases i eixida 125 lliures
1796	AMS 3402	184	Elisabet Colom, muller de Joan Garau «pitara»	Cases i eixida 125 lliures
1838	AMS 2960		Antoni Frau	Carrer Magadedeu n. 7
1847	AMS 3408	128	Antoni Frau «sant»	Una casa i eixida en el carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Antoni Frau Llabrés	Illeta 17 n. 29 Casa n. 479
1880	AMS 3858	1262	Teresa Oliver Bisbal	Illeta 17 n. 29 – c. Vent n. 7
1900	AMS 3901		Hereus d' Antoni Frau Llabrés	Illeta 17 n. 29 – casa n. 537

1906	AMS 3902	4	Teresa Frau Oliver (habita la casa)	Illeta 17 n.29 carrer del vent N. 9
1923	AMS 3828		Teresa Berio Frau i altres (habita a l' Alqueria del Comte)	Casa 1262 c. Vent n. 7
1940	AMS 3828		Teresa Berio Frau i altres (habita a l' Alqueria del comte)	Casa 1262 c. Joan Baptista Ensenyat n. 7
1945	AMS 3917		Antonio Vives Bauza i Catalina Deya Pastor –(en propietat per compra)	Casa 1262 - Joan Baptista Ensenyat n. 7
1946	AMS 3917		Bartomeu Bernat Canals (en propietat per compra)	Casa 1262 c. Joan Baptista Ensenyat n. 7 el propietari habita a Joan Baptista. Ensenyat, 5
1961	AMS 3917		Joan Alcover Arbona (en propietat per compra)	Casa 1262 c. Joan Baptista Ensenyat n. 7 el propietari habita al carrer Isabel II
1961			Joan Alcover Arbona (en propietat per compra)	Habita al carrer Isabel II, 41
1985			Joan Alcover Arbona	Baixos Apotecaria, dos pisos a vivenda

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls casa</i>	<i>Llindars casa</i>
1880	AMS 3858		Teresa Oliver Bisbal	Carrer del vent n. 7 tres plantes 120 m2.	D: casa i corral Francesc Cañellas E: casa i corral de Catalina Oliver F: corral de Catalina Oliver
1906	AMS 3902	4	Teresa Frau Oliver (habita la casa)	Illeta 17 n.29 carrer del vent N. 9 63 m2. Baixos, pis i porxos Per herència dels seus pares	D: casa de Guillem Rullan Colom E: casa Josep Forteza Piña F.:corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

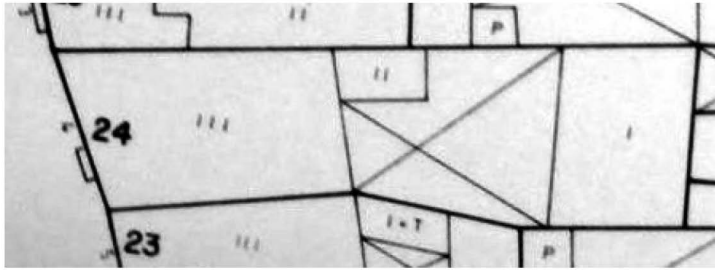
<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 7 c. Magadedeu	Jaume Frau Apol·lònia Llabrés Antoni Frau Joan Frau	1763 1760 1797 1802		casat casada fadrí fadrí	corder sense corder teixidor	
1838	AMS 2775	Illeta 12 n. 7 c. Magadedeu	Antoni Frau Teresa Oliver (esposa) Apol·lònia Frau Oliver Maria Frau Oliver	1793 1811 1833 1836				
1852	AMS 2783	Illeta 12 n. 7 c. Magadedeu	Antoni Frau Teresa Oliver (esposa) Apol·lònia Frau Oliver Maria Frau Oliver Teresa Frau Oliver Antònia Frau Oliver	1793 1811 1833 1836 1840 1844	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina fadrina fadrina fadrina	teixidor	
1862	AMS 2794	Illeta 17 n.29	Antonio Frau Llabrés Teresa Oliver Bisbal Maria Frau Oliver Teresa Frau Oliver Antònia Frau Oliver	1799 1811 1837 1840 1843		casat casada fadrina fadrina fadrina	teixidor	
1875	AMS 2808	Illeta 17 n.29	Teresa Oliver Bisbal Antònia Frau Oliver	1811 1844		vídua fadrina	sense sense	Sóller Sóller

			Francesc Oliver Bisbal	1797		fadrí	propietari	Sóller
1906	AMS 3902	Illeta 17 n. 28 c. Vent n. 9	Teresa Frau Oliver Gaspar Berio Frau Antoni Berio Frau Francesc Berio Frau Francisca Berio Frau	1840 1872 1875 1878 1881	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua fadrí fadrí fadrí fadrina	sense dependent dependent dependent sense	Sóller Amèrica Amèrica Amèrica Sóller
1910	AMS 2884	Illeta 17 n. 28 c. Vent n. 9	Gaspar Berio Frau Antoni Berio Frau Francesc Berio Frau	1872 1875 1878	Sóller Sóller Sóller	fadrí fadrí fadrí	comerciant comerciant comerciant	Amèrica Amèrica Amèrica
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 32 c. Vent n. 9	Miquel Colom Campomar Antònia Vicens Ferrer Ramon Colom Vicens Rosa Colom Vicens Miquel Colom Vicens Antoni Colom Vicens Catalina Colom Vicens	1856 1865 1891 1896 1898 1902 1906	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrina fadrí fadrí fadrina	manobre sense dependent sense dependent dependent sense	Sóller Sóller Mèxic Sóller França Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 3- primer	Joan Vallcaneras Elias Maria Florit Riudavets Constància Vallcaneras Florit	1917 1921 1948	Sóller Ciutadella Sóller	casat casada fadrina	practicant Sense Sense	Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat baixos	Farmàcia Fortuny					
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat baixos	Farmàcia Alcover					

Casa cinquena

1. Dades de la casa.

					1 - 5 – Foto de la casa – any 1985
1 - 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 4					
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820024					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1827	Magadedeu		12	6	
1838	Magadedeu		12	6	
1858	Vent		17	27-28	
1862	Vent		17	27- 28	
1906	Vent	11	17	27	
1937	Joan Bta. Ensenyat	11	17		
1985	Joan Bta. Ensenyat	4	58200	24	

1- 4 – Plànol de la casa – any 1985**2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.**

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	88	Joan Ros	Cases i eixida 275 lliures
1604	AMS 3388	75	Joan Ros	Cases i eixida 350 lliures
1626	AMS 3389		Joan Ros	Cases i eixida 350 lliures
1646	AMS 3391		Pere Joan Ros	Cases i eixida 30 lliures
1662	AMS 3392		Joan Antoni Miró (cases que abans eren de Ros)	Cases i eixida 30 lliures
1681	AMS 3394		Pere Joan Coll (compra a Pere Antoni Miró)	Cases, eixida i casa nova a la part de darrera 450 lliures
1695	AMS 3396		Pere Joan Coll 1719 – Joana Arbona, sa vídua 1730 - Francesc Coll, son fill	Cases, eixida i altres cases que donen a la part de darrera 280 lliures
1702	AMS 3397	141	Pere Joan Coll 1726: compra les cases Simó Pons	Cases, eixida i altres cases a la part de darrera, a les cotxeries 400 lliures
1726	AMS 3397	141	Simó Pons (apotecari per compra a Antoni Coll)	Cases i eixida 300 lliures
1742	AMS 3399	163	Simó Pons apotecari fill de Salvador	Cases i eixida estades de Pere Joan Coll 300 lliures
1756	AMS 3401	168	Simó Pons	Cases i eixida 250 lliures
1796	AMS 3402	184	Don Joan Pons doctor en medicina 1824:– Joan Pons, son fill	Cases i eixida 250 lliures (compresa la Apotecaria)
1838	AMS 2960	327	Joan Pons (metge)	Cases i eixida 250 lliures
1847	AMS 3408	129	Joan Pons (metge)	Una casa i eixida en el carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Antònia Puig i Pons de Cañellas	Illeta 17 n. 27 i 28 – Casa n. 478
1900	AMS 3901		Pere Lluç Cañellas	Illeta 17 n. 27 i 28 – Casa n. 536
1906	AMS 3902		Guillem Rullan Colom (habita la casa)	Illeta 17 N. 27 carrer del vent n. 11
1921	AMS 3917		Antònia Coll Morell	Casa n. 1253 . carrer del Vent n· 11
1935	AMS 3917		Francisca Busquets Colom	Casa n. 1253 . carrer del Vent n· 11
1968	AMS 3917		Guillem Rullan Busquets	Casa n. 1253 . carrer de Joan Bta. Ensenyat
1985			Creu Roja Espanyola	Baixos, dos pisos i eixida

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1906	AMS 3902		Guillem Rullan Colom (habita la casa)	Illeta 17 N. 27 carrer del vent n. 11 baixos, pis i porxos per compra	D: casa de hereus Josep Colom E: casa de Teresa Frau F: corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1816	AMS 2770	c. Magadedeu	Catalina Castanyer Joan Pons Catalina Pons Maria Aina Pons	1777 1807 1798 1805		vídua fadrí fadrina fadrina		
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 6 c. Magadedeu	Miquel Castanyer Jaume Pons	1754 1802		vidu fadrí	sabater hisdat	
1840	AMS 2775	Illeta 12 n. 6 c. Magadedeu	Joan Pons	1808				
1852	AMS 2783	Illeta 12 n. 6 c. Magadedeu	Joan Pons	1808	Sóller	fadrí	hisdat	
1860	AMS 2792	Illeta 17 n. 27- i 28.	casa buida					
1862	AMS 2794	Illeta 17 n. 27- i 28.	Francesc Berio Ramella Gaspar Berio Rullan Lucia Berio Rullan Joan Berio Rullan Francesc Berio Rullan Gaspar Berio	1820 1855 1857 1859 1862 1783		vidu fadrí fadrina fadrí fadrí vidu	carreter	
1890	AMS 2831	Illeta 17 n. 27 i 28 C, Vent n. 11	Francesc Berio Ramella Teresa Frau Oliver Rosa Berio Frau Teresa Berio Frau Gaspar Berio Frau Antonio Berio Frau Francesc Berio Frau Francisca Berio Frau	1822 1840 1866 1864 1872 1875 1878 1881	Itàlia Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina fadrina fadrí fadrí fadrí fadrina	carreter sense sense sense dependent sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Amèrica Sóller Sóller Sóller
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 27 c. Vent n. 11	Guillem Rullan Colom Antònia Coll Morell Florentina Rullan Coll Guillem Rullan Coll Miquel Rullan Coll Catalina Rullan Coll Antònia Rullan Coll	1853 1856 1880 1889 1892 1894 1897	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina fadrí fadrí fadrina fadrina	taverner Sense sense sense sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 4	Guillem Rullan Busquets Catalina Mayol Busquets Margalida Busquets Colom Catalina Rullan Coll	1918 1917 1890 1894	Sóller Fornalutx França Sóller	casat casada vídua fadrina	comerciant sense sems sense	Sóller Sóller Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 4	Guillem Rullan Busquets Catalina Mayol Busquets Margalida Busquets Colom Catalina Rullan Coll	1918 1917 1890 1894	Sóller Fornalutx França Sóller	casat casada vídua fadrina	comerciant sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller

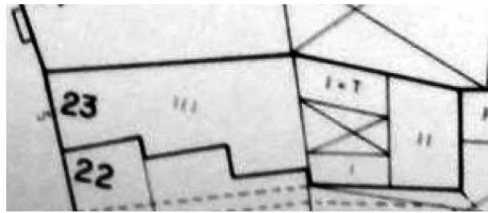

Casa sisena

1. Dades de la casa.

					1 - 5 – Foto de la casa – any 1985
1 - 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 5					
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820023					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1827	Magadedeu		12	4	
1838	Magadedeu		12	4	
1858	Vent		17	26	
1862	Vent	11	17	26	
1882	Vent	11	17	26	
1906	Vent	13	17	26	
1937	Joan Bta. Ensenyat	13			
1985	Joan Bta. Ensenyat	5	58200	23	

1 - 4 – Plànol de la casa – any 1985

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	89	Martí Morey	Cases 300 lliures
1604	AMS 3388	75	Martí Morey	Cases, tafona i eixida 375 lliures
1626	AMS 3389		Martí Morey	Cases 250 lliures
1646	AMS 3391		Margalida Morey (cases de son pare)	Cases 100 lliures
1702	AMS 3397	143	Francesc Jordà «matgí» de Gabriel	Cases i eixida 150 lliures
1742	AMS 3399	163	Francesc Jordà «matgí» de Gabriel	Cases i corral 125 lliures
1756	AMS 3401	169	Francesc Jordà «matgí»	Cases i eixida 100 lliures
1796	AMS 3402	184	Miquel Bernat «nou» 1829: Florentina Bernat, sa filla i muller d'Antoni Deya «puput»	Cases i eixida 100 lliures
1838	AMS 2960		Antoni Deya «puput»	c. Magadedeu – Illeta 12 n. 4
1847	AMS 3408	129	Florentina Bernat «nou»	Una casa i eixida en el carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Florentina Bernat Bernat, muller d' Antoni Deya «puput»	Illeta 17 n. 26 – casa n. 477

1900	AMS 3901		Josep Colom Deya	Casa n. 535 Illeta 17 n. 26
1906	AMS 3902		Hereus de Josep Colom	Casa carrer del Vent n. 13 – Illeta 17
1923	AMS 3828		Ramon Colom Alcover	Casa 1254 – c. Vent n. 13
1940	AMS 3828		Ramon Colom Alcover	Casa 1254 – c. Joan Bta. Ensenyat, 13
1933	AMS 3917		Creu Roja Espanyola	Casa 1254 – c. Joan Bta. Ensenyat, 13
1985			Creu Roja Espanyola	Illeta 58200 n. 22 Dispensari i vivenda conserges

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1906	AMS 3902	6	Hereus de Josep Colom	Illeta 17 carrer del vent n. 13 52m2 baixos, pis i porxos	D: casa Francesc Deya Pons E: casa Guillem Rullan Colom

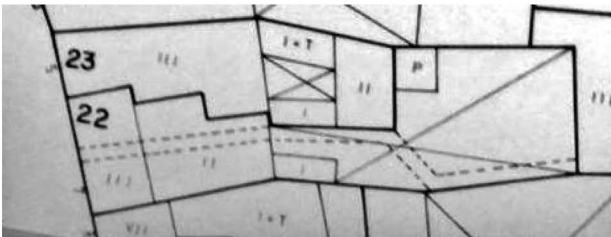
4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1816	AMS 2770	c. Magadedeu	Antoni Deyà Florentina Bernat Pere Joan Deyà	1786 1792 1815		casat casada fadrí		
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 4 c. Magadedeu	Antoni Deyà Florentina Bernat Pere Joan Deyà Miquel Deyà	1780 1791 1813 1818		casat casada fadrí fadrí		
1852	AMS 2783	Illeta 12 n. 4 c. Magadedeu	Antoni Deyà Florentina Bernat Pere Joan Deyà Bernat Miquel Deyà Bernat Maria Deyà Bernat	1783 1790 1814 1819 1828				
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 24 c. Magadedeu	Antoni Deyà Florentina Bernat Maria Deyà Bernat Miquel Deyà Bernat Maria Ferrer Magraner	1781 1792 1829 1820 1821	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller		propietari teixidor	
1860	AMS 2792	Illeta 17 n. 26	Antoni Deyà Bernat Florentina Bernat Bernat Maria Deyà Bernat	1782 1792 1832	Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina	propietari	
1862	AMS 2794	Illeta 17 n. 26	Florentina Bernat Bernat Miquel Deyà Bernat Maria Ferrer Magraner Antonio Deyà Ferrer Florentina Deyà Ferrer	1791 1818 1826 1858 1861		vídua casat casada fadrí fadrina		
1870	AMS 2799	Illeta 17 n. 26	casa buida					
1882	AMS 2817	Illeta 17 n. 26 c. Vent n. 11	Josep Colom Deyà Isabel M Alcover Casanovas Jaume Colom Alcover Pere A. Colom Alcover Maria Colom Alcover	1837 1834 1856 1870 1859	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí fadrina	fuster sa muller fuster fuster	

			Isabel M ^a Colom Alcover	1866	Sóller	fadrina		
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 26 c. Vent n. 13	Isabel Alcover Casasnovas Ramon Colom Alcover Paula Puig Casasnovas Josep Colom Puig Miquel Colom Puig	1834 1858 1861 1889 1892	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua casat casada fadri fadri	sense fuster sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 29 c. Vent n. 13	Isabel Alcover Casasnovas Ramon Colom Alcover Paula Puig Casasnovas Josep Colom Puig Miquel Colom Puig	1834 1858 1861 1889 1892	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua casat casada fadri fadri	sense fuster sense fuster dependent	Sóller Sóller Sóller Sóller França
1941	AMS 2955	c. Joan Bta. Ensenyat n.13	Joan Vidal Vidal Pràxedes Perelló Vila Joan Vidal Perelló	1909 1909 1938	Santanyí Santanyí Sóller	casat casada fadri	ferrer sense sense	Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 5	Miquel Santos Bauçà Maria Bauçà Colom Jeronima Santos Bauçà	1922 1886 1909	Sóller Fornalutx Sóller	fadri vídua fadrina	textil sense sense	Sóller Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 5	Francesc Palomares Lladó Antònia Capó Oliver Margalida Palomares Capó Melcior Capó Coll	1918 1917 1948 1881	Alacant Sóller Sóller Marratxí	casat casada fadrina vidu	manobre sense sense jubilat	Sóller Sóller Sóller Sóller

Casa setena

1. Dades de la casa.

					1 - 5 – Foto de la casa – any 1985
1 - 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 7					
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820022					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	
1827	Magadedeu		12	4	
1838	Magadedeu		12	4	
1858	Vent		17	26	
1862	Vent		17	21-23	
1880	Vent	15-19	17	21_23	
1906	Vent	15-19	17	25	
1937	Joan Bta Ensenyat	15 -19			
1985	Joan Bta. Ensenyat	7 a 7 b	58200	22-1	
1- 4 – plànol de la casa any 1985					

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	89	Francesc Castanyer «dionís»	Cases i corral 550 lliures
1604	AMS 3388	76	Jaume Castanyer «dionís»	Cases, tafona i eixida 500 lliures
1626	AMS 3389		Dionís Castanyer	Cases, tafona i eixida 500 lliures
1646	AMS 3391		Hereus Dionís Castanyer	Cases, tafona i eixida 500 lliures
1662	AMS 3392		Hereus de Miquel Castanyer «dionís»	Cases, tafona i eixida 450 lliures
1681	AMS 3394		Gabriel Jordà alies magí ara Joana Garau ?	Cases, tafona i eixida que foren de Dionís Castanyer 500 lliures
1695	AMS 3396		Gabriel Jordà	Cases, tafona i eixida 400 lliures
1702	AMS 3397	143	Gabriel Jordà «magí» (de Gabriel)	Cases, tafona i eixida estades de Dionís Castanyer 500 lliures
1742	AMS 3399	164	Pere Antoni Jordà «magí» (fill de Gabriel)	Cases i eixida 400 lliures
1756	AMS 3401	169	Miquel Pons «pati» (cirurgià)	Cases i eixida 150 lliures
1796	AMS 3402	184	Miquel Pons «pati» (cirurgià) 1800 Jaume i Maria, sos germans	Cases i eixida 150 lliures
1818	AMS 3405	176	Jaume Pons «pati»	Cases i eixida 333 lliures
1838	AMS 3406	327v	Catalina Llaneres vídua «pati»	Cases i eixida 150 lliures
1847	AMS 3408	129	Catalina Llaneres	Una casa i eixida en el carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Catalina Llaneres «pati»	Illeta 17 n. 25 Casa n. 476
<i>Per herència la casa es divideix en tres. Una per cada germana Pons Llaneres.</i>				
1880	AMS 3858		Maria Pons Llaneres	
1880	AMS 3858		Isabel Maria Pons Llaneres	
1880	AMS 3858		Francisca Pons Llaneres	
<i>Per herència les tres cases s'agrupen en dues.</i>				
1906	AMS 3902	7	Francesc Deyà Pons (habita la casa)	Illeta 17 – Carrer del vent n. 15
1906	AMS 3902		Jaume Bernat Pons	Illeta 17 n.- 24 – Carrer del vent n. 17
1923	AMS 3828		Francesc Deyà Pons	Casa n. 1255 carrer del vent n. 15
1929	AMS 3828		Jaume Bernat Pons	Casa n. 1256 carrer Vent n. 17
1950	AMS 3828		Catalina Deyà Ozonas (per compra)	Casa n. 1255 – c. Joan Bta. Ensenyat n. 15
1950	AMS 3828		Antònia i Francisca Bernat Marqués	Casa 1256 c. Joan Baptista Ensenyat n. 17
1985			Miquel Colom Morell	Casa Joan Bta. Ensenyat n. 7 a
1985			Fernando Raja Hernández	Casa Joan Bta. Ensenyat n. 7 b

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1906	AMS 3902	8	Jaume Bernat Pons amillarada a nom de Catalina Llaneres Habiten la casa	Illeta n. 17 carrer del vent n. 19 35 m2. Baixos, pis i porxos (en propietat per herència)	D: Hereus de Pere Antoni Martí E: casa de Francesc Deya F: corral de la mateixa casa
1906	AMS 3902	7	Francesc Deyà Pons Habita la casa	Illeta 17 carrer del vent n. 15 48 m1 . Baixos, pis i porxos (en propietat per herència)	D: casa de Jaume Bernat Pons E: casa hereus Josep Colom Deya F: corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1816	AMS 2770	c. Magadedeu	Jaume Pons «pati» Catarina Llaneres Isabel Maria Pons	1756 1774 1803		casat casada fadrina		
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 3 c. Magadedeu	Caterina Llaneres Isabel Maria Pons Caterina Pons Maria Pons Francisca Pons	1774 1803 1806 1809 1813		vídua fadrina fadrina fadrina fadrina		
1847	AMS 2780	Illeta 12 n. 3 id c. Magadedeu	D. Josep Ferrer Prevere	1792			prevere	
1847	AMS 2780	Illeta 12 n. 3 id c. Magadedeu	Pere Antoni Mayol Isabel Maria Pons Antònia Mayol Pons	1782 1815		casat casada		
1847	AMS 2780	Illeta 12 n. 3 c. Magadedeu	Caterina Llaneres Francisca Pons	1779 1822		vídua fadrina		
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 23 c. Magadedeu	Antoni Bernat Maria Pons Antoni Bernat Bauçà Jaume Bernat Pons	1820 1819 1850 1849	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	teixidor	
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 22 c. Magadedeu	Pere Antoni Mayol Isabel Maria Pons Antònia Mayol Pons	1819 1815 1847	Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina	jornaler	
1856	AMS 2784	Illeta 17 n. 21.	Antoni Bernat Deyà Francisca Pons Llaneres Antoni Bernat Pons Jaume Bernat Pons	1823 1827 1849 1854	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	teixidor	
1906	AMS 3902	Illeta 17 n. 25	Francesc Deyà Pons	1850	Sóller	casat	traficant	França

		c. Vent n. 15	Catalina Arbona Ensenyat Maria Deyà Arbona Vicens Deyà Arbona Joan Deyà Arbona Antònia M. Ozonas Busquets	1853 1883 1887 1880 1880	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat fadrina fadrí casat casada	sense sense sense traficant sense	França França França Sóller Sóller
1906	AMS 3902	Illeta 17 n. 23 c. Vent n. 19	Jaume Bernat Pons Maria Marqués Servera Francisca Bernat Marqués Antoni Bernat Marqués	1855 1854 1892 1896	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	traficant sense sense sense	França Sóller Sóller Sóller
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 28 c. Vent n. 15	Francesc Deyà Pons Catalina Arbona Ensenyat Vicens Deyà Arbona	1850 1853 1887	Sóller Sóller Sóller	casat casat fadrí	agricultor sense traficant	Sóller Sóller Amèrica
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 26 c. Vent n.19	Jaume Bernat Pons Maria Marqués Servera Francisca Bernat Marqués Antoni Bernat Marqués	1855 1854 1892 1896	Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrí fadrí	traficant sense sense jornaler	França Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 6	Antoni Guasp Sureda Antònia Isern Isern Antònia Guasp Isern Miquel Guasp Isern Francisca Guasp Isern	1884 1901 1926 1933 1940	Consell Consell Consell Sóller Sóller	casat casada fadrina fadrí fadrina	espardanyer sense sèxtil fuster sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller
1950	AMS 2970	c. Joan Bta. Ensenyat n. 7	Francisca Bernat Marqués Catalina Vives Bernat Maria Vives Bernat	1894 1922 1925	Sóller Sóller Sóller	vídua fadrina fadrina	jornalera tèxtil	Sóller Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 6	Antoni Guasp Sureda Antònia Isern Isern	1884 1901	Consell Consell	casat casada	espardanyer sense	Sóller Sóller
1965	AMS 2982	c. Joan Bta. Ensenyat n. 7	Fernando Raja Hernandez Maria Vives Bernat Aina Maria Raja Vives Jaume Vives Bernat Francisca Bernat Marqués	1932 1925 1960 1891 1894	Murcia Sóller Sóller Deyà Sóller	casat casada fadrina casat casada	ferroviari sense sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller

Casa vuitena

1. Dades de la casa

1 - 1 – Carrer Joan Baptista Ensenyat n. 8					1- 4 – Antecedents de la casa
1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 :					
1 - 3 – Situació de la casa.					
<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>	<p>Aquesta casa, que ja trobam al cadastre de l'any 1578, l'any 1929 fou venuda al Banc de Crèdit Balear, que la va enderrocar i afegir al seu edifici veïnat.</p> <p>No hem aconseguit els plànols ni la foto de la casa.</p>
1827	Magadedeu		12	2	
1838	Magadedeu		12	2	
1858	Magadedeu		17	24	
1882	Vent	13	17	25	
1906	Vent	21	17	22	
1920	Vent	21	17	25	
1929	Vent	21			
1985	Plaça Ant. Maura	1	58200	21	

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	89	Jaume Castanyer «graciós»	Cases i eixida 150 lliures
1604	AMS3388	76	Antoni Castanyer «graciós»	Cases i eixida 175 lliures
1646	AMS 3391		Joan Castanyer «graciós»	Cases i eixida 175 lliures
1662	AMS 3392		Caterina Castanyer vídua de Joan	Cases i eixida 175 lliures
1681	AMS 3394		Gabriel Jordà cases de sa primera muller morta	Cases i eixida 150 lliures
1695	AMS 3396		Joana Bisbal muller de Gabriel Jordà 1725 – Son fill Francesc Jordà	Cases i eixida 140 lliures
1756	AMS 3401	169	Pere Antoni Jordà «Matgi» 1761 – Damià Colom Ara Elisabet Colom	Cases i eixida 125 lliures
1796	AMS 3402	185	Margalida Crespi muller de Pere Antoni Mayol «massanet» abans era d'Elisabet Colom Ara: Catalina Mayol sa filla	Cases i eixida 300 lliures
1838	AMS 3960		Catalina Mayol casa llogada a Pere Castanyer	Carrer Magadedeu – Illeta 12 n. 2
1847	AMS 3408	129	Catalina Mayol vídua	Casa i eixida al carrer Magadedeu
1858	AMS 3477	43	Catalina Mayol Crespi vídua Martí	Casa n. 474 – Illeta 17 n. 24
1900	AMS 3901		Pere Antoni Martí Ozonas	Casa n. 533 Illeta 17 n. 24
1906	AMS 3902	9	Margalida Pons Castanyer.- Casa amillarada a nom de Pere Antoni Martí Habiten c. Isabel II	Casa Illeta 17 – carrer Vent n. 21 Llogada a Joan Antoni Morell
1923	AMS 3828		Margalida Pons Castanyer	Carrer del Vent n. 21 – Casa n. 1357
1929	AMS 3917		Societat Crèdit Balear Per compra – Afegida a la casa de l'entitat Plaça A- Maura, 1	Carrer del Vent n. 21 – casa n. 1257

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1906	AMS 3902	9	Margalida Pons Castanyer i amillarada a nom de Pere Antoni Martí Ozonas Gil Habiten al carrer Isabel II	Illeta 17 carrer del vent n. 21 192 m2- baixos, pis i porxos. Esta habitada per Joan Antoni Morell	D: Maria Margalida Marques Marroig E: casa de Jaume Bernat Pons F: corral de la mateixa casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>	<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>	
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 2	sense veïnat					
1838	AMS 2775	Illeta 12 n. 2 c. Magadedeu	Pere Castanyer Maria Casanovas Andreu Castanyer Casanovas. Jaume Castanyer Casanovas Maria Castanyer Casanovas Antònia Castanyer Casanovas D. Lluís Marques	1781 1781 1807 1812 1816 1820 1798		prevere		
1846	AMS 2779	Illeta 12 n. 2 c. Magadedeu	Pere Antoni Martí Mayol Catalina Mayol Maria Albertí	1808 1782 1803	fadri vídua vídua	prevere criada		
1870	AMS 2799	Illeta 17 n. 24 c. del Vent	Pere A. Martí Mayol	1807		prevere		
1875	AMS 2808	Illeta 17 n. 24	Casa buida					
1882	AMS 2817	Illeta 17 n.25 c. Vent n. 13	Salvador Noguera Rullan Antònia Mayol Pons Antònia Noguera Mayol Pere A. Noguera Mayol Maria Noguera Mayol Salvador Noguera Mayol Isabel Maria Pons Llanera	1848 1847 1873 1876 1879 1882 1809	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller	casat casada fadrina fadri fadrina fadri vídua	teixidor	
1890	AMS 2831	Illeta 17 n. 24 C, Vent n. 17	Nicolau Magraner Morell Maria Ripoll Pons Cristòfol Magraner Ripoll	1851 1852 1886	Sóller Sóller Sóller	casat casat fadri	comerciant sense sense	Sóller Sóller Sóller
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 22 c. vent n. 21	Sense veïnat					
1910	AMS 2884	Illeta 17 n. 22 c. Vent n. 21	Margarita Pons Castañer Antonio Martí Pons Margalida Martí Darder Isabel M ^a Castañer Mayol Francisca Pons Castañer	1851 1878 1904 1820 1859	Sóller Sóller França Sóller Sóller	vídua vidu fadri vídua fadrina	sense comerciant sense sense sense	Sóller Sóller Sóller Sóller Sóller
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 25 c. Vent n. 21	Joan Palou Coll Carne Ferrer Alemany		Sóller Andratx	casat casada	farmaceutic sense	Sóller Sóller
1929		c. Vent n. 21	Societat Crèdit Balear					

Casa novena

1. Dades de la casa.

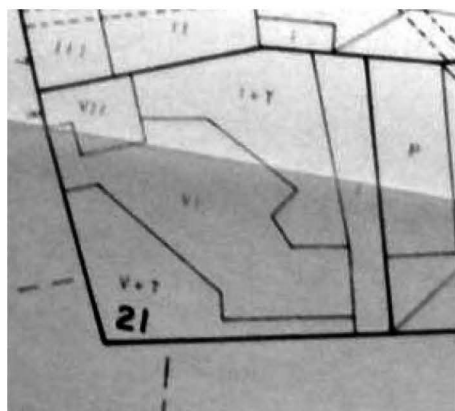
1 - 1 – Plaça Antoni Maura n. 1

1 - 2 – Parcel·la cadastre 1985 : 5820022

1 - 3 – Situació de la casa.

<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Casa</i>	<i>Illeta</i>	<i>Casa</i>
1827	Sa raval		12	1
1838			12	1
1858			17	21-23
1882	Plaça Raval	1	17	21-23
1906	Plaça Ant. Maura	1	17	21-23
1920	Plaça Ant. Maura	1	17	24
1985	Plaça Antoni Maura	1	58200	21

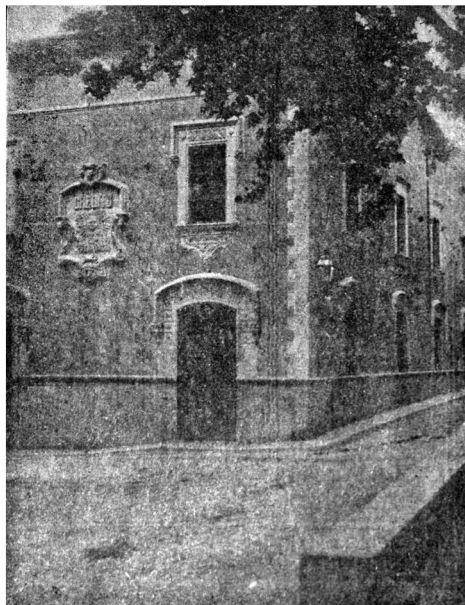
1- 4 – Plànol de la casa – any 1985

1-7 – Antecedents de la casa.

Aquesta casa, cantonada amb el carrer de Sant Jaume, fou comprada i enderrocada pel Banc de Crèdit Balear per construir la seva seu i la vivenda del conserge, inaugurant-la el 22-07-1917. Després de l'any 1929, en que compraren la casa de més avall, modificaren la fatxada del carrer del vent.

1 - 5 – Foto de la casa – any 1917

1 - 6 – Foto de la casa – després 1930

2. Propietaris segons els cadastres i amillaraments.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>
1578	AMS 3385	90	Antoni Pons «ferrer»	Cases 300 lliures
1604	AMS 3388	76	Joan Pons de Bartomeu	Cases i eixida 275 lliures
1662	AMS 3392		Antoni Pons «ferrer»	Cases i eixida 200 lliures
1681	AMS 3394		Antoni Pons «ferrer»	Cases de sa muller 300 lliures
1695	AMS 3396		Joana Castanyer muller d'Antoni Pons 1736- Ara Antoni Pons fill de jaume Joan	Cases i eixida 260 lliures
1702	AMS 3394		Antoni Pons «ferrer»	
1756	AMS 3401	170	Antoni Pons de la teulera Ara: Rosa Pons	Cases i eixida 200 lliures
1796	AMS 3402	185	Rosa Pons, donzella 1805 – Catalina Pons (muller Baltasar Marqués) 1814 Joan Baptista Marqués	Cases i eixida 200 lliures
1838	AMS 3960		Joan Baptista Marqués Pons (notari)	Casa número 513 . Raval - Illeta 12 n · 1
1858	AMS 3477	43	Joan Baptista Marqués Pons (notari)	Illeta 17 n. 21,22 i 23 – Casa n. 473
1847	Ams 3408	130	Joan Baptista Marqués (notari)	Una casa i eixida a la raval
1858	AMS 3477	13	Joan Baptista Marqués Pons (notari)	Illeta 17 n. 21, 22 i 23
1880	AMS 3858	994	Margalida Marroig Frontera Vídua de Joan Baptista Marqués	Casa tres plantes – 544 m2 plaça raval i c. Vent n. 1
1900	AMS 3901		Margalida Marroig Frontera	Illeta 17 n. 21-22-23
1906	AMS 3902	1	Margarita Maria Marqués Marroig	Illeta 17 n. 21 Pl. Ant. Maura n. 1
1921	AMS 3917		Crèdit Balear – Sucursal banc	Illeta 17 n. 24 – Pl.A. Maura, 1

3. Propietaris i detalls de la casa segons fulls declaratius pel cadastre.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Plana</i>	<i>Propietari</i>	<i>Detalls de la casa</i>	<i>Llindars de la casa</i>
1880	AMS 3858	994	Margalida Marroig Frontera	Casa tres plantes – 544 m2 plaça raval i c. Vent n. 1	D: carrer Sant Jaume E: casa i corral de Pere Antoni Martí i corrals dels hereus de Jaume Pons i de Jaume Llaneras F: Casa i corral de Damià Castanyer Bernat
1906	AMS 3902	1	Margarita Maria Marqués Marroig, amillarada a nom de Margarita Marroig Frontera que habita la casa	Illeta 17 n. 21 Pl. Ant. Maura n. 1 115 m2. Baixos, pis i porxo	D: carrer Sant Jaume E: casa hereus Pere Antoni Martí Ozonas F.:corral de la casa

4. Habitants de la casa segons els padrons.

<i>Any</i>	<i>Signatura</i>	<i>Adreça</i>	<i>Habitants</i>	<i>Any i lloc de naixement</i>		<i>Estat civil</i>	<i>Ocupació</i>	<i>Residència</i>
1816	AMS 2770	Sa Raval	Joan Baptista Marqués Joan Baptista Marqués Maria Aina Frau	1734 1796 1771		fadrí fadrí fadrina	notari mosso casa criada	
1827	AMS 2770	Illeta 12 n. 1	Joan Baptista Marqués Margalida Marroig Rosa Oliver	1796 1808 1796	Sóller Sóller Sóller	casat casada vídua	notari sa muller criada	
1847	AMS 2780	Illeta 12 n. 1	Joan Baptista Marqués Margalida Marroig Joan Baptista Marqués Baltasar Marqués Catalina Marqués Maria Margalida Marqués Concepció Marqués Maria Magdalena Marqués Maria Francisca Marqués Rosa Maria Marqués Maria Castanyer (criada)	1796 1808 1836 1839 1828 1830 1835 1842 1844 1846 1825				
1882	AMS 2817	Illeta 17 n. 21,22 i 23 Plaça raval n. 1	Margalida Marroig Frontera Catalina Marqués Maria Margalida Marqués Rosa Maria Marqués	1808 1831 1833 1849	Sóller Sóller Sóller Sóller	vídua fadrina fadrina fadrina	propietària	
1906	AMS 2876	Illeta 17 n. 21 Pl. A. Maura,1	Maria M. Marqués Marroig	1833	Sóller	fadrina	propietària	Sóller
1910	AMS 2884	Illeta 17 n. 21 Pl. A. Maura,1	Maria M. Marqués Marroig	1833	Sóller	fadrina	propietària	Sóller
1920	AMS 2913	Illeta 17 n. 24 Pl. A. Maura,1	Sucursal Crèdit Balear					

La Fundació Antònia Magraner i uns missals publicats a Sóller

Josep A. Morell González

Resum: Aquest treball vol donar a conèixer la gènesi de la Fundació Antònia Magraner i també l'existència d'uns missals publicats a Sóller i escrits per un vicari de la parròquia de Sant Bartomeu. Mn. Gabriel Ferrer Rigo, autor dels missals, era el confessor i el director espiritual d'Antònia Magraner Morell. La Sra. Magraner tenia unes profundes conviccions religioses que li dugueren a deixar un testament hològraf a Mn. Ferrer on deixava la totalitat dels seus béns, a la seva mort, a una Fundació on la principal finalitat era l'apostolat de premsa per tal d'assolir fermes conviccions religioses. El problema és que ella era propietària conjuntament amb el seu germà Cristòfol de tots els béns que tenien. Aquest fet ocasionà a la seva mort la realització d'un judici per tal de determinar quines propietats serien de la Fundació i quines del Sr. Magraner.

Família Magraner Morell

El matrimoni format per Damià Magraner Morell i Antònia Morell Pons, la mare d'aquesta darrera era natural de Maó, varen tenir set fills: Cristòfol, Damià i Antònia, que moriren joves, Nicolau que va morir l'any 1922 sense descendència (la seva part de l'herència tornà a la seva mare), Margalida, Cristòfol i Antònia.

Margalida Magraner Morell (1873-1956) se va casar amb el metge Alic Joan Marquès Frontera (1861-1930) amb el que va tenir dos fills: Joan (1897-1921) que morí sense fills i Bàrbara (1899-1988).

Bàrbara Marquès Magraner se casà amb Carlos Simarro Medina que era coronel de la Guàrdia Civil. La part de l'herència de Nicolau Magraner Morell la seva mare l'entregà als seus fills fadrins Cristòfol i Antònia.

Cristòfol i Antònia tenien, de manera indivisa, les seves propietats, entre altres la possessió de Cúber i Es Prat de Cúber, Cas Patró Lau, la casa pairal a Sóller coneguda com a Can Magraner i, a Puerto Rico, l'empresa "Magraner y Compañía".

Quan Antònia deixà el seu testament hològraf i degut a que la propietat dels dos germans era indivisa Cristòfol amb l'advocat Fèlix Pons Marquès anaren a un plet contra la Fundació Antònia Magraner. Cristòfol va perdre el plet i s'acordà que la possessió de Cúber i Es Prat de Cúber passaven a ser propietat de la Fundació i ell en tendria l'ús de fruit.

Antònia Magraner Morell va néixer a Sóller el dia tres de juliol de 1884 i va morir a Palma el dia cinc de febrer de 1940.

Cristòfol Magraner, que havia nascut a Sóller el dia 13 de març de 1893, va morir a la nostra ciutat el dia 19 de maig de 1973. Va exercir tota la vida del que al padró s'anomenava "propietario".¹

El plet per l'herència

A la mort d'Antònia Magraner Mn. Gabriel Ferrer Rigo era depositari del seu testament hològraf i el va fer públic.

Aquest testament, encapçalat per les paraules "Jesús, María, José" diu així:

"Nota testamentaria de Antonia Magraner Morell = Dando á esta nota fuerza testamentaria, en virtud del derecho consignado, al efecto, en mi testamento dispongo; hoy día primero de Mayo de mil novecientos treinta y ocho. = 1. La propiedad de mis bienes inmuebles pasará, después de mi óbito, á la Congregación de Misioneros de los Sagrados Corazones, cuya casa matriz radica en Palma. = 2. Tales bienes no podrán venderse ni gravarse; la propiedad ha de ser la perpetua garantía de la manda pía á que irán vinculados. = 3. Su administración y aplicación de las rentas á fines piadosos correrá a cargo de mis dos albaceas, al actual Superior de la mentada Congregación, y al Rdo. Dn. Gabriel Ferrer Rigo, vicario al presente de esta ciudad, quienes procederán de común acuerdo y en caso de discrepancia de criterio, cada cual dispongo la mitad del total líquido. = 4. A su muerte serán sustituidos, el primero por el Superior General que le suceda y el segundo por los que sean Rdo. Cura Párroco de Sóller y Superior del Convento de Jesús de esta misma ciudad, mientras duren en el cargo; los tres actuarán de común acuerdo y serán reemplazados por sus respectivos superiores en el cargo. = 5. De mi casa sita en la calle Pastor, n.8 disponga el Rdo. Ferrer, albacea, ya inmediatamente después de mi fallecimiento, pudiendo destinarla á una Congregación religiosa, si lo estima oportuno para los fines consabidos y para todo el tiempo que los cumplan, pero se abonará a mi hermano, mientras viva, la renta anual de sesenta pesetas mensuales. = 6. Los bienes muebles y las láminas en su parte que me corresponde, las aplicarán dichos albaceas á mis intenciones, pero solamente los intereses, á excepción de los necesarios para las fundaciones perpetuas: beca en el Seminario y conventuales á la Parroquia. = 7. Mi hermano, durante su vida, será usufructuario de mis bienes tanto muebles como inmuebles, salvo lo prevenido en el N.5, pero dará anualmente a mis albaceas el 99 por ciento del total de productos, ventas ó intereses, para mis intenciones y por una sola vez, una cantidad para sufragios que ellos le fijarán, según mi voluntad, para ofrecerse seguidamente después de mi muerte. = 8. Mi primera intención, conforme a la cual ha de invertirse casi todo lo disponible es: enseñanza religiosa, tanto oral como escrita, sobre todo de carácter catequístico - apoloético, a fin de suministrar a los fieles el pan catequístico de las obligaciones a una con el de las razones en que descansa nuestra Fe. =9. Promover con particular empeño: tandas de ejercicios para toda clase de personal, especialmente para obreros y les proporcione a estos facilidades económicas; círculos de estudios; bibliotecas de piedad y formación religiosa para juventudes obreras; vocaciones sacerdotales

Antònia Magraner Morell

1. Informació oral de Maria Simarro Marquès

y religiosas de ambos sexos que fomentaran por medio de congruos subsidios a los padres necesitados pagando por ejemplo, total o parcialmente la dote y hagan penetrar alguna suscripciones de la índole expresada en fabricas y talleres. = 10 Se celebrarán varias misas semanales que se entregarán con un plus de una peseta principalmente á sacerdotes dedicados á actividades de enseñanza religiosa gratuita á favor de obreros y juventudes, como premio á su celo y abnegación. = 11 Quedará fundada una beca perpetua en el Seminario Conciliar de S. Pedro de Mallorca, para un alumno pobre. = 12 Se pagará también la cuota correspondiente, cada año á cinco estudiantes pobres que aspiren á ser misioneros de los Sagrados Corazones. = 13 Se destinará la precisa cantidad para la fundación de los siguientes conventuales, celebraderos en la Parroquia de Sóller; aniversario de mi muerte; de mis padres, de mis hermanos Nicolás, Damián y Cristóbal y el día de la conmemoración de los fieles difuntos, con un responso en la tumba de familia. = 14 Se sufragará siempre la fiesta de nuestra tercera dominica con sermón. = Se dirá perpetuamente una misa diaria en el noviciado de los Sagrados Corazones y el Rdo. Dn. Gabriel Ferrer aplicará mensualmente las encargadas. = 16 Se destinará siempre una cantidad anual, á juicio de los albaceas, á todas las conferencias de Caridad de Sóller, á las Hermanas de Caridad también de esta ciudad y á las Hermanitas de los pobres; lo mismo al apostolado de la prensa y misiones; propagación de la Fe y Santa Infancia fundándose á mi nombre un coro perpetuo de Legionarios de la buena Prensa. = 17 Al servicio se le dará una cantidad después de mi muerte, á juicio de los albaceas y a Catalina Buades Bennássar de Búger se la ayudará, por manera que pueda vivir honestamente, aunque con el auxilio de su trabajo, caso que sea posible. = 18 Los muebles y ropa de casa serán después de la muerte de mi hermano, para mi sobrina, á la que, ó en sustitución de ella á sus hijos, lo mismo que á mis ahijados se les dará un legado á juicio y discreción de mis albaceas. = 19 El criterio que regulará las susodichas actividades serán promover aquellas obras que sin tal ayuda, no llevarían a término, por manera que se origine un aumento de apostolado. = Al objeto de que se cumpla esta nota testamentaria, como mi última voluntad, la firmo el Sóller, á uno de Mayo de mil novecientos treinta y ocho.

Cristófol Magraner Morell

Antonia Magraner Morell

Rubricado.

Poc després de la mort d'Antònia Magraner, el seu germà va rebre la següent cèdula de citació :

En los autos de jurisdicción voluntaria que se siguen por ante este Juzgado de primera instancia número uno -calle San Miguel 86 - promovido por Don Gabriel Ferrer Rigo, Presbítero sobre protocolización de el testamento ológrofo de Da. Antonia Magraner Morell, queda acordado mediante providencia de esta fecha, que se cite a D. Cristóbal Magraner Morell con domicilio en Vía Roma 82 - Palma para que el día veinte y cuatro de los corrientes a las doce horas comparezca ante este juzgado a fin de asistir a las diligencias de la comprobación de su identidad por medio de testigos que conozcan la letra y firma de la testadora, aperi-

biéndole que de no comparecer tendrá lugar sin su asistencia y le parará al perjuicio a que hubiere lugar en derecho. Palma de Mallorca a veinte de Febrero de mil novecientos cuarenta.

El Secretario Judicial.

Signat.

A un document amb l'encapçalament "Al Juzgado" podem llegir:

Catalina Buades Bennasar, mayor de edad, soltera, vecina de Palma, con domicilio en Palma, calle de Zavellá, 17 provista de tarjeta de abastecimiento que exhibe, serie P. M. no.304932 despachada en Palma á 1 de Enero del corriente año, ante el juzgado comparece y dice: Que estuvo al servicio de D^a. Antonia Magraner Morell, fallecida en esta capital el cinco de Febrero del año mil novecientos cuarenta y le asistió en su última enfermedad, durante la cual, la mandó al Rdo. Superior de los Jesuitas de Palma, para preguntarle si podía quedar tranquila de la validez de las notas testamentarias según la ley, escrita el 1 de Mayo de mil novecientos treinta y ocho con los requisitos de testamento, de su puño y letra, con expresión del lugar, día, mes y año y firmadas y rubricadas, ó si precisaba intervención de notario, que, ser posible, prefería evitar por la actitud que de con ella observaba su hermano D. Cristóbal, con quien vivía, y después de haber cumplido este encargo y comunicado á ella la contestación favorable, me confió la adjunta nota testamentaria, en súplica de presentarla al juzgado en el último plazo válido, si su hermano D. Cristóbal Magraner no llegaba á un acuerdo, con los albaceas nombrados en la misma nota respecto de su herencia, para que fuera acreditada su identidad y protocolizada = Manifiesta que murió en estado de soltera, sin dejar ascendientes (sic) y que le han sobrevivido sus hermanos D. Cristóbal y D^{ña}. Margarita que suelen vivir en vía Roma N.82 de Palma y a veces la segunda en Sóller, calle Real n.5 = Como personas conocedoras de la letra y firma de la testadora se designa á D^{ña}. Margarita Enseñat Alemany y D^{ña}. Francisca Roca que viven en la calle Montenegro de esta ciudad 32, piso 2 y D^{ña}. Catalina Pujol residente en la calle Gloria 13, piso 2 también de esta ciudad = En su virtud suplica al juzgado que teniendo por presentado este escrito, la nota testamentaria de referencia, se sirva disponer, ya que se haya acreditado el fallecimiento de la mencionada finada, se practique la información testifical ofrecida para acreditar la autenticidad ó identidad del testamento, citando al efecto los dos hermanos mencionados, y en su día, acordar que sea protocolizado con las diligencias practicadas en el registro del notario que corresponda = Palma tres de Febrero de mil novecientos cuarenta y cinco= Catalina Buades =Rubricado

Carrer Sant Jaume. La gran casa de l'esquerra és la casa pairal de la família Magraner Morell a la dreta hi ha la casa de Can Silles.

Cristòfol Magraner Morell contractà el misser Fèlix Pons Marquès² cosí germà de Bàrbara Marquès Magraner per tant emparentat amb la seva família.

2. Fèlix Pons Marquès va néixer a Palma el dia 16 de febrer de 1910 i va morir a la mateixa ciutat el dia 23 de febrer de 1970. Era net de Josep Lluís Pons i Gallarza i pare de Fèlix Pons Irazzábal.

Manifestaren al jutjat que Antònia Magraner Morell havia fet testament, atorgat pel notari Josep Socias Grandolí, el dia 19 de maig de 1931 on feia hereu universal al seu germà Cristòfol.

Que, arrel de la mort de la seva germana, va comparèixer Mn. Gabriel Ferrer Rigo, confessor i director espiritual de la senyora Magraner, amb una nota testamentària manuscrita on canviava el seu testament.

La defensa de Cristòfol Magraner presentà el següent escrit:

“Que en estas circunstancias, al tratar el compareciente (Cristòfol Magraner) de poner en orden y dar curso a la sucesión de su difunta hermana, ha tenido noticia fidedigna de que el Vicario Sr. Ferrer ha afirmado en distintas ocasiones poseer otras notas de carácter testamentario suscritas por Doña Antonia Magraner, además de la que tiene exhibida ante el Juzgado de Primera Instancia ; y siéndole necesarios al compareciente fijar con exactitud el estado de la sucesión, conocer de manera precisa cuales puedan ser el alcance, formalidad y eficacia de cualesquiera disposiciones de última voluntad que puedan afectar a la sucesión de referencia y evitar que por cualquier clase de engaño, ocultación o negligencia culpable se introduzca y cultive una inseguridad en el estado de derecho determinado por el carácter de heredero universal que ostenta en méritos del testamento abierto de que se hizo al principio mención y de que me requiere a mí el Notario para que yo a mi vez requiere al expresado Don Gabriel Ferrer Rigo para que en el plazo de quinto día sin excusa ni demora exhiba a Don Cristóbal Magraner Morell todas y cada una de las notas que acaso obren en poder del requerido, suscritas por la nombrada causante y que contengan disposiciones relativas al destino universal o particular de sus bienes para después de su muerte ; previniendo y apercibiendo al expresado Sr. Ferrer de que, se ha hecho responsable ante el requirente de toda clase de daños y perjuicios en virtud de lo preceptuado en el artículo 690 del Código Civil y asimismo se le prevenga de que por su conducta arbitraria y deliberada puede haber incurrido en el delito previsto en el apartado noveno del artículo 523 del Código Penal Común.”

Cristòfol Magraner Morell va perdre el plet i arribaren a un acord amb l'església diocesana : Les finques de Cúber i Es Prat de Cúber que se troba al vessant del Puig de Massanella passarien a la Fundació Antònia Magraner tot i que Cristòfol Magraner mantendria l'ús de fruit i la resta de les propietats: Cas Patró Lau, Can Magraner del carrer Sant Jaume de Sòller, etc. quedarien en propietat de Cristòfol Magraner.

Els amos de la finca en aquell moment eren Joan Matheu Mayol i Catalina Morey Vicens. A la mort de Joan Matheu, signen un contracte amb Tòfol Magraner (la Fundació ja existia) a nom de la seva dona. Posteriorment, el més de gener de 1971, s'expropià l'espai per realitzar l'embassament. La Fundació, representada pel seu director, Mn. Josep Ollers Bujosa, que posteriorment fou Canonge Penitencier, cobrà l'import de l'expropiació tot i que Cristòfol Magraner rebé un tant per cent del total. Sabem que Toni Matheu Morey, a la mort de la seva mare, signà un contracte de lloguer amb la Fundació. Toni de Cúber pagava primer el lloguer anual a Cristòfol Magraner i després de la mort d'aquest a Fundació Antònia Magraner.

Gabriel Ferrer Rigo

Va néixer a Ariany, quan encara no s'havia segregat de Petra, al carrer Nou, número 4. Era el dia 20 de juliol de 1907. Fill de Bartomeu Ferrer Mestre i de Maria Rigo Mestre. El seu pare era pagès. Nét per línia paterna de Gabriel Ferrer Alzamora i de Francisca Maria Mestre Llull i per línia materna de Sebastià Rigo Alzamora i Francisca Mestre Ribot.³

Només va tenir una germana, de nom Francisca, que se va casar amb Antoni Mestre Mestre. D'aquest

3. Jutjat de pau de Petra. Tom 26, pàgina 45, secció 1

D'esquerra a dreta Mn. Gabriel Ferrer Rigo, la seva mare Maria Rigo Mestre i la seva germana Francisca Ferrer Rigo

matrimoni varen néixer tres fills: Francisca, que va morir als 12 anys, Maria i Antoni Mestre Ferrer.

Antoni Mestre Ferrer se va casar amb Teresa Caldentey Ribot. D'aquest matrimoni va néixer un sol fill, Antoni Mestre Caldentey.⁴

El pare de Mn. Gabriel Ferrer va morir quan ell només tenia 3 anys. La seva mare i la germana varen haver de treballar perquè ell pogués estudiar al Seminari.

S'ordenà de prevere el dia 14 de juny de 1930. Al Seminari participà en el Certamen amb els números 415, 416 i 417.

El seu primer destí va ser el de Vicari de Llubí. El dia 18 de març de 1931 va rebre el nomenament de

Vicari de Bunyola. Per desembre de 1931 arribà a Sóller com a Vicari. A Sóller va ser el Director espiritual d'Antònia Magraner Morell. Va passar a residir a la vivenda del carrer Pastor número 8 propietat d'Antònia Magraner. A la mateixa casa fundà la impremta "Nuestra Señora de la Luz". Amb l'ajuda econòmica de la senyora Magraner va publicar un "Misal Diario" format per dos toms. Era el 7 d'octubre de 1939. També publicà un *Misal de Domingos y fiestas* el 21 de novembre de 1937. Hem trobat, de la mateixa època, un opuscle amb el títol "PRACTICAS CRISTIANAS". Té 40 pàgines. Publicat per "Nuestra Señora de la Luz" i no porta data de publicació. Sabem per les biografies dels preveres, publicades pel bisbat, que també va publicar una "*Explicació del cuarto Mandamiento*". Va difondre material litúrgic i catequètic. Anava al col·legi de les Mares Escolàpies, cada dissabte, a visitar les classes i a repartir unes fulles sobre les lectures setmanals.⁵

Antònia Magraner Morell va morir a Palma el dia 5 de febrer de 1940. A la seva mort se creà la Fundació Antònia Magraner.

Quan, Gabriel Ferrer, és destinat a Palma fundà la impremta "Magraner" al carrer Josep Rover Motta.

Se va fer capellà castrense i entrà al grup "Nuestra Señora de Àfrica".

Va participar activament amb el grup que gestionava la independència d'Ariany i la seva separació de Petra. Va morir a Ifni (Marroc) el dia 30 de juliol de 1953. Tenia la graduació de Capità del Grup de Tiradors d'Ifni.

Els germans d'Antònia Magraner Morell, Cristòfol i Margalida, no estaven gaire d'acord amb el fet de que Mn. Gabriel Ferrer Rigo fos el confessor i director espiritual d'ella. Podem deduir aquesta afirmació per

4. Informació oral d'Antoni Mestre Caldentey

5. Informació oral d'Isabel Colom Pizà

un manuscrit, a llapis, d'Antònia Magraner on parla dels seus germans en aquests termes:

“Dios permitió para mas humillación y dolor que mis superiores todos atendiesen a los embustes y enredos de mi hermano y con su autorización fue al obispado para pedir el traslado o mejor la expulsión del Sr. Vicario Ferrer pero Jesús que aunque parece dormir cuando las fieras quieren devorar á las queridas ovejuelas y las olas de las tempestades amenazan naufragio entonces Jesús Salvador extiende su mano poderosa y de sus labios divinos sale el detente enemigo que los hijos buenos de mi Madre Inmaculada están conmigo.

Hace dos años no he ido al campo (se refereix a la possessió de Cúber) por voluntad de Dios porque España necesita oración extraordinaria y sacrificios y Jesús ha puesto obstáculos para no ir en donde se vive más de tierra que de espíritu y en donde él y sacerdotes que venían me han hecho pasar tanta amarguras...⁶

Este año ha querido ir con mi hermana que, tanto como él, la casa y mis bienes codician y como él obra en mi seducida por el enemigo. Me hizo saber mi hermano por persona amiga que yo no intentase ir allá que no lo quería pero cuando reciben visitas ó bajan a Lluçh y preguntan por mi contestan que no he querido ir con ellos por no dejar mis comodidades y regalos...

Para mi regalos son las flores llenas de espinas que en el jardín del amor toda flor que nace es un dolor y vive siempre entre espinas. “

Tot aquest manuscrit l'hem reproduït literalment on l'autora sembla expressar de manera espontània els seus pensaments sense preocupar-se gaire per l'estil i només vol escriure el que viu i sent. Ho hem reproduït ja que ens fa una idea de la posició de la família enfront de n'Antònia Magraner. No posa data però pensam que ho va escriure el temps de la Segona República espanyola per allò de que les ones de la tempesta amenacen nau

La Fundació

La Fundació Antònia Magraner la constituïren Mn. Gabriel Ferrer Rigo, el Pare Josep Pons Roig i el Pare Gaspar Munar com a Superior General dels Sagrats Cors davant el notari Germán Chacártegui y Sáenz de Tejada el dia 7 de maig de 1941.

Mn. Gabriel Ferrer Rigo a Sidi Ifni.

6. Sabem que Mn. Josep Morey Vicens, germà de la madona de Cúber solia anar a passar les vacances a la finca i que també altres capellans, destinats a Sóller, solien pujar; també que quan hi havia els germans Magraner, se celebrava missa a la capella de la possessió.

Llegim al document fundacional:

“Quedan adscritos a la fundación bienes del co-fundador Rdo. Ferrer, o sea, su imprenta, maquinaria, tipos, accesorios de encuadernación, bienes y derechos de todas clases derivados del testamento ológrafo de la titular de la Fundación Doña Antonia Magraner Morell de fecha primero de Mayo de mil novecientos treinta y ocho y se adscribirán bienes de otras personas.”

El domicili d'aquesta fundació benèfic-docent radicava, al domicili de Mn. Ferrer, carrer Pastor n. 8. Aquesta casa que era propietat d'Antònia Magraner passava a ser propietat de la Fundació.

Llegim també al document fundacional :

“El albacea co-fundador Rdo. Ferrer, conforme a la voluntad de los donantes, se reserva el derecho a modificar o añadir cláusulas fundacionales, previa aprobación del Prelado, disponer durante su vida del usufructo de los bienes propios, igualmente de la casa de la Fundación como Director - Administrador de la misma y proponer al Prelado su sucesor.”

La Fundació se posà sota la protecció dels Sagrats Cors de Jesús i de la Immaculada. El seu patronat ha d'estar constituït per: el bisbe de Mallorca, el Director (en aquell moment Mn. Ferrer), Rector del Seminari, President de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica, Consiliari Diocesà de l'A. C., Superior General dels missioners dels Sagrats Cors de Palma, el rector de Sóller i el Superior del Convent de Jesús de Sóller.

A l'acta notarial de la constitució de la Fundació Antònia Magraner, del 7 de maig de 1941 queda clarament especificat que un dels principals objectius de la Fundació és l'apostolat de premsa. Així s'assolirà *“firmes convicciones religiosas, una fe razonada i profunda que cristalice en fecundas obras suministrando el pan catequístico...”*

A la vegada, al mateix document se diu que la Fundació estarà en íntima connexió amb l'Acció Catòlica, com centre auxiliar d'aquella, amb una constant coordinació amb el President i Consiliari de l'A. C.

A l'apartat 10 del document fundacional se pot llegir : *“De los fondos de la Fundación aplicará el Prelado para el Director la nómina que reputo congruente sin escatimarla, para que ponga toda su alma y corazón en la obra de celo y sacrificio que se le confía.”*

L'apartat 30 del document fundacional diu així :

“Cuando por alguna circunstancia no pueda hacerse cargo de la Fundación un Director Sacerdote propio, interinamente el Patronato junto con el Secretariado de Propaganda de Acción Católica nombrará un encargado práctico en tipografía, quien a las órdenes de Acción Católica diocesana, principalmente del Secretariado mentado, cuide de la composición de originales y demás trabajos de imprenta, divulgación de impresos y, si es conveniente, pídase la cooperación de Acción Católica de Sóller. En este caso el Centro queda sujeto a una vigilancia especial del Patrono Rdo. Párroco de Sóller y dicho Secretariado haría las veces de Director, ordenando el apostolado de acuerdo con los fines de la Fundación. Procúrese desaparezca tal interinidad lo más pronto posible. “

Al document notarial de l'any 1961 i relatiu a les accions dels germans Magraner Morell, llegim:

“Germán Chacártegui y Sáenz de Tejada, Notario del Ilustre Colegio de Baleares, con residencia en esta ciudad, CERTIFICO:

Que mediante escritura autorizada por mí día 22 de Febrero de 1961, bajo el número 466 de mi proto-

colo, el Ilmo. Sr. D. Francisco Payeras Mulet, Presbítero, obrando en su calidad de PATRONO-DIRECTOR de la FUNDACIÓN "ANTONIAMAGRANER", domiciliada en Sóller, y D. Cristóbal Magraner Morell, actuando en nombre propio, procedieron a la extinción de condominio sobre los bienes de ambos eran titulares, adjudicándose en dicho instrumento, a saber:

A.- D. Cristóbal Magraner Morell, en nuda propiedad, (de cuyo usufructo era titular anterior):

a). - El saldo en cuenta corriente en el Banco Crédito Balear de Sóller, por pesetas TRECE MIL SETECIENTAS SETENTA Y TREINTA Y SEIS CÉNTIMOS, relacionado bajo el número 1 de la escritura.

b). - Los tres títulos de la Deuda Amortizable del Estado, - al 4%, emisión de 15 de Noviembre de 1951, comprendidos en el resguardo de depósito N. 295 y relacionados bajo el número 2 de la escritura, a saber :

Dos de la serie B, números 332098 y 332099, de 5.000' _ Ptas nominales.

Y uno de la serie C, número 244535, de 10.000' _ Ptas nominales.

c). - Las 10 obligaciones de la Compañía del Ferrocarril de Tánger a Fez, al 4%, de quinientas pesetas nominales, números 111056, á 111060, 34574 - 34575- 39102- 39103 y 48548.

Dichas obligaciones están comprendidas en el resguardo de depósito N. 300, relacionado bajo el número 4 de la escritura.

d). - Las 10 obligaciones de la Compañía Gran Metropolitano de Barcelona, al 6%, emisión 1922, de 500 Ptas. nominales, números 28441 á 28450.

Dichas obligaciones están comprendidas en el resguardo de depósito N. 301 comprensivo de un título N. 17095, relacionado bajo el número 5 de la escritura.

e).- Las 26 Cédulas del Banco Hipotecario de España, al 4'50%, de 500 Ptas. nominales, serie A, números 1177688- 272930- 348912 á 348916 - 355746- 454691- 645853- 665084- 668111 á 668115- 589411 á 589415 y 1584206 á 1584210.

Dichas Cédulas están comprendidas en el resguardo de depósito N. 302, relacionado bajo el número 6 de la escritura.

f).- Los 4 títulos de la Deuda Amortizable del Estado al 3'50%, emisión 15 de Julio de 1951, comprendidos en el resguardo de depósito N. 1564 y relacionados bajo el número 7 de la escritura, a saber:

Tres de la serie A, de 1000 Ptas. nominales, números 647012 á 647014.

Y uno de la serie B, de 5000 Ptas. nominales, n.232591.

g).- De las sesenta acciones del Banco de España, comprendidas en el resguardo de depósito N.26.109, rela-

Casa que fa cap de cantó amb el carrer Pau Noguera i el Carrer Pastor, amb entrada pel Carrer Pastor. En aquesta casa, propietat d'Antònia Magraner, tenia la seva residència Mn. Gabriel Ferrer i també se trobava la impremta "Nuestra Señora de la Luz".

cionado bajo el número 8 de la escritura, las CINCUENTA siguientes:

Números 63104 - 7373 - 93345 - 93346 - 126132 - 154572 á 154579 - 154594 - 156050 - 156051 - 161905 á 161909 - 188677 - 195817 - 211765 - 258612 á 258614 - 259298 á 259300 - 271403 á 271407 - 271788 - 271789 - 286334 á 286337 y 333475 á 333483.

h).- Y las treinta y ocho acciones ordinarias de la Sociedad Crédito Balear, S. A., de quinientas pesetas nominales, números 11807 á 11843 y 12270, relacionadas bajo el N. 9 de la escritura.

B.- Y a la Fundación “ANTONIA MAGRANER”, a saber:

a).- Un título de la Deuda Amortizable, al 4%, Emisión 15 de Noviembre 1951, Serie C, número 268412, de 10000-Ptas, nominales.

Dicho título está comprendido en el resguardo de depósito número 296 relacionado bajo el número 3 de la escritura.

b).- Y las sesenta Acciones del Banco de España, comprendidas en el resguardo de depósito N. 26.109, relacionado bajo el número 8 de la escritura, las DIEZ RESTANTES, o sea las números 274657 á 274666.

En el relacionado instrumento público, se hizo constar además:

I.- Que el usufructo de los bienes precedentemente relacionados bajo las letras A y B de la presente certificación, pertenecía ya con anterioridad a D. Cristóbal Magraner Morell, por los títulos que en dicho instrumento se relacionan.

II.- Y que D. CRISTÓBAL MAGRANER MORELL, como titular del pleno dominio de los bienes relacionados bajo la precedentemente letra A, por consolidación del usufructo y la nuda propiedad, podría retirar el metálico y valores depositados en el Crédito Balear de Sóller, objeto de su adjudicación, así como enajenarlos y gravarlos libremente.

Y que el usufructo que a D. CRISTÓBAL MAGRANER MORELL pertenece sobre los valores relacionados bajo la precedentemente letra B, cuya nuda propiedad fué adjudicada a la Fundación “ANTONIA MAGRANER” se consolidaría con dicha nuda propiedad al fallecimiento de aquél.

Y para que conste y a instancia de los interesados, expido la presente, en Palma de Mallorca, a seis de Julio de mil novecientos sesenta y dos.”

Està signat i segellat

Uns missals sollerics i la “Imprenta de Nuestra Señora de la Luz”

Mn. Gabriel Ferrer Rigo tenia el seu domicili al carrer Pastor número 8 de la nostra ciutat. Aquest immoble era propietat d'Antònia Magraner Morell. Mn. Gabriel Ferrer era el director espiritual de la senyora Magraner. Se tracta d'una casa gran on Gabriel Ferrer va instal·lar una impremta. Molts treballs publicava aquesta impremta i tots de caràcter religiós: encàrrecs de l'Associació de les Mares Cristianes i d'altres associacions parroquials, les lectures dels diumenges a les celebracions, etc.

Mn. Gabriel Ferrer vivia a Sóller en companyia de la seva mare viuda, Maria Rigo Mestre, i també amb una serventa, Catalina Nadal Estarellas, natural de Bunyola.⁷

Al document constituent de la Fundació podem llegir: *“La impremta “Nuestra Señora de la Luz ofrecerá misales tanto festivos como diarios a precio reducido, especialmente a los escolares, esperanza de renovación litúrgica dando, cada año, por ejemplo, a mitad de precio cierto número de ejemplares a los Conventos de Religiosos donde se practiquen ejercicios espirituales para animar a los pobres a adquirirlos, regalando alguno para premios a catecismos y, por ende, fomentar el espíritu litúrgico.”*⁸

La impremta de Mn. Ferrer també imprimia una fulla especial pels obrers, cafès, tavernes, centres de lectura, fàbriques, tallers, casernes i presons.

També s'imprimirà una Fulla Parroquial setmanal per tal d'influir a la vida parroquial i estar en contacte amb les parròquies

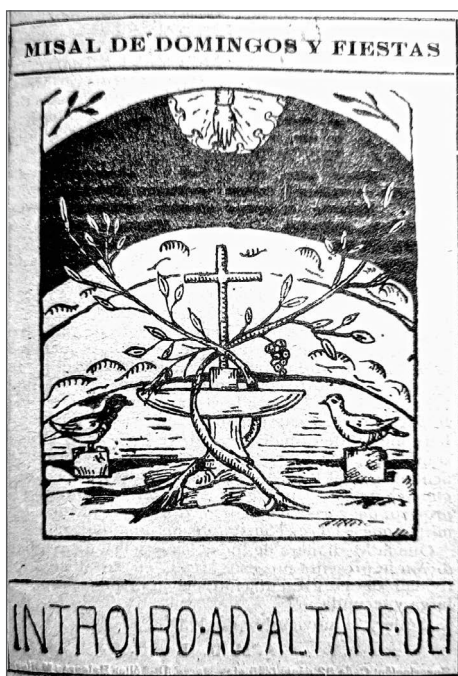
La guerra civil espanyola i la posterior dictadura varen donar a Espanya un caràcter totalment confessional. La religió i catequesi no era només responsabilitat dels preveres i de les esglésies. Una circular de la inspecció d'ensenyament primari de l'any 1936 diu així: *“se encarece a los Sres. Maestros que den explicaciones de la Misa a los alumnos y les provean del texto litúrgico que comprenda las dominicas y principales festividades, a fin de que los niños puedan asociarse al Sacerdote, durante la Misa escolar.”*

Va ser el moment en què Mn. Gabriel Ferrer començà a publicar, amb fascicles de 32 fulles els seus missals. Se venien, prèvia subscripció, al preu de 5 cèntims. Els encàrrecs inicialment se feien al carrer Serra número 18 on vivia la mestra Antònia Rullan Ripoll, natural de Deià, amb la seva mare Antònia Ripoll Vives també de Deià. Posteriorment s'encarregaran directament a l'autor.

El missals diari constava de dos toms. Tenim a les nostres mans la segona edició, amb data del 7 d'octubre de 1939. El Nihil Obstat és, del llavors rector de Sóller, Rafel Sitjar Picornell i està autoritzat pel bisbe Josep Miralles Sbert. El primer tom comprèn des de l'Advent fins a Pasqua de Resurrecció i el segon d'aquesta festa fins el final.

Primera pàgina del "Misal diario" obra de Mn. Gabriel Ferrer Rigo.

Primera pàgina del "Misal de Domingos y Fiestas"

7. AMS, 2955. Any 1940

8. Document notarial del dia 07 de maig de 1941 en que se constituí la Fundació Antònia Magraner davant el notari notari Germán Chacártegui y Sáenz de Tejada.

NUEVA EDICION - MISAL DIARIO

La Reina del cielo a cuya bendición entregamos el "MISAL FESTIVO" la ha derramado copiosa, pues, apenas dado a luz, numerosas peticiones lo agotaron rápidamente.

Bien acogido por los Excmos. Sres. Prelados, merecieron sus elusivas bendiciones nuestros esfuerzos, principalmente en pro de la esperanzadora juventud escolar, hacia la participación más íntima del acto central de la Sagrada Liturgia, la SANTA MISA, con el mismo texto que sigue el celebrante.

No faltaron simplices para que continuáramos, con el "MISAL DIARIO", en igual tipo de letra grande: nuestras gestiones al efecto, para el logro de papel biblia aconsejaban un cómputo de espera, pero las dificultades sobrevenidas últimamente, nos mueven a corresponder por ahora en la mejor forma que la providencia nos depara; preferimos atender a los fieles, como podemos, que no hacer nada.

Así, añadiendo las Fiestas, Propio y Común de Santos y Misas votivas, ha resultado el MISAL DIARIO en dos tomos: el primero comprende desde el Adviento hasta Pascua de Resurrección y el segundo, desde esta fiesta hasta el final.

Oportuno será recordar estas palabras del Boletín Oficial del Obispado de Mallorca:

«Los Rdos. Párrocos y a ellos asimilados, señores Inspectores de Enseñanza y Maestros, han de tener vivo interés en que el «MISAL FESTIVO» alcance amplia difusión que merece por la bondad de su texto y acertada selección de materias».

Los Rdos. Párrocos y Sres. Maestros deberían tener presente la oportunidad que les brinda, para su apostolado, una Circular de la Inspección de 1.ª Enseñanza de que hacíamos mérito en la 1.ª edición y que nos animó a nuestra empresa:

En ella «se encarece a los Sres. Maestros que den explicaciones de la Misa a los alumnos y les provean del texto litúrgico que comprenda las doctinas y principales festividades, a fin de que los

niños puedan asociarse al Sacerdote, durante la Misa escolar».

Corazón Purísimo de María, bendice y excita el celo de los Rdos. Párrocos y Sres. Directores de Colegios en la formación litúrgica de la niñez y juventud, verdadera esperanza de renovación litúrgica, presenta, en este día de tu fiesta del Rosario, otra vez, nuestros trabajos al Corazón de tu divino Hijo, para que, como su Cuerpo Sagrado recibió de ti el primer impulso de vida, recibamos también nosotros, miembros de su cuerpo místico la Iglesia, por medio de su Liturgia Sagrada, viva palpación de su déifico Corazón, los efectos de la vida sobrenatural.

Sòller, 7 de octubre, fiesta del Rosario del año 1939.

Nihil Obstat

Rafael Sijar, Párroco, Censor

Imprimase,

† José, Arzobispo-Obispo de Mallorca

por mandato de S. E. R.

Dr. Andrés Camari, Canónigo, Canc.-Srio.

ES PROPIEDAD

Pedidos a: Rdo. D. Gabriel Ferrer Rigo, Pbro.
Pastor, 8 - SOLLER (Balears, Mallorca)

SÒLLER.-IMPR. NTRA. SRA. DE LA LUZ

Misal de Domingos, Fiestas y Patronos principales

EL ORDINARIO DE LA MISA Y MISA DIALOGADA que dedicamos a la Virgen, durante su mes de María, como complemento práctico de las explicaciones desarrolladas, agotose rápidamente entre suplidas de reimpresión y adición de las MISAS PROPIAS DE LOS DIAS FESTIVOS.

Con intenso gozo en el Señor, atendiendo a tan laudable proyecto, hemos querido ofrecerle, en su Mes del Rosario, la nueva edición, primera entrega del MISAL solicitado que ha merecido la aceptación general de los Rdos. Párrocos y Sres. Maestros.

Ayudár a unos y otros en su misión educadora tan alta y sublime y corresponder a sus deseos de poner tal inapreciable tesoro al alcance de todos los fieles y escolares, incluso a mano de todos, a la entrada de las mismas iglesias, la parte fija y variable de cada fiesta, eran nuestros propósitos que no podían menos de cristalizar en pronta realidad, al acercarse el principio del año litúrgico e insertarse en el B. O. de la Provincia la muy acertada y plausible Circular de la Inspección de 1.ª enseñanza en la que, al par que se hace mérito de otra del Excmo. Sr. Arzobispo-Obispo sobre Misa escolar, se encarece a los Maestros, de acuerdo con el Ilmo. Sr. Delegado de Enseñanza, a que den explicaciones de la Misa a los alumnos y les procean del correspondiente texto, para asociarse a la misma que celebre el Sacerdote, los domingos y fiestas.

Que la Medianera de todas las gracias a cuya bendición le presentamos este Misal, en su misma fecundidad de la Presentación, se la dispense también larga y fecunda.

Sóller, 21 noviembre de 1937

A. M. D. G.

Suscriptor: Cádiz 32 años. 0'05 pág. Serra, 18-Sóller, Baleares, Mallorca

Al terminar la edición

En la VI Asamblea sacerdotal celebrada en el Monasterio de Lluch acogimos en lo más íntimo del alma las apremiantes recomendaciones de nuestro venerable Prelado sobre la SANTA MISA, después de leída interesante memoria acerca de la importancia que debía darse a este acto central de la Sgda. Liturgia y asociación del pueblo con el Misal.

Vivos eran nuestros deseos de aportar nuestro granito de arena a la campaña que, al efecto, se proponía; dieciocho mil hojas semanales de 4 págs., damos a luz, por espacio de cuatro meses, explicando el texto del ORDINARIO DE LA MISA y ante la Moreneta de Lluch prometimos no perdonar dificultades para la publicación del MISAL FESTIVO, ofreciéndole todas nuestras fuerzas a una con la Imprenta adquirida con el fin principal de secundar los proyectos de nuestros hermanos en el sacerdocio, entre los que ocuparon el primer puesto en nuestro corazón, las conclusiones de sus Asambleas y Acción Católica.

Poco es lo que presentamos y aún no sin múltiples obstáculos, pensando en el bien que podíamos hacer a los escolares y soldados del frente que pedían, nos animábamos a venturosos; pero la imposibilidad de proporcionarlos, en las actuales circunstancias, el papel congruente en la cantidad y calidad suficiente, tipos, personal, etc. nos han detenido en el camino trazado para llegar al MISAL DIARIO que íbamos preparando en cuatro tomos, letra Grande y a precio reducido, al objeto de dar

facilidades a los fieles para seguir y mejor conocer con breves notas aquellos retazos de la Sgda. Escritura seleccionados por nuestra Madre la Iglesia, para ir desfilando ante sus hijos en el curso del año litúrgico; a este fin ordenábase el Directorio de la Santa Misa en hojas semanales para fijar en las puertas de las iglesias.

El precio de este Misal Festivo, que consista de 700 páginas, aunque en los momentos presentes hayan crecido notablemente los gastos, como deseamos esté al alcance de todos, será de dos pesetas, veinte céntimos en cartóné - tela.

Corazón purísimo de María, desde este Santuario venerando, le suplicamos presentes al Corazón de tu divino Hijo esta humilde ofrenda, para que, como su Cuerpo Sagrado recibió de ti el primer impulso de vida, recibamos también nosotros, miembros de su cuerpo místico la Iglesia, por medio de su Liturgia Sagrada, viva palpación de su délico Corazón, los efectos de la vida sobrenatural.

Nihil obstat

Rafael Sñler, Párroco, Censor.

Imprimase,

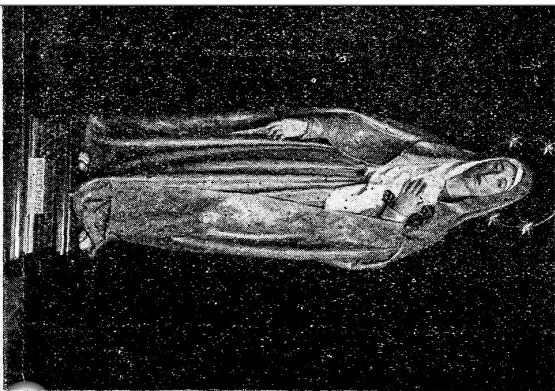
Fr. José, Arzobispo-Obispo de Mallorca

Per mandato de S. E. R.

Dr. Andrés Gaimari, Canónigo, Canc. - Sñlo.

ES PROPIEDAD

Tip. - Ntra. Sra. de la Luz - Sóller - Mallorca

Funciones Religiosas

CON QUE LA

Asociación de Madres Cristianas

DE LA PARROQUIA DE SOLLER

HONRA A SU EXCELSA MADRE LA VIRGEN DOLOROSA

EN EL AÑO 1940

VIERNES, 17 DE MAYO.—A las ocho de la tarde, empieza un Triduo con sermón por el RDO. P. MIGUEL SALOM, T. R.

SABADO, 18.—A las ocho continuación del mismo.

DOMINGO, 19.—A las siete y media, Misa de Comunión General para las asociadas; a las nueve y media, Horas menores; a las diez, Misa mayor con música, ocupando la sagrada Cátedra el indicado Padre MIGUEL SALOM, T. R.—Por la tarde, a las tres y media, Vísperas y Completas solemnes; a las cinco, ejercicio y último sermón por el indicado orador.

LUNES, 20.—A las nueve, oficio conventual por las asociadas difuntas.

Se invita a Va. para que se digne honrar a su excelsa Madre, asistiendo a estos actos.

Sembla que tenia intenció de fer una altra edició amb paper bíblia però no tenim constància de que se duguéss a terme.

D'aquest missals diàri en va fer un breu resum de quaranta pàgines. Passà la censura eclesiàstica però no porta data de publicació. Llegim al principi d'aquest opuscle: “*Atendiendo a numerosas indicaciones, de Rdos. Párrocos y señores Maestros, damos por separado este fascículo de PRÁCTICAS CRISTIANAS entresacado de nuestro Misal Diario.*”

El dia 21 de novembre de 1937 publicà un “*Misal Festivo*”. El seu títol complet era: “*Misal de Domingos, Fiestas y Patronos principales.*” Aquest s’havia d’encarregar a l’adreça esmentada del carrer Serra.

Aquest missals comprèn de una explicació de la Santa Missa, els colors litúrgics, el temps d’Advent amb les quatre primeres dominiques, en el temps de Nadal: la Festivitat de la Nativitat del Senyor, la dominicà infraoctava de Nadal, la Circúmcisió del Senyor, Santíssim Nom de Jesús, Epifania del Senyor, festa de la Sagrada Família, del temps després d’Epifania les dominiques 2,3,4,5 i 6, temps de la setantena i dominica, dominica seixantena, dominica cinquantesima, temps de quaresma: dimecres de Cendra, dominiques 1,2, 3 i 4 de quaresma, dominica de Passió, dominica de Rams, dijous Sant, divendres Sant, al temps Pasqual la Pasqua de Resurrecció i les dominiques in albis, segona, tercera, quarta i cinquena, l’Ascensió del Senyor, dominicà infraoctava de l’Ascensió, Pasqual de Pentecosta i del temps després de Pentecosta: festa de la Santíssima Trinitat, festa del Corpus Christi, dominicà infraoctava del Corpus i les següents 24 dominiques.

Les festes del missals són : Immaculada Concepció de Maria, Sant Antoni Abat, Sants Sebastià i Fabià, Purificació de la Mare de Déu, Sant Josep, Sagrat Cor de Jesús, Sant Joan Baptista, Sant Pere i Sant Pau, Sant Jaume, Assumpció de Maria, Tots Sants, festa de Crist Rei, missa de difunts, ordinari de la missa resada i missa de la Mare de Déu mitjançera de totes les gràcies, ordinari de la missa solemne i missa dialogada.

Sabem que se va fer una segona edició del missal festiu amb data del dia 7 d’octubre de 1939.

Josep Pons Roig

Va néixer a Establiments el 13 de juny de 1880. Va estudiar la carrera eclesiàstica al Col·legi dels Pares ligorians de Palma. Posteriorment guanyà una beca al Col·legi de la Sapiència del que arribà a ser Rector. Rebé el presbiterat el 21 de setembre de 1907.

Va ser vicari cooperador de la parròquia d’Esporles (1907-1910), vicari de Pina entre 1910 i 1913, aquest darrer any l’església de Pina se transformà en parròquia. Mn. Josep Roig va ser el primer rector de Pina.

Anys després entrà a la Congregació dels missioners dels Sagrats Cors de Jesús i de Maria, era el 24 de setembre de 1916. Després d’una estada a Lluç, l’any 1922, va ser destinat a Sóller com a Superior on va romandre fins a 1927, per aquest motiu va conèixer a la senyora Antònia Magraner Morell, que va ser elegit Procurador general i Superior de la comunitat de Roma. L’any 1933 fou elegit Superior General de la Congregació càrrec que ostentà sis anys. Va viure els moments de la segona República i de la guerra civil espanyola i l’assassinat de membres de la seva Congregació a Barcelona. L’any 1939 és nomenat Vicari general i Prior del Santuari de Lluç. L’any 1945 fou destinat, com a Superior, a Sant Honorat. L’any 1948 passà al Palau episcopal de Vic quan era bisbe el Pare Perelló dels Sagrats Cors. L’any 1955 va ser destinat a la residència de Palma on va morir el 6 de desembre de 1968.⁹

9. Edició privada de la Congregació amb el títol: *Misioneros de los Sagrados Corazones de Jesús y María (Mallorca). Recuerdos de familia (1909-2010).*

Imprenta de Ntra.Sra.de la Luz
Soller(Baleares)

Núm. de orden 16

Vitoria, el 11 de Agosto de 1939

NOTA DE PEDIDO que hace Casa Viuda e Hijos de Linacero

Libreria Católica de C.Fueros,1-Apartado 41- Vitoria

a Imprenta de Ntra.Sra.de la Luz - Soller

por mediación de D. Ernesto Rossa. Tiempo de entrega: Cuanto antes posible

Condiciones de pago: al recibir mercancía por Giro Postal a Soller

Envío por: Impresos certificados 2 ks., p. debidos. Observaciones: Buen embalaje

		Pesetas	
<u>Como novedad:</u>			
6	Misal de Domingos y Fiestas, con Ordinario de la Misa, por G. Ferrer, Pbro: un tomo de 640 paginas, en tamaño de 10:14 cms, encuadernado en Imitacion tela negra, c. Rojos c; uno 5.00, n. 3.75	22.50	
	Franqueo: Un Impreso, certificado económico	?	
		~~88 Ptas.~~	~~?~~
Pagadero por Giro Postal al recibir mercancía al:			
Rvdo. Padre Señor D. Gabriel Ferrer, Pbro: Imprenta de Ntra.Sra.de la Luz C.Pastor, 8 - Soller (Isla de Mallorca) Islas Baleares			

Ernesto Rossa

Dirijan las notas y la correspondencia a:

ERNESTO ROSSA - Apartado, 500 - VALENCIA

Gaspar Munar Oliver

Missioner dels Sagrats Cors de Jesús i de Maria. Havia nascut a Pina el dia 13 de febrer de 1899. Signà amb el Pare Pons i amb Mn. Ferrer el document de la constitució de la Fundació Antònia Magraner. En aquell moment era Superior General de la seva Congregació càrrec que exercí al llarg de 24 anys. Va morir el 10 de setembre de 1987.¹⁰

Estat actual de la Fundació Antònia Magraner

Una *Orden del Ministerio de Educación* del 25 de maig de 1943 classifica la Fundació com de beneficència, particular, docent. Així ho trobam al BOE del 8 de juny de 1943. El seu àmbit territorial és tota Mallorca. Té una duració indefinida. El Patronat pot acordar la seva extinció “*si en algún momento pudieran estimarse cumplidos los fines propios de aquella o los mismos resultaren de imposible realización.*”

Actualment el Patronat està format per: el Bisbe de Mallorca, o persona delegada per ell, com a President; un Director-Gerent nomenat pel Bisbe, amb una duració de 5 anys; el Rector del Seminari, dos representants de l'Apostolat seglar, nomenats pel Bisbe, amb un mandat de tres anys; el Superior General dels missioners dels Sagrats Cors de Jesús i de Maria, o un delegat seu; el Rector de Sóller i el Superior del Convent de Sóller.¹¹

La darrera publicació periòdica, de la Parròquia de Sant Bartomeu de Sóller, subvencionada per la Fundació Antònia Magraner va ser la revista *Caliu*.

Aquesta revista va néixer com una iniciativa del professor de religió de l'Institut de Sóller Mn. Rafel Horrach i Llabrés. El primer número va sortir el mes de desembre de 1983 com una activitat més de la seva assignatura. Sortia quasi mensualment, fotocopiada i amb poques fulles, els primers números varen tenir només 4 pàgines. Fins el número 12 ho pagava íntegrament la Parròquia i se publicaven 500 exemplars.

Mn. Llorenç Lladó Calafat, després de negociar-ho amb la Fundació Antònia Magraner, va aconseguir que la Fundació subvencionàs totalment la revista a partir del número 13 que sortí el mes de juny de 1986. Ja canvià totalment el format i deixà de sortir fotocopiada, tenia una portada de qualitat, en colors i més pàgines. Era un treball d'impremta.

D'aquesta primera època és just esmentar els col·laboradors: el Consiliari era Mn. Rafel Horrach, el primer responsable va ser Pere Suau Oliver i els altres col·laboradors foren: Rafel Palou Forteza, Mateu Ramon Sastre, Joana Garau Garau, Beatriu Arbona Darder, Maria Antònia Alcover Bauzà, Joan Morell Puig, Josep Morell Puig, Cecília Socias Enseñat, Catalina Lladó Palmer, Ramon Arbona Socias, Guillem Pons Mayol i Antoni Celià Sastre.

De la segona època, pagada per la Fundació Antònia Magraner, sortien 600 exemplars i el responsable era Jaume Fuster Pulgarín amb altres col·laboradors. Una tercera època tenia de responsable del grup de col·laboradors a Gabriel Mercè Frontera.

Se publicava trimestralment i sempre havia un tema pastoral Pasqua, Nadal, etc.

10. Edició privada de la Congregació amb el títol: *Misioneros de los Sagrados Corazones de Jesús y María (Mallorca). Recuerdos de familia (1909-2010)*.

11. Informació de Mn. Eugeni Rodríguez Adrover.

Fins al número 37 va mantenir la periodicitat trimestral. L'any 1995 només se publicà un número, el del mes de juliol i l'any 1996 se publicà el darrer número de la revista Caliu. La redacció de la revista se trobava a una sala dels Jardins de la Miraculosa. En aquell moment, les germanes de la Caritat, tenien cedit l'edifici a la Parròquia i el centre parroquial se coneixia amb el nom de Casal Pau Noquera.¹²

Sabem també que la Fundació pagà la publicació del pregó de Sa Fira de l'any 1995 que va fer Mn. Ramon Lladó Rotger.

Expropiació de la possessió de Cúber

El dia 9 de juliol de 1969 les obres incloses al “*Plan General de aprovechamiento integral de los recursos hidráulicos disponibles en la Isla de Mallorca para abastecimiento de agua, 1a Fase*” entre les quals hi havia la presa de Cúber, la del Gorg Blau, la canal de transvasament entre el Gorg Blau i Cúber, conduccions de Cúber a Palma, i d'altres. En aquest moment la finca era propietat de la Fundació Antònia Magraner.

El pla de Cúber abans de la construcció de l'embassament.

Dia 9 de gener de 1970 el Consell de Ministres declara urgent la ocupació dels terrenys afectats per l'execució de les obres esmentades al paràgraf anterior, a efectes de l'aplicació del procediment d'expropiació forçosa (segons la llei d'expropiació forçosa de 16 de desembre de 1954). En virtut d'aquesta llei, s'estableix que es procedirà, “*en distintas fechas y a medida que lo requerirán las necesidades de la obra, a la ocupación material de los terrenos, previo cumplimiento de los requisitos prevenidos al efecto por la (...) Ley y Reglamento (...)*”.

Les obres foren objecte de recepció definitiva dia 27 d'octubre de 1973, i es va procedir a la seva entrega a l'Ajuntament de Palma mitjançant acta formalitzada dia 6 de novembre de 1974.

A l'acta d'ocupació de dia 22 de març de 1976, es fan constar els béns ocupats en motiu de les “*obras de ampliación del abastecimiento de agua de Palma de Mallorca*”; entre ells hi ha la finca núm. 5 (segons l'acta), que es descriu així a l'acta :

Finca n. 5 : Porción del Predio de Cúber.

Situación : Término municipal de Escorca.

Propietario : Fundación “Antonia Magraner”.

Usufructuario : D. Cristóbal Magraner Morell.

12. Informació oral d'Antoni Celià Sastre

Arrendatario : D. Catalina Morey Vicens.

Linderos : Norte, remanente de la misma finca y finca n. 2 propiedad de D. Bartolomé Ferrer Parets ; Sur remanente de la misma finca ; Este remanente de la misma finca ; Oeste finca n. 2 propiedad de D. Bmé Ferrer Parets y remanente de la misma finca.

Extensión superficial : Seiscientos noventa y un mil ciento tres metros cuadrados.

Les cases de la possessió de Cúber abans de la construcció de l'embassament.

Tot exposat fins ara però, referent a l'expropiació per mor de les obres descrites, no consta en la història registral de la finca : la inscripció 8a (de l'any 1945) tracta de l'usdefruit en favor del Sr. Cristóbal Magraner Morell, la inscripció 9a (de l'any 1962) tracta de l'adjudicació de la propietat a la Fundació Antònia Magraner, i la 10a (ja de l'any 1990), fa referència a l'expropiació forçosa i la inscripció de la finca a favor de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

Per Real Decret 447/1978 de tretze de febrer (BOE núm. 62, de 14/03/78) es varen declarar d'utilitat pública els treballs integrats en el "Proyecto de Restauración Hidrológica Forestal de la cuenca alimentadora del Embalse de Cúber".

L'acord del conseller d'Agricultura i Pesca, de dia 13 de novembre de 1989, declarava urgent l'ocupació d'aquesta finca i una altra (Coma des Prat).

Dia 23 de desembre de 1989 es va aixecar l'acta d'ocupació dels terrenys.

El Consell de Govern de la CAIB, en sessió de dia 31 de maig de 1990, va convalidar l'acord del conseller d'Agricultura i Pesca de dia 13 de novembre de 1989.

Dia 10 d'octubre de 1990 es va procedir, a l'Ajuntament d'Escorca, a la ocupació definitiva de les finques expropiades mitjançant acta autoritzada.

Dia 12 de desembre de 1990 s'inscriu la finca al Registre de la Propietat a favor de la CAIB (inscripció núm. 10).

Dia 13 de febrer de 2004 es va declarar d'utilitat pública la forest de Cúber, per acord del Conseller de Medi Ambient, així com la seva inclusió en el Catàleg de forests d'utilitat pública de les Illes Balears (amb el número 22).

(Document extret literalment de la Conselleria de Medi Ambient i Territori. Direcció General d'Espais Naturals i Biodiversitat. Exp.:DGENB GF007-20)

Documents Consultats

Arxiu de Maria Simarro Marquès.
Arxiu de l' Ajuntament de Sóller.
Arxiu del jutjat de pau de Sóller.
Arxiu del jutjat de pau de Petra.
Els quatre missals de Mn. Gabriel Ferrer.
Arxiu d'Antoni Mestre Caldentey.

Agraïments

Maria Simarro Marquès
Antoni Mestre Caldentey
Eugeni Rodríguez Adrover
Isabel Colom Pizà
Antoni Quetglas Cifre
Josep Lluís Sunyer Ribas
Josep Frontera Cabot
Antoni Matheu Morey
Antoni Celià Sastre

AÑO LVI 2.ª EPOCA) NUM. 2.759 SABADO 10 DE FEBRERO DE 1940

SÓLLER

SEMANARIO DE INFORMACION LOCAL

FUNDADOR Y DIRECTOR PROPIETARIO: D. Juan Marqués Arbona REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: calle de San Bartolomé n.º 17—SÓLLER (Baleares)

D.ª Antonia Magraner Morell

Falleció en Palma el día 5 de los corrientes
A LA EDAD DE 53 AÑOS

Habiendo recibido los Santos Sacramentos y la Bendición Apostólica
(R. I. P.)

Sus desconsolados hermanos, D.ª Margarita y D. Cristóbal; sobrinos, D.ª Bárbara Marqués Magraner y D. Carlos Simarro Medina; tías, primos, primas y demás parientes, al participar a sus amigos y conocidos esta dolorosa pérdida les suplican tengan presente en sus oraciones el alma de la finada, por lo que les quedarán eternamente agradecidos.

Los Excmos. y Rdmos. Sres. Arzobispo-Obispo de Mallorca y Obispo de Vich se han dignado conceder indulgencias en la forma acostumbrada.

Esquela d'Antònia Magraner Morell

.....

Notícies relacionades amb Sóller i Fornalutx a la revista “El Magisterio Balear” (1901-1916)

Antoni Aulí Ginard
Joan Pons Julià

Resum: La revista “El Magisterio Balear” es va publicar entre gener de 1873 i setembre de 1936 i estava molt relacionada amb el món educatiu de les Illes Balears. La seva principal funció era la difusió de les notícies de caire educatiu i pedagògic que tenien a veure amb la nostra comunitat. Destaquen els articles pedagògics, així com altres notícies i seccions, destacant els treballs que desenvolupen les experiències de l'Escola Nova.

A més a més, aquesta revista era l'òrgan de l'Associació de Mestres de Primer Ensenyament de Balears.

En aquesta comunicació, la segona que dedicam a la informació sobre Sóller i Fornalutx apareguda a la revista, volem transcriure les notícies més rellevants referides majoritàriament a pressuposts escolars, comptes, notícies de l'Associació Professional de Mestres (APM), reunions de les diferents juntes, escalafons de mestres, concursos de trasllats, nomenaments i cessaments de mestres, anuncis, subscripcions, dades de població i d'alumnes a les escoles, estadística, tancament d'escoles a causa de les epidèmies, edificis escolars, cases dels mestres, ... i sobretot el diari de la Colònia Escolar de l'any 1901, celebrada al Port de Sóller. Així intentarem apropar-nos a la història de l'educació de principis del segle XX a Sóller i Fornalutx.

Aquesta segona part coincideix amb els inicis de la tercera època de la revista, dirigida aleshores per Joan Capó i Valls de Padrines. Fou una època de molts de canvis en la qual aparegueren les primeres il·lustracions a la revista.

L'any 1901 es publicaren 58 notícies relacionades amb Sóller, 16 de les quals fan referència al diari de la Colònia Escolar del Port de Sóller, que encara seguiran publicant l'any 1902. També podem trobar 20 notícies referides a Fornalutx. I és que la publicació havia deixat de sortir a finals del mes d'agost de 1898 i no es tornà a editar fins a finals de 1900. Al primer número de 1901, publicat el 9 de gener, la revista presenta un format diferent.

Context històric

A principis del segle XX la població de l'Estat espanyol era de 19 milions d'habitants. L'esperança de vida d'aquestes persones era de 34 anys. Les famílies tenien 5 fills de mitjana i el 50% dels infants que naixien no arribaven als 5 anys. Els supervivents estaven condemnats a ser analfabets, en un país en el qual

el percentatge d'analfabetisme era del 64%. A nivell productiu només hi havia indústria a Catalunya i al País Basc. El sou mitjà d'un treballador a les ciutats oscil·lava entre les 3 i les 4 pessetes al dia i les dones guanyaven la meitat per la mateixa feina.

La situació a la part forana era encara pitjor. Vivien del camp 13 milions de persones, que suposava prop del 70% de la població, en unes condicions per davall del nivell de subsistència, degut a que les terres estaven mal repartides, amb finques molt extenses en mans de terratinents o massa petites, la majoria d'elles poc fèrtils. Les sequeres eren comuns i els sistemes de reguiu estaven mal planificats. Els jornals es pagaven a 1 pesseta per dia com a molt.

Alfons XIII havia assolit la regència l'any 1902. La situació política estava marcada pel sistema de torns dels dos principals partits, el conservador, dirigit per Antoni Maura i Josep Canalejas, del partit liberal. Aquest context polític va provocar l'auge del nacionalisme català que demanava l'autonomia de les regions. Per la seva part, l'església catòlica tornava a tenir un estatus privilegiat en la seva relació amb l'Estat i havia recuperat de manera espectacular la seva presència pública, amb una gran influència sobre la societat. El partit liberal integrava en les seves propostes l'anticlericalisme progressista, acusant l'església de predicar la resignació als pobres, mentre que els poderosos s'enriquien, i també d'haver beneït la darrera guerra colonial. Per aconseguir l'avanç del país, era imprescindible tallar els llaços entre església i estat, així com instaurar un estat modern i laic. L'any 1905 es va produir l'assalt dels militars a les redaccions de la revista *Cu-Cut* i a la *Veü de Catalunya*, degut a una vinyeta publicada satiritzant l'exèrcit. L'any 1906 es va aprovar la llei de jurisdiccions, per la que els delictes contra l'exèrcit i la pàtria serien jutjats per tribunals militars.

Mentrestant, a la conferència internacional d'Algecires de 1906, Espanya es veia forçada a controlar les places de Ceuta, Melilla i el Rif, al nord del Marroc i a incrementar la inversió en les seves mines. L'any 1907 es va iniciar el govern llarg d'Antoni Maura, que va intentar reformar el sistema electoral sense aconseguir canviar-ho, així com l'aprovació de la llei d'administracions locals, que volia obrir la possibilitat de crear mancomunitats locals i provincials. Aquesta llei anava dirigida a satisfer les aspiracions autonomistes de Catalunya, però la proposta fou rebutjada pel parlament. També va fracassar la llei de repressió del terrorisme orientada a frenar als anarquistes. El juny de 1909 les tribus rifenyes que duïen uns mesos fugintant els miners espanyols, mataren a alguns d'ells. El govern d'Antoni Maura va mobilitzar 20.000 reservistes que havien d'embarcar cap el Marroc al port de Barcelona. Hi havia pares de família amb fills que no havien pogut pagar per alliberar-se d'anar a la guerra. De forma espontània les dones protestaren i varen impedir l'embarcament dels reclutats. Els socialistes, anarquistes i republicans convocaren una vaga general. El 27 de juny d'aquest 1909, els rifenys atacaren a les tropes espanyoles en el *Barranco del Lobo* i mataren més de 1000 soldats i alguns oficials. La indignació popular va convertir la vaga general en una insurrecció. Es varen aixecar barricades i es varen incendiar edificis religiosos. Més de 50 esglésies i convents cremaren o foren saquejats. El motí de Barcelona va durar una setmana i el govern de Maura va declarar l'estat de guerra i va ordenar a l'exèrcit sufocar la revolta. La setmana tràgica es va saldar amb 113 morts, 104 civils i 9 militars, i amb més de 2000 detinguts i 5 condemnats a mort, entre ells el pedagog Ferrer i Guardia, que va ser utilitzat com a cap de turc i que va provocar un escàndol internacional. El rei Alfons XIII es va veure obligat a forçar la dimissió de Maura. Just després s'inicià el govern de Canalejas, que va realitzar l'intent de regeneració més important del sistema. S'iniciaren les negociacions per separar església i estat, implantant un ensenyament laic i s'aprovà la *ley del candado* que limitava les noves ordres religioses.

Tota aquesta situació va provocar l'auge del moviment obrer. L'any 1910 es va fundar la CNT (Confederació Nacional de Treballadors). Aquest sindicat pretenia substituir el capitalisme burgès pel comunisme llibertari. Així mateix a les eleccions de 1910 el PSOE va obtenir presència en el Congrés dels Diputats amb un escó per a Pablo Iglesias. El govern de Canalejas, intentant millorar la qualitat de vida dels treba-

lladors, reduïa la jornada laboral, aprovava la llei d'accidents laborals, el dret de vaga, etc.; però també establia el servei militar obligatori. L'any 1912 es va aprovar la llei de mancomunitats i es va negociar un tractat per al protectorat franco-espanyol al Marroc. Però dia 12 de novembre de 1912 fou assassinat a Madrid el president Canalejas per l'anarquista Manuel Pardiñas, fet transcendental en la política del país, ja que va deixar als lliberals sense líder, cosa que no pogueren superar durant la resta del regnat d'Alfons XIII, perquè es van dividir en diferents faccions irreconciliables. El rei va nomenar com a president al conservador Eduardo Dato, malgrat el seu partit també estava tan fraccionat com els lliberals, amb els mauristes en contra, fent que el rei es convertís en àrbitre entre les diferents faccions. El sistema de torns estava en perill de mort. L'agost de 1914 esclatà la Primera Guerra Mundial. El president Dato va declarar la neutralitat de l'Estat espanyol perquè no comptava amb motius ni recursos per entrar en el conflicte. Aquesta decisió va fer que el país rebés un fort impuls econòmic, degut a l'augment considerable de la producció industrial, gràcies a l'obertura de nous mercats, els dels països bel·ligerants i els dels països que aquests deixaven sense les seves exportacions. Això va provocar un enriquiment de les classes burgeses, però també la misèria a les classes treballadores, perquè la forta inflació va fer pujar els preus de les matèries de primera necessitat com el pa, i provocà motins de subsistència a les ciutats i un augment dels conflictes laborals provocats pels dos sindicats majoritaris, CNT i UGT, que demanaven augments salarials que frenessin la disminució dels salaris reals. L'any 1915, el comte de Romanones, seguint el sistema de torns, va substituir Eduardo Dato. El seu govern havia de fer front a la gran conflictivitat social. El mes de maig de 1916, la UGT, en el seu XII congrés, va decidir pactar amb la CNT per realitzar accions conjuntes. Acceptada la proposta, es va convocar una vaga general a tot el país per dia 18 de desembre de 1916, protestant contra la pujada dels preus i els desproveïments. La vaga va ser un èxit pel que decidiren preparar-ne un parell més per l'any següent, una d'elles indefinida.

A nivell local, a finals del segle XIX, molts immigrants que havien fet negoci amb els cítrics de Sóller, havien hagut de tornar a França i Amèrica, per una plaga que l'any 1865 havia acabat pràcticament amb els cultius, però sembla que el descobriment posterior del poder curatiu de la Vitamina C, va fer que molts sollerics emigrats, tornessin a la seva ciutat i al seu negoci d'exportació de taronges, així com d'ametlles, figues i olives. Va ser l'època en la que es va sentir el poder dels doblers dels que s'havien fet rics a ultramar, construint belles i fastuoses cases d'estil modernista. Però el poble també afrontava un dels principals esculls per al seu desenvolupament econòmic: el transport. En efecte, les úniques formes d'arribar a Ciutat eren per vaixell o travessant la Serra amb la diligència i salvar un gran desnivell pujant i baixant el coll per una carretera de terra, estreta i costeruda, fatigosa pels animals de tir. De fet aquesta havia estat la causa de l'apropament a la cultura francesa, i el comerç amb aquests era superior al que tenien amb la resta dels illencs. Els sollerics decidiren construir un túnel ferroviari que passés per davall de la serra de Tramuntana i així poder transportar amb facilitat els seus productes a la capital. L'any 1903 l'industrial Joan Morell amb el diputat provincial Jeroni Estades proposaren el projecte. L'enginyer encarregat va ser Pere Garau. Dia 15 de novembre de 1904 es va fer públic a l'Ajuntament rebent el recolzament de tots els habitants de la població. Les obres foren encarregades al contractista Lluís Bovio. S'iniciaren el 3 de juny de 1907 i començaren a la vegada des de Sóller i Palma. Al cap d'un any la brigada que havia sortit de Palma va arribar a Bunyola. A partir d'aquí es va iniciar la excavació de diversos túnels i trinxeres, fins que el 19 d'agost de 1911, la locomotora anglesa "Maria Lluïsa" va arribar al mirador des Pujol den Banyà. El primer tren d'obres va arribar a Sóller el 30 de setembre del mateix any. El projecte es va finalitzar l'any 1912, concretament el 16 d'abril, data en la que es va fer la inauguració oficial, cinc anys després del seu començament i finançat exclusivament pels habitants de Sóller. Un any després es va construir el tramvia que connecta Sóller amb el Port i que va entrar en funcionament dia 13 d'octubre de 1913.

Com ja sabem, la revista *El Magisterio Balear* estava especialitzada en temes educatius i era aleshores, un canal d'informació i difusió pedagògica, així com un butlletí informatiu de l'administració del magisteri,

amb l'objectiu de dignificar la figura dels mestres i donar prestigi social als professionals de l'educació. Així mateix i des dels seus inicis, es constituïa com a òrgan de comunicació de l'Associació de Mestres de Primer Ensenyament de Balears. En aquesta ocasió hem fet una recerca de totes les notícies relacionades amb Sóller i Fornalutx entre 1900 i 1916, moments com hem vist de conflictes socials i polítics en plena remodelació del sistema educatiu, encaminada a que fos més lliberal i laic, i la pretensió d'aconseguir una presa de consciència del col·lectiu professional de l'educació en torn a la seva tasca, per la defensa dels seus interessos, enmig de tots aquests esdeveniments històrics tan decisius per a la història de Sóller, de les illes i del país.

Notícies recurrents de Sóller i Fornalutx

Diari de colònies escolars¹. Descripció detallada del desenvolupament de la colònia dia a dia, descrivint fil per randa les activitats quotidianes. 47 notícies.

Notícies sobre la organització de les colònies escolars Informacions referents a les colònies, memòria d'activitats, dades dels alumnes, transport, localització, sortida, arribada, responsables, director, directora, etc. 44 notícies.

Nomenaments Adjudicacions de places vacants que seran ocupades pels mestres que optaven a elles. 23 notícies.

Informacions de la Junta Provincial Apareixen publicades les decisions i acords aprovats en les sessions de la Junta Provincial d'Instrucció Pública. 23 notícies.

Necrològiques Es refereixen a la mort de mestres o dels seus familiars. 21 notícies.

Articles d'opinió Diversos mestres escriuen articles d'opinió editats a la revista, així com articles que es refereixen a la trajectòria professional d'altres mestres. 20 notícies.

El principal protagonista

El mestre Antoni Ferrer Fanals, que va exercir a l'escola de Biniaraix i a una de les unitàries de Sóller apareix a 57 notícies entre 1901 i 1912. El trasllat de Biniaraix a Sóller núm. 2 (mort del mestre Miró), presentació de pressuposts, escalafó de mestres², mort de la seva filla de 4 anys i després de son pare i sa mare, incident a l'escola núm. 2 de nins (va pair el sostre), subscripció per pagar la creu d'Alfons XII del degà Pere Gamundí, nomenat com a habilitat³ de Sóller, creació d'una societat escolar humanitària i d'ajuda als animals, excursions amb els seus alumnes, recurs en contra del canvi de seu de la seva escola, diversos articles d'opinió, associat a la revista i permuta amb el mestre d'Inca Antoni Gelabert Cano.

1. Realitzades entre 1893 i 1936, s'efectuaren d'acord amb el model que va implantar a Mallorca el mestre Miquel Porcel Riera (1869-1933) seguint les pautes donades pel Ministeri de Foment, a partir de 1900, pel Ministeri d'Instrucció Pública (Miquel Jaume Campaner).

2. Classificació ordenada dels docents segons el títol, temps de servei i categories segons les quals es determinaven les seves funcions, promocions i remuneracions.

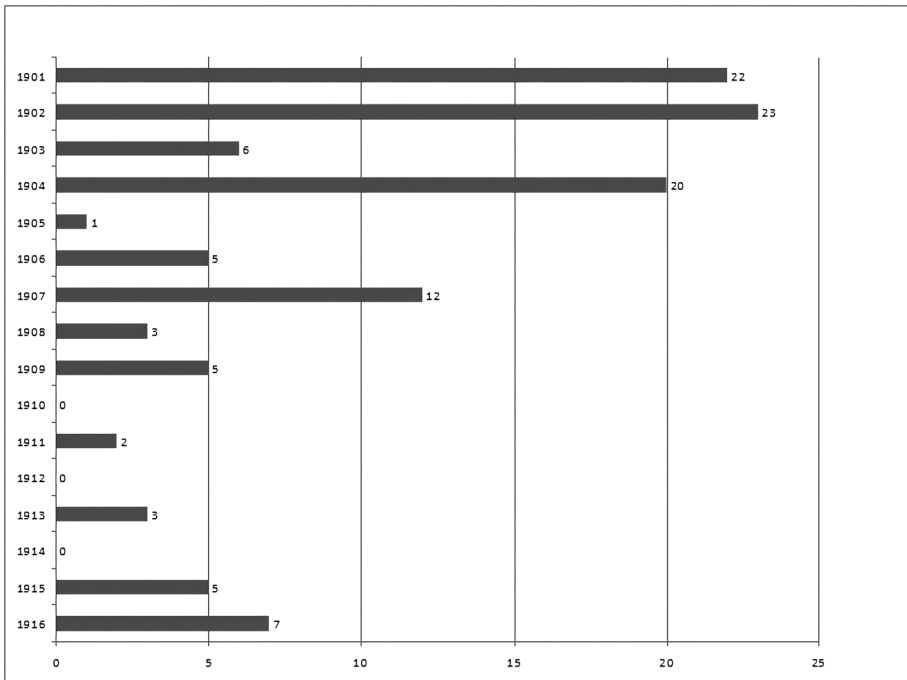
3. Encarregat de realitzar els pagaments de les nòmines als mestres i a les mestres.

Classificació de notícies segons la temàtica

1. **Administratives.** Apareixen 192 notícies de Sóller, que representen un 48,4% del total. Les més repetides: relació associats revista, nomenaments, escalafó mestres, informació Junta Provincial, inspecció educativa, places vacants, etc. Pel que fa a Fornalutx, són 69 notícies que representen un 60,5% del total. Les més repetides: informació sobre mestres i Juntes Locals i Provincials, nomenaments, escalafó de mestres, llistes d'associats, preses de possessió, etc.
2. **Econòmiques.** Hi ha 33 notícies de Sóller que representen un 8,3% del total i 21 de Fornalutx que suposen un 18,4%. Principalment fan referència a pressuposts. També comptes de material escolar i reduccions de sous de mestres.
3. **Opinions.** Podem trobar 29 notícies a Sóller, un 7,3% del total, i 2 a Fornalutx (1,75%). Bàsicament són articles d'opinió de mestres o d'altres diaris o revistes.
4. **Altres.** La resta de notícies, 143 de Sóller (36% del total) i 22 de Fornalutx (36%), tracten principalment de les colònies escolars que s'organitzaven al Port de Sóller, de premis i distincions, de préstec de llibres a través de la biblioteca circulant i de tipus necrològic.

Relació de notícies entre 1901 i 1916

114 notícies relacionades amb Fornalutx

Graella amb les notícies relacionades amb Sóller (per anys)

18-01-01 Núm. 3. Pàg. 8. Tancament d'escoles a causa de la rosa. El batlle comunica a la Junta Provincial que ha decidit tancar totes les escoles del municipi, a causa de l'epidèmia. Els mestres de Sóller, Biniaraix i Port de Sóller comuniquen que han tancat les respectives escoles.

15-03-01 Núm. 11. Pàg. 5. Els batlles de Sóller i Fornalutx informen a la Junta Provincial que ja han obert les escoles. Per haver desaparegut l'epidèmia de rosa. L'escola de Biniaraix va obrir el 22 del mes anterior.

20-01-01 Núm. 16. Pàg. 8. Premis i mencions honorífiques. Premis concedits pel mes de febrer a Francisca Valls de Biniaraix pel tema "problemes" i menció honorífica sense premi pel tema "punt de creu"

10-05-01 Núm. 19. Pàg. 5. Necrològica. Mort del mestre de Sóller Josep Miró. A les 12 hores del 3 de maig va morir el mestre de l'escola unitària núm. 2, D. Josep Miró. Educador destacat de la primera promoció de mestres de la Normal. *Con muchos años de servicio y altas dotes personales que le habían granjeado la estimación de cuantos le trataron.*

25-05-01 Núm. 21. Pàg. 6. El Rectorat de Barcelona remet una sol·licitud. El mestre de l'escola de Biniaraix Antoni Ferrer Fanals demana el seu trasllat a la plaça de Sóller que ha deixat vacant el mestre Josep Miró.

31-05-01 Núm. 22. Pàg. 8. La Junta Local d'Instrucció Pública de Sóller remet un informe desfavorable. Denegada la sol·licitud del mestre Antoni Ferrer Fanals.

14-06-01 Núm. 24. Pàg. 8. Nomenament de mestre interí. El Rectorat de Barcelona nomena a Luciano Gil com a mestre interí de l'escola unitària de nins núm. 2, de Sóller.

05-07-01 Núm. 27. Pàg. 7. S'informa que l'Ajuntament de Sóller no està al corrent de pagaments. Tot i que són poques pessetes, Sóller és un dels pobles que tenen un descobert en el pagament dels mestres de Primer Ensenyament.

12-07-01 Núm. 28. Pàg. 4 i 5. Informació del diari Sóller sobre la instància del mestre Antoni Ferrer Fanals. Transcripció de la queixa del mestre de Biniaraix per no haver-li concedit el seu trasllat a la plaça de Sóller.

19-07-01 Núm. 29. Pàg. 10. Col·lecció de les principal fustes de Mallorca recollides pels alumnes de l'escola de Llubí. La col·lecció va rebre el Diploma Medalla d'Or a l'exposició de Sóller de 1897. Com a curiositat es citen les fustes de Boix (*Buxusbalearica*) i Poncem (*Citrus medica*) que es troben, entre d'altres, al terme municipal de Sóller.

26-07-01 Núm. 30. Pàg. 8. Preparació de la colònia escolar del Port de Sóller. Prevista pel mes d'agost i pagada amb els fons existents per a tal causa i 500 pta. aconseguides del Ministeri d'Instrucció Pública per part d'Alexandre Rosselló.

02-08-01 Núm. 31 Pàg. 8. El rectorat de Barcelona concedeix definitivament el trasllat del mestre Antoni Ferrer. A l'escola de nins número 2, com havia demanat insistentment.

09-08-01 Núm. 32 Pàg. 6 i 7. Diari de colònia del Port de Sóller. Aquesta notícia es repetirà moltes vegades durant els següents anys, mentre es realitzin aquest tipus de colònies. Aquesta és la primera de trenta dues. Miquel Porcel i Riera explica detalladament tot el que va succeir a la colònia de nins de 1901 al Port de Sóller. Es publicà al llibre: *Diario de una colonia escolar en Baleares. Puerto de Sóller, agosto de 1901. Notas tomadas sobre el terreno por M. Porcel y Riera. Palma de Mallorca. Tipo Lit. de Bmé. Rotger 1901.*

També en fa referència Miquel Jaume Campaner a la seva comunicació sobre les colònies escolars del Port de Sóller presentada a les IV JEL de Sóller i Fornalutx.

24-08-01 Núm. 34. Pàg. 6. La Junta Provincial informa de la queixa del mestre Luciano Gil. Esperava que amb el pas d'Antoni Ferrer a la plaça que ell ocupava com a interí a l'escola de nins número 2, ell passaria a la de Biniaraix i no ha estat així.

24-08-01 Núm. 34. Pàg. 7. Queixa del batlle sobre el pressupost escolar. Es queixa que segons la consignació de quantitats del pressupost municipal, s'ha observat un excés de pagaments en els darrers trimestres. S'acorda passar-ho a Secretaria a efectes de comptabilitat.

08-11-01 Núm. 45. Pàg. 8. El mestre de la segona escola de Sóller demana casa habitació decent a la Junta Provincial. La que li han concedit no reuneix les condicions mínimes per viure-hi

14-12-01 Núm. 50. Pàg. 8. Noces. El 30 de novembre es casaren a Sóller la senyoreta Ana Pastor Ozonas y el distinguido profesor de Instrucción Primaria Don Juan Torrens y Calafat. La revista els felicita.

28-12-01 Núm. 52. Pàg. 3. El setmanari Sóller comença a reproduir el diari de colònies. Des de l'Associació de Mestres agraeixen les frases que els dediquen.

31-01-02 Núm. 5. Pàg. 15. Relació d'associats a la revista. Districte de Palma. Al que pertany Sóller. Apareixen el mestre de Sóller Pere Coll amb el número 44 i el del Port de Sóller, Joan Covas, amb el 49.

01-03-02 Núm. 9. Pàg. 10. Els mestres de Sóller presenten els seus pressuposts a la Junta Provincial. Antoni Ferrer, Per Coll, Luciano Gil i Antònia Quer de Sóller.

01-03-02 Núm. 9. Pàg. 10. El mestre Luciano Gil reitera que no pot acceptar la casa que li ha assignat el batlle. Por no reunir las condiciones legales de decencia y salubridad. També li demana al batlle si s'han fet les reformes pactades amb l'inspector de Primer Ensenyament.

08-03-02 Núm. 10. Pàg. 12. Millores a l'escola. El batlle de Sóller informa que procederá a los trabajos de saneamiento del local de la segunda escuela de dicho pueblo.

14-06-02 Núm. 25. Pàg. 4 i 5. Article sobre el diari de la colònia escolar del Port de Sóller. A càrrec de José Orés Larumbe, mestre nacional i publicista. Fa una crítica de la citada publicació.

28-06-02 Núm. 27. Pàg. 6. Excursió dels nins de l'escola número 2. És la cinquena excursió que realitzen. 22 alumnes anaren al Puig Major.

05-08-02 Núm. 31. Pàg. 7. Informació sobre la nova colònia escolar. Parteix cap el port de Sóller amb 12 alumnes de Palma, de la Casa de la Misericòrdia, i tots els fills de les famílies pobres. Es realitzarà igualment a l'oratori de Santa Catalina i serà dirigida pel mestre de Son Servera, Jaume Fornaris i Taltavull.

09-08-02 Núm. 38. Pàg. 7. Es sol·licita que l'Ajuntament de Sóller col·labori econòmicament amb les colònies escolars. Volen que alguns dies paguin per exemple el menjar dels colons.

30-08-02 Núm. 35. Pàg. 7. Acords de la Junta Provincial sobre les distincions dels alumnes de Sóller. La satisfacció de que el mestre de l'escola número 2 i la mestra de Biniaraix haguessin comunicat les distincions que els seus alumnes havien rebut per part de la Junta Local pels darrers exàmens celebrats a les seves escoles.

27-09-02 Núm. 39. Pàg. 6. Rendició de comptes. Assignació de quotes trimestrals. A l'escola del mestre

Luciano Gil li corresponen 45,84 pessetes.

27-09-02 Núm. 39. Pàg. 7. Incident prop de l'escola número 2. Després del començament de les obres de remodelació de l'edifici, i quan els operaris llevaven les bastides, el mestre Antoni Ferrer va observar unes esquerdes. Poc després el nou sostre va pair. No hi va haver desgràcies personals, però sí va quedar destruït gran part del material escolar.

17-12-02 Núm. 49. Pàg. 5, 6 i 7. La Junta de l'Associació de Mestres explica la seva tasca. Un dels èxits aconseguits per la nova Junta ha estat que els mestres i les mestres de Sóller i d'altres indrets, puguin cobrar al seu domicili.

09-01-03 Núm. 2. Pàg. 7. Dimissió. Del mestre interí de l'escola de Biniaraix Luciano Gil. El mestre deia que ja no li interessava l'ensenyament. La Junta encara no li ha admès. La seva escola queda a la llista d'escoles sense mestre.

07-02-03 Núm. 6. Pàg. 1 i 6. Necrològica. Mort de la mestra Quer. S'informa de la mort de la mestra de Sóller, Antònia Quer Sala, que també era monja escolàpia a més a més de mestra nacional. S'informa que s'encarregarà provisionalment de la seva escola D. Tecla Filomena Trenchs Folch.

27-06-03 Núm. 26. Pàg. 5. Pressa de possessió. D. Antoni Miralles Tico va ser nomenat per a l'escola de nins de Biniaraix, en virtut d'un concurs d'ascens i pren possessió de la seva plaça. Cessa definitivament el mestre Luciano Gil.

03-10-03 Núm. 40. Pàg. 5. Tancament d'una escola. La número 2 de nins de Sóller es tanca a causa de l'epidèmia de Pigota.

24-10-03 Núm. 43. Pàg. 5. Obertura de l'escola nocturna. El mestre de la primera escola de nins informa que amb data 1 d'octubre havia obert l'escola nocturna.

02-01-04 Núm. 1. Pàg. 9. Concurs de trasllat desert. Per manca d'aspirants ha quedat desert el de l'escola de nines de Biniaraix

30-01-04 Núm. 5. Pàg. 7. Medalla de bronze i diploma d'honor d'una mestra de Sóller. La Junta Provincial se n'alegra.

05-03-04 Núm. 10. Pàg. 5. La Junta Provincial dona l'enhorabona al mestre de l'escola número 2 de nins. Pel bon funcionament de la societat escolar humanitària i de protecció dels animals.

16-07-04 Núm. 29. Pàg. 7 i 8. Excursió escolar nocturna. Els alumnes de l'escola número 2 de nins i el seu mestre Antoni Ferrer, parteixen el dissabte vespre d'excursió cap el Gorg Blau.

23-07-04 Núm. 30. Pàg. 4, 5, 6, 7 i 8. Article: L'analfabetisme a les Balears. Sóller és el municipi amb menys analfabets, només el 52% de la població. A més a més Sóller és, juntament amb Binissalem, l'únic municipi en que el nombre d'homes analfabets és superior al de dones.

06-08-04 Núm. 32. Pàg. 5. L'Ajuntament de Sóller sol·licita a la Junta Provincial. Què passin a ser públiques que actualment subvencionen: la de nins i la de nines de l'Horta, la de nines del Port i la de nines de l'Alqueria del Comte. La Junta ho passarà a Inspecció.

29-10-04 Núm. 44. Pàg. 4. Estadística escolar. Apareixen 5 districtes escolars a Sóller (Biniaraix, Horta de baix, Port, Prat i Sóller). Amb una població escolar total de 742 nins i nines i 12 adults a cada districte.

09-12-04 Núm. 50. Pàg. 4. El batlle sol·licita permís per traslladar de local l'escola de nins número 2. Fa uns dies va visitar el local el batlle acompanyat d'uns eclesíastics que deien que era propietat del convent. Segurament s'han complert les sospites i els religiosos han volgut l'espai que una vegada fos seu.

27-05-05 Núm. 21. Pàg. 6. Jubilació. Se li concedeix la jubilació al mestre de Sóller Pere Coll Estades.

05-08-05 Núm. 31. Pàg. 4. Dimissió de la mestra de Biniaraix. Ja fa dies que l'escola figura a la llista d'escoles sense mestra per a la propera provisió de places.

05-08-05 Núm. 31. Pàg. 5. L'Inspector comunica a la Junta Local que un nin pobre no havia estat admès a l'escola de nins núm. 2 de Sóller. La JL aprova l'informe emès i informa al mestre que a partir d'ara procuri complir el que mana la Superioritat local i que ja podrà recórrer a la Provincial si així ho decideix.

21-10-05 Núm. 42. Pàg. 6. La Junta Provincial informa: la mestra Catalina Cuenca passa d'interina a Biniaraix. El batlle de Sóller traslladà al mestre de Biniaraix a l'escola vacant de Sóller i manifesta ara la necessitat de trobar un interí per a l'escola de Biniaraix.

03-03-06 Núm. 9. Pàg. 6. Presa de possessió. Del mestre interí Jaume Borrás Ferrer per a l'escola de Biniaraix

14-04-06 Núm. 15. Pàg. 2. Nomenament. De la mestra interina Miquela Florit Font per a l'escola de nines de Biniaraix.

11-08-06 Núm. 32. Pàg. 6. La Diputació Provincial informa i sol·licita. Informa que han començat les colònies i que seran dirigides per Miquel Porcel i Paula Cañellas. I sol·licita a la JP que faci constar a l'expedient personal del mestre i la mestra *el valioso beneficio que prestan á la juventud escolar*.

11-08-06 Núm. 32. Pàg. 8. S'informa. Que possiblement el proper dilluns la colònia de nins deixarà l'Oratori de la Victòria (Alcúdia) i anirà al Port de Sóller. La marxa durarà un dos dies i es preveu pernocar a Lluç.

01-09-06 Núm. 35. Pàg. 8. Presa de possessió. Escola de nins de Biniaraix. Francisco Chavarría com a mestre propietari en virtut del darrer concurs de trasllats.

06-07-07 Núm. 27. Pàg. 7. Tancament d'escoles per falta de mestre. S'informa del tancament de les escoles de Porreres, Sa Pobla i Santanyí i de que de forma imminent es tancarà la de Sóller (una d'elles).

24-08-07 Núm. 34. Pàg. 12. Èxit de les colònies de nins. S'informa de la tornada dels nins participants a les colònies escolars d'Andratx i Port de Sóller. (...) *que durante un mes de rústicació han procurado infundir nueva vida a los anémicos cuerpecitos de los escolares*.

31-08-07 Núm. 35. Pàg. 7. Trasllat de mestre. El mestre de Biniaraix Francisco Chavarría Domingo passa a l'escola de nins núm. 1 de Sóller.

10-01-08 Núm. 2. Pàg. 7. La subsecretària d'Instrucció Pública decideix. Que no es redueix la categoria de les escoles de Biniaraix i per tant no es redueixen els sous dels mestres.

08-02-08 Núm. 6. Pàg. 7. Ha caducat el títol administratiu de mestre interí. A favor de Josep Fornés per no haver pogut ser utilitzat en el termini legal per la persona interessada. La subsecretària d'Instrucció Pública deixa sense efecte el seu nomenament per a l'escola de nins de Biniaraix.

28-03-08 Núm. 13. Pàg. 3 i 4. Article del mestre Antoni Ferrer. Sobre sis 'ha d'escriure *vacío o vacio*. El

mestre publicarà durant dos mesos fins a cinc articles sobre el tema.

09-05-08 Núm. 19. Pàg. 7. Article *Gramatiquerías* de la publicació *El Siglo Futuro*. En aquest article, Felipe Robles rebat la doctrina ortològica dels senyors Ferrer i Llobera al setmanari Sóller. Defensa que hi ha una sèrie d'autors reconeguts que han escrit vacio i vacias enlloc de vacío i vacías

16-05-08 Núm. 20. Pàg. 8. Presa de possessió del mestre interí Jaume Morro per a l'escola de nins de Biniaraix.

23-05-08 Núm. 21. Pàg. 7. A la sessió de la Junta Provincial de Primer Ensenyament de Balears del 21 maig de 1908, el Governador Civil Sr. Irazzábal*, comunicava el següent: (...) *la penosa impresión que le había producido la lectura del censo electoral de Mallorca, el que da un contingente de analfabetos de personas mayores de 25 años del 39% en Palma, el 60% en Inca, el 64% en Manacor y en Sóller el 37%*.

09-01-09 Núm. 2. Pàg. 7. Necrològica. S'informa de la mort del mestre jubilat de Sóller Pere Coll Estades. *En edad ya avanzada, obtuvo la jubilación hace cinco años, sorprendiéndole la muerte cuando disfrutaba del bien ganado descanso de una vida laboriosa en una vejez honrada y tranquila.*

31-01-09 Núm. 5. Pàg. 7. Títol de Mestre de Biniaraix. Josep Vicens Rubí amb un sou de 1100 pesetes anuals.

20-08-10 Núm. 34. Pàg. 1 i 2. Article: *Un maestro heroico*. Del setmanari Sóller sobre el mestre de Maria, Tomàs Balaguer i la seva visita a una exposició de Palma amb 72 alumnes.

24-09-10 Núm. 29. Pàg. 7. La Diputació Provincial sol·licita a la Junta Provincial que faci constar a l'expedient personal del mestre Jaume Fornaris i la mestra Paula Cañellas *el valioso concurso que han prestado a las colonias escolares de niños y de niñas organizadas en el presente verano por dicha Corporación.*

29-06-12 Núm. 26. Pàg. 5. La Junta Provincial aprova el dictamen donat a la instància de l'Ajuntament de Sóller. Sobre la creació d'una escola graduada i s'eleva a la superioritat.

10-08-12 Núm. 32. Pàg. 8. El Ministeri d'Instrucció Pública aprova una permuta. Entre el mestre d'Inca Antoni Gelabert Cano i el de Sóller Antoni Ferrer Fanals.

28-09-12 Núm. 39. Pàg. 1, 2, 3 i 4, Article signat per Jaume Morro. *La Educación Física y las Colonias Escolares.*

28-09-12 Núm. 39. Pàg. 7. Necrològica S'informa de la mort del mestre i capellà solleric Josep Rullan Mir. *Ha pasado a mejor vida en Sóller en edad avanzada.*

05-10-12 Núm. 40. Pàg. 1. Article signat per Mateu Palmer. *A Orient*. Parla sobre els avantatges que ofereix als escolars la companyia ferroviària i explica un trajecte cap a Orient.

05-10-12 Núm. 40. Pàg. 4. Nova revista per a nins. *Infantivol*. Editada a Sóller i publicada per Gabriel Capó, director de la *Escuela Bella* de Palma.

12-10-12 Núm. 41. Pàg. 7. Escola graduada per a Sóller. La Direcció General de Primer Ensenyament desestima l'expedient de l'escola graduada de Sóller.

18-01-13 Núm. 2. Pàg. 7. La Diputació Provincial ha adquirit per a l'arxiu 25 exemplars de "Flor de Tardor", obra del mestre de Sóller Antoni Gelabert Cano.

07-02-13 Núm. 7. Pàg. 2 i 3. Article signat per Antoni Gelaber Cano i publicat al *Heraldo de Sóller*. Títulat *El Cinematógrafo*.

11-04-13 Núm. 16. Pàg. 6. Oposicions restringides Explica les proves i apareix la puntuació dels opositors. El mestre del Port de Sóller Joan Covas amb 185 punts.

11-04-13 Núm. 16. Pàg. 7. El rector de la Universitat de Barcelona ha rebut del que va ser mestre de Sóller Antoni Ferrer, un petit fulletó titulat *Sociedad escolar humanitaria y protección de los animales*.

18-04-13 Núm. 17. Pàg. 8. Malaltia d'un mestre. Es troba ja millor de la seva malaltia el mestre de Sóller Antoni Gelaber Cano. Es desitja la seva recuperació el més aviat possible.

06-06-13 Núm. 24. Pàg. 8. Nomenament de mestra interina per a l'escola de Biniaraix. La mestra nom Catalina Pons Pastor.

13-06-13 Núm. 25. Pàg. 4 i 5. Article signat per Antoni Gelaber Cano i publicat a l'*Almudaina* titulat *Problema educativo*.

13-06-13 Núm. 25. Pàg. 8. Necrològica S'informa de la mort d'Antoni Miralles Tico, mestre de l'escola de Balaguer i antic mestre de Sóller.

23-08-13 Núm. 33. Pàg. 7. Visita de l'Inspector Rueda a Sóller i a la colònia de nins del Port. Acompanyat pel cap d'Instrucció Pública Salvador Bover.

12-09-13 Núm. 38. Pàg. 8. Pagaments S'ha lliurat als hereus del mestre Antoni Miralles Tico, que va ser mestre de Sóller, les quantitats en concepte de mestre associat i inscrit a la *Sección de Socorros*.

19-09-13 Núm. 39. Pàg. 7. Distinció de Cavaller de l'Ordre Civil d'Alfons XII. *Al laureado poeta y distinguido escritor Antonio Gelabert y Cano, Maestro nacional de Sóller*.

13-12-13 Núm. 49. Pàg. 7. Jubilació de la mestra Miquela Florit Font de Biniaraix

16-01-15 Núm. 3. Pàg. 7. Oberta llista de subscripció per contribuir a l'homenatge al Dr. Carulla, Rector de la Universitat de Barcelona. S'adhereixen amb una quota única de 1'25 pessetes els mestres de Sóller Antoni Gelaber i Francisco Chavarria, així com el mestre del Port de Sóller Juan Covas

16-01-15 Núm. 3. Pàg. 7. Trasllat de mestre Francisco Chavarria passa a Vic.

17-07-15 Núm. 30. Pàg. 3. Article del mestre de Sóller Antoni Gelaber *Pro enseñanza musical. Como se enseña hoy en día, como debe enseñarse, cantos escolares*. Al cap de 15 dies escriurà l'article *Pro enseñanza musical II* i al mes *Pro enseñanza musical III*.

01-09-15 Núm. 37. Pàg. 8. Trasllats per *concurso*. La senyora Vicens de Biniaraix passa a l'escola de nines de Sóller

01-06-16 Núm. 23. Pàg. 7. Documentació S'ha presentat la documentació del trasllat dels locals de les escoles no oficials de l'Horta

01-09-16 Núm. 36. Pàg. 4. Article en català del mestre de Sóller Antoni Gelaber. Consideracions generals sobre l'educació escolar.

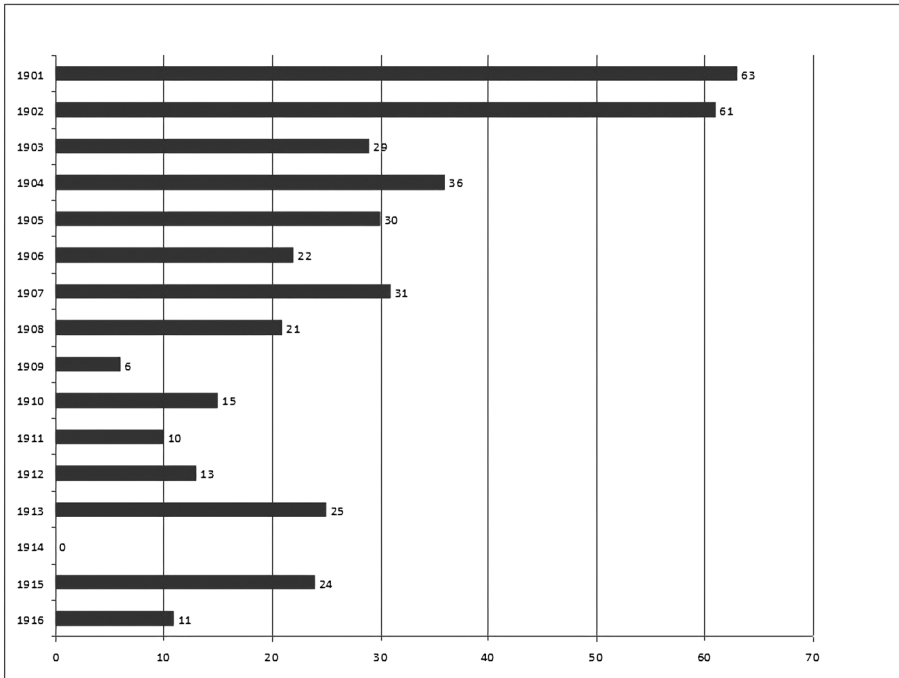
01-09-16 Núm. 36. Pàg. 7. Celebració. Els opositors mallorquins que van obtenir plaça a les darreres

oposicions es van reunir el dia 25 d'agost en *fraternal banquet* per celebrar-ho.

21-09-16 Núm. 39. Pàg. 8. Creació de seccions de Gimnàstica rítmica A Sóller entre d'altres pobles

07-12-16 Núm. 50. Pàg. 7. Retornats l'expedient incoat per la mestra Margalida Bernat de una escola no oficial de Sóller perquè sigui ampliat. Sol·licita continuar dirigint l'escola.

397 notícies relacionades amb Sóller

Graella amb les notícies relacionades amb Fornalutx (per anys)

A continuació es detallen les notícies més destacades.

12-01-01 Núm. 2. Pàg. 5. Pobles que tenen un descobert en el seu saldo dels pagaments de mestres. Entre els quals hi ha Fornalutx.

28-02-01 Núm. 9. Pàg. 7. Els mestres de Fornalutx informen a la Junta Provincial Que tornen a reprendre les classes i obrin les escoles que havien hagut de tancar a causa de l'epidèmia de rosa.

20-04-01 Núm. 16. Pàg. 8. Premis i mencions honorífiques Premis concedits pel mes de febrer a mestres. A Amador Torrens de Fornalutx, premi del tema "joc preferit"

21-06-01 Núm. 25. Pàg. 15. Estadística. Cada habitant de Fornalutx contribueix amb una mitjana de 2,30 pta. anuals al manteniment de les escoles municipals.

05-07-01 Núm. 27. Pàg. 7. La Junta Provincial informa que hi ha pobles que tenen al descobert els pres-

suposts escolars de primer ensenyament. Un d'ells és Fornalutx.

13-09-01 Núm. 37. Pàg. 6. **Diari de la colònia escolar del Port de Sóller.** Fornalutx apareix en el diari de colònies i ho seguirà fent mentre hi hagi colònies i activitats relacionades o alumnes de Fornalutx.

13-09-01 Núm. 37. Pàg. 8. **Socis del Centre de Magisteri** El mestre de Fornalutx Amador Torrens ha sol·licitat ser inscrit.

16-11-01 Núm. 46. Pàg. 9. **Amador Torrens i Margalida Triay, mestres de Fornalutx.** Han presentat a la Junta Local els pressuposts escolar de 1902.

16-11-01 Núm. 46. Pàg. 12. **Premis i mencions honorífiques** Premis concedits pel mes de maig a mestres. A Amador Torrens de Fornalutx, premi del tema “productes i serveis dels arbres”

01-03-02 Núm. 9. Pàg. 10. **L'Ajuntament de Fornalutx ha enviat a la Junta Provincial els pressuposts de les seves escoles.** A mesura que vagin arribant passaran a informe de l'Inspector i després a la comissió encarregada formada pels senyors Miralles i Sitjar.

29-03-02 Núm. 13. Pàg. 8. **Diari de la colònia escolar del Port de Sóller (1901).** A la visita al museu del Sr. Rullan, els colons van poder veure una urna crematòria trobada a unes excavacions que s'havien fet a Fornalutx. Aquesta urna encara conservava les cendres humanes a l'interior.

17-12-02 Núm. 49. Pàg. 6. **La Junta de l'Associació de Mestres explica la seva tasca** Un dels èxits aconseguits per la nova Junta ha estat que els mestres i les mestres de Sóller puguin cobrar al seu domicili. També ho podran fer els de Fornalutx a la sucursal de Sóller i així no hauran d'anar a Palma

02-12-03 Núm. 48. Pàg. 7. **Justificació de comptes** El mestre Torrens de Fornalutx ha presentat la justificació de material per a l'escola d'adults

05-03-04 Núm. 10. Pàg. 1. **Necrològica.** S'informa de la mort del mestre de Fornalutx Amador Torrens Calafat. Esquela a primera plana.

05-03-04 Núm. 10. Pàg. 8. **Article d'Antoni Busquets Arbona sobre la mort del mestre Amador Torrens.** Un amic del mestre explica que havia assistit al seu funeral celebrat a l'església de Fornalutx. La mort havia estat sobtada. Va assistir *toda la aristocracia sollerense y el vecindario de Fornalutx*. Set dies després apareix una altra ressenya: (...) *y hoy como amigo del alma y estimado compañero le dedico este pequeño recuerdo esperando de la amabilidad del Sr. Director del Magisterio Balear, lo insertará en tal distinguido semanario.*

12-03-04 Núm. 11. Pàg. 7. **Nova referència sobre la mort del mestre Torrens.** (...) *Joven y cuando le sonreía el más alhagüero (sic) porvenir, baja Torrens al sepulcro dejando un vacío notable en su familia, en el pueblo de Fornalutx (...), y en el Magisterio por ser Torrens un maestro trabajador, celoso e instruido (...).*

03-04-04 Núm. 18. Pàg. 7. **Notícies.** S'informa que hi ha escoles tancades per falta d'interins. Una d'elles és la de nins de Fornalutx. A més a més es mostra estranyesa perquè diuen que hi ha mestres interessats amb aquesta escola.

25-06-04 Núm. 27. Pàg. 6. **Nomenament de mestre interí.** Mateu Vanrell per a l'escola de nins de Fornalutx

23-07-04 Núm. 30. Pàg. 4. **Article: L'analfabetisme a les Balears.** Sóller és el municipi amb menys analfabetes, amb “només” un 52%. Segueixen Fornalutx i Capdepera amb el 60%.

29-10-04 Núm. 44. Pàg. 2. Estadística escolar Apareix Fornalutx amb 1 districte escolar i una matrícula de 109 nins i nines i 23 adults.

17-02-06 Núm. 7. Pàg. 5. Escola adjudicada per oposició. Escola de nins de Fornalutx per a Joan Caldés Soler que havia tret la segona plaça al concurs.

29-06-07 Núm.26. Pàg. 7. Per Reial Ordre es redueix la categoria de les escoles de Fornalutx per haver reduït el cens de població. Passen de la categoria de 825 pta. anuals a 625 pta. anuals.

20-07-07 Núm. 29. Pàg. 8. La mestra de Fornalutx, després de veure rebaixat el seu sou concursa i passa a Maria. Margalida Triay passa de Fornalutx a Maria. Maria Vivó es nomenada com a mestra de l'escola de nines de Fornalutx.

24-08-07 Núm. 39. Pàg. 3. L'escola de nins i de nines de Fornalutx queden vacants. La Junta queda assabentada que D. Pedro José Fornés s'ha encarregat interinament de l'escola de nins i Francisca Chavarria passa de l'escola de nines de Biniaraix a Fornalutx.

14-12-07 Núm. 50. Pàg. 8. Tancament de l'escola de nines de Fornalutx. La Junta Provincial va quedar assabentada de què es troba tancada l'escola de nines de Fornalutx després d'admetre la dimissió de la mestra Joana Maria Vivo.

07-03-08 Núm. 10. Pàg. 8. Presa de possessió Han pres possessió de la seva plaça els mestres Andreu Andreu de l'escola de nins de Fornalutx i Margarida Escades de la de nines.

30-01-09 Núm. 5. Pàg. 1 i 2. Excursió a Fornalutx. Uns 100 alumnes de les escoles de Sóller realitzaren una excursió a Fornalutx amb motiu de l'aniversari del rei Alfons XIII, que es converteix en una festa patriòtica. La ressenya la signa Antoni Ferrer.

11-09-09 Núm. 36. Pàg. 7. Sessió de la Junta Provincial. La Junta queda assabentada de l'ofici del batle comunicant els bons resultats dels alumnes de Fornalutx als exàmens. Així mateix els alumnes que no siguin pobres hauran de pagar 15 cèntims de pesseta setmanals.

09-10-09 Núm. 41. Pàg. 6. Donació pels damnificats de Melilla Per a la subscripció escolar oberta en favor dels damnificats de Melilla s'ha fet un donatiu de 2,65 pessetes per part de l'escola de D. Andreu Andreu.

22-11-13 Núm. 46. Pàg. 8. Necrològica. Ha mort D. Jaume Tugores Mulet, que fou mestre de Fornalutx i Sineu, recentment jubilat.

11-03-16 Núm. 11. Pàg. 3. Concurs de trasllats. Relació i proposta definitiva a escoles per a proveir per Concurs General de Trasllats, amb el número 123 per D. Andreu Andreu de Fornalutx a Sant Llorenç.

20-04-15 Núm. 17- Pàg. 8. Nomenament d'un mestre interí. D. Miquel Salvà per a l'escola de nins de Fornalutx.

40è aniversari de l'Institut Guillem Colom Casanovas (Primera part): 1975-1985 *Els primers anys*

Juan Antonio Fernández Vila

Introducció

Amb tantes coses cada dia a fer, a vegades ens oblidam de les coses més senzilles, d'allò que sols passa una vegada i que, si no ens hi fixam, passarà de llarg i no ens n'haurem adona't.

Era l'any 1978, quan el MEC va aprovar la creació de l'Institut de Formació Professional i, dia 18 de març del mateix any el setmanari local "Sóller", ja se'n feia ressó. De fet, durant aquells mesos fou la notícia del moment a la vall.

La notícia de la creació d'aquest centre d'"enseñanzas medias" començà a ocupar les pàgines de notícies i els editorials de la premsa. Un dels promotors d'aquella històrica iniciativa era el llavors batlle de Sóller, l'Excel·lentíssim Senyor Miquel Soler.

Aquesta era una de les reivindicacions del nostre poble, ja que, fins a aquell moment, no hi havia aquest tipus d'oferta educativa a la vall i el fet d'haver de desplaçar-se a Ciutat feia que molta gent no pogués seguir estudiant.

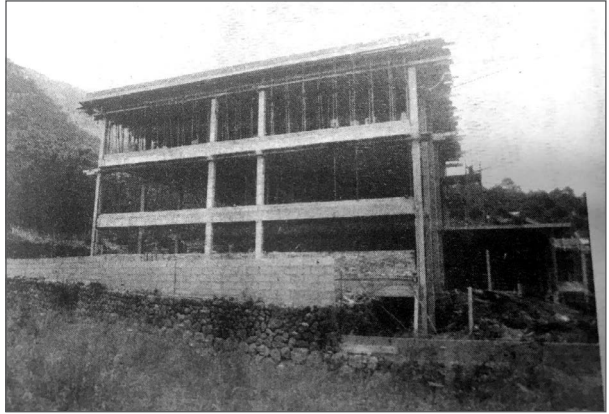
Aquesta comunicació és la primera part del camí recorregut fins a dia d'avui pel que fa a la construcció de l'institut de Sóller i tot el que va representar per a la nostra Vall.

Nota: totes les imatges i documents d'aquesta comunicació es poden ampliar amb el codi QR que trobareu a la bibliografia. També hi trobareu documentació complementària.

Posant en context l'educació a l'època: La Llei General d'Educació del 1970

Aquesta llei va ser impulsada pel ministeri de José Luis Villar Palasí. La necessitat de canvi als anys 70 era palesa a Espanya en el nivell social, polític i educatiu.

Era necessària una llei que abastés la totalitat del sistema educatiu nacional. Es pretenia dotar el país d'un sistema educatiu més just, més eficaç i més en consonància amb les necessitats dels ciutadans. Els criteris bàsics per a aquesta llei van ser la unitat, abastant els diferents nivells educatius, la interrelació entre ells i la flexibilitat. L'estructura del sistema educatiu va quedar establerta de la manera següent:

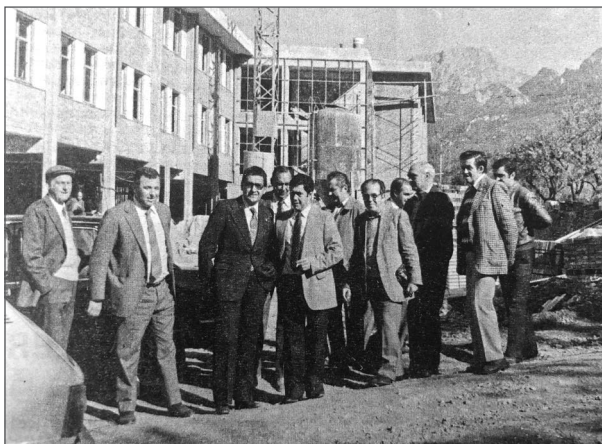
Edifici en construcció. Font: Setmanari Sóller.

- **Educació Maternal**, de dos a quatre anys. Era voluntària i s'impartia fonamentalment en centres privats i escoles bressol.
- **Educació Preescolar**, de quatre a sis anys. Era voluntària i s'impartia en centres públics i privats per professors especialistes a Preescolar. El currículum es limitava als aspectes maduratius i a la preparació per a les matèries instrumentals: prelectura, preescriptura i precàlcul.
- **Educació General Bàsica (EGB)**, de sis a catorze anys. Era obligatòria i gratuïta. Els vuit cursos estaven dividits en dues etapes (Primera Etapa els cinc primers cursos i Segona Etapa, els tres restants) i tres cicles. El Cicle Inicial, de sis a vuit anys, comprenia els dos primers cursos. El Cicle Mitjà, de vuit a onze anys, abastava els cursos tercer, quart i cinquè. El Cicle Superior, de dotze a catorze anys, comprenia els tres darrers cursos. L'alumnat podia obtenir un d'aquests dos títols: Graduat Escolar, quan se superaven amb èxit els objectius dels vuit cursos d'EGB. Permetia a l'alumnat continuar estudis de batxillerat o de formació professional. Certificat d'Escolaritat, que acreditava haver cursat els vuit anys d'escolaritat però no n'informava l'aprofitament. Només donava accés a la formació professional o a l'abandonament del sistema educatiu.
- **Batxillerat Unificat Polivalent (BUP)**. Constava de tres cursos, dels quinze als divuit anys. Hi havia matèries comunes al primer curs i una moderada diversificació després en funció de l'especialitat (lletres, ciències i mixtos de tots dos). Al final, si se superaven amb èxit els ensenyaments, s'obtenia el títol de Batxiller. Per accedir a la Universitat calia fer el Curs d'Orientació Universitària (COU)
- **Curs d'Orientació Universitària (COU)**, va néixer amb la pretensió d'orientar l'alumne en l'elecció de carrera i va acabar sent un quart curs de Batxillerat, destinat, si de cas, a superar la prova de Selectivitat.
- **Formació Professional**, destinada als alumnes que no obtenien el Graduat Escolar o bé als que els interessés una qualificació professional per al món del treball. Tenia dos nivells: Formació Professional de Primer Grau, de dos anys de durada, i al terme del qual s'obtenia el títol de Tècnic Auxiliar si se superaven els estudis (o el Certificat d'Escolaritat si no se superaven); i Formació Professional de Segon Grau, de tres curs de durada, que permetia obtenir el títol de tècnic especialista. La Formació Professional es cursava a Instituts de Formació professional.
- **L'educació superior** s'impartia a les universitats, a les quals s'accedia després de cursar el COU o l'FP2. Tenia tres nivells: Llicenciatura, Diplomatura i Doctorat, essent aquest màxim títol universitari.

Situació del sistema educatiu a Sóller. Curs 1975-1976 i curs 1976-1977

Per al curs 1975-1976 Sóller va tenir que afrontar un problema que se li venia al damunt: amb *La Llei General d'Educació* desenvolupant-se; l'educació elemental es venia impartint al col·legi dels Sagrats Cors (Es Convent) i al Col·legi de Sant Vicenç de Paül (La Caritat); i s'havia de cercar un espai per als alumnes d'ensenyaments mitjans a la vall ja que aquell any finalitzava el curs de 8é d'EGB. Els alumnes no tenien on continuar el seus estudis que no fos a Palma.

Les autoritats s'interessen per l'estat de les obres. Font: Setmanari Sóller.

Durant l'època franquista hi va haver certa planificació educativa en aquest aspecte a Sóller, com el projecte del nou centre d'EGB *Es Puig* o un projecte, no materialitzat, de construcció d'un col·legi (1971) al Racó D'en Vives.

També un augment de la població en els darrers anys donava pressa a trobar una solució en aquest aspecte.

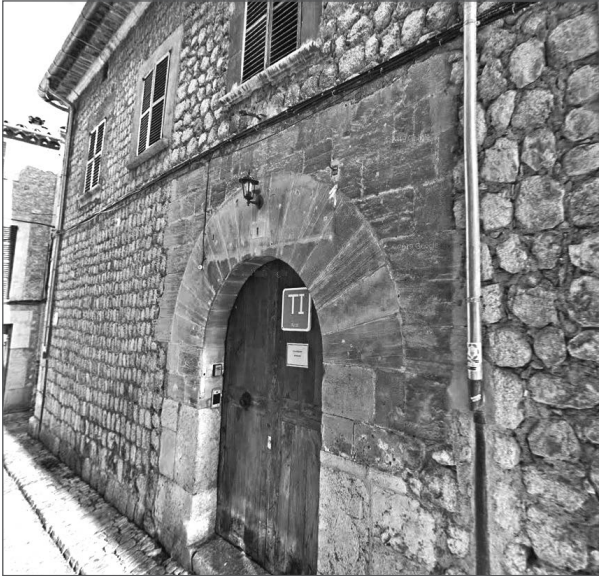
En aquell moment no hi havia a Sóller cap centre d'ensenyament secundari i la majoria de matrícula d'EGB la tenien Es Convent i La Caritat. Cal a dir que, en aquell moment, l'escola de Ses Escolàpies (de nines) ja no existia i de qualque manera havien cedit l'usufructe de l'ús de les instal·lacions a La Caritat. Això feia que la matrícula d'aquest centre fos important, fins al punt de que aquest centre disposava de dues línies educatives. I per a que hi poguessin caber havien posat la primera etapa de l'EGB a Ses Escolàpies i la segona etapa de l'EGB a la Caritat. També, i per a solucionar la manca d'espai, també tenien cursos de preescolar als dos edificis.

Un poc abans d'acabar la primera promoció d'octau d'EGB (1975) ja comença a fer-se palesa la preocupació entre les famílies d'aquests dos centres educatius per saber on seguirien els estudis els seus fills.

En aquell moment a La Caritat, que ja tenia associació de pares, s'hen parlava d'aquest tema. Malgrat Es Convent no en tenia, si que també es tractava aquest tema.

Amb tot s'organitzà una primera reunió al Cine Alcázar que fou dirigida pel Sr Enrique De Santiago Álvarez, com a president de l'APA de La Caritat i el Pare Aleix Vallespir, com a director d'Es Convent. Aquesta fou la primera de varies reunions per tractar es tema, fins que qualcú va tenir la idea d'usar l'edifici de Los Jardines, que ja era de La Caritat, però com aquest centre ja tenia Ses Escolàpies, Los Jardines estaven sense usar.

A les hores la Superiora de Sóller i directora de la Caritat Sor Apol·lonia Serra Palou, va trobar bona la iniciativa i va cedir el local a l'ajuntament

Edifici de "Los Jardines", actualment un habitatge turístic (C/ Moragues)

Amb aquella primera decisió que es prengué, es va poder improvisar el B.U.P a l'edifici de *Los Jardines* (carrer Moragues). Així aquell curs 75-76 es desenvolupà amb desigual normalitat ja que a la problemàtica pròpia de les noves instal·lacions s'hi afegia la contractació de personal, que no fou precisament fàcil. L'ajuntament invertí 1,5 milions de pessetes en la adequació de l'immoble però les famílies dels alumnes havien de contribuir econòmicament en el sosteniment.

Aquell començament a *Los Jardines* (curs 75-76) no fou senzill. Allà s'hi cursava un primer A i un primer B de B.U.P, però com que no estava institucionalitzar com a col·legi "oficial", pel retràs en la gestió de la documentació entre l'ajuntament i el Ministeri d'Edu-

cació; els alumne no s'hi podien examinar i el centre de Sóller depenia de l'Institut Ramon Llull de Ciutat. Aquell curs vingueren els professors de Palma a examinar als estudiants sollerics.

Al curs següent (1976-1977) el alumnes tornaren a no caber-hi on estaven ubicats i es va optar per a passar l'alumnat a *Ses Escolàpies*. Així els alumnes de Batxiller ocuparen el segon pis, mentre que l'escola de la caritat seguia al primer pis. *Los Jardines* varen quedar per a l'escola de preescolar de la Caritat

Aquell segon curs el batlle Soler havia negociat que es dones d'alta al nou centre educatiu com a "*Col·legi Municipal de Segon Ensenyament*", adoptant el nom de Guillem Colom, però encara adscrit al Ramon Llull.

No obstant pera poder tenir la "oficialiat" el MEC havia posat certes condicions, com la de tenir un laboratori. Per solventar el problema i en vistes a la imminent visita d'un inspector del MEC; en una reunió entre Sor Apol·lònia, el batle Soler i Josep Antoni Morell, com a professor; es va acordar fer una pseudo instal·lació de fusteria amb unes piques que abocaven amb una manguereta a un poal, un laboratori. Per a la "decoració" d'aquell laboratori Morell va portar pipetes i altres estris de la Caritat i fins hi tot el propi batlle va portar alguns animals dissecats personals per a "ambientar" el laboratori solleric.

El centre passà "l'exàmen" i ja varen poder fer els exàmens amb normalitat.

Poc després sorgí l'oportunitat de comprar *Ses Escolàpies*. L'ajuntament no s'ho pensà dues vegades i per un import de 3.000.000 de pessetes passà a mans municipals. Això sí, no sense la seva pertinent paperassa i problemàtica derivada. Fins hi tot foren necessàries varies trucades al vaticà, ja que l'edifici pertanyia a l'església. D'aquesta manera s'afegia un nou edifici on poder cursar el batxillerat de forma definitiva

Mentres tant la corporació municipal també s'havia proposat finalitzar les obres de les Cases de la Vila que feia 20 anys que estaven sols "embastades"; cosa que també minvava el pressupost municipal i manllevava diners a educació. Per això la contractació de professorat del "nou" batxiller anava a parts iguals entre les arques municipals, el ministeri d'educació i les pròpies famílies dels alumnes.

Paral·lel a totes aquestes accions es seguia cercant la forma d'aconseguir un institut nou per a Sóller, donat que les accions preses fins aquell moment no arreglaven el problema de l'educació a Sóller.

Aquell mateix any es posà en marxa l'escola des PUIG, on es cursava E.G.B. Si bé no havia estat el consistori d'aquell any qui havia impulsat la seva construcció; sí que s'hi posà el propi batle Soler al davant per a acabar el projecte i posar-ho en marxa. Cal remarcar que havia estat el seu predecessor en el càrrec, el Sr Miquel Lladó, qui havia impulsat la construcció del Puig.

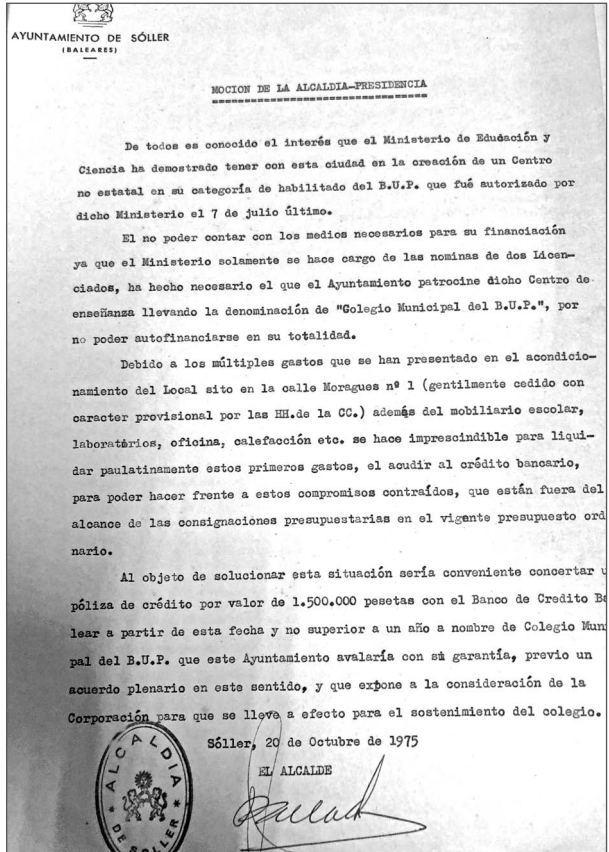
Arrel d'això el batlle feu bona amistat amb la que seria primera directora del Puig, Sra Matilde Girbent Sureda (era la directora de Ses Marjades), qui també tot d'una s'hi implicà en la recerca d'una bona planificació educativa a la Vall. Soler i Matilde varen pensar que no hi havia més sol·lució que demanar un institut

El Sr Soler va començar a trescar pels despatxos de les administracions d'aquell moment. Prest va comptar amb la col·laboració del Secretari d'Educació Sr Biel Barceló, qui a més era d'ascendència sollerica.

Després de vares reunions amb les institucions autonòmiques s'organitzà un viatge a Madrid per cercar finançament per al nou institut. Aquella comitiva (la primera dels dos viatges que s'hi feren) estava formada per Biel Barceló, secretari d'educació; el Delegat del Govern Sr Guillem Puerto; i per part de l'ajuntament hi viatjà el Sr Joan Alcover, tinent de Batlle de Sóller, Xisco Vicens (En Xisco de Bàlitz) i el propi batlle Soler. Al segon viatge s'hi afegí "Doña" Matilde.

Conta D Miquel Soler - "vàrem anar ben davant del Prado on hi havia sa delegació d'educació. Allà ens reunirem amb sa direcció general de construcció, on els hi exposarem la nostra problemàtica. Aquell mateix capvespre organitzàrem una sortida per sa zona bona de Madrid (C/Serrano); al final des vespre ja ens tutejaven. Aquesta complicitat entre els dos organismes va derivar en que al dia següent devers les 11 del matí anàrem de nou al ministeri ens escoltaren i aconseguirem sa financiació del nou IES si nosaltres posàvem els terrenys; cosa que ja teníem prevista"

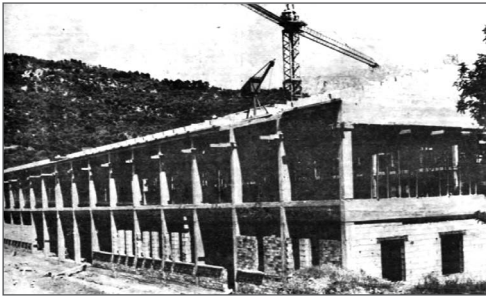
Segueix el Sr Soler - "ens digueren que ara hi havia una partida per a la construcció de instituts d'Ensenyanzas Medias, en plural. O sigui un centre conjunt de Batxillerat i Fp. Ens digueren que seria el primer d'Espanya.. i jo vaig dir: Sr director hagámos el instituto y luego pondremos dentro lo que usted diga."

Acta de l'Ajuntament de Sóller amb l'acord de sol·licitud de crèdit per a l'adequació de l'immoble.

Porta del Carrer Batach de l'edifici de les Escolàpies

Collegi públic Es puig, en construcció 1975-1976

Ayuntamiento de Sóller (Balears) Presupuesto de 1976

MANDAMIENTO DE INGRESO

Número del Registro de Expedición _____

VALORES AUXILIARES E INDEPENDIENTES

Rúbrica: _____ CONCEPTO Nº 4.401

Cuenta: _____

El Depositario de Fondos,

Se hará cargo por cuenta del Ejercicio expresado, de la cantidad de

DOS MIL QUINCE PESETAS

que en virtud de

este Mandamiento, ingreso por recibos de cuotas correspondiente al

alumno, Brigida Vaquer Estades.

De cuya cantidad, ha de expedir el referido Depositario la equitativa

Carta de Pago, en esta misma fecha bajo el propio número de este Mandamiento,

ya sean los ambos documentos en solo efecto y cargo.

Sóller, 30 de Septiembre de 1976

EL INTERVENTOR.

Mandamiento expedido en el Ayuntamiento de Sóller, a las 12.015

Sóller, de 1976

EL DEPOSITARIO.

EL ALCALDE.

Número del Libro de Intervención _____

Número del Libro de Caja del Depositario _____

Quota mensual d'alumne de 2015 pessetes.

D'aquesta forma se posava “la primera pedra” d'un nou equipament educatiu i Sóller passaria a una educació superior eliminant el problema que plantejava el desplaçament a Palma del alumnes.

La idea comença a fruir. 1978

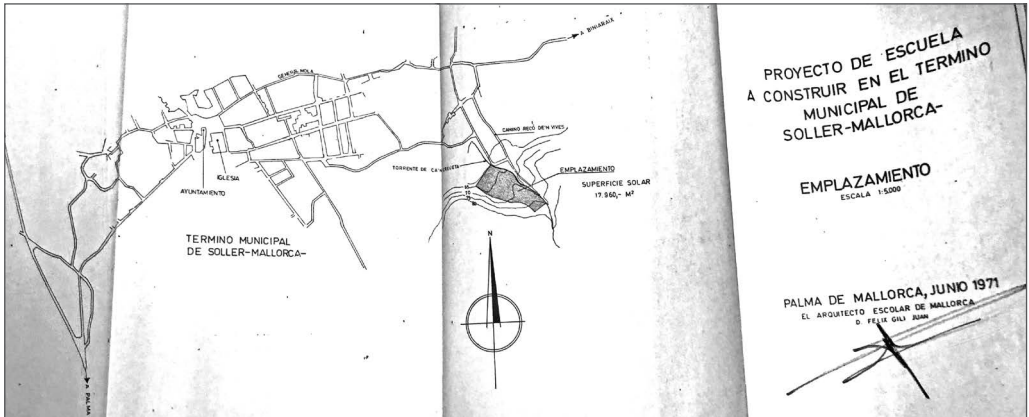
Per primera vegada en aquella entrevista, es va parlar públicament de la futura ubicació del nou centre; però calia decidir entre uns terrenys al Puig (que ho proposava el mateix col·legi Es Puig) o a Can Rullan. Cal dir, que el projecte inicial era fer un centre de BUP i FP conjunt; però sembla que no tothom hi estava d'acord.

L'Associació de pares del CEIP Es Puig era partidària que el centre nou es construís devora l'escola que ja hi havia, però encara no hi havia res decidit. Hi havia algunes qüestions prèvies a resoldre: el poble havia de cedir uns terreny de 10.000 m² al MEC (Ministeri d'Educació i Ciència), el nou centre havia d'estar a prop del casc urbà i també s'havien de tenir en compte les connexions d'aigua i llum de les noves instal·lacions

Dimecres 17 de maig de 1978, es va dur a terme una reunió de pares d'alumnes juntament amb el Sr Batlle, la directora de Es Puig, la senyora Matilde Girbent, el director del BUP, el senyor Bartomeu Canyelles i altres responsables. Una de les idees de la reunió era conèixer el nombre d'alumnes interessats a matricular-se, i les branques d'FP amb més demanda.

Com que el centre nou encara no estava construït, durant el proper curs s'usarien els baixos de l'edifici del Col·legi Municipal Homologat Guillem Colom Casanovas. La idea era començar amb les branques

Projecte de construcció d'un centre educatiu al Racó d'en Vives. Any 1971. Font: Arxiu Municipal de Sóller.

ller, 24 de juny de 1978. Editorial. “Un solar para el futuro instituto”, signat per M.M.C

Escollir el lloc no va esser fàcil, es va crear una comissió per a aquesta tasca on hi formaven part algunes de les persones més influents de l'àmbit polític i econòmic. Se tractava de cercar un terreny amb unes característiques tècniques específiques – pas previ que havia marcat el ministeri d'educació des de Madrid. D'entre tots els terrenys es va escollir el de la finca de Can Rullan, que era ja propietat del municipi. La seva ubicació respecte al nucli del poble pareixia sa millor opció; però també hi havia un fort component econòmic, ja que en esser l'ajuntament el propietari del terrenys, s'abaratien molt els costos.

En aquest reunió per a escollir el terrenys hi participaren tots els partits polítics, professionals de la docència i veïnats dels terrenys. També en aquesta trobada es va involucrar als pobles de Fornalutx i Bunyola, ja que aquesta infraestructura també alleugerava els problemes educatius d'aquestes localitats.

Com a curiositat, i malgrat encara faltaven quasi dues dècades per a la seva inauguració, ja s'esmentava que la creació d'un túnel entre Sóller i Bunyola acabaria d'arrodonir aquest projecte.

Revolució social

La construcció del nou equipament educatiu també va esser una revolució per a la societat sollerica, sobretot perquè els problemes en aquests aspectes ja venien d'enrere. A més també es volia donar una empenta als estudis professionals. **Setmanari Sóller, 29 de juliol de 1978:**

- “Dignificación de la formación profesional”.
- Local. “ A un paso de la formación profesional”

A principis de juliol de 1978 se va rebre a l'ajuntament de Sóller un escrit de la Delegació Provincial del Ministeri de Educació i Ciència (MEC) que a efectes de la creació d'una secció de formació professional a Sóller, era necessari remetre a la Direcció General de la cessió dels locals on s'hi havia d'ubicar.

Veient la prompta necessitat i que la construcció del centre no estava finalitzada, se va realitzar un ple extraordinari dia 6 de juliol en el que es cedien els edificis dels carrers Batach (on s'hi ubicava es B.U.PI i l'edifici del carrer de Santa Teresa nº 9 (on s'hi ubicava una guarderia) .

Crónica Local

DE ENSEÑANZA

DIGNIFICACION DE LA FORMACION PROFESIONAL

El pasado martes día 20 se desplazaron a nuestra ciudad los señores Fernando Mejías, Director del Colegio "Figueroa de Lluçà", i Gabriel Aguilera, Director de la Escuela de Hostelería de Palma.

El motivo de la visita no es otro que establecer un diálogo abierto con todos aquellos alumnos de nuestra comarca que están próximos a concluir sus estudios de EGB y precisan una orientación para sus estudios futuros. Con tal motivo, se reunieron en "Es Né" con los alumnos y alumnas de los cursos séptimo y octavo del citado centro y del colegio San Vicente de Paúl. Aunque habían sido invitados los del colegio Sagrados Corazones, éstos no poder asistir por estar en época de exámenes.

Tanto uno como otro direcciones efectuaron un breve parlamento en el que insistieron en la necesidad de dignificación de la Formación Profesional, diciéndonos que esta posibilidad de formación no va dirigida a aquellos estudiantes que no tienen aptitudes para el estudio sino todo lo contrario, pues a las materias habituales que se imparten en BUP deben añadirse otras asignaturas de tipo técnico que son tanto o más difíciles que las primeras.

A tal efecto destacaron la importancia de la coordinación entre asignaturas teóricas y prácticas, que deben intercalarse de forma que no lleguen a fatigar a los alumnos.

Referente a las especialidades que presuntamente vayan a impartirse en Sóller durante el próximo curso escolar, manifestaron su total complacencia, aunque matizando que debido a la incidencia de la hostelería en nuestra comarca, hubiera sido deseable montar alguna especialidad dirigida a las mujeres como pudiera ser camarería de pisos o subgobernanta.

Una vez terminada su intervención, se abrió un diálogo abierto con los alumnos durante el cual les fueron contestadas todas las preguntas que se plantearon.

Una vez finalizado el acto, los directores ofrecieron su colaboración en caso de ser necesaria su intervención en el nuevo instituto de Formación Profesional que se instalará en Sóller el próximo curso escolar.

Disculpe pasado de la cura de millo que demostró el horribil durada de a los qe enseñanc el cur, de el punto, hall en i donni di coetemp popular. A tent u a b deputaci "a qual pels par acompañ també ag En d' obtingi demostr profes coetemp públicu ballu, si demanxi enquesti Una gradá el só d' almi profes

A UN PASO DE LA FORMACION PROFESIONAL

A principios de este mes de julio se recibió en nuestro Ayuntamiento un escrito de la Delegación Provincial de Ministerio de Educación y Ciencia en el que se comunicaba que "a efectos de proceder a la creación de una Sección de Formación Profesional en esta localidad, es preciso remitir a la Dirección General de Enseñanzas Medias el acuerdo de la cesión por parte de la Corporación de los locales en los que deberá instalarse la Sección".

Vista la urgencia e importancia de dicho acuerdo, se celebró el día 6 un Pleno Extraordinario por el que se cedían los edificios (actual Colegio de B.U.P.) y de Santa Teresa (hoy guardería infantil). En el acuerdo se hace constar expresamente que esta cesión es "a precario" y hasta tanto se haya construido el nuevo edificio del Instituto Nacional de Bachillerato.

Asimismo se indica que el Ayuntamiento se compromete a abonar los gastos de mantenimiento de los referidos locales.

Por otra parte, y según el escrito de referencia, "la creación de esta Sección supone evidentemente que la dotación tanto de personal docente como de mobiliario y equipo escolar correrá a cargo del Ministerio de Educación y Ciencia".

Editorial

UN SOLAR PARA EL FUTURO INSTITUTO

Una numerosa y valiosa representación de las fuerzas vivas de nuestra comarca reunida convenientemente para deliberar, tras una solemne deliberación, la forma de crear un Instituto de Formación Profesional en esta localidad. Se trataba de un solar adecuado para levantar en él un futuro edificio. El asunto se tramitó en el seno del Ayuntamiento de este municipio con el consentimiento del Sr. Director Provincial de Educación y Ciencia. El Sr. Director Provincial de Educación y Ciencia, en un momento de gran generosidad, dispuso que se cedieran a esta localidad los locales que ocupan los edificios de Santa Teresa y de Santa Catalina, actualmente propiedad del Municipio, que por sus suficientes dimensiones y por su óptima situación precaria para ser utilizados como tales, y que, además, se encuentran en un estado de conservación que permite su uso inmediato para el desarrollo de la actual actividad municipal. Con este acuerdo se facilita grandemente la rápida obtención de esta actividad que supone un gran beneficio para las condiciones de enseñanza de los estudiantes de uno y otro sexo de esta localidad.

Es el momento en que esta parcela de Can Rullan va a facilitar la pronta obtención del edificio que se desea construir con el consentimiento de la intervención patrimonial de un grupo de personas que en esta localidad se ha formado para la adquisición de la parcela que posteriormente ha sido cedida a anteriores y posteriores ayuntamientos por la colectividad. M.M.C.

Les opinions i articles xerrant sobre el nou centre eren quasi be setmanals. Retalls d'opinió apareguts al Setmanari Sóller.

En aquell acord s'hi apuntava la provisionalitat de la cessió mentre tant no es finalitzés la construcció a Can Rullan.

Durant aquells mesos es varen realitzar diverses reunions per a que el proper curs es pogués iniciar amb certa normalitat. Fernando Muñoz director del Verge de Lluch de Palma i Biel Aguilera director de la Escola d'Hosteleria de Palma es varen desplaçar a Sóller per iniciar les converses amb les famílies interessades. Aquesta reunió es va dur a terme al col·legi es Puig tant amb alumnes d'aquest centre com de San Vicens de Paül.

Els dels Convent no hi pogueren assistir perquè estaven en període d'exàmens, destaquen les notícies de la reunió.

Un dels objectius principal era deixar clar que els estudis de Formació Professionals no estaven destinats als alumnes que no volien estudiar, sinó a n'aquells que volien aprendre un ofici. Remarcaven que hi hauria assignatures tant pràctiques com teòriques.

També es reuniren amb els pares el Batlle Miquel Soler, sempre present en totes les accions cap a assolir el nou centre; Matilde Girbent, directora del Verge de Lluch i Bartomeu Canyelles, director del B.U.P. En aquesta reunió de dia 20 de Juliol de 1978 se va acordar que els baixos de l'edifici de Santa Teresa serien per al col·legi públic Guillem Colom i el pis d'adalt per als estudis de Formació Professional. Els primer estudis serien els de Administració, Automoció i Electricitat, deixant als d'hosteleria a l'expectativa de les sol·licituds de matrícula

El primer institut d'ensenyances mitjanes d'Espanya. 1979

20 de gener de 1979. D. Miquel Soler s'havia implicat tant en la creació del nou centre que ell mateix va viatjar a Madrid per dur personalment els tràmits burocràtics derivats del projecte.

Cal destacar que aquesta instal·lació seria la primera de Espanya amb la peculiaritat de que se impartissin conjuntament els estudis de B.U.P i F.P.

I ja, a la fi, el dissabte 17 de febrer de 1979 s'informava de la inauguració el nou centre d'FP, això sí, amb una mica de retard. Com que el nou edifici encara no estava construït, es va ubicar el centre de Formació Professional a l'edifici municipal de l'antiga Escola Graduada, al carrer de Santa Teresa n° 9. Curiosament aquest edifici ja havia acollit feia anys alumnes de la Caritat

ESCUELA DE FORMACION PROFESIONAL

REUNIONES EN LOS COLEGIOS DE SOLLER PARA TRATAR DE LA APERTURA DE LA ESCUELA DE FORMACION PROFESIONAL.

El pasado miércoles a las 20 horas en el Colegio de Puig se celebró una reunión de padres de alumnos, presidida por el Sr. Alcalde Don Miguel Soler, la Directora del Centro Da. Matilde Gibent, el Director del BUP Don Bartolomé Canyelles, Don Miquel Jaume, Secretario del Ayuntamiento de Dayá y el Presidente de la Asociación de padres Don Juan Pascual. En primer lugar el Sr. Alcalde señaló a los padres la necesidad de una Escuela de Formación Profesional y explicó detalladamente el número de alumnos que se matricularían para el próximo curso escolar y las ramas con más tendencia por parte de los alumnos. "Es un hecho ya el haber fundado un Instituto y una Escuela de Formación Profesional. Para el nuevo curso se habilitarán los bajos del Colegio Guillermo de Colón de Formación y la parte destinada a las clases de BUP. Para empezar se abren tres aulas para el curso de Formación Profesional para Automoción que comprende Medicina del Automóvil y Electricidad.

soluciones podría haberse de "Hoteles y Turismo". Escuela de Formación Profesional todos los cursos que se imparten en el Certificado de Escuelas de Formación Profesional. Elementar, Certificado de Estudios Primarios. Para los que no posean alguno de los mencionados títulos se harán unos exámenes de ingreso. Lo más importante de esta escuela es la gratuidad de la enseñanza. Los padres asistentes a estas reuniones pueden solicitar en cualquier momento un folio de información, que de no ampliarse dirigirse al "García Profesional". Se informó de las demandas de ciertos terrenos para construcción de escuelas no ha sido consentido ni en el ni en no, oficialmente. Durante el mes de Junio habrá una conferencia de orientación para los chicos para ayudarles a conocer las inclinaciones profesionales de preferencia. Después de un corto coloquio en el cual sobresalió la importancia de tener ideas y de que todos los chicos de Sóller acudan a los colegios de Sóller. Don Pascual dirigió una palabra de agradecimiento al Ayuntamiento de Sóller, y que tanto ha trabajado y que tanto ha trabajado en la escuela de Formación Profesional, palabras que fueron muy agradables. El nuevo tiro lugar la reunión en el Colegio de la Caridad y el viernes en el Convento.

LUNES DIA 22 DE MAYO FIESTA DE SANTA RITA DE CASIA

Primeres reunions amb els pares dels futurs alumnes. 20 juliol 1978. Font: Setmanari Sóller.

Les obres. 1980

El 28 de juny de 1980 les obres del nou centre avançaven segons el previst.

I ja a les acaballes de 1980 (22 de novembre), el president del Consell General, Sr. Jeroni Albertí, es desplaçà a Sóller i, entre d'altres activitats, s'interessà per l'estat de les obres de l'institut. La visita la va fer acompanyat del nou Batlle de Sóller, Senyor Simó Batlle, i la majoria de regidors d'aquell moment. Aquella notícia va esser il·lustrada amb una imatge presa davant l'institut quasi acabat (fotografia a la pàgina 97).

La visita es completà amb una ruta a quasi tots els centres educatius de la vall. Abans d'acomiar-se el president Albertí manifestà que la reunió/visita havia estat motivada davant l'insistència del batlle per tal de resoldre certs aspectes econòmics del projecte.

"Esperam que això sigui una realitat enguany, almanco el Consell posarà tots els mitjans a l'abast per a aconseguir-ho", sentencià Albertí.

Durant aquells dos anys, 1980 i 1981 es construeix l'edifici a Can Rullan, oferint unes millors instal·lacions que les que s'usaven fins al moment.

SERÁ EL PRIMERO DE ESPAÑA

UN INSTITUTO DE ENSEÑANZA MEDIA EN SOLLER

de "ULTIMA HORA".

(De nuestra Redacción) - Sóller contará en breve con un nuevo Instituto de Enseñanza Media, que se construirá según los nuevos planes de la enseñanza.

Las gestiones finales para la concesión de este Instituto las llevó a cabo recientemente el alcalde de Sóller en un viaje a Madrid, acompañado de un teniente de alcalde y del delegado provincial de Educación. Los trámites han sido laboriosos pero el objetivo se ha cumplido. Una vieja aspiración de los sollerenses ha merecido el visto bueno de las autoridades ministeriales.

Un detalle que cabe destacar es que esta concesión será la primera de España --, de momento, la única pues los presupuestos están cerrados-- con estas características de Instituto en el que se impartirán dos cursos de Bachillerato y, después se podrá optar por la continuación de los estudios de bachiller o dedicarse a Formación Profesional en el mismo centro, que contará con las instalaciones apropiadas para estas enseñanzas. Un gran logro para Sóller.

Las gestiones finales las llevó a cabo el alcalde. 1.000.000 P.A.S. TORRENTES

En otro orden de cosas se espera en breve una subvención para reparación de los muros de los torreses sollerenses deteriorados por las recientes "tormentadas". El gobernador civil prometió su apoyo para que la delegación de Trabajo conceda un millón de pesetas para la mano de obra que será necesaria para estos trabajos. Todo ello en espera de que los Servicios Hidráulicos de España dispongan de presupuestos necesarios para la reparación definitiva de aquellos torreses.

20 de gener de 1979. Entrevista amb el Sr Miquel Soler. Font: Setmanari Sóller.

La no inauguració. 1981

Durant una roda de premsa realitzada durant el gener de 1981, en el torn de preguntes locals al Sr Jeroni Albertí, se li va demanar per l'institut de Sóller i per la seva promesa de que en aquest centre s'hi imparteixin els estudis de B.U.P i F.P i no sols F.P. El president va al·legar que aquest tema estava en mans del M.E.C, però que segons els seu parer , hi havia lloc pels dos estudis.

Cal a dir que en el poble de Sóller i havia certa tensió entre B.U.P i F.P, pel que fa al tema infraestructures; com ho manifestaria més endavant en una entrevista Rafel Alomar director del B.U.P

Durant aquests darrers anys hi havia hagut molt de moviments a la nostra vall pel que fa als programes educatius. L'any 1975 s'havia creat el col·legi municipal " Guillem Colom Casanoves" que acollia el Batxillerat unificat. La idea de les autoritats educatives de l'època era que aquest col·legi, amb el pas dels anys, es convertís en un institut, però les incerteses sobre els usos de les noves instal·lacions que s'hi feien a Can Rullàn creava cert neguit entre la comunitat educativa . En aquell moment (1981) el B.U.P i C.O.U es sostenia amb les aportacions econòmiques estatals i municipals i també amb el suport econòmic dels pares dels alumnes. Si al final farien el canvi o no d'edifi-

INAUGURACION DEL CENTRO DE FORMACION PROFESIONAL

En la tarde del martes se inauguró con un poco de retraso, la escuela de Formación Profesional ubicada en el edificio municipal antigua graduada Santa Teresa, en cuya planta baja se ha instalado el taller mecánico y las clases de prácticas, y en el piso superior, las clases teóricas de Administración y Mecanografía, que cuentan con un equipo de enseñanza de computación mecánica y electrónica de avanzada tecnología de un nivel superior a unos dos millones de pesetas.

Alcalde de Sóller, en un breve pero espléndido discurso, presentó que éste acto señalaba sólo el principio de una importante realización que será el Instituto de Enseñanzas Medias que se va a construir en los

terrenos de Ca'n Rullàn, con una capacidad para cuarenta y ocho alumnos en donde se impartirán diversas ramas de Formación Profesional y R.P.F., el cual en estos momentos está siendo el replanteo de dicho terreno y subasta de las obras.

A continuación tomó la palabra D. Juan Luis Planaz, coordinador regional de Formación Profesional del M.E.C., el cual se dirigió principalmente al alumnado resultando de

(FOTO MOGUERA)

S'inaugura el centre de formació professional a Santa Teresa. Font: Setmanari Sóller

Les obres van a bon ritme. Estiu de 1981. Font: Setmanari Sóller.

ci era una cosa que creava incertesa tant a nivell de plantilles com de finançament.

Setmanari Sóller, 18 de juliol de 1981. S'inicia el període de matrícula per al curs 81-82, que presumiblement ja es cursaria a les noves instal·lacions. Cal dir que la matrícula encara s'hagué de formalitzar al Carrer de Santa Teresa per que les obres no estaven enllestides del tot

Malgrat no hi ha hagut inauguració oficial, ja fa unes setmanes que s'imparteixen les classes de Formació Professional al lluent i nou institut d'Es Racó d'en Vives.

Els inicis mai són fàcils. 1982

Començar no va ésser un camí de roses, ja des dels inicis el nou IES, batiat com a Joan Miró, tingué que superar alguns "petits" entrebancs.

Quasi a les acabales del primer curs d'existència de l'ies; el director Eduard Jordà i el cap d'estudis J.A Esteban presentaren la seva dimissió davant la possibilitat de trasllat del col·legi municipal del B.U.P (batxillerat unificat polivalent) i del C.O.U (curs d'orientació universitària) a les dependències de l'IES.

Segons la directiva, aquest trasllat canviaria substancialment els plantejaments pedagògics del nou centre. Segons el director, la vinguda de nous alumnes trencaria l'ambient d'integració que ja s'havia assolit.

No obstant cal a dir que en aquell moment la nova edificació contava amb el suficient espai per a tots els alumnes.

La directiva, ja dimitida, de l'IES tenia planejat com a principals eixos formatiu la implementació dels graus superiors i altres estudis professionals. Projectes que es podien ara veure desbaratats.

Problemàtica esdevinguda:

1. Problemes al agrupar un centre públic i un de privat (malgrat fos de titularitat municipal) en el mateix edifici.
2. Per a poder fer estatals els estudis del B.U:P, l'administració demanava una matricula de 400 alumnes, més dels doble dels que hi havia a l'IES Joan Miró.
3. Problemàtica a l'hora d'afrontar reformes o manteniment de les instal·lacions, pel que fa a l'aspecte econòmic.

Sigal: P.M. 280-1958. Núm: 4894 PRECIO 20 PESETAS

Roda de Premsa.
JERONI ALBERTI, President del Consell, diu:
 "Es molt possible que en es nou Institut de Sóller, s'impartesqui B.U.P. i F.P."

s'inicià des solterics en que se completari sa promesa de que en es nou Institut s'ensenyarà Formació Professional i B.U.P. i no solis F.P. Es president nos va contar que aquest tema es en mans des ministri d'educació, però que segons ses seves informacions "es molt possible que en es nou Institut s'impartesqui B.U.P. i F.P. conjuntament, donat que hi ha loc suficient per a ses dues coses".

"AUTONOMIA TAMBE INFLIEX A DINS EL PLAT"

Sa roda de premsa se dedica majoritariament an es tema de autonomia, sobre totu a s'estatut i an es regim de comunitat autonoma de que gaudiran ses illes en curt termini de temps. Es president va insistir en sa necessitat de que es poble lluiti per s'autonomia i ja que s'autogovern també inflaix dins es plat. Seguidament manifestà que gracies a ses competències turísticas que hem arrabassat an es poder central. Balcars per primera vegada se una política turística propia.

Més endavant sa màxima autoritat de ses illes va manifestar l'intere de Consell en ajudar l'associació en aquells ajustaments que ho podien colaborar amb aquells ajustaments que no se preocupen de demanzar sa collaboració des Consell.

(Informa P. V.)— Una vegada més, es president des Consell General Interinsular, Jeroni Alberti, va convocar tota sa premsa a ses illes per a donar compte de sa seva gestió; en aquesta ocasió donaria compte de sa gestió dins l'any vuitant.

Després de que es cap des gabinet de premsa des C.G.I. obrís sa roda de premsa, es president va començar agraint sa crítica objectiva que li han dedicat es media de comunicació social dins aqueix any, que ara hem acabat. Arribat es torn de preguntes de caracter local demanarem informació an es president sobre ses seves gestions entorn des nou Institut que s'està constituint a sa nostra vall de Sóller, representant

Jeroni Alberti, president del Consell, respon qüestions sobre educació i el nou centre. Setmanari Sóller. Gener de 1981.

NOU INSTITUT

(Informa P.V.)— Malgrat no s'hagi inaugurat oficialment, en es nou institut d'Es Racó d'En Vives ja se venen impartint classes de Formació Professional des de es mes d'octubre. Hi assisteixen cent alumnes dividits en sis cursos. Es personal està compost per vuit professors, dues administratives, un conserge i tres dones de neteja amb dedicació de mitja jornada. De moment no està concertat que es Col·legi Municipal de B.U.P. se traslladi a n'es nou edifici.

En properes edicions oferirem extensa informació sobre aquest nou centre escolar.

L'any 81 el Centre es posa en marxa.

RAFAEL ALOMAR Director des B.U.P.

«De moment no se crea s'Institut»

Aquests divvers anys a sa nostra veïll s'ha registrat una forta activitat creativa entorn a s'enveyament mitjà. Quan sa veïlla a practica en pla de batxillerat Unificat Politicament se en crea s'col·legi municipal directament en sa nova localitat, amb s'intenció de que en nos anys es col·legi municipal se convertís en Institut. Ara, després de sis anys de sa creació d'uns col·legis, se farà s'encarregament de sa construcció de s'col·legi municipal en Institut o de dos treballats col·legis en un nou edifici construït a ca'n Rullan des lloc des Vivenc edifici, segunt darrere, del que encara no se sap gaire cosa es está destinant a "Institut d'Enveyament mitjà" o l'encarregament a col·legi de Formació Professional. Mentrestant se segons impartint B.U.P. i C.O.U. en un col·legi municipal anomenat "Col·legi Guillem Colom Casanoves", que té s'aportacions econòmiques de s'Estat, de s'ajuntament i de para dels alumnes.

Solera s'enumerant problemàtica, dialogant amb en Rafael Alomar, llicenciat en ciències físiques, que des de l'any 79 exerceix de director en el col·legi municipal de B.U.P.

col·legi municipal que person i continuat tal es. Es canvi d'airí implicat ha canvi director?

No. Però de tot manera es exerceix director en canvi, al pto de que s'ha nomenat un director a sa res dirigent.

SUPERLITRAT DE NE D'EDIFICI

—Després director quin formació de sa professional des en color des col·legi, ha segunt continuat en nou edifici des lloc des Vivenc?

Numerats, P.N.Ns, de Sòller, s'ha nomenat un director en canvi, al pto de que s'ha nomenat un director a sa res dirigent.

—Així que es para, entenc que s'ha nomenat un director en canvi, al pto de que s'ha nomenat un director a sa res dirigent.

Matrícula de Formació Professional

Se comunica a todas las personas interesadas que a partir del lunes día 20 de Julio queda abierta la matrícula para alumnos de Formación Profesional que deban iniciar o continuar sus estudios en el curso 1981-82 en el Centro de Sòller.

La pre-inscripción, matrícula e información y todo lo referente a Formación Profesional tendrá lugar en el edificio de Formación Profesional calle Santa Teresa, número 1 (antigua Escuela Graduada) todos los días de lunes a viernes de 10 a 1 de la mañana hasta la apertura del Instituto de Formación

SABADO, 1 DE MAYO DE 1982

Dimisión de los directivos de Formación Profesional

ANTE EL POSIBLE TRASLADO DEL B.U.P. A CA'N RULLAN

(Informa P.V.)— El director, Eduard Jordà, el delegado, Fernando del Barrio, y el jefe de estudios, Juan Sàbaton "Loren", del Instituto de Formación Profesional, ubicado en Ca'n Rullan, han presentado conjuntamente su dimisión a la Delegación de Educación debido al traslado del Colegio Municipal de BUP "ICOU" de "Col·legi Guillem Colom" a dependencias del instituto.

Según la versión del director del instituto, la situación sería completamente distinta si hubiera entrado en vigor el proyecto de "Enseñanzas Medias" —circunstancia que no o parece vaya a producirse— o si el colegio de BUP fuera estatal, pero dadas las características del centro de bachillerato al trasladado a Ca'n Rullan significaría agrupar en un edificio público un centro estatal y otro privado —aunque su titular sea el Ayuntamiento—. Este aspecto se agrava si se tiene en cuenta que para estatalizar el colegio de BUP la Delegación exige una matrícula de cuatrocientos alumnos, casi el doble de la actual. Entre otros conflictos, la convivencia de los dos centros ocasionaría problemas en cuanto a la forma de cubrir los gastos de mantenimiento del edificio; puesto que la subvención ministerial que actualmente recibe quedaría totalmente desfasada.

Ante la magnitud de los hechos, hemos designado a un director del centro que nos ha especificado que nos ha designado un director en bloque ante a que "la posible inscripción del colegio de BUP dentro del instituto de F.P. cambiaría sustancialmente los planteamientos pedagógicos que trazaron al momento de instalar el centro de bachillerato en el centro de Sòller. Para el Sr. Jordà la instalación del bachillerato en el centro de Sòller truncaría el clima de integración del alumno que al fin se ha conseguido. Además, aunque actualmente el edificio de Ca'n Rullan cuenta con una superficie suficiente para dar cabida a los dos centros, posiblemente en un futuro próximo la formación profesional precise más espacio del ahora ocupado por el instituto; por lo que se debería construir un nuevo edificio; puesto que la subvención ministerial que actualmente recibe quedaría totalmente desfasada.

Dissabte, 27 de juny de 1981. Rafael Alomar Director de BUP

El procés de matrícula s'inicia a principi de l'estiu de 1981.

Setmanari Sòller Dissabte, 28 de novembre de 1981.

4. No poder seguir amb el pla docent establert pel que fa a l'ampliació d'estudis.

Una de les coses que va indicar el sr Escofet era que en primera instància el solar on estava construït el nou centre, havia estat cedit per l'ajuntament per a construir-hi un centre de batxillerat; però que arrel de diversos canvis polítics al final s'hi havia implantat la formació professional.

Fent un poc de memòria tenim que dia 30 d'octubre de 1978 l'ajuntament, en un ple, acorda cedir els terrenys a l'administració estatal per a la construcció d'un Institut Nacional de batxillerat. No obstant sis mesos després, el 6 de març de 1979, el ministeri comunica a l'ajuntament el canvi de rumb mitjançant un escrit on demana la documentació per a regular la construcció d'un centre d'fp per a 420 alumnes. L'ajuntament davant la impossibilitat de fer-hi res en contra i per por a no perdre l'oportunitat de tenir un centre educatiu nou a Sòller, acorda la concessió de la llicència necessària, especificant que es dona llicència per a fer un centre de ensenyances mitjanes per als 420 alumnes.

El resultat final ja el coneixem, el centre obri el curs 81-82, exclusivament com a centre de Formació Professional.

Poc després, a rel d'un informe tècnic, s'aconsella tancar el col·legi de Santa Teresa degut al seu estat deteriorat.

L'ajuntament planteja, ara amb més necessitat, el tenir que reubicar als alumnes de BUP ja que si no es quedaven, literalment, al carrer.

Les implicacions i reaccions socials d'aquesta problemàtica següen en el candelero durant varies setmanes. Hi havia dues postures:

PADRES DE E.P. Y B.U.P. REUNIDOS CON ESCOFET, COORDINADOR.

«Mientras él sea Coordinador la F.P. no tendrá que sufrir ningún tipo de estrecheces».

FOTO NOGUERA

SOLLER (Nicolás Díez).

El pasado día 21, el Coordinador de Formación Profesional de Baleares, señor Escofet, recibió a una representación de padres de alumnos de BUP y F.P. atendiendo una solicitud de los mismos en este sentido, al objeto de aclarar concepciones respecto a la situación planteada por el próximo traslado de los alumnos de Bachillerato al Instituto de Formación Profesional. La reunión tuvo lugar en el Colegio Nacional Mixto del Puig a las 8 de la tarde, asistiendo a la misma la Delegada Local de Enseñanza, Matilde Giribet que hizo la presentación del Sr. Escofet, a los reunidos. Tras explicar que su presencia en Sóller se debía a motivos distintos para los que se hallaba reunido con los padres de F.P. y BUP, reunión a la que por otra parte había accedido gustoso, dada la situación, Escofet hizo una clara exposición de las gestiones municipales y estatales encaminadas a regularizar la Enseñanza Media en Sóller,

adelantando que el solar donde hoy se erige el Instituto de F.P. fue cedido por el Ayuntamiento para que se construyera en el Instituto de Bachillerato, pero que no cristalizó al enajenarse la política del Ministerio, en materia de Enseñanza un cambio de rumbo, orientándose hacia la Formación Profesional. En pocas palabras, a la hora de la verdad, la Administración hizo saber al Ayuntamiento de Sóller que había inversiones para la Formación Profesional, pero no para BUP, por lo que esta alternativa, la corporación municipal no tuvo más remedio que aceptar lo que había. De esta manera se creó una Sección de Formación Profesional ubicada en el Colegio Municipal de BUP de la calle Santa Teresa, mientras paralelamente se tramitaba y construyó más tarde el edificio de Can Rullán. En un pleno celebrado el 30 de Octubre de 1978, la Corporación Municipal acordó por unanimidad ceder a la Administración los

terrenos de propiedad municipal de Can Rullán para la construcción de un Instituto Nacional de Bachillerato, sin embargo, el Ministerio comunicó al Ayuntamiento de Sóller, un cambio de rumbo mediante un escrito en el que se pide la tramitación de la documentación necesaria "a fin de proceder a la regularización del expediente para la construcción de un Centro de Formación Profesional de 420 puestos escolares. El Consistorio se ve obligado a aceptar para no perderlo todo, sin embargo, al acordar la concesión de la Licencia Municipal para la construcción del Edificio, la Comisión Municipal Permanente, reunida el 5 de junio de 1979, le concede, especificando que lo hace para "la construcción de un Complejo Escolar destinado a Centro de Enseñanzas Medias, con capacidad para 420 alumnos en los terrenos de propiedad municipal de Can Rullán, que se ceden para este fin. El resultado final es que el edificio se construye y entra en funcionamiento en principios del curso 1981-82, exclusivamente como Instituto de Formación Profesional. Poco después, a raíz de un informe técnico que aconseja clausurar el Colegio de la calle Sta Teresa, por encontrarse en mal estado, el Ayuntamiento plantea con sus fuerzas la necesidad de utilizar el edificio de F.P. para albergar allí los alumnos de BUP que

prácticamente van a quedarse en la calle. A este fin, la Dirección Provincial de Educación, pasados unos días de abril se trasladó a Sóller en compañía del Sr. Escofet, el Coordinador de F.P. y se entrevistó con el Alcalde, la Delegada Local de Enseñanza, directores del Instituto de F.P., el cónsul Miguel Soler y personas conocedoras del tema, por haber sido el Sr. Escofet uno de los orígenes en el mismo. La señora Villalba solicita a la Dirección del Centro la colaboración de un informe que recibe, y posteriormente trasladada a Madrid, donde se pronuncia en sentido negativo al traslado, basándose en experiencias anteriores que no son satisfactorias. En el momento actual, la Administración no ha autorizado el traslado de los alumnos de BUP al Centro de F.P., aunque sigue latente la voluntad del pueblo de Sóller de tener un Instituto de Bachillerato. Se ve obligado a aceptar para no perderlo todo, sin embargo, al acordar la concesión de la Licencia Municipal para la construcción del Edificio, la Comisión Municipal Permanente, reunida el 5 de junio de 1979, le concede, especificando que lo hace para "la construcción de un Complejo Escolar destinado a Centro de Enseñanzas Medias, con capacidad para 420 alumnos en los terrenos de propiedad municipal de Can Rullán, que se ceden para este fin. El resultado final es que el edificio se construye y entra en funcionamiento en principios del curso 1981-82, exclusivamente como Instituto de Formación Profesional. Poco después, a raíz de un informe técnico que aconseja clausurar el Colegio de la calle Sta Teresa, por encontrarse en mal estado, el Ayuntamiento plantea con sus fuerzas la necesidad de utilizar el edificio de F.P. para albergar allí los alumnos de BUP que

(Pasa a página 2)

«Mientras él sea Coordinador la F.P. no tendrá que sufrir ningún tipo de estrecheces».

ENSEÑANZAS MEDIAS ENCUESTA

per PLOURA

El problema de las Enseñanzas Medias, es decir de BUP/COU y de Colegio de BUP (Escuelas) e Instituto de Formación Profesional (Can Rullán), se convino que se respondería con toda libertad al amparo del anonimato. Preguntamos si consideran POSITIVO o NEGATIVO el traslado de BUP al nuevo local que ocupa el I. de F.P., o sea si desean integrarse en un mismo centro o no, contestan: Formentoras. POSITIVOS 74 B.U.P. 74 I.F.P. 5

De lo que se deduce que las opiniones son muy opuestas. Los de F.P. rechazan casi de forma absoluta la integración, mientras que tres cuartas partes de los de BUP, quisieran trasladarse al nuevo local. Veamos ahora los motivos que exponen los de F.P. opinándose a que se ceda parte del local a los estudiantes de BUP. Diganos de antemano que las respuestas de ambos centros están llenas de "temores". Uno, por cuestión de convivencia, advirtiendo que las relaciones actuales no son muy amistosas.

Otros aducen falta de espacio, que al ceder parte del mismo al B.U.P. no puedan hacerse las instalaciones previstas para el segundo grado y se vean obligados a desplazarse a Palma. Por otra parte los de B.U.P. se manifiestan principalmente en el sentido del mal estado de su actual colegio. Unos temen los problemas de convivencia, pero la mayoría aducen que no los hubo cuando F.P. estuvo en el mismo local que B.U.P. o sea cuando compartieron "Las Escuelas". Otros creen que el Instituto de Formación Profesional no dispone de espacio suficiente para acomodar el Colegio de BUP, y por este motivo se oponen al traslado. Como se ve, las opiniones, aunque dispares, están muy definidas. Deducimos que la encuesta ha demostrado sobre todo que -excepto alguna salida de pie de banco- la gran mayoría de los de BUP, centro tienen conciencia y preocupación por el problema. Algunos se han extendido en consideraciones que es un trabajo de síntesis no es posible detallar. Ocasión les brindamos de ampliar sus opiniones a través de este semanario.

5 de juny de 1982

- La des ministeri, reaci a l' utilització del nou centre per ambdues branques
- La del poble de Sóller, encapçalat per l'ajuntament, amb la necessitat imperiosa d'ubicar els alumnes de B.U.P

Arrel de la problemàtica sorgida un grup de pares d'alumnes, tant de BUP com a d'FP es varen reunir amb el Coordinador de Formació Professional de Baleares, Sr Escofet.

La pregunta en qüestió era: Consideres positiu o negatiu el trasllat del BUP al nou IES ?

La resposta per part de l'alumnat fou clara els del BUP sí, els d'FP no. La polèmica seguia damunt la taula. Ambdós perfils d'alumnat defensaven les seves posicions:

- A favor: els problemes a Santa Teresa que clamaven una ubicació nova, i que ja havien estat junts amb anterioritat i havia funcionat bé.
- En contra: la falta de lloc, por a que no es puguin implantar els graus superiors i la convivència, que es veu que entre uns i els altres, no era molt bona.

A la fi junts 1983

Malgrat les posicions enfrontades i els problemes que anaven sorgint A partir de 1983, fruit d'un conveni entre el MEC i l'Ajuntament de Sóller, el Col·legi Municipal "Guillem Colom" passa a cohabitar a l'edifici de l'IFP "Joan Miró". Així doncs, Sóller comptava amb les dues línies d'educació sorgides de la Llei General d'Educació de 1970, FP i el BUP, ambdues gratuïtes; impartides en un mateix edifici però pertanyents a ensenyaments diferents... dos equips directius amb els seus respectius claustres, doble personal no docent, fins hi tot dues biblioteques...i dos bars...

Les matricules es posen en marxa...també per duplicat.

No obstant haver-se iniciat el procés de matrícula; al curs 83-84 li costa arrencar, sobretot per la manca de professorat d'FP. Pel que fa al BUP, destacar la incorporació del solleric Joan Arbona com a professor de matemàtiques.

El que havia d'esser el primer curs "junts" BUP i FP sembla que retrassà l'inici

Pel que fa al BUP el problema venia per la substitució de professorat no numerari per altres agregats, i els professors ja assignats consideraven no adient començar el curs sense haver completat la plantilla.

La crispació i mirvis eren tals que aquella mateixa setmana un centenar d'alumnes es va manifestar davant

EL INSTITUTO DE FORMACION PROFESIONAL "JOAN MIRO" PONE EN CONOCIMIENTO DE LOS POSIBLES INTERESADOS QUE A PARTIR DEL DIA 1 DE JUNIO HASTA EL 15, SE ADMITIRAN PREINSCRIPCIONES PARA CURSAR ESTUDIOS EN ESTE CENTRO DURANTE EL CURSO 83/84.

AUNQUE DICHA PREINSCRIPCION NO PRESUPONE RESERVA DE PLAZA ESCOLAR, SI QUE DARA PREFERENCIA EN EL MOMENTO DE FORMALIZAR LAS MATRICULAS DEFINITIVAS.

LAS ESPECIALIDADES, QUE ACTUALMENTE EXISTEN SON: ADMINISTRATIVO, AUTOMOCION Y ELECTRICIDAD.

EL CONSEJO DE DIRECCION

CENTRO DE BACHILLERATO "GUILLERMO COLOM CASASNOVAS" Urb. Ca'n Rul.lan s/n

CURSO 1.983-84

MATRICULA DE B.U.P. Y C.O.U.

A partir del día 1 de Septiembre de 10 a 1 h.

EL NUEVO CURSO DE FORMACION PROFESIONAL, NO DIO COMIENZO COMO LOS DEMAS COLEGIOS

Al parecer y según se nos ha informado, el nuevo curso del 83-84, no dara comienzo hasta el próximo lunes, por no estar cubierta por completo la plantilla del profesorado. Se espera que se resuelva pronto ya que empezarian con un gran retraso sobre las demas escuelas.

COLEGIO
GUILLEM COLOM CASASNOVAS
Urb. Ca'n Rul.lan
SOLLER
LA MATRICULA PARA EL CURSO 1983-84
FINALIZARA EL DIA 15 DE SEPTIEMBRE
De lunes a viernes de 10 a 1 h.

El Curso debia haber comenzado el pasado día 3 de octubre, tanto para los alumnos de BUP como para los de Formación Profesional en las tres especialidades o ramas existentes en Sóller. Ese día acudieron a clase la práctica totalidad de los estudiantes sollerics de Enseñanzas Medias, encontrándose que ninguno de los dos centros tenia completo su claustro de profesores, ni designados por consiguiente, los cargos directivos, motivo por el que no se podia proceder a la apertura del Curso.

SABADO, 15 DE OCTUBRE DE 1983

CONTINUA SIN
INAUGURAR EL CURSO
ACADEMICO
EN ENSEÑANZAS MEDIAS

Los Centros "Guillem Colom"
y "Joan Miró" no han
abierto aún sus puertas

les Cases de la Vila per fer palesa la seva preocupació pel retràs en l'inici del curs. El batle a les hores sr. Toni Arbona, va convidar als alumnes a pujar al saló de plens per tal d'escoltar les seves reivindicacions i informar-los de les accions que es duen a terme.

Quasi tots els problemes eren econòmics, ja que encara que el centre era en part subvencionat, els pares havien de córrer a càrrec de les despeses del centre, i com que les aportacions estatals no arribaven, ells tampoc podin fer front a tot.

El batle es va comprometre a augmentar les mesures de pressió per a intentar iniciar el curs el més ràpid possible.

DIALOGOS

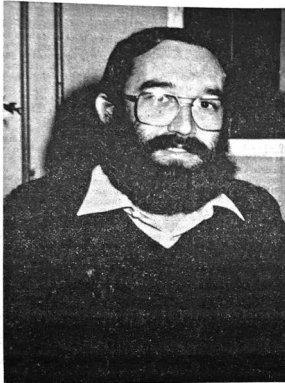
5

JAUME MARCH SERRA

Director del B.U.P. y del C.O.U.

FOTOS: NOGUERA

MARIA VAZQUEZ

Con motivo de haberse al fin, iniciado el curso de BUP y COU, y de haberse nombrado nuevo director nos hemos acercado hasta el citado colegio para mantener un diálogo con el recién nombrado, hombre joven y recién llegado de "Formentera", según el mismo nos dijo. Pollençin de nacimiento y afincado en Sóller, y a partir de ahora en Sóller, donde según él, espera tener una positiva integración.

— ¿Además de ser director, que clases impartir en el centro?

— Mis asignaturas serán las de Geografía e Historia.

— ¿De dónde viene

ahora?

— Bueno he estado dos años en el Colegio Municipal de Pollença, y posteriormente he estado 3 años en FORMENTERA, actualmente vivo en Palma y desde la semana pasada impartí mi enseñanza en este colegio sóller.

— ¿De cuántos profesores se compone la plantilla este año?

— Profesores tenemos nueve pagados por el Estado. De estos nueve, uno está con destino definitivo; otros están agregados con perspectiva de destino, cuatro en perspectivas de prácticas, y el resto son no

numeraarios. Después de estos que he citado están los pagados por el ayuntamiento de Sóller, que vienen a ser los del año pasado, los que quedan por contratar son tres que son de Música, Religión y Gimnasia. En total somos 16 personas.

— ¿En cuánto al problema de estos tres profesores que faltan, ¿será pronto solucionado o tardaremos?

— Los dos que faltan en este momento, uno es de Lengua Catalana, que sería de Literatura de COU, el otro que habría de dar ocho horas de Ética y ocho horas de Griego. Por lo tanto no habría de ser de Filosofía y Letras, de cualquier especialidad, y el otro podría ser de Filología Catalana. En cuanto al será pronto solucionado este problema, según tengo entendido por las palabras que me dijo el alcalde, puede ser que este solucionado antes de que acabe la semana.

— ¿Cuántos alumnos hay actualmente?

— En total tenemos 203, 71 de primer, 50 de segundo, 53 de tercero y 29 de COU.

— ¿Qué piensa del problema que este año se ha tenido en Sóller cuando solo faltaban quince días para dar comienzo el curso?

— ¿Cree que es normal?

— El problema del comienzo de curso tan extraño que se ha vivido aquí, ni tiene la culpa el ayuntamiento, ni los profesores, ni los padres, sino que es fruto de un sistema que se ha llevado a término este año para colocar a la gente. Es decir, normalmente se colocaban primero los penenes, después se colocaban los que habían aprobado las oposiciones libres. En

cambio este año se ha hecho al revés, primero se han colocado los que han ocho las oposiciones libres lo centraliza Madrid, para todas aquellas provincias que todavía no tienen autonomía, Madrid, decide los que corresponden a cada provincia locan tantos y como no los pueden colocar a todos, esperan a ver si se produce un vacío. Mientras no están llenos todos los vacíos que se producen y colocada toda esta gente que hubera en un clima de tensión, de más de un mes. Estos últimos están colocados de manera provisional, es decir que todavía podía darse el caso, por mala suerte, de que alguna de las personas que están aquí colocadas, pudieran ser trasladadas, ya que Madrid no ha colocado toda la gente. Esto a sido el motivo de que aquí haya pasado lo que ha pasado.

— A nivel de director ¿piensa cambiar alguna cosa en el colegio?

— Te diré que fuera de lo común y lo normal desde luego no puedo hacer nada. Seguramente algunas cosas de las que pueda cambiar sean a nivel administrativo. De todas maneras cada uno tiene su modo de trabajar y yo no entiendo lo de director como un organo superior, mucho más cuando se trata de un grupo de compañeros, que ellos mismos me han elegido.

— En cuanto a actividades, tendemos unas de tipo extra escolar, y hemos pensado que dentro, de la campaña de normalización lingüística, por ejemplo, los alumnos, dentro de las clases de catalán, puedan hacer unos trabajos, como por ejemplo traducir los nombres de unas calles o cosas por el estilo.

Con la mitad de problemas sin resolver

Se inició el curso en centros de BUP y FP de Sóller

(De nuestra Corresponsal, MARY VAZQUEZ).— El problema planteado por el retraso en el comienzo de las actividades docentes en el centro escolar "Guillem Colom" de BUP y COU, y en el de Formación Profesional Joan Miró, de Sóller, ha quedado en parte solucionado con el inicio de las clases aunque no con todos los temas por resolver solucionados.

(De nuestra Corresponsal, MARY VAZQUEZ).— El problema planteado por el retraso en el comienzo de las actividades docentes en el centro escolar "Guillem Colom" de BUP y COU, y en el de Formación Profesional Joan Miró, de Sóller, ha quedado en parte solucionado con el inicio de las clases aunque no con todos los temas por resolver solucionados.

FORMACION PROFESIONAL

En cuanto a la formación profesional, las clases se iniciaron ayer mismo con la mitad de los recursos necesarios para la buena marcha de las actividades docentes. Sigue faltando material para los talleres de prácticas y sigue el desánimo entre los profesores que han de impartir sus enseñanzas con recursos tercermundistas lo que constituye un insulto para los alumnos, los propios profesores y para Sóller en general.

Foto: JOAN TORRES

El curs s'inicià no sense alguns problemes.

També Jaume March Serra, director del BUP i COU oferí una entrevista durant aquell convuls inici de curs.

I pel que fa a la FP, el claustre de professorat també manifestà la maca de professorat, i que aquesta s'havia retallat envers a l'any passat. Això provocava que alguns professors haguessin d'impartir matèries que no eren les seves.

Com es veu, no seria fàcil aquell primer any 1983 "plegats"

En aquell moment el claustre de la part del BUP estava format per 9 professors pagats per l'estat, la resta de claustre fins als 16 totals eren els professors pagats per l'ajuntament.

Pel que fa a l'alumnat hi havia 71 de primer de BUP, 50 de segon, 53 de tercer i 29 de COU.

Sembla ésser que el problema que hi havia a principi de curs venia donat per l'endarreriment en l'adjudicació de places per part del ministeri, cosa que afectava directament als diferents centres.

No obstant a finals d'aquell més sembla ésser que les coses començaven a normalitzar-se.

Malgrat el curs havia començat amb certa normalitat per al BUP i COU, el cert és que a Formació professional sols havien pogut arrencar al 50%. Als tallers faltava material i els ànims del professorat estaven pel terra per haver de fer feina en unes condicions, segons ells, tercermundistes.

Cal remarcar que la formació d'FP a l'IES Joan Miró s'impartia en torns de matí i horabaixa. Amb un total de 32 hores lectives per especialitat. El claustre d'FP estava format per 13 docents (10, aquell any, serien nous) i n'era director en José Antonio Esteban "Loren".

Sens dubte la estrella del curs eren la nova formació en hotel·leria, essent aquest la segona escola d'hotel·leria a Mallorca. Les noves i lluntes instal·lacions estaven destinades a oferir un servei de practiques real, ja sigui a alumnes del propi centre com a professorat. D'aquesta forma els alumnes tindrien una pràctica més real.

Tot s'ha de dir que a principi de curs les obres no estaven enllestides i la previsió era fer l'estrena per Nadal.

La primera "fornada d'alumnes" estava formada per 20 estudiants, alguns d'ells venien de tant enfora com Algaida, Senelles, Campos o Palma.

Tota la maquinària que es va retirar d'automoció va esser cedita al col·legi Vergé de Lluch.

Aquest alumnes de cuina s'afegiren al còmput de la resta d'alumnes de l'IES sumant un total de 129 alumnes d'FP.

També és important apuntar que dels estudis de electricitat i

SABADO, 13 DE OCTUBRE DE 1984

FP no dió comienzo su curso normalmente

Quando casi la totalidad de los colegios españoles dieron comienzo sus cursos normalmente, el Instituto de Formación Profesional de Sóller, todavía, no abrió sus puertas con normalidad, ya que solo dio comienzo con media jornada, o sea de 9 a 1. Según tenemos entendido es que no hay totalidad del Claustro de Profesores.

"Por lo tanto los que pagan los resultados son los 150 alumnos que día tras día acuden al centro, llevando ya más de un mes de retraso sobre los demás estudiantes. Difícil después recuperarse y ponerse al mismo nivel de los demás".

Por lo tanto, según criterio de muchos, de momento el Instituto sigue siendo una guardería de muchachos de 15 años.

Hemos recogido las impresiones de algunos padres y transmiten su preocupación por esta tardanza de iniciación del curso, dado que por normas su comienzo está programado para el 24 de septiembre y estamos a 13 de octubre. "De no dar comienzo el próximo lunes tendremos que hacer algo para remediarlo ya que así no podemos tener a nuestros hijos".

Por otro lado parece ser que los problemas del centro siguen siendo los mismos de los años anteriores, de caracter económico y falta de material para los talleres.

Esperemos y deseemos que para el próximo día catorce todos estos problemas se hayan solucionado y el centro vuelva a su normalidad.

MARIA VAZQUEZ

Així hi tot els esforços a l'octubre encara no havien començat les classes. Era el segon any que el curs començava amb retràs

SABADO, 21 DE SEPTIEMBRE DE 1985

1850-1985, L'ANY DEL CENTENARI

Núm. 5.140 - Precio: 50 Ptas.

Ascendido a Capitán de Corbeta el Jefe del Destacamento Naval

El actual jefe del Destacamento Naval de Sóller, don Miguel Ángel Lafuente Benabá ha sido ascendido al empleo de Capitán de Corbeta de la Armada, según resolución del Ministerio de Defensa publicada en el Boletín Oficial del día ocho organismo con fecha del 12 de septiembre.

Don Miguel Ángel Lafuente Benabá es un militar de 38 años, graduado en la Escuela de Suboficiales de la Armada, y actual jefe del Destacamento Naval de Sóller. Ha sido ascendido al empleo de Capitán de Corbeta de la Armada, según resolución del Ministerio de Defensa publicada en el Boletín Oficial del día ocho organismo con fecha del 12 de septiembre.

Lunes, Día del Turista en el Puerto de Sóller

El día 21 de septiembre ha sido declarado día del turista en el Puerto de Sóller. Este día está dedicado a los turistas que visitan el Puerto de Sóller. El día 21 de septiembre ha sido declarado día del turista en el Puerto de Sóller.

El Banco de Santander cambia de Director

El Sr. V. J. López, actual director del Banco de Santander en Sóller, ha sido sustituido por el Sr. J. M. López, actual director del Banco de Santander en Sóller.

Supressió de la branca d'Automoció a Formació Professional

18 milions de pessetes per a la nova especialitat d'Hosteleria

La Albatris. Dia 30 d'aquest mes s'inicien les activitats escolars a Formació Professional. BUP i COU. La novetat més destacada de Sóller és la transformació del Taller d'Automoció de FP en un Restaurat de Pastiseries que inclou la nova especialitat d'Hosteleria que substitueix a l'anterior de mecanica de l'automoció. Les obres i l'equipament necessari costaran 18 milions de pessetes. Altres novetats destaquen: el problema dels constantis canvis de professorat a les dues branques d'Hosteleria i Mides de Sóller i els diferents cursos de l'Institut.

Hi ha una gran preocupació per la manca de material i de professors. Els alumnes de l'Hosteleria i Mides de Sóller estan treballant molt durament per aconseguir el màxim dels seus estudis. Els alumnes de l'Hosteleria i Mides de Sóller estan treballant molt durament per aconseguir el màxim dels seus estudis.

En aquest edifici s'ha de fer la part de l'Hosteleria de Mallorca.

Sóller tindrà la segona escola d'Hosteleria de Mallorca

La nova escola d'Hosteleria de Sóller tindrà una capacitat de 120 alumnes. La nova escola d'Hosteleria de Sóller tindrà una capacitat de 120 alumnes.

INSTITUTO DE FORMACION PROFESIONAL "JOAN MIRO"

QUEDA ABIERTO EL PLAZO DE PREINSCRIPCION EN LAS RAMAS: ADMINISTRATIVA 1o Y 2o GRADO, ELECTRICIDAD Y HOSTELERIA; HASTA EL DIA 30 DEL PRESENTE MES DE JUNIO.

HORARIO: DE 9 a 13 HORAS.

LA DIRECCION.

(Pase a Pg. 3)

administració ja s'impartien els segons graus corresponents.

El BUP i COU també estaven iniciant les classes (encara era un col·legi homologat , pagat a parts iguals entre ministeri i ajuntament i el pares). Malgrat les peticions, aquest centre que recordem cohabita amb l'IES Joan Miró, encara no havia obtingut la qualificació d'institut. Igual que l'FP començaven dia 30 de setembre, però encara hi faltaven quasi 10 professors per a incorporar-s'hi.

El 200 alumnes de BUP , perdien aquest curs l'opció de poder estudiar francès per uns canvis a la normativa educativa que l'havia suprimit a l'EGB.

Jaume March deixava la direcció del BUP i passava el relleu a Catalina Thomas Marqués.

No obstant els problemes del centre no acabaven de desaparèixer. Sembla ésser que aquell curs la calefacció els hi donaria algun que altre mal de cap.

La inauguració (40 anys després)

Dissabte 6 de desembre de 2021 en el decurs de les XVI Jornades d'estudis locals de Sóller i Fornalutx, s'ha simbolitzat la inauguració del nostre centre i que no es va produir en el seu moment l'any 1981. Per això en el seu 40é aniversari s'ha volgut "arreglar" aquest oblid. Aina Nigorra, Juan Carles Simó , Joan Arbona i Juan Antonio Fernández han tingut el plaer de tallar la cinta inaugural.

Inauguració del centre 40 anys després. XVI Jornades d'estudis Locals. D'esquerra a dreta: Juan Carles Simó, Aina Nigorra i Joan Arbona.

Bibliografia

- Biblioteca Municipal de Sóller.
- Setmanari Sóller.
- Setmanari Veu de Sóller.
- Arxiu documental IES Guillem Colom Casasnovas.
- Arxiu Municipal de Sóller.
- Biblioteca digital de les Illes Balears (UIB) <https://ibdigital.uib.es/greenstone/library>

Fitxa tècnica

Construcció: 1980 / 1981

Obertura: curs 81/82

Directores / Directors

Oscar Eugenio Dons 2017 - actualitat

Ana Casas Noriega 2013 - 2017

Maria Luisa Martín 2008 - 2013

Toni Nigorra Matamalas 2004 - 2008

Tomeu Celia Sastre 2004 (de juny a octubre)

Enric Magraner Rullán. 1997 - 2004

Juan Bisbal Palou 1993 - 1997

Loli Fernández Cuesta 1991-1993

F.P (IFP Joan Miró)

Llorenç Carbonell Pons 1988-1989

Pep Aloy Pons 1987-1988

Loren Esteban Castañer 1984-1987

Fernando del Barrio 1982-1983

Eduardo Jordà 1981-1982

B.U.P i C.O.U (Guillem Colom)

Fernando Mougán Fuster 1988-1991 ¹

Catalina Thomas Marqués 1984-1988 ¹

Jaume March Serra 1983-1984 ²

Bartomeu Canyelles 1981-1983 ²

Rafael Alomar 1975-1981 ²

José Alcover Endolç 1976-1977 ²

Diego Sabiote Navarro 1975-1976 ²

1. Institut de BUP Guillem Colom

2. Col·legi Homologat Municipal *Centre adscrit a I.N.B Ramon Llull*

- Història del Puig .Jaume Albertí i Catalina Bernat
http://redols.caib.es/c07005660/wp-content/uploads/sites/117/2020/05/Hist%C3%B2ria-Es-Puig-1_Jaume-Albert%C3%AD-i-Catalina-Bernat.pdf
- Entrevistes:
  - Sr Miquel Soler Deyà- 23/10/2021.
  - Sr Josep Antoni Morell González – 13/11/2021.
- Agraïments
  - Toni Quetgles Cifre.
  - Miquel Soler Deyà.
  - Carme Llinàs Obrador.
  - Josep Antoni Morell González.
  - Virginia Forteza Prats.

Codi QR amb els articles i retalls de premsa i documentació complementària.

Institut d'Educació Secundària
GUILLEM COLOM
CASASNOVAS

FORMACIÓ
PROFESSIONAL **F**
ILLES BALEARS

Sóller, novembre 2021

Sóller, la memòria democràtica i l'educació

Julia Joy Marroig

Resum: Amb la recent llei de memòria democràtica impulsada pel govern central, sumada a la incorporació d'aquesta temàtica a la nova llei d'educació de les Illes Balears, convé recopilar les eines de les quals disposen els docents per ensenyar-ho a les aules. Dintre d'aquest bagatge, la història local pot jugar un paper molt rellevant perquè dintre dels municipis de les Balears es troben encara múltiples vestigis que recorden els episodis viscuts els anys de la Segona República, la Guerra Civil i el Franquisme.

Així doncs, la nostra vall forma part d'aquests municipis. En ella, trobem diversos elements, localitzacions, publicacions, etc. que ens podrien ser ben útils per la docència. Així doncs, en aquesta ponència parlarem primer dels termes memòria democràtica i històrica, la seva relació amb l'educació en el nostre país i arxipèlag, la importància del seu aprenentatge i les amplies possibilitats que ofereix el nostre municipi per la seva ensenyança.

1. Introducció

En el present treball, la temàtica escollida respon, en primer lloc, a una preocupació personal, atès que, d'una banda, em veig com a espectador, i docent, davant un discurs cada cop més ranci i antidemocràtic, en el qual la dreta i l'extrema dreta ha pres un protagonisme que feia anys que no es veia i que ha aconseguit introduir-se dintre de col·lectius, associacions i persones descontentes amb el moment actual. Tot això s'està introduint dintre d'una societat que mai ha pogut veure els actes de justícia suficient per reparar els danys que es varen cometre en el període comprés entre 1936 i 1975. I sobretot, està entrant dintre de les nostres aules, producte tal vegada d'unes deficiències pel que fa a la formació de les noves generacions en memòria democràtica.

Per tant, una de les altres preocupacions a les quals respon el present escrit, és la gran necessitat de millorar l'educació, que arrossega des de fa anys aquest país per tal que uns fets que, sens dubte marcarien qualsevol societat, siguin degudament explicats i recordats, actuant com un tallafoc pel sistema democràtic enfront d'atacs. Així mateix, em preocupa que, ja sigui per motius polítics, legislatius, temporals, etc. la memòria democràtica en els cursos de 4t d'ESO¹ i Batxillerat^{2,3}, quasi no es té en compte i això genera bastant angoixa, atès que estem parlant de successos que obriren una gran ferida en la nostra

1. Govern de les Illes Balears (2015). Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 83.

2. Govern de les Illes Balears (2015). Decret 35/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 73.

3. Govern de les Illes Balears (2019). Decret 48/2019, de 14 de juny, pel qual es modifiquen el Decret 35/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears, i l'Ordre de la consellera d'Educació, Cultura i Universitats de 20 de maig de 2015 per la qual es desplega el currículum del batxillerat a les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 80.

societat que encara no s'ha pogut tancar.

Convé comprendre que la memòria democràtica és un element que està destinat a subjectar la ciutadania perquè aquesta tingui garanties suficients per garantir la supervivència de la societat, defensant els valors democràtics, els drets humans i la llibertat. I això només es pot aconseguir explicant com toca els esdeveniments que succeïren des de l'adveniment de la Segona República fins al 1975, passant per la Guerra Civil i la repressió franquista. Així doncs, implicar als nostres estudiants en aquest procés cobra avui en dia més importància que mai i això es pot fer de diferents maneres.

Per acabar, el punt principal del treball, les eines que pot oferir una localitat per ensenyar memòria democràtica. Sovint, els pobles actuen com un reflex de la història general i són els primers camps d'estudi en els quals convé que fixem la nostra atenció, atès que és important conèixer la història del nostre entorn geogràfic per després passar a l'àmbit general. A totes les viles de les nostres illes es va viure una guerra civil particular que deixà restes que encara avui en dia perviuen. Per tant, anem a veure quins elements té el nostre poble per ensenyar la memòria democràtica a les aules.

2. Marc legal

Per començar, qualsevol proposta educativa ha d'estar fonamentada amb una sèrie de normes o lleis, motiu pel qual convé fer-ne un esbós. La història de la humanitat està plena de grans èxits, però al mateix temps ha quedat ben demostrat que som capaços de les majors atrocitats, injustícies i violències, les quals han marcat l'època contemporània, com ben bé explica Julián Casanova en la seva obra *Una violència indòmita. El siglo XX europeo* (Barcelona, 2020).

D'aquesta manera, aquestes actituds violentes i crims contra la humanitat representen les taques més fosques de la nostra història, de les quals hem d'extreure lliçons que constitueixin uns bons fonaments pel manteniment d'una societat democràtica i ens permeti educar a les noves generacions perquè aquests successos no tornin a passar mai. Una de les eines que tenim al nostre abast és la memòria, el record d'aquells crims, jutjar els criminals, reparar les víctimes i posar les garanties de no-repetició, una de les quals és l'educació.

La importància de la memòria radica en el fet que les violències generen oblit, és a dir, provoquen que tot quedi esborrat, que no es torni a treure mai més a la llum. Però això no s'ha de permetre perquè tal com ens deia Adorno: “no es pot escriure poesia després d'Auschwitz”.⁴ De qualche manera, ens diu que l'oblit no és humà perquè enterra el patiment acumulat dels mateixos éssers humans.⁵

Aquesta memòria ens permet conservar tot el que el pas del temps fa desaparèixer dels records de la gent, per tant, història i memòria mantenen un lligam inseparable.⁶ Un dels que va analitzar tot això fou el sociòleg francès Maurice Halbwachs, amb dues obres destacades, *Els marcs socials de la memòria* (París, 1925) i *La Memòria Col·lectiva* (París, 1950), publicat sis anys després de la seva mort al camp de concentració de Buchenwald.

En aquesta darrera obra, ell valora els testimonis per refutar o validar el que es coneix sobre un episodi, és a dir, jutja els records, els quals, si bé es difuminen en el temps, es poden reconstruir a partir d'investigacions o testimonis d'altres persones. Precisament, els marcs socials en els quals els mou l'individu són els

4. Adorno, Theodor W., *Prismas*, Barcelona, Ariel, 1962, 29.

5. Cabrera Suarez, Lizandro Alfonso, “El derecho a la memoria y su protección jurídica: avance de investigación.” a *Pensamiento jurídico*, n°36, 2013, 176.

6. Becerra Mora, José Camilo, “Historia y memoria: una discusión historiográfica”, *Pensar Historia*, 2014, 5, 66.

que configuren el passat i la memòria col·lectiva, com a reconstrucció del passat, es veu afectada pel temps i aquests lligams socials.⁷

A partir d'aquí, si no es recorda i no s'utilitza la memòria per rememorar aquests esdeveniments és fàcil que es pugui tornar a caure en l'error històric. D'aquesta manera, s'entén que els mateixos que han generat la violència aconseguen que quedi esborrada de la història sense pagar per ella ni que les víctimes vegin que es fa justícia. Aleshores, és responsabilitat dels estats i dels ciutadans recordar el passat per establir les garanties de no-repetició.

Parlant de garanties, convé fixar l'atenció en l'informe del 2005 presentat per Diane Orentlicher en la Comissió de Drets Humans de Nacions Unides titulat *Conjunt de principis actualitzat per la protecció i la promoció dels drets humans mitjançant la lluita contra la impunitat*,⁸ convé que posem tota la nostra atenció en dos dels 4 principis generals. El primer d'ells, el dret inalienable a la veritat, marca que cada poble té el dret a conèixer la veritat sobre el seu passat en relació amb els crims i els motius pels quals es dugueren a terme, proporcionant una salvaguarda fonamental contra la repetició de tals violacions dels drets.

Pel que fa al principi 3, el deure de recordar, es deixa ben clar que un poble ha de preservar el coneixement de la història de la seva opressió, motiu pel qual s'han de dur a terme les accions necessàries, que incumbeixen a l'Estat, per preservar arxius i altres proves relatives a les violacions dels drets humans per facilitar el coneixement de tals crims. Aquestes mesures han d'estar encaminades a preservar de l'oblit la memòria col·lectiva i, en particular, evitar que apareguin tesis revisionistes o negacionistes.

Així doncs, el present treball entraria dins aquests preceptes legals, atès que amb l'educació en memòria democràtica podem conscienciar a l'alumnat que sempre ha de cercar la veritat del que succeí en el seu passat perquè hi té un dret que ningú li pot negar i això indica que l'oblit o les dificultats per investigar el passat no poden impedir que esbrini el que succeí en una època determinada. Al mateix temps, ells tenen l'obligació de recordar i fer recordar el que va passar durant un període en el qual hagi existit un cert temps d'oblit i que avui en dia encara tindrà molts de punts sense esclarir com ben bé pot ser la Guerra Civil.

Encara hi podem afegir molt més a això, vist que el principi 23 del mateix document, marca les formes en què es poden produir les garanties de no repetició i una d'elles és l'educació de tots els sectors de la societat en tot allò que es refereix als drets humans.⁹ Així doncs, s'entén que l'educació de la societat i, primordialment, de les noves generacions ha de ser un dels pals de paller d'aquestes garanties, atès que si eduquem els nostres alumnes d'acord amb els valors democràtics i els drets humans ciutadans capaços de viure en democràcia. Amb això aprendran a defensar aquest sistema enfront de nous atacs, amb actes com el record a les víctimes i la lluita per la seva reparació.

Passem ara a les lleis estatals, i a com relacionen la temàtica de la memòria democràtica amb l'educació, començant per la Llei de Memòria històrica del 2007, la qual tracta de la reparació i rehabilitació de les víctimes, així com de recuperar la memòria d'aquelles persones que patiren la repressió durant la Guerra Civil i el Franquisme, però no aprofundeix més.

En canvi, en l'avantprojecte llei de memòria democràtica, sí que es denoten més ganes de fer una passa més enllà que la que féu la seva predecessora, tot i que amb alguns elements discutibles, com la relació en-

7. Colacrai, Pablo, "Releyendo a Maurice Halbwachs. Una revisión del concepto de memoria colectiva", a *La trama de la comunicación*, 2010, vol.14, 67-68.

8. Document ONU E/CN.4/2005/102/Add. 1, del 8 de febrero de 2005 citat a *Amnistía Internacional. "España: poner fin al silencio y la injusticia. La deuda pendiente con las víctimas de la Guerra Civil española y del régimen franquista."*, 2005, 27.

9. Ídem, 27.

tre l'educació i la memòria democràtica, de la qual en parlarem més endavant. Seguint amb el que ens ocupa, en la secció 3a, que es refereix al coneixement i divulgació, l'article 44 respecte a la finalitat del foment de les polítiques de memòria democràtica, esmenta que l'administració general de l'estat ha d'impulsar les accions necessàries per fomentar els valors democràtics amb una metodologia pedagògica ajustada a la dificultat o grau educatiu en el qual es desenvolupin.

Això prossegueix en l'article 45, que marca les mesures en matèria educativa i formació del professorat i que aposta per incloure en el sistema educatiu espanyol el coneixement de la memòria democràtica espanyola, així com la seva història i lluita, mitjançant la modificació dels currículums d'ESO i batxillerat, al mateix temps que impulsarà la formació dels docents en aquest àmbit (siguin d'actualització científica, didàctica o pedagògica).

Anem a veure ara la LOMLOE, una llei que en el preàmbul ja parla de la necessitat d'inculcar als estudiants un coneixement de la democràcia espanyola perquè així tinguin esperit crític, tolerant i siguin ciutadans més lliures, incidint també en la rellevància de la lluita de les dones per assolir els seus drets.¹⁰ A partir d'aquí, en l'article 92 es reforça el que hem vist en l'avantprojecte anterior, és a dir, els canvis en els currículums d'ESO i batxillerat per incorporar la docència en els principis democràtics, el pacifisme, drets humans i la igualtat de gènere. També fixa la seva atenció en la prevenció de l'assetjament escolar o sexual i la discriminació d'acord amb el coneixement de conflictes que provocaren crims contra els drets humans.¹¹

Ja per acabar tenim la llei de la nostra comunitat autònoma, aprovada el 2016 i que en el capítol IV, on parla de les garanties de no-repetició, hi ha dos articles interessants. El primer, l'article 28, marca que el govern ha de promoure la investigació i divulgació de tots els estudis sobre la Memòria Democràtica i en el segon, l'article 29 s'indiquen les actuacions per l'ensenyament no universitari, en les quals per enfortir els valors democràtics, la conselleria d'Educació ha de promoure la inclusió de la temàtica en els currículums d'ESO i Batxillerat, així com activitats extracurriculars. També ha de fomentar la formació pedagògica i metodològica dels docents perquè s'actualitzin els seus coneixements sobre la Memòria Democràtica.

3. Memòria democràtica i educació

La memòria democràtica i l'educació han tingut una relació que podríem considerar difícil. Si bé en les lleis educatives elaborades després de la transició es començà a incloure la Segona República, la Guerra Civil, etc. moltes han lligat aquests dos elements amb una relació causa-conseqüència, és a dir, com si la Segona República fos la causa principal de la Guerra Civil, mantenint aquell missatge que havien instaurat els vencedors del conflicte fratricida.¹² ¹³Les mencions a elements tan importants de la contesa com la repressió, o bé apareixen molt poc, o bé ni apareixen a les lleis educatives o en els currículums.¹⁴

10. Gobierno de España, Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, *Boletín Oficial del Estado*, n° 340, pág. 122879.

11. Ídem, 122939

12. Gobierno de España. Suplemento del Real Decreto 1178/1992 de 1 de octubre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del Bachillerato, *Boletín Oficial del Estado*, n°253, p. 70.

13. Gobierno de España. Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto por el que se modifica y amplía el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria, *Boletín Oficial del Estado*, n° 224, pág. 28.000.

14. Gobierno de España. Real Decreto 937/2001, de 3 de agosto, por el que se modifica el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, modificado por el Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria, *Boletín Oficial del Estado*, n° 215, pág. 33746.

No es veuen grans canvis, fins al 2006 amb el govern de Zapatero i la *Llei Orgànica d'Educació*,¹⁵ on República, Guerra Civil i Franquisme s'ensenyen en un mateix bloc com les bases històriques de la societat actual a l'ESO,¹⁶ mentre que a Història d'Espanya les dues parts van per separat, sense cap apartat dedicat a la repressió.¹⁷

Ja el 2015, amb la *Llei Orgànica per la Millora de la Qualitat Educativa*,¹⁸ en el currículum de la secundària s'incorpora per primera vegada el terme de memòria històrica. Pel que fa al temari, segueix amb la idea de Segona República més Guerra Civil, igual que al batxillerat, en el qual si bé parla de repressió política, no esmenta la memòria històrica.¹⁹ Així i tot, s'engrandeix la transició, incorporant el tema del terrorisme.²⁰

Per acabar amb els currículums, tenim el de les Balears, i concretament en el d'Història d'Espanya veiem que s'ensenyen la Segona República i la Guerra Civil en el mateix bloc, però la dictadura es deixa a part. En ella, es parla de la repressió de l'oposició i en la recuperació de la democràcia, sense cap esment a la memòria democràtica.²¹

Passant al de l'ESO, en el bloc 5, *L'època d'entreguerres (1919-1945)*, s'analitzen la Segona República i la Guerra Civil en un mateix conjunt, mentre que en el bloc següent, el 7, titulat *L'Estabilització del capitalisme i l'aïllament econòmic del bloc soviètic*, en el punt que s'explica la dictadura franquista no es denota cap punt específic per la repressió del règim ni en els criteris ni en els estàndards d'aprenentatge. Per acabar, en el 8, *El món recent entre els segles XX i XXI* no es veuen mencions a la memòria democràtica.²²

Passaríem ara a altres lleis, com l'*Avantprojecte de Llei de Memòria Democràtica*, que incorpora una secció completa dedicada al paper que ha de tenir en l'educació del nostre país.²³ Podríem dir que es nota una clara diferència amb la llei del 2006, atès que es denota un desig d'estendre la memòria democràtica sobre totes les esferes de la societat espanyola, com l'educació.

No entrarem a parlar-ne a fons perquè ja ho hem fet abans, però sí que podem aportar algunes crítiques objectives a la normativa. En primer lloc, on s'esmenta que l'estudi s'orientarà al foment dels valors democràtics i convivència, entenc que podria ser molt més específic. En segon lloc, pel que fa al currículum ens convé estar atents a com s'efectuarà la inclusió de la memòria democràtica dintre de l'Educació Secundària Obligatoria i en el batxillerat, tenint en compte els hàndicaps del temps i la densitat dels currículums, que dificulten un dels objectius principals de la docència de la història, esmentat per Arnau Company:

15. Gobierno de España. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, *Boletín Oficial del Estado*, n° 106, pág. 17172.

16. Gobierno de España. Real Decreto 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria, *Boletín Oficial del Estado*, n° 5, pág. 709.

17. Gobierno de España. Real Decreto 1467/2007, de 2 de noviembre, por el que se establece la estructura del bachillerato y se fijan sus enseñanzas mínimas, *Boletín Oficial del Estado*, n° 266, pág. 709.

18. Gobierno de España. Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa, *Boletín Oficial del Estado*, n° 106 del 10 de diciembre del 2013.

19. Gobierno de España. Real Decreto 1105/2014, de 26 de diciembre, por el que se establece el currículo básico de la Educación Secundaria Obligatoria y del Bachillerato, *Boletín Oficial del Estado*, n° 3, pág. 303.

20. Ídem, pág. 327.

21. Govern de les Illes Balears, Decret 48/2019, de 14 de juny, pel qual es modifiquen el Decret 35/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears, i l'Ordre de la consellera d'Educació, Cultura i Universitats de 20 de maig de 2015 per la qual es desplega el currículum del batxillerat a les Illes Balears, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 2019, n. 25475-25477.

22. Govern de les Illes Balears, Decret 34/2015, de 15 de maig pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 2019, n°73, 25082-25084.

23. Ministerio de la Presidencia, Relaciones con las Cortes y Memoria Democrática. *Anteproyecto de ley de Memoria Democrática del 10 de noviembre del 2020. Publicada en: <https://www.mpr.gob.es/servicios/participacion/Documents/APL%20Memoria%20Democr%C3%A1tica.pdf>* [consultat l'1 d'abril del 2021]

actuar com a eina per entendre el present i crear consciència crítica.²⁴

Així mateix, podem reafirmar el que s'ha dit de la LOMLOE, en la qual hem vist que es deixa clara la intenció d'incorporar els coneixements de memòria democràtica a les aules del nostre país amb l'objectiu de formar ciutadans més lliures, tolerants i crítics amb la gestió dels governants, afegint també una menció especial a la lluita de les dones per assolir la plenitud de drets en el nostre país i ja es deixa ben clar els valors que es volen incorporar al currículum.^{25 26}

I per acabar, només recordar que la *Llei 2/2018, de 13 d'abril, de memòria i reconeixement democràtics de les Illes Balears* estableix en l'article 29 del títol IV (Garanties de No-Repetició) les "Actuacions en matèria de l'ensenyament no universitari", centrades en promoure la inclusió de la Memòria Democràtica en els currículums de secundària i batxillerat, a més de formar els docents en aquesta matèria.²⁷

En definitiva, des de la recuperació de la democràcia s'han elaborat nombroses lleis educatives, cansant bastant als docents perquè sempre apareixen nous currículums i noves normatives, generant poca estabilitat en la docència. També ha mancat molta feina en modificar els currículums perquè el temari estigui ben distribuït, és a dir, no hi hagi tant de pes del segle XVIII, en benefici d'altres èpoques. A més, ha faltat dedicar apartats específics a la repressió, a les restes de la guerra i del franquisme, etc. així com la seva inclusió en els criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge.

En l'àmbit nacional, hi ha moltes esperances dipositades en la LOMLOE i en la nova llei de memòria democràtica perquè ambdues demostren la necessitat d'incorporar aquesta temàtica dins el currículum, però encara falta veure com es traduirà això a la realitat. Pel que fa al nostre arxipèlag, la nostra llei de memòria democràtica ja estableix que s'haurà d'incorporar aquest tema a la docència de l'ESO i de batxillerat, així com un dels punts més importants en la meua opinió, la formació dels docents.

Així mateix, crec convenient recuperar l'assignatura optativa Història i Cultura de les Illes Balears, eliminada amb la LOMQE perquè l'alumnat no pot sortir dels centres d'ensenyament secundari sense conèixer el seu passat més proper. A més, compartesc la idea d'Arnau Company quan diu que s'han d'elaborar els materials didàctics necessaris per instruir la memòria democràtica a les aules, adaptades sempre a les possibilitats dels centres.²⁸

A banda de les lleis, tenim diversos investigadors que ja han acomplert una gran tasca publicant una extensa bibliografia sobre aquests períodes i els diversos aspectes que els envoltaven. Així doncs, amb tot aquest bagatge, el professorat sempre ha procurat ensenyar adequadament aquests punts del temari a l'alumnat, de la forma més completa i objectiva possible, sempre fidels a la realitat. Això és una gran feina perquè la memòria democràtica constitueix un dels pals de paller per formar ciutadans compromesos amb la democràcia i capaços de viure en la seva societat, defensant els seus principis enfront dels atacs que aquest sistema pugui rebre.

Així mateix, també trobem especialistes que s'han preocupat, no tant pel que s'ensenya d'aquests temes

24. Maria Llull. "El Govern vol que la memòria històrica entri al currículum acadèmic", publicat a l'Ara Balears el 24 d'abril del 2021. Consultat el 28 d'abril del 2021 a: https://www.arabalears.cat/societat/govern-vol-memoria-historica-entri-curriculum-academic_130_3960355.html

25. Gobierno de España. Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, *Boletín Oficial del Estado*, n.º 340, pág. 122879.

26. Ídem, pág. 122939.

27. Govern de les Illes Balears (2018). Llei 2/2018, de 13 d'abril, de memòria i reconeixement democràtics de les Illes Balears, *Bulletí Oficial de les Illes Balears*, n.º 48, 12351.

28. Maria Llull. "El Govern vol que la memòria històrica entri al currículum acadèmic", publicat a l'Ara Balears el 24 d'abril del 2021. Consultat el 28 d'abril del 2021 a: https://www.arabalears.cat/societat/govern-vol-memoria-historica-entri-curriculum-academic_130_3960355.html

sinó per la metodologia, el que també és important. Els docents sempre tenen l'opció d'incorporar nova informació als seus temaris per actualitzar-los i fer-los més complets, però si no es troba una via adient per explicar-ho, l'alumnat pot sortir de l'aula sense haver après res o amb dubtes, quan el que ens interessa és que entenguin bé el missatge.

3.1. Història local i memòria democràtica

Pel que fa a la bibliografia sobre la Guerra Civil a Mallorca, sabem que aquesta neix pràcticament des del moment del cop d'estat, però des dels anys vuitanta s'ha viscut un clar increment d'investigadors i publicacions que han comportat que la nostra comunitat sigui una de les primeres en allò que respecta a la investigació de la Segona República, la Guerra Civil i el Franquisme, tot i que encara queda molt per fer. Així i tot, tenim una bona base i cada any apareixen nous especialistes que descobreixen nova informació. Alguns d'aquests autors destacats són Josep Massot i Muntaner, David Ginard, Miquel Duran i Pastor, Arnau Company i Mates i Bartomeu Garí.

Són nombrosos els temes estudiats (repressió, exili, testimonis personals, etc.) i encara més els investigadors de diverses especialitats que s'hi dediquen, tot sumat a un gran conjunt d'editorials que col·laboren en aquesta tasca, com Leonard Muntaner, Moll o Documenta Balear. Caldria fer menció a la col·lecció editada per Documenta Balear i coordinada per Arnau Company Matas *La Guerra Civil a Mallorca, poble a poble*, un serial què no té cap semblant en la resta de l'estat espanyol pel que fa a edicions què s'encarreguin d'analitzar el conflicte a escala local en tots els aspectes possibles.

Així doncs, la història local ens dona eines suficients per poder ensenyar aquests tres episodis històrics a les nostres aules. Això és d'una gran rellevància, atès que si volem que l'alumnat entengui la memòria democràtica i defensi els valors democràtics, primer, ha de conèixer la història democràtica del seu entorn. A més, d'aquesta manera podrem aconseguir apropar la història local a les aules i que els alumnes apreïïn, cuidin i respectin el patrimoni del seu poble.

4. Les possibilitats i eines per explicar la memòria democràtica a Sóller

En aquest punt, exposaré algun dels instruments que existeixen al nostre poble per ensenyar memòria democràtica, encara que n'hauré de deixar alguns al marge per qüestions d'espai. Dos d'aquests es sobrenten que són fonamentals i, per tant, no consider necessari exposar-los i són l'arxiu municipal, que conté una enorme quantitat d'informació sobre els anys que ens interessin, i el *Setmanari Sóller*, una de les millors fonts que tenim els investigadors i els docents sobre la història del nostre poble, que ens aporta coneixements de diferents àmbits: polític, social, cultural, etc.

4.1. Llocs de memòria

Stolpersteine

Aquestes pedres que recentment s'han instal·lat al nostre poble formen part d'una iniciativa impulsada per Günter Demnig a finals dels anys 90. El projecte es configura al voltant d'aquesta màxima: Una pedra, un nom, una persona. La seva traducció literal seria "pedres que fan ensopegar" i això són certament, unes llambordes de 96 x 96 x 100 mm que es col·loquen en espais urbans dedicats a les víctimes del nazisme o en el cas del nostre país, del franquisme. Aquestes pedres solen incorporar dades com el nom complet, data

de naixement i defunció i que li succeí (fou deportada a un camp, morí allà, afusellada, empresonada, etc.).²⁹

Normalment, es col·loquen al darrer lloc on varen viure o treballar, encara que si no es troba cap d'aquestes localitzacions, es posen a llocs públics com places o passejos perquè siguin visibles. Aquestes pedres provoquen que un cop la persona les veu, té la necessitat d'ajupir-se i llegir la informació, la qual els pot causar curiositat. Així, la memòria democràtica es transmet als vianants i aquests o bé poden trametre-ho a coneguts seus o bé els poden aconsellar que vagin a veure aquestes pedres. A més, si passen alguns docents d'història, ho tindran en compte com una eina per la didàctica de la seva disciplina.

A Sóller, tenim la del batle Llorenç Roses Bermejo³⁰ col·locada davant on era casa seva (carrer de Josep Maria Quadrado) i les tres que recentment es posaren al port de Sóller, just davant el moll situat vora l'estació del tramvia. Aquestes recorden a tres sollerics que patiren els horrors dels camps nazis: Miquel Azuaga Villalonga, Joan Servera Pons i Pere Bennàssar Bernat. Els dos primers foren reclosos a Mauthausen i el tercer a Flossenbürg-Herbruck, sortint-ne dos al final de la guerra. Per desgràcia, Miquel Azuaga Villalonga fou assassinat el 22 d'octubre de 1942.

Llatzeret del Port de Sóller (Platja de Ca'n Repic)

Un dels exemples de repressió més ferotges que tinguérem a Espanya durant la Guerra Civil i la Dictadura franquista foren els camps de concentració i Sóller no n'estigué al marge. Això ens duu a parlar d'un edifici que es construí a principis del 1815 per rebre a les tripulacions sospitoses pel que fa a la seva sanitat i posar-les en quarantena.³¹

A l'inici del cop d'estat, davant el gran nombre de detencions que s'efectuaven, les presons ben aviat estigueren plenes i les noves autoritats hagueren de cercar alternatives, usant edificis municipals, magatzems, etc. En aquest cas, el 17 de desembre del 1936 es va obrir el camp de concentració del llatzeret, del qual sabem que tenia llum amb fanals de gasolina i oli, no tenia aigua ni comunicació telefònica. L'exterior també tenia llum elèctrica, una paret que actuava com a tanca, una cantina i capacitat per 220 persones, tot i que en un primer moment només n'hi arribaren 56.³²

Pel que fa al tracte dels presoners, si bé no hi ha constància de mals tractaments o pallisses, hi havia queixes del menjar i la higiene (polls, rates, falta d'infraestructura sanitària, etc.).³³ De fet, sabem que molts de presos moriren per tuberculosi i bronquitis que agafaren al camp, on la humitat era molt present. Per afegir-hi més, els guardes es quedaven gran part de les coses que els familiars portaven als presos. També s'ha sabut que cada setmana rebien una missa que oferia el capellà del camp (d'assistència obligatòria) i a vegades els anava a visitar un inspector de camps. Així mateix, també els visitava un metge cada mes o mes i mig.³⁴

Els presos treballaren construint les carreteres de Muleta i del Port de Sóller, el que els costava molt perquè tenien poc material i molt deficient que no ajudava gens a picar una pedra molt dura. També coneixem que se'ls hi donava un martellet molt petit que estava fet precisament perquè es trenqués, ja que quan això passava, el reu era immediatament castigat. A la nit, un destacament especialitzat anava a posar

29. Volmert, Miriam. "Landscape, boundaries, and the limits of representation." *Nordisk judaistisk/Scandinavian Jewish Studies* 28.1, 2017, 4.

30. *Setmanari Sóller*, 6869, 22-12-2018, 8.

31. García Pérez, Rafael, Notes per a la història marítima del Port de Sóller, a DD. AA, *V Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx, Ajuntament de Sóller, Sóller*, 2011, 187.

32. Jaume Esteve, Maria Eugènia, Esclaus per fortificar Mallorca. El Llatzeret de Sóller (1936-1940), a DD. AA, *XIII Jornades d'Estudis Locals de Sóller* (pàgines 243-250), *Sóller, Ajuntament de Sóller*, 2019, 245.

33. Janer Torrens, Antoni, "Camps de concentració al paradís", *Diari Ara*, 27-10-2018. Recuperat el 08/06/2020 de: https://www.arabalears.cat/societat/Camps-concentracio-paradis-Republicans-llencs_0_2114788627.html

34. Quetglas Cifre, Antoni, *Sóller. La desfeta de la burgesia progressista*, Palma, 2012, 151-152

pólvora per agilitzar la tasca.³⁵

Malgrat ser una zona aparentment tranquil·la, com és el Port de Sóller, tenim constància d'alguns incidents, com l'intent d'assalt del campament per part d'un grup de falangistes cap al 1937. Així mateix, per ell passaren nombroses tripulacions de vaixells capturats pels revoltats o d'altres llocs de la península.³⁶

Al final, l'edifici el 1938 passà a mans de la base naval del Port i continuà com un camp militar, el que avançà molt més les obres de la carretera de Muleta i de la base naval que s'estava construint en aquells moments. Finalment, el camp fou tancat el 5 de juny de 1940, havent-hi passat per allà molts de presoners.³⁷

4.2 Restes del franquisme i de la guerra civil

Refugi antiaeri del port de Sóller (barri de Santa Catalina)

Sabem que Sóller patí bombardejos durant un període comprés entre l'agost del 1936 i el desembre del 1937, dos d'ells cap al port des del mar, i per aquest motiu es construïren nombrosos refugis, tant al poble com a la zona marítima. Precisament, aquest és un dels que encara queden en peu i, tot i que ja no es pot visitar, és un recurs més per demostrar al nostre alumnat que encara queden molts de vestigis de la Guerra Civil al nostre poble i que encara es poden veure.³⁸

Monument als Caiguts (plaça d'Espanya)

El monument als caiguts de Sóller, fou inaugurat el 1940, projectat per l'arquitecte Gabriel Alomar Esteve, que aprofità l'estructura d'una font del s. XIX. L'any 2015 li foren retirats els emblemes referents al bàndol rebel de la guerra civil i de la dictadura i el 2017 el monument fou completament desmantellat, deixant tan sols l'estructura del segle XIX. La creu es traslladà al cementeri de Son Sang i ubicada a una tomba propietat de l'Ajuntament.³⁹

4.3 Figures rellevants

Bernat Marquès Rullan (Sóller, 1869 – Illetes, Calvià, 1937)

Fou un empresari que tenia possessions a Sóller i Bunyola i havia fet fortuna a Puerto Rico com molts d'altres sollerics a finals del XIX i principis del XX. Era el president d'Esquerra Republicana de Sóller i cunyat de Maria Mayol, fundadora del Foment de la Dona a la vall i candidata a diputada a les eleccions del 1933.⁴⁰ També, com a curiositat, fou ell qui cedí l'automòbil al president Niceto Alcalà Zamora durant la seva visita a l'illa.

Bernat Marqués seria detingut a finals de setembre del 1936 i la seva família el 4 d'octubre del mateix any, essent ell acusat de fer comentaris contra el Moviment Nacional a un bar de Sóller i la resta de membres de saludar els avions republicans des de la seva finca de Bunyola. D'ambdós fets no es tenien proves gens sòlides i tothom fou condemnat a mort, encara que més tard la seva família veuria les condemnes commutades per presó, mentre que Bernat Marqués mantingué durant tot el seu empresonament les dues penes de mort que li posà el jutge.⁴¹ Finalment, seria afusellat a Illetes dia 5 de juny de 1937.⁴²

35. Jaume Esteve, Maria Eugènia, *Op. Cit.*, Sóller, 2019, 246-7.

36. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit.*, Palma, 2012, 117.

37. Jaume Esteve, Maria Eugènia, *Op. Cit.*, Sóller, 2019, 248.

38. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit.*, Palma, 2012, 117-118.

39. Govern de les Illes Balears (2018). *Cens de símbols, llegendes i mencions del bàndol franquista de la guerra civil i la dictadura a les Illes Balears*.

40. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit.*, Palma, 2012, 62.

41. Margais, Xavier, *Bunyola, amb la por al cos*, Palma, Documenta Balear, 2004, 119-120.

42. Llorenç Capellà, Jeanne Marquès/ Un caràcter ferm. A *Memòria Civil, diari Balears*, n°40 publicat el 5 d'octubre del 1986. *Recuperat el 08/06/2020*

Llorenç Roses Bermejo (Arecibo, Puerto Rico 1895- Palma, 1936)

Ostentà el càrrec de batle des de les eleccions de l'abril del 1931 fins al maig del mateix any, un temps en el qual canvià el nom dels carrers per altres més d'acord amb el nou règim polític, i casualment fou en el seu restaurant a Palmanova on el general colpista Goded féu el darrer dinar amb els seus col·laboradors abans de l'aixecament. També es dóna la casualitat què estava casat amb Dolores Rovira Sellarés, motiu pel qual era cunyat del metge Mariano Rovira i del batle de Palma i també metge, Emili Darder.⁴³

Era un home ric, però d'ideals republicans i fou empresonat els primers dies de la rebel·lió militar i sotmès a un consell de guerra l'octubre del mateix any, acusant-lo d'incomplir el ban de guerra, motiu pel qual fou condemnat a trenta anys de presó. Així i tot, hi havia gent que desitjava veure'l mort i per això remogueren cel i terra fins que fou condemnat a mort i afusellat el 18 d'octubre al cementiri de Palma.⁴⁴ Es considera que la seva mort, juntament amb la de Bernat Marqués era una manera d'atemorir a la burgesia mallorquina que havia estat al costat del règim republicà.⁴⁵

Josep Serra Pastor (Sóller, 1898 – Ídem, 1962)

Farmacèutic de professió, regentava una farmàcia al carrer d'en Serra, presidí el *Círculo Sollerense*, participà en la creació de l'Associació per la Cultura de Mallorca al nostre poble i en La de la Tafona Cooperativa. Ja fou elegit regidor a les eleccions de maig de 1931 i el 1934 fou un dels fundadors d'Esquerra Republicana Balear, havent dimitit un any abans del seu càrrec com a regidor.

Les seves accions al poble se centraren a millorar el sanejament de les aigües i la sanitat del municipi, a més de col·laborar amb el setmanari Sóller. Després de la victòria del Front Popular, tornà a ocupar la cadira de regidor i l'abril del 1936 fou nomenat batle del poble. Malgrat les notícies de l'aixecament, ell no abandonà el seu càrrec fins al 21 de juliol, quan arribà una agrupació de soldats per controlar a vil·la. Després, es refugià a una casa familiar a Escorca, però fou detingut el 15 de setembre i condemnat a mort amb 10 sollerics per adhesió a la rebel·lió. Passà per Can Mir i després pel camp de concentració de Llucmajor, on va emmalaltir el 1937 i per això l'ingressaren a l'Hospital.⁴⁶

Gràcies a les intervencions del cònsol britànic Allan Hillgarth, del bisbe de Vic i del seu germà Miquel Serra, fou indultat per Franco i la pena de mort es convertí en cadena perpètua. Restà tancat a la presó del carrer de la Pietat fins al març del 1943, encara que pogué sortir el desembre del 1942 per anar al funeral de la seva filla gran. Retornà a Sóller on reobrí la farmàcia, però la mort de la seva dona i l'empitjorament de la seva malaltia provocaren que es recolgués en una casa als afores. Morí el 10 de setembre de 1962 amb 64 anys.⁴⁷

Maria Mayol Colom (Sóller, 1883 – Cala Major, 1959)

Política i escriptora, durant la seva infantesa residí a França i estudià a la Universitat de Bordeus. Retornà a Sóller, on fundà el Foment de Cultura de la Dona de Sóller el 1928 (presidenta fins el 1934), participà en l'assemblea on es va debatre l'avantprojecte d'estatut per a Mallorca i Eivissa. D'ideologia catòlica i progressista, milità a Acció Republicana de Mallorca i a Esquerra Republicana Balear, a més de ser candidata a diputada per la coalició republicano-socialista a les eleccions del 1933. Signà la famosa Resposta

de: <https://www.fideus.com/Jeanemarques%20-%20memoria.htm>

43. Quetglas Cifre, Antoni, *Biografies dels Batles Republicans de Sóller, Sóller, Ajuntament de Sóller, 2010, 14.*

44. Capellà Fornés, Llorenç, *Diccionari Vermell, Palma, Editorial Moll, 1989, 150.*

45. Dolç i Dolç, Miquel (dir.) i Serra, Pere (ed.), *Gran Enciclopèdia de Mallorca, vol. 14, Palma, Promomallorca, 1988, 383.*

46. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit., Sóller, 2010, 25-26.*

47. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit., Sóller, 2010, 26.*

al Missatge dels Catalans i exercí com a docent a Sóller. L'aixecament la sorprèn a Madrid i després de la guerra s'exilià a França, d'on retornà a mitjans dels quaranta, retirant-se de la vida pública. El 1992, fou nomenada filla il·lustre de Sóller.⁴⁸

Alfonso de Zayas i Bobadilla (Palma, 1896 – Sabadell, 1970)

Polític i militar responsable de la implantació de Falange a les Balears, nomenat més endavant cap provincial del partit pel mateix José Antonio Primo de Rivera. Empresonat abans del cop d'estat, fou alliberat i ocupà la Casa del Poble de Palma, on començà tota una sèrie d'episodis de repressió ferotge contra els republicans. Lluità al front de Manacor i participà en l'ocupació de les Pitiüses, essent nomenat secretari general de Fet i de les JONS a Itàlia. Més endavant, tornaria a Mallorca on passava els estius a Can Ribera (Biniaraix). El 1943, Franco el nomenà procurador a Corts i el 1955 escriví *Historia de la Vieja Guardia de Baleares*, una obra bàsica per conèixer la Falange anterior a la Guerra Civil.⁴⁹

4.4 Producció bibliogràfica

En aquest cas, ho podríem dividir en obres que parlen directament del nostre poble i d'altres que, si bé parlen de temes situats fora del nostre entorn geogràfic, aporten dades sobre aquesta època a Sóller. Per començar amb el primer cas, trobem els llibres d'Antoni Quetglas *Biografies dels batles republicans* (Ajuntament de Sóller, 2010) o *Sóller, la desfeta de la burgesia progressista* (Documenta Balear, 2012), seguides per l'obra inèdita de Catalina Bernat Joy *El primer franquisme a Sóller* (1998) i l'article de Brígida Vaquer Estades, publicat al *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* "Aproximació a les organitzacions obres de Sóller: 1931-1936" (Palma, 1985). Així mateix, no ens podem oblidar de les moltíssimes aportacions que s'han fet a les Jornades d'Estudis Locals, on trobem tractats diversos temes com l'educatiu que sovint ens exposen Antoni Aulí Ginard i els seus col·laboradors.

En el segon cas, en podríem mencionar moltes, com els múltiples articles que estan penjats en línia que formen part del conglomerat de Memòria Civil (Palma, 1986), l'obra d'Alfonso de Zayas que ens permet conèixer l'origen de Falange al nostre poble, *Historia de la Vieja Guardia de Baleares* (Madrid, 1955), el *Diccionari Vermell* de Llorenç Capellà (Palma, 1989) o els llibres de Margalida Capellà *Dones republicanes: memòria de la Guerra Civil a Mallorca* (1936-1939) (volums 1 i 2) (Palma 2009 i 2010) que incorporen testimonis interessants, com el de la filla del carabiner José Muñoz Enrile, Oliva Muñoz Brunet.⁵⁰

4.5 Material fotogràfic i audiovisual

Fotografies

Està clar que aquí tenim diverses opcions. Primer, a les xarxes socials, la pàgina *Fotos antigues de Mallorca* sol penjar fotografies de diverses localitzacions i èpoques de la nostra illa, algunes de les quals fan referència a Sóller. Així mateix, al *Setmanari Sóller* en podem trobar algunes, així com a l'arxiu del consistori i segur que molta gent del poble encara en conserva moltes.

Documentals

Aquí en destacariem dos que estan disponibles al servei a la carta de la web d'IB3. Un és el capítol de la sèrie documental *Memòria i oblit d'una guerra* dedicat a Bunyola i Sóller (capítol 12), titulat "Bunyola i Sóller. El tren de la memòria" i després el més recent, dirigit per Antoni Maria Thomas, *Nosaltres, els*

48. Ídem, vol.10, 369.

49. Ídem, vol.4, 200.

50. Capellà, Margalida, *Dones republicanes: memòria de la Guerra Civil a Mallorca (1936-1939)*, Palma, Leonard Muntaner, 2010, 223-288.

vencedors (2020) en el qual ens introdueixen dintre de les històries dels botxins, el qual resulta interessant atès que sovint ens oblidem d'investigar aquestes persones, perquè el seu passat no sembla digne de ser recordat, però ens convé analitzar-les per generar un relat complet del passat.

5. Conclusió

Ha quedat clar que la docència de la memòria democràtica, dintre del marc de les ciències socials, té els elements legals i normatius necessaris per dur-se a terme, a més de comptar amb una sèrie d'instruments a l'abast dels docents que ens poden facilitar molt la tasca, tant en l'àmbit general com en l'autonòmic i, fins i tot, local. El pes d'aquest últim, entenc que ha de ser rellevant dins l'aula, vist que és una manera d'apropar la història del nostre poble als estudiants i que, amb això, estimin el patrimoni material i immaterial de la vil·la, es preocupin i defensin el seu manteniment. Al mateix temps, això fa que el nostre entorn geogràfic pugui constituir una "aula" on fer classe, com veurem en el següent article dedicat a l'itinerari didàctic.

Així mateix, s'han enumerat tota una sèrie d'elements que ens ajudarien a exposar tot en el que es refereix a la memòria democràtica des de la perspectiva de la història local i, com ja hem dit, segurament n'hauran quedat molts sense anomenar. Aquest bagatge s'ha d'aprofitar, hem de fer saber als docents que tot això està al seu abast, que els pot ser molt útil i que, aplicant-hi metodologies més innovadores, es poden configurar activitats o explicacions atractives per l'alumnat, que reforcin l'interès d'aquest per la matèria. Ensenyar memòria democràtica és una de les millors garanties de no-repetició que existeixen, i avui en dia, és més necessària que mai.

6. Bibliografia

Adorno, Theodor W. (1962). *Prismas*. Barcelona: Ariel.

Becerra Mora, José Camilo (2015). "Historia y memoria: una discusión historiográfica". *Pensar Historia*, n°5: 59-71.

Cabrera Suarez, Lizandro Alfonso (2015). "El derecho a la memoria y su protección jurídica: avance de investigación". *Pensamiento jurídico*, n°36, enero-abril: 173-188.

Capellà, Llorenç i Marquès, Jeanne (1986). Un caràcter ferm. A *Memòria Civil, diari Balears*, n°40 publicat el 5 d'octubre del 1986. Recuperat el 08/06/2020 de: <https://www.fideus.com/Jeanne-marques%20-%20memoria.htm>

Capellà, Llorenç (1989). *Diccionari vermell*. Palma: Editorial Moll.

Capellà, Margalida (2010). *Dones republicanes: memòria de la Guerra Civil a Mallorca (1936-1939)*. Palma: Leonard Muntaner.

Colacrai, Pablo (2010). "Releyendo a Maurice Halbwachs. Una revisión del concepto de memoria colectiva". *La trama de la comunicación*. vol.14: 63-73.

Dolç i Dolç, Miquel (dir.) i Serra, Pere (ed.) (1988). *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Palma: Promomallorca

García Pérez, Rafael (2011). Notes per a la història marítima del Port de Sóller. DD. AA (2011). *V Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx (179-202)*. Sóller: Ajuntament de Sóller.

Gobierno de España (1980). Ley Orgánica 5/1980, de 19 de junio, por la que se regula el Estatuto de Centros Escolares. *Boletín Oficial del Estado*, n° 154: 14.633-14.636.

Gobierno de España (1992). Suplemento del Real Decreto 1178/1992 de 1 de octubre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas del Bachillerato. *Boletín Oficial del Estado*, n°253: 65-126.

Gobierno de España. Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto por el que se modifica y amplía el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*, n° 224: 27.983-28.005.

Gobierno de España (2001). Real Decreto 937/2001, de 3 de agosto, por el que se modifica el Real Decreto 1345/1991, de 6 de septiembre, modificado por el Real Decreto 1390/1995, de 4 de agosto, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*, n° 215: 33.733-33.795

Gobierno de España (2003). Real Decreto 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria, *Boletín Oficial del Estado*, n° 158: 25683-25743.

Gobierno de España (2006). Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, *Boletín Oficial del Estado*, n° 106: 17.158-17.207.

Gobierno de España (2007). Real Decreto 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. *Boletín Oficial del Estado*, n° 5: 677-773.

Gobierno de España (2007). Real Decreto 1467/2007, de 2 de noviembre, por el que se establece la estructura del bachillerato y se fijan sus enseñanzas mínimas. *Boletín Oficial del Estado*, n° 266: 45.381-45.477.

Gobierno de España (2013). Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. *Boletín Oficial del Estado*, n° 106: 1-112.

Gobierno de España (2014). Real Decreto 1105/2014, de 26 de diciembre, por el que se establece el currículo básico de la Educación Secundaria Obligatoria y del Bachillerato, *Boletín Oficial del Estado*, n° 3: 169-546.

Gobierno de España (2021). Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, *Boletín Oficial del Estado*, n° 340: 122.868-122.953

Govern de les Illes Balears (2011). Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 67.

Govern de les Illes Balears (2015). Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 73.

Govern de les Illes Balears (2015). Decret 35/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 73.

Govern de les Illes Balears (2018). Llei 2/2018, de 13 d'abril, de memòria i reconeixement democràtics

de les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, n°48: 12337-12356.

Govern de les Illes Balears (2018). *Cens de símbols, llegendes i mencions del bàndol franquista de la guerra civil i la dictadura a les Illes Balears*.

Janer Torrens, Antoni, “Camps de concentració al paradís”, *Diari Ara*, 27-10-2018. Recuperat el 08/06/2020 de: https://www.arabalears.cat/societat/Camps-concentracio-paradis-Republicans-Illencs_0_2114788627.html

Jaume Esteva, Maria Eugènia (2019). *Esclaus per fortificar Mallorca. El Llatzeret de Sóller (1936-1940)*. DD. AA (2019). *XIII Jornades d'Estudis Locals de Sóller (243-250)*. Sóller: Ajuntament de Sóller.

Llull, Maria (2021). “El Govern vol que la memòria històrica entri al currículum acadèmic”, publicat a l'*Ara Balears*. Disponible a: https://www.arabalears.cat/societat/govern-vol-memoria-historica-entri-curriculum-academic_130_3960355.html [recuperat el 28 d'abril del 2021].

Margais i Basí, Xavier (2002). *La Guerra Civil a Bunyola: amb la por al cos*. Palma: Documenta Balear.

Ministerio de la Presidencia, Relaciones con las Cortes y Memoria Democrática. *Anteproyecto de ley de Memoria Democrática* del 10 de noviembre del 2020. Publicada a: <https://www.mpr.gob.es/servicios/participacion/Documents/APL%20Memoria%20Democr%C3%A1tica.pdf> [consultat l'1 d'abril del 2021]

ONU (2005). E/CN.4/2005/102/Add. 1, del 8 de febrero de 2005 citat a *Amnistía Internacional*. “*España: poner fin al silencio y la injusticia. La deuda pendiente con las víctimas de la Guerra Civil española y del régimen franquista.*” 1-78.

Quetglas Cifre, Antoni (2010). *Biografies dels batles republicans*. Sóller: Ajuntament de Sóller.

2012): *Sóller, la desfeta de la burgesia progressista*. Palma: Documenta Balear.

Setmanari Sóller

Volmert, Miriam. “Landscape, boundaries, and the limits of representation.” *Nordisk judaistik/Scandinavian Jewish Studies* 28.1 (2017): 4-21.

Un itinerari didàctic de memòria democràtica a la Vall de Sóller

Julia Joy Marroig

Resum: Un cop finalitzada l'anterior ponència, passarem a presentar una proposta d'itinerari didàctic de memòria democràtica pel nostre poble, exposant els elements més rellevants com la metodologia, objectius didàctics, temporització, activitats, etc. d'una forma breu. Amb això, podrem veure com la nostra vall pot ser una gran aula a l'hora d'explicar o fer activitats de reforç sobre alguns dels episodis més rellevants del període de la Segona República, la Guerra Civil i el Franquisme.

1. Introducció. Les sortides didàctiques

L'aprenentatge a través de les sortides didàctiques es basa en la idea que les persones aprenen molt més amb el contacte amb la realitat. D'acord amb això, els docents hem d'elaborar tota una sèrie d'oportunitats que permetin a l'alumnat descobrir nous coneixements a través del contacte amb el seu entorn geogràfic més proper.

Així podem accentuar l'interès de l'alumnat cap a la matèria i al mateix temps evitar el possible desinterès que pugui manifestar cap a l'assignatura. El docent serà l'encarregat d'elaborar activitats, materials, propostes, etc., guiar a l'alumnat durant la seva feina i motivar-lo perquè tregui el millor rendiment possible. Tot això ha de fomentar un ensenyament participatiu, fonamentat en el treball en equip i en una plena inclusió dels alumnes NESE o NEE.

Un dels recursos didàctics que poden complir aquestes finalitats és la sortida didàctica. Està clar que durant els darrers anys, aquesta activitat ha experimentat un gran canvi atès que s'ha deixat de banda aquella idea "d'anar a passar un dia, fer una visita a qualche banda, amb qualche explicació i ja està" per entendre la sortida didàctica com una sessió que complementa un punt del temari, que ens serveix per contar o reforçar un aspecte d'aquest, com una activitat de reforç, etc. que després es té en compte a l'hora d'avaluar a l'alumnat.

Les sortides didàctiques impulsen a l'alumnat a reflexionar sobre la realitat, sempre guiat pel professor, però essent ell el protagonista de l'aprenentatge. Segons Benejam (2003) "les sortides es consideren eixos o fils conductors de les programacions de ciències socials o de ciències naturals perquè el que els nins i les nines descobreixen és la base del treball posterior a la classe, on s'expliciten els coneixements, es comparteixen i es profunditza l'experiència del nin o de la nina".¹

Està clar que les sortides didàctiques tenen molts de beneficis. Primer, l'alumnat associa el que ha après al lloc, el que li facilita més el record de la informació. Després, millora les seves habilitats socials i pot apli-

1. Benejam, Pilar "Los objetivos de las salidas", *Revista Iber. Didáctica de las ciencias Sociales, Geografía e Historia*, n°36, 2003, 8.

car els coneixements a un lloc concret, al qual es pot generar un afecte per part de l'estudiant. També això repercuteix a la salut, tan física com mental, perquè amb la sortida es fa front als estils de vida sedentaris.

Així i tot, existeixen postures en contra de les sortides didàctiques fonamentades en les següents postures: por del personal docent a les responsabilitats que s'assumeixen en aquestes activitats extraescolars, el baix grau de satisfacció del docent, la falta de formació dels docents en aspectes pràctics de camp, així com el seu desconeixement de l'entorn natural i la falta d'una bona planificació i metodologia que impedeix un bon aprofitament de l'activitat.²

2. Aspectes didàctics (objectius, continguts, competències i currículum)

L'itinerari didàctic l'he creat d'acord amb diverses realitats. La primera és que constitueix un dels elements més vàlids per ensenyar el temari als alumnes, el segon que ens permet apropar la història del municipi al grup i el tercer que els pot fer veure que el passat és més que viu en el present. A més, així podrien comprendre que hi ha diferents espais del poble que guarden molta informació dins ells i que, encara que sigui per cultura general, convé saber.

Per estructurar aquest itinerari s'ha consultat la bibliografia més adient per conèixer el conflicte a Mallorca i, més concretament dins Sóller, i he seleccionat tots els indrets de la vall que juguen un paper protagonista en el desenvolupament de la guerra. En aquest itinerari es procurarà visitar diferents espais en els quals es podran veure diferents elements, tals com el polític, social, econòmic, repressió, simbologia, etc., vist que els carrers i espais de Sóller ens permeten aquesta àmplia variabilitat.

A més, abans i després s'han configurat tota una sèrie d'activitats que complementen aquesta proposta. Així doncs, amb aquestes "rutes" es pretén fomentar un aprenentatge diferent en l'alumnat, és a dir, fomentar la curiositat per tot el que l'envolta, no necessàriament relacionat amb el tema que tractaríem, sinó que pot ser qualsevol element del patrimoni arqueològic, històric i cultural del poble. Així, els motivem a cuidar el que és seu i de la gent amb la qual conviuen i també poden veure com funciona el treball de l'historiador/a, quelcom que sovint desconeixen.

El desenvolupament de l'itinerari respon als objectius diversos que mesclen els coneixements de la guerra civil i el franquisme amb la memòria democràtica. Per una banda, s'ha de cobrir les moltes mancances educatives que contenen els llibres de text quan s'utilitzen com a únic recurs didàctic a les aules entorn dels continguts que presenten, vist que en aquest element tan sols es fa un repàs de les diferents etapes de la Segona República, la Guerra Civil i el Franquisme, explicant els canvis socials, econòmics i polítics de forma bastant superficial.

En segon lloc, es vol proposar una forma diferent d'ensenyar aquests coneixements, fent servir un element que sempre tenim al nostre abast, però rara vegada s'utilitza, el nostre medi més immediat o més proper, el poble. Així, de qualque manera, aproparíem el municipi a l'alumnat i aquest podria veure la gran quantitat d'història, de la que ell veu a classe, que té al seu abast.

Així mateix, convé mantenir el record i la memòria democràtica de tota una sèrie d'esdeveniments que marcaren la societat espanyola, balear i sollerica fins avui en dia i que directament o indirectament afecten

2. López, J.A., "Las salidas de campo: mucho más que una excursión." *Educación en el 2000: Educarm*, 2000, 100.

el nostre present. Amb això, vull que l'alumnat reflexioni sobre els diferents aspectes o característiques d'unes etapes molt convulses i que a poc a poc extrenguin conclusions i amb aquestes aprenguin a valorar els conceptes de democràcia, drets i llibertats.

L'itinerari recull un període molt ample que aniria des del 1936 fins a principis de la dècada dels quaranta i està dirigit a l'alumnat de 4t d'ESO. En un primer moment es pensava que l'itinerari tan sols es podria fer a dins Sóller atès que no es trobaven suficients elements al port per a analitzar-los i incorporar-los a la ruta, però gràcies als darrers treballs sobre els camps de concentració a l'illa realitzats per Maria Eugènia Jaume Esteve³ quedava clar que amb el Llatzeret teníem un punt molt important.

Així doncs, el més adient seria dividir l'itinerari en dues parts, com les dues zones geogràfiques que tenim, Sóller i el Port de Sóller. Aleshores, es començaria per la vall ajudant-nos de la proximitat de tots els punts que s'han d'observar i després s'aniria cap al port aprofitant el tramvia com a mitjà de transport, el qual permet a les escoles reservar vagonets per si qualche dia es produeix una sortida didàctica a un preu bastant assequible.⁴

Evidentment, l'itinerari s'insereix dintre d'una sola unitat didàctica on s'ha d'explicar des del 1931 fins al 1939, vuit anys que donen per molt tant a la península com a Mallorca i a Sóller. Per tant, en la primera sessió s'explicaria el primer punt del contingut (l'etapa en la qual s'insereix) i es faria una activitat de consolidació, perquè a la segona i tercera sessió caldria anar desenvolupant la Segona República i la Guerra Civil amb dues activitats de consolidació també.

A partir de la quarta, podríem anar introduint a l'alumnat a l'activitat, és a dir, començar a preparar el terreny. Els hi presentariem el dossier d'activitats a fer i les tasques d'investigació que haurien de dur a terme per tenir una bona base quan es faci l'itinerari, per la qual cosa necessitarien dues sessions. Llavors, a la setèima faríem l'itinerari i ens guardariem la vuitena i la novena per fer les activitats posteriors. Per tal de fomentar una major integració de l'alumnat d'atenció a la diversitat, facilitar la feina i permetre una cohesió major del grup, les activitats es plantejaran amb tècniques de treball cooperatiu.

2.1 Inserció dins el currículum

D'aquesta manera, l'itinerari que es planteja s'inclouria dins el bloc 5 del currículum de Geografia i Història de 4t d'ESO, anomenat l'Època d'Entreguerres (1919-1945). Els continguts treballats en aquest itinerari serien la Segona República a Espanya i la Guerra Civil Espanyola, així com el primer franquisme (no tot, només fins als anys quaranta), sempre tenint en compte el context internacional i europeu que envolta aquests esdeveniments. Els criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge vinculats a aquesta ruta serien:⁵

Estudiar les cadenes causals que expliquen la jerarquia causal en les explicacions històriques sobre aquesta època i com es connecten amb el present.

- Explica les principals reformes durant la II República espanyola i les reaccions a aquestes reformes.

3. Per més informació mireu la seva publicació més recent *Esclaus per fortificar Mallorca. El Llatzeret de Sóller (1936-1940)*, a *XIII Jornades d'Estudis Locals de Sóller* (pàgines 243-250), *Sóller, Ajuntament de Sóller, 2019* i el seu llibre *Esclaus oblidats. Els camps de concentració a Mallorca (1936-1942)*, *Palma, Documenta Balear, 2019*.

4. Normalment el preu és d'uns 3 euros per l'alumnat i uns 5 pel professorat. Sovint els centres reserven directament els vagonets que necessiten enllloc d'agafar els bitllets.

5. Govern de les Illes Balears (2015). *Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears*, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 83 § 8751.

- Explica les causes de la Guerra Civil espanyola en el context europeu i internacional.

Analitzar què va conduir a l'apogeu dels feixismes a Europa.

- Explica diversos factors que varen fer possible l'apogeu del feixisme a Europa.

2.2 Objectius didàctics

Els objectius didàctics, que també abasten a les activitats d'abans i després de l'itinerari, serien:

Entendre el gran canvi que suposà l'arribada de la Segona República

Interpretar el cop que suposà per les posicions més conservadores les reformes fetes pels governs i consistoris republicans.

Conèixer els esdeveniments ocorreguts el 19 de juliol del 1936 a Sóller

Enumerar els diferents punts o espais de memòria de la Segona República, Guerra Civil i franquisme presents a la nostra vall

Comprendre el concepte de memòria democràtica a Espanya

Analitzar l'impacte del conflicte en la societat de Sóller i les seves reminiscències.

2.3 Continguts

Els continguts que es volen tractar són els següents:

- L'arribada de la Segona República a Mallorca i les reformes establertes.
- L'esclat de la Guerra Civil a Mallorca
- Els primers dies de la Guerra Civil i els focus de resistència
- La repressió a Espanya i les seves restes a Sóller
- El concepte de memòria democràtica al nostre país.

2.4 Procediments

Pel que fa als procediments, tenim:

- Adquisició del vocabulari històric del període.
- Obtenció d'informació a partir de fotografies de l'època.
- Interpretació d'informació de mapes històrics
- Lectura, anàlisi i comentari de fonts escrites de l'època (textos, discursos, notícies, articles, etc.)
- Visualització de documents audiovisuals amb testimonis de l'època, explicacions fetes per especialistes, etc.
- Recerca d'informació i realització d'una presentació a l'aula.
- Realització d'esquemes

2.5 Actituds

Com a actituds que es poden desenvolupar en aquest itinerari tindriem:

- Defensa del patrimoni del poble
- Esperit crític davant els feixismes i comparació amb l'actualitat
- Incentivar valors democràtics.
- Interessar-se pels conflictes actuals.

2.6 Competències⁶

Tot seguit, es veuen en una taula les competències treballades en cada sessió de l'itinerari, és a dir, tant les anteriors com la posterior i la ruta en si mateixa.⁷

	1	2	3	4	5	6	7
CCL	X	X	X	X	X	X	X
CM		X	X	X	X		X
CD		X	X	X	X		X
Aprendre per aprendre		X	X	X			X
CSC					X		
SIE		X	X	X			X
CEC						X	

3. Temporització i metodologia

En aquest apartat, parlarem dels aspectes vinculats amb totes les sessions que componen aquesta cronologia. La metodologia proposada és la que fomenta l'aprenentatge significatiu de l'alumnat i es té com a punt de partida el seu nivell de desenvolupament per garantir la construcció de l'aprenentatge, mitjançant els treballs en grup i s'utilitza un enfocament globalitzador que fomenta la integració de l'alumnat NESE a la resta del grup.

Per explicar els coneixements durant les primeres sessions es farà servir la classe magistral combinada, però procurant sempre la participació activa de l'alumnat mitjançant preguntes o petits debats perquè puguin veure la complexitat de la política en aquella època. Així mateix, es farà ús del canó, l'ordinador de l'aula i fotocòpies o apunts, així com mapes o textos que complementaran la instrucció del contingut.

6. CCL (Competència de comunicació i lingüística)/ CM (Competència matemàtica)/ CD (Competència digital)/ Aprendre per aprendre/ CSC (Competències Socials i Cíviques)/ SIE (Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor)/ CEC (Consciència i expressions culturals)

7. Les competències s'han extret del currículum d'història i geografia per 4t d'ESO, segons marca el Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 11-14.

Durant aquest període la distribució de l'aula serà en files de 3, fomentant que es puguin ajudar entre ells o elles mentre es fan algunes activitats després de l'explicació i en cas que es requereixin grups més petits, ja es distribuïran les taules segons convingui. Les activitats tenen com a objectiu fomentar l'activitat-interactivitat entre l'alumnat (garantint així una millor cohesió de grup) i en funció d'aquestes, els agrupaments són en grup mitjà.

Les primeres classe de les anteriors a l'itinerari i posterior a l'explicació del contingut, serà una mica semblant, atès que tan sols veurem els dos vídeos i presentarem l'itinerari, així com tota la feina que s'haurà de fer tant abans com després. També es durà a terme la divisió en grups i aquests hauran de començar a repartir els càrrecs entre els seus integrants, els quals hauran de col·laborar entre ells per treure la feina i sempre ajudar als alumnes NESE que hi hagi entre ells.

A les classes que van fins a la sessió d'exposicions, l'alumnat podrà treballar amb els chromebooks que proporciona el centre⁸, que s'hauran de reservar amb bastant antelació, atès que tan sols n'hi ha 30 de lliures per tots els grups i estan molt sol·licitats (la resta pertanyen exclusivament als cursos de primer d'ESO). A més, hauran de dur a classe quadern, bolígrafs i el dossier proporcionat (també el tindran penjat al classroom per si de cas).

A partir de la segona sessió, s'hauran de reunir, immediatament comenci la sessió en els seus grups i posar-se a examinar el material que se'ls hi haurà proporcionat. En la tercera i la quarta, tot l'esforç anirà enfocat a fer una presentació i uns apunts perquè així la resta de l'alumnat pugui entendre bé tots els punts del temari abans de l'itinerari durant l'exposició oral (5a sessió) i així tenir una gran base per interioritzar el que s'explicarà a la ruta. Així mateix, els companys i les companyes avaluaran els seus companys d'acord amb una sèrie d'ítems.

A la sisena, durem a terme l'itinerari per Sóller, en el qual els alumnes treballaran amb els grups que s'han creat durant la resta de sessions per tal de no trencar amb la dinàmica que portin dels dies anteriors. Aquestes sis hores hauran d'omplir un nou dossier que entregaran al final del dia i cada membre del grup haurà de complir una tasca concreta, tot i que dependrà de tots que les respostes siguin bones i completes.

A mesura que anem exposant tots els indrets assenyalats a l'itinerari, es donaran uns minuts a l'alumnat després de les explicacions del docent per completar totes les activitats pertinents, motiu pel qual convé que portin bolígraf, quadern o carpeta (sobretot com a element de suport per l'escriptura) i el seu mòbil per si tinguessin qualque dubte o volguessin consultar els apunts o les presentacions que estaran penjades al classroom.

A la darrera sessió, l'alumnat deixarà de treballar en grup i tornarà a fer feina individualment perquè haurà de contestar un nou dossier amb unes 10 preguntes. Aquest pic el podran contestar directament a l'ordinador (així s'estalvia paper i tot es fa més àgil), atès que es programarà com a activitat al classroom i es crearà una còpia per cada alumne/a. Allà mateix podran consultar tot el material que el docent els va proporcionar, així com el que ells crearen durant les primeres sessions per respondre a les preguntes, a més de poder fer consultes a internet.

Totes les activitats del dossier, estan compostes per imatges o textos, articles de premsa, etc. i qualque audiovisual que tracta la temàtica o documentació actual que explica la memòria democràtica. Els alumnes treballaran sempre en grups, excepte les activitats posteriors a l'itinerari quan s'haurà de treballar individualment. Mentrestant, s'entén que el docent actuarà com un guia que ajudarà a l'alumnat a desenvolupar

8. Itinerari el vaig pensar per l'IES Guillem Colom Casasnoves, el qual disposa d'ordinadors portàtils o chromebooks per l'alumnat. En cas que el nostre curs o grup no en tingués de propis, s'haurien de reservar els qui ha a un armari a disposició de l'alumnat. Convé fer-ho amb antelació.

els coneixements, és a dir, hem d'aconseguir que elles i ells siguin els vertaders protagonistes de l'aprenentatge i que siguin conscients del que estan estudiant.

Pel que fa als alumnes NESE, com que treballarem en grup, garantirem que aquests siguin el màxim d'equitatius, i tots els NESE puguin tenir la màxima ajuda possible. Evidentment, tindran una tasca dins l'equip, però la resta de companyes i companys s'encarregaran d'ajudar-lo quan tingui qualche problema o dubte. Això farà que els alumnes vegin que tenen una responsabilitat, que el professorat delega tasques, el que normalment els agrada bastant, que confiïn en ells. Amb aquesta plena integració, ens assegurarem que l'alumnat NESE pugui adquirir i desenvolupar al màxim les seves habilitats i competències.⁹

Pel que fa a la mobilitat, no tenim pensat entrar a cap edifici i els únics problemes els podríem tenir al tramvia o a la platja, però en el cas del primer es pot avisar quan es reservin els vagons i sempre hi ha operaris de l'empresa que ajuden tant a pujar com a baixar i en el segon cas, la banda del Llatzeret està equipada amb una rampa a través de la qual es pot accedir a l'arena. En cas d'haver-hi qualche alumne que es desplaci en cadira de rodes, entrarem per la zona oest de Ca'n Repic on l'arena és molt forta i s'hi pot circular per sobre sense problemes.

Amb tot això, mitjançant el treball cooperatiu i l'individual, l'alumnat podrà assolir i ampliar els coneixements que nosaltres haurem posat com a base en les primeres sessions, a més d'apreciar la història i indrets del seu municipi, valorar el patrimoni històric, comprendre els espais de memòria que tenim a Sóller i reflexionar sobre la pervivència del conflicte en el present i el seu entorn més immediat.

Temporització: Aquí anem a veure les sessions que configuraran la part de l'itinerari didàctic en la nostra unitat didàctica, tenint en compte només les 6 que discorren entre la preparació, la ruta i les activitats posteriors, atès que les altres 3 les deixaríem al principi i és quan explicariem tots els continguts de la Segona República i la Guerra Civil en línies generals, així com el context internacional i continental que les envolta.

Temporització de les sessions i les activitats d'aprenentatge	
1a Sessió	<p>Activitat inicial (del minut 5 al minut 35). Visualització de:</p> <ul style="list-style-type: none"> • IB3 Televisió. (2018). Memòria i oblit d'una guerra [Cap. 1] - Història d'una República [Vídeo]. • IB3 Televisió. (2018). Memòria i oblit d'una guerra [Cap. 12] - Bunyola i Sóller, el tren de la memòria. <p>Apuntar només que en el de Sóller només ens fixarem en el que faci referència al nostre poble, deixant de banda tot el contingut que tracti sobre Bunyola, atès que no s'inclou dintre del nostre interès.</p> <p>Activitat de desenvolupament (del minut 45 al 50). Presentació de l'itinerari, repartiment dels dossiers, indicació dels grups bàsics per fer feina i explicació dels trets bàsics de la Guerra Civil a Sóller.</p> <p>Activitats de consolidació (del minut 50 al 55). Inici de la feina grupal. Constitució dels grups i repartiment de tasques.</p>

9. Govern de les Illes Balears. Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*. 67 § 9806 (2011).

2a Sessió	<p>Activitat inicial (del minut 5 al 10): Passar llista, repassar els elements vistos en la sessió anterior, resoldre preguntes o dubtes i posar-se en grups.</p> <p>Activitat de desenvolupament (del 10 al 55): Anàlisi del material proporcionat.</p>
3a Sessió	<p>Activitat inicial: Repassar tot el que es féu en la sessió anterior, per si hi ha dubtes, preguntes, etc. i posar-se en grups.</p> <p>Activitat de desenvolupament: S'han de posar en grups i començar a fer les presentacions i la redacció dels apunts. IMPORTANT: convé utilitzar el Google Drive, atès que tant la presentació com la vostra redacció ha d'anar penjada allà. Així el professor els ho pot compartir amb tots a través de la carpeta del Classroom i tothom tindrà el material disponible quan es facin les darreres activitats de forma individual.</p>
4a Sessió	<p>Activitat inicial (del minut 5 al minut 10). Repassar tot el que es féu en la sessió anterior, per si hi ha dubtes, preguntes, etc. i posar-se en grups.</p> <p>Activitat de desenvolupament: Acabar de muntar les presentacions i la redacció dels apunts. Recordar un cop més que tot s'ha de fer al Google Drive i sempre compartit amb el docent.</p>
5a Sessió	<p>Activitat inicial (del minut 5 al 10): passar llista i explicar com anirà la sessió de les presentacions.</p> <p>Activitat de desenvolupament (del minut 10 al 55): Presentació dels Power Points a la resta de la classe i coavaluació de cada una per part de la resta dels companys i companyes.</p>
6a Sessió	<p>Activitat inicial (els primers 5 minuts). Passar llista i explicar com anirà el dia.</p> <p>Activitat de desenvolupament: Realització de l'itinerari.</p>
7a Sessió	<p>Activitat inicial (del minut 5 al 10). Passar llista i recordar el que férem a l'itinerari. Explicar com seran les activitats finals.</p> <p>Activitat de desenvolupament (del minut 10 al 55). L'alumnat disposarà d'aquest temps per fer les activitats finals del dossier.</p>

4. Desenvolupament de les activitats

4.1 Desenvolupament de les activitats

Anem a parlar de les activitats proposades en tots els dossiers. En primer lloc, tenim la introductòria que se centra en els vídeos del documental (bastant recomanable) de Memòria Civil, sobre la República i l'esclat de la Guerra a l'illa i el de Sóller per veure quins esdeveniments marcaren el conflicte a Mallorca i a la nostra Vall.

4.1.1 Dossier d'activitats prèvies a l'itinerari¹⁰

Aquest proporciona a l'alumnat tot el material necessari per investigar i conèixer el que succeí a Ma-

10. Veure annex 8.3.

llorca i a Sóller durant el conflicte, és a dir, des del 19 de juliol fins al final de la guerra, tenint sempre en compte la incursió de Bayo, la presència o ajuda estrangera i la repressió que es dugué a terme contra els elements de l'esquerra i el moviment obrer. Cada un dels temes serà desenvolupat per un equip i aquest prepararà uns apunts i una exposició (amb un PowerPoint obligatori) per explicar-ho a la resta de companys i companyes.

Com a material els hi posarem uns breus apunts, una llista de personatges destacats, documentació complementària i recursos didàctics, en els quals inclourem bibliografia i webgrafia. A partir d'aquí, se'ls avisarà que si bé cada tema té els seus instruments, molts d'ells es poden usar per a altres punts que no siguin els seus. En altres paraules, si un equip fa la repressió, però al material del cop d'estat hi ha elements que li són útils, els poden fer servir i, a més, si troben qualche pàgina web o article que ells veegin que poden fer servir, tenen la possibilitat de fer-ho, sempre amb previ consens amb el docent que els hi donarà el vistiplau. En el dossier d'activitats prèvies, volem que es descriguin els diferents esdeveniments que foren fonamentals en la Guerra Civil a Mallorca i a Sóller, a més de proposar que els mateixos alumnes investiguin i veegin com treballen els historiadors i historiadores.

4.1.2 Dossier de l'itinerari¹¹

En la primera activitat, volem mostrar el que succeí en el principal centre de poder, el consistori de Sóller durant aquella tràgica jornada del juliol del 36, per després passar al lloc on estava situada la casa del poble i tractar la importància d'aquesta dintre del moviment obrer solleric, esbrinar el perquè fou presa tan de pressa pels falangistes i la seva reconversió. Així mateix, això estarà molt lligat amb la presó del carrer de Santa Teresa on voldrem saber per què s'utilitzà una escola com a lloc de detenció i passaríem a la impremta Marquès i el refugi antiaeri de la plaça d'Antoni Maura per comprendre com afectà la guerra al poble, malgrat que no patís cap intent de conquesta o batalla dins ell.

Ja més endavant, passaríem per la casa de Llorenç Roses on l'objectiu és que entenguin el tema de la memòria, la restitució d'aquestes personalitats que patiren la repressió del franquisme per les seves idees i veure com cada vegada hi ha més iniciatives per aconseguir-ho. Després anirem cap al monument als caiguts on tractarem la simbologia franquista i un cop més la resignificació dels espais.

Finalment, ens dirigirem cap al port amb el tramvia i allà (després de berenar) arribarem al llatzeret, on farem una activitat que els permeti conèixer com s'estructurà el sistema repressor franquista, amb quina finalitat i que comprenguin la duresa d'aquest sistema, així com parlar d'un espai de memòria que actua com a testimoni d'aquest camp, però que també fou un lloc on els nacionals recordaren el caigut en els fets de Muleta. Ja per acabar, a la Base Naval i el refugi antiaeri parlarem de la presència de l'exèrcit al port i els exercicis serviran perquè comprenguin la importància del nostre port en l'estratègia militar nacional.

4.1.3 Dossier d'activitats posteriors a l'itinerari.¹²

Les activitats plantejades en aquest dossier s'han de fer de forma individual i bàsicament se centren en el fet que l'alumnat pugui reflexionar, repassar i consolidar els coneixements adquirits al llarg de totes les sessions anteriors i que vegi o sigui conscient del procés d'aprenentatge que ha realitzat durant tot aquest temps.

11. Veure annex 8.4 i 8.5.

12. Veure annex 8.6.

4.2 Materials i recursos didàctics: tenim els del docent i de l'alumnat

Materials pel docent: Necessitarà tots els dossiers, tant en format digital com en paper (sobretot en les activitats prèvies i l'itinerari), així com un quadern del professor per anar seguint un ordre i tenir la informació a mà durant les classes i la ruta. Així mateix, a l'aula haurà d'emprar el projector, la pantalla, l'ordinador de classe i tot el sistema d'àudio. Evidentment, per fer les breus explicacions i els apunts de l'itinerari necessitarà bibliografia, però aquesta pot ser perfectament la que està a disposició de l'alumnat en el dossier d'activitats prèvies.

Materials necessaris per a l'alumnat: Dins l'aula, necessitaran tot el que puguin portar a l'estoig (bolígrafs, llapis, etc.), a banda del quadern, ordinadors portàtils o chromebooks (el docent ha de pensar a reservar-los amb molta antelació, atès que si són els que té el centre a disposició dels cursos que no els tenen fixos, com són els de primer, solen estar molt sol·licitats) i els dossiers proporcionats pel docent (que s'hauran d'encarregar al servei de reprografia molt abans per tenir-los llestos el mateix dia).

Durant l'itinerari, seria convenient que tots els membres del grup portessin bolígrafs i llapis, un quadern o carpeta (sobretot per fer de suport a l'escriptura) i el telèfon mòbil que només podrà ser usat en cas de necessitat, és a dir, si han de cercar qualche element puntual o informació addicional, però se'ls ha de deixar clar que durant l'explicació no el poden emprar perquè han de prestar atenció al docent.

5. Avaluació i valoració (relació cost-benefici) de l'activitat

5.1 Relació cost i benefici

Aquí d'una banda, tindriem el cost temporal que en aquest cas ha de sumar les hores de les sessions dedicades a preparar l'itinerari, les de la sortida didàctica i les posteriors, donant un total de 12 hores. D'altra banda, hi ha el cost econòmic, que ve molt marcat per les fotocòpies¹³, l'electricitat i tot el material fet servir a classe, a més de la despesa del tramvia.¹⁴ I per acabar, el benefici didàctic és elevadíssim atès que l'alumnat veurà una altra forma d'ensenyar i aprendre història, coneixerà els esdeveniments més singulars de la Guerra Civil a Mallorca i a Sòller a partir de la seva investigació, treballarà en grup, augmentant així la cohesió de l'aula, veurà com fan feina els i els historiadors i les historiadores i comprendrà que el passat és més que viu en el seu present més immediat.

5.2 Valoració de l'activitat

Pel que fa als aspectes més positius, cal recalcar que l'alumnat podrà consolidar i reforçar els seus coneixements sobre la Guerra Civil, tant a escala insular com local, aprendrà que la història és més viva que mai en el seu present més pròxim, que tenim elements entre nosaltres que cada dia ens recorden aquells tres anys tan tràgics, així com les seves conseqüències i que hi ha moltes formes d'aprendre història que no són quedar-se a una aula i prendre apunts. Pel que fa als aspectes negatius, s'haurà de tenir en compte que la temporització és molt ajustada i hi poden haver alumnes que no la compleixin, que existeixin dificultats per

13. Si agafem els dos dossiers (abans i durant l'itinerari) i n'hem de donar una còpia de cada a tots els grups, ens sortiran un total de 8 dossiers amb un total de 50 pàgines aproximadament, comptant amb la rúbrica de coavaluació que es donarà per separat a cada alumne. Això a 10 cèntims per full, ens dóna uns 5 euros i aquí hem d'afegir uns 0,60 cèntims de les activitats finals.

14. Normalment el preu és uns 8 euros per passatger, però els centres poden concertar un o dos vagons segons el nombre de persones i reservar-los per ells. Aquí l'empresa fa un preu i normalment sol sortir a uns 3 euros per alumne i uns 5 euros pel professorat, per tant, si comptéssim uns 20 alumnes i 2 professors ens sortiria un total de 70 euros per viatge. Si hi ha qualche alumne que per motius X no pot pagar el cost del bitllet, el docent ho ha d'apuntar i avisar al centre, el qual li pagarà.

analitzar la informació o falta de temps durant l'itinerari per contestar, manca d'acord entre els membres de l'equip o problemes en l'acompliment de les tasques assignades i que, senzillament, el tema no els motivi.

5.3 Avaluació.¹⁵

Tot seguit mostrarem com es durà a terme l'avaluació d'aquesta activitat. Per fer-ho, haurem de tenir en compte els tres tipus d'exercicis (abans, durant i després) en què es divideix l'itinerari didàctic, l'avaluació inicial i el comportament general de l'alumnat.

I. Avaluació inicial (-). Consisteix en la visualització dels dos vídeos. No computarà a la nota final, atès que tan sols serveix per introduir a l'alumnat dins la matèria.

II. Avaluació formativa (70%)

- Actitud (10%). Es corregirà mitjançant una rúbrica d'observació a l'aula, tenint en compte la capacitat de treballar en grup, la coordinació, el respecte i l'acompliment de les tasques.
- Dossier d'activitats prèvies (30%). Els alumnes han d'acomplir les tasques encomanades cada dia pel docent i aquest ho revisarà mitjançant l'anàlisi de la feina feta durant la classe, abans que aquesta acabi o al principi de la següent sessió. L'alumnat haurà d'exposar una presentació i presentar uns apunts a la resta de companys sobre el tema que els hi hagi tocat com a grup. S'avaluarà abans de l'itinerari, en la sessió prèvia aquest.
  - Exposició oral i apunts (10%). L'avaluació la realitzarà el docent mitjançant unes rúbriques.¹⁶
  - Avaluació entre els companys o coavaluació (20%). Els alumnes mentre l'altre grup estigui exposant hauran d'avaluar els companys i companyes que estan parlant. Al final de la sessió, hauran de retornar els fulls d'avaluació al docent.¹⁷
- Dossier d'activitats durant l'itinerari (30%). L'avaluació es durà a terme amb la revisió de la feina feta durant la sortida didàctica, el que es podrà saber amb el dossier. En aquest es tindrà en compte els conceptes posats, les respostes que s'han fet, la reflexió, argumentació, etc. Evidentment, també hi tindrà a veure la percepció que hagi tingut el docent de la feina dels grups (si s'han coordinat bé, si ha existit col·laboració, etc.)

III. Avaluació final (30%).

Dossier de preguntes finals (30%).

No es farà una prova escrita, sinó que es plantejaran a l'alumnat unes preguntes que haurà de respondre de forma individual, però servint-se de tot el material proporcionat en el primer dossier i de la recerca que pugui fer a la xarxa. Aquí s'ha de tenir molt en compte quina capacitat d'anàlisi i reflexió sobre el tema ha assolit l'alumne.

15. Veure annex 8.7.

16. Veure annex 8.7.

17. Veure annex 8.7.

6. Conclusions

Per acabar amb aquest treball, m'agradaria redactar unes conclusions que s'han pogut extreure després de la redacció d'aquest escrit. En primer lloc, el que s'ha volgut fer ha estat proposar i "desfer" un itinerari didàctic de memòria democràtica dirigit a alumnes de 4t d'ESO que ens permeti treballar els diversos aspectes sobre aquests tres anys tan importants en la nostra història a Sóller. Ha quedat ben clar que les sortides didàctiques representen una eina que pot ser molt útil per a la docència, però que requereix d'una preparació, formació i una feina prèvia bastant considerable per tal d'obtenir beneficis d'aquest instrument.

Amb aquest itinerari que hem creat aquí, proposem una forma diferent d'explicar uns continguts que pot motivar més a l'alumnat de secundària a interessar-se per la nostra matèria, sovint difícil o densa per ells si no s'aposta per metodologies diferents, deixant de banda la classe magistral (tot i que aquesta encara ens pot ser útil en alguns temes).

Dit itinerari permet tractar molts dels aspectes del conflicte en unes 6 hores en les quals i crear en l'alumnat un sentiment d'estima cap al seu patrimoni més proper, que aprenguin a estimar-lo perquè forma part de la seva identitat com a ciutadans d'una localitat, a més de fer-li veure que la història viu entre nosaltres malgrat que passin els anys.

Tots aquests punts els aconseguirem gràcies a la realització d'una sèrie d'activitats d'ensenyament i aprenentatge propi per part de l'alumnat, el qual podrà conèixer una mica com funciona la feina dels historiadors (el mètode científic), com aquests munten o estructuren les investigacions de les quals extreuen la informació per fer els seus estudis i escriure les seves obres.

També cal tenir en compte que durant el procés anterior a l'itinerari, així com al mateix temps que es fa aquest, l'alumnat treballarà en equip seguint les tècniques de treball cooperatiu, cosa que els permetrà desenvolupar habilitats de feina en grup i així s'augmentarà la cohesió del grup-classe, un dels pilars fonamentals pel bon funcionament de l'alumnat dins l'aula. Després, també tindran la possibilitat de treballar de forma individual, adquirint també destreses i fomentant la seva capacitat de reflexió sobre el tema vist.

Així, gràcies a les dinàmiques i instruccions que s'han presentat, els alumnes es formularan preguntes sobre el seu present més immediat, però també sobre el passat, interpretaran documents, es formularan hipòtesis i les voldran contestar, s'iniciaran en el procediment d'escollir quina informació els hi és útil i quina no (entenent que, tot i que internet ens ofereix avui en dia un ampli ventall de possibilitats i d'informació per fer un estudi, no té per què ser bo) i que treballin els continguts de la història local.

Per acabar, han de veure que en la seva localitat existeixen molts d'elements que s'han d'estudiar i tenir en compte, a més de reconèixer que la història d'un país o una illa també es pot explicar a través del seu poble, atès que la història local hauria de ser un punt destacat en l'aprenentatge de la secundària espanyola. Així mateix, voldria recalcar la importància de la inclusió de la memòria democràtica en el nostre temari, atès que els adolescents han d'aprendre que hi ha esdeveniments que sempre cal recordar, lluita perquè això succeeixi en la nostra societat i poder comprendre una època molt complexa de la nostra història, les conseqüències de la qual arriben fins als nostres dies i això els afecta també, una situació que convé que comprenguin.

Perquè si ho comprenen i ho coneixen, això serà la millor defensa d'una societat democràtica, una barrera per garantir que quelcom com la Guerra Civil i el Franquisme no tornin a succeir i una mena d'homenatge o agraïment a tota aquella gent que donà la vida, patí tortures o empresonament i lluità per aconseguir un món millor, més just i més democràtic. Crec que aquest treball, en part, pot anar dedicat a elles i ells.

No voldria acabar sense unes paraules pels docents, per aquest col·lectiu que sempre ha treballat molt, sovint més enllà de les seves obligacions i s'ha involucrat en l'educació de les noves generacions, quasi sempre amb un suport més que dubtós per part de les administracions públiques, i en els darrers dos anys, enmig d'unes condicions molt difícils marcades per la pandèmia de la COVID-19. Consider que el paper dels docents sempre ha de tenir un gran reconeixement, i encara més després dels darrers mesos on s'han esforçat per seguir fent arribant el coneixement als seus alumnes, ja fos durant el confinament des de la distància, o bé dins l'aula fent front a les restriccions. Això també va per elles i ells.

7. Bibliografia

Benejam, Pilar (2003). Los objetivos de las salidas didácticas. A *Revista Íber. Didáctica de las ciencias sociales, Geografía e Historia*, n°36: 7-12

Garí Salleras, Bartomeu (2007). *Porreres. Desfilades de dia, afusellaments de nit*. Palma: Documenta Balear.

Ginard i Ferón, David (2016). *Aurora Picornell (1912-1936). De la història al símbol*. Palma: Menjavents.

Ginard i Ferón, David (coord.) (2016). *La Casa del Poble i el moviment obrer a Mallorca (1900-1936)*. Palma: Lleonard Muntaner.

Govern de les Illes Balears (2015). Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 73.

López, J.A. (2000). "Las salidas de campo: mucho más que una excursión." *Educación en el 2000: Educarm*, 100-103.

- Massot i Muntaner, Josep (1976). *La Guerra Civil a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(1987): *El desembarcament de Bayo a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Suárez Salvà, Manel (2011). *La presó de Can Mir. Un exemple de la repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca*. Palma: Lleonard Muntaner.

8. Annexos

8.1. Cronologia de l'itinerari

Cronologia de la sortida didàctica	
Temps (aproximat)	Activitat
08:00-08:15 h	A les 8, a la porta del centre passarem llista, repartirem els dossiers i els grups es dividiran les tasques. En 5 minuts, podem ser a plaça caminant.

08:25-08:50 h	Un cop arribem allà, ens posarem davant l'ajuntament. Si ens deixen, ens asseurem a les escales del consistori per fer l'activitat. En cas contrari, sempre podríem recórrer als bancs que hi ha a l'albereda.
08:55-09:20 h	A continuació, ens desplaçarem a l'antiga casa del poble a través del carrer de Sa Lluna on l'alumnat realitzarà la tasca després de l'explicació del professor. Es podrà fer l'activitat enmig del carrer, atès que com que el carrer de Sa Lluna és pràcticament exclusiu per vianants, per allà no hi passen gaires vehicles.
09:25-09:50 h	Seguint el mateix carrer de Sa Lluna, arribarem al de Santa Teresa on veurem l'actual guarderia que abans fou una presó a la guerra. L'alumnat haurà de fer l'activitat sobre la voravia, atès que aquest vial sí que registra molta circulació.
09:55-10:05 h	Tot seguit, pujarem i girarem cap al carrer del Bisbe Mateu Colom, ja que aquest ens duu directament al de Sant Bartomeu on hi ha la Impremta Marqués (avui en dia clausurada), lloc en què caigué una bomba. La voravia és bastant gran i això ens permetrà estar amples per fer l'explicació.
10:10-10:30 h	Com que són dos elements lligats, però amb feines diferents, anirem pel carrer de Bon any i el carrer del Vent cap a la plaça d'Antoni Maura. Per allà el tràfic sempre és molt dens i per aquest motiu, tant l'explicació com les activitats es faran a l'aparcament.
10:35-11:00 h	Un cop estiguem llestos, passarem altre cop pel carrer del Born, per plaça i el carrer d'en Bauçà per arribar al de la Rectoria on trobarem la casa del batle Roses. Allà farem l'explicació i l'activitat corresponent enmig del carrer perquè tan sols hi poden accedir els veïns d'aquest.
11:00-11:25 h	Posteriorment en 5 minuts arribarem a plaça on tindrem el tramvia esperant i ens portarà en menys de mitja hora cap al port (nosaltres baixarem al principi, a la parada de la zona coneguda com a Sa Torre).
11:25 -11:40 h	Descans per berenar a la platja.
11:45-12:10 h	Al llatzeret, sobre l'arena, farem l'explicació de l'edifici i de la carretera de Muleta. Al mateix lloc, els alumnes faran la tasca.
12:25-12:50 h	En 15 minuts podem arribar al que era la Base Naval i al refugi (està just al costat, vora unes escales) i allà farem la darrera explicació i activitat.
13:00-13:30 h	Agafarem el tramvia de les 13 h per arribar a Sóller a les 13:30. Allà farem l'explicació sobre el monument als caiguts, els alumnes faran la tasca i retornaran el dossier al docent. Tot seguit en 5/10 minuts arribarem al centre, just quan faltin uns 10 minuts per acabar el dia.

8.2. Llocs que es visiten durant la sortida

Llocs que es visitaran

- a) Ajuntament de Sóller, situat a la plaça Constitució
- b) Antiga casa del Poble, al carrer de la Victòria núm. 12
- c) Presó a l'escola (carrer de Santa Teresa)
- c) carrer de Sant Bartomeu, impremta Marqués i el refugi de la plaça Antoni Maura
- d) *Stolpersteine* a casa del Batle Llorenç Roses i els canvis de nom als carrers.
- e) Base Naval i refugi dels voltants.
- f) Llatzeret del Port i carretera de Muleta
- g) Monument als Caiguts (plaça d'Espanya)

8.3. Dossier d'activitats a realitzar abans de l'itinerari, formació dels grups, tasques a realitzar i exemple de material pels grups

1. Presentació

Estimat alumnat de 4t d'ESO. Després de les tres sessions que férem les classes anteriors explicant el temari de la Segona República i la Guerra Civil a la Península, aquestes classes les dedicarem a preparar la sortida didàctica amb la qual tractarem la Guerra Civil a Mallorca i, concretament, a Sóller perquè així tindreu una base molt bona per fer les activitats durant l'itinerari.

Aquesta vegada però, ens canviarem els papers. Vosaltres haureu de descobrir, mitjançant les eines que jo us donaré, els esdeveniments més importants del conflicte a l'illa entre 1936 i 1939, sempre introduint elements del nostre poble. Us agruparé en uns 4 grups que tractaran un tema en concret i a la vegada aquests seran els mateixos durant l'itinerari, per tant, heu d'aconseguir treballar en equip perquè d'això dependrà el vostre resultat.

Dins cada grup hi ha d'haver, obligatòriament, un coordinador de les tasques, un secretari o dos, i un o dos encarregats de la recerca i de la presentació. Com us podeu suposar, a mesura que avancin les sessions jo aniré sempre observant la vostra tasca i d'aquí en sortirà la meva part de la nota, atès que l'altra la posareu vosaltres a la resta de companys. A continuació, teniu els grups i els temes que han de tractar:

Grup	Tema a tractar
Grup A	La situació abans del cop d'estat i el dia de l'aixecament
Grup B	La resistència al cop
Grup C	La guerra a les Illes. El desembarcament de Bayo i l'ajuda estrangera.
Grup D	La repressió

D'aquesta manera, el procediment seria el següent. Primer, veurem el documental sobre la Guerra Civil a Sóller, en el qual jo us aniré fent petits incisos sobre Mallorca, per complementar-ho tot. En la mateixa classe, farem els grups (jo els dictaré) i us repartireu les tasques entre els membres, del que m'haureu

d'informar perquè jo ho tingui en compte. Llavors, ja podrem llegir el dossier entre tots per veure si hi ha qualche dubte o elements per esclarir (també si teniu propostes de millora, ho podem parlar) i us mostrareu tot el material que teniu a la vostra disposició per fer la feina, la qual també explicarem.

En la segona i tercera sessió, us posareu a treballar en grup cercant i redactant tot el que trobeu sobre el tema que us ha tocat, amb el material que jo us he proporcionat, encara que si algú trobés qualche altre tipus d'element que considera que li pot ser útil, m'ho ha de comentar i jo li donaré el vistiplau (penseu que a internet hi ha molta informació i convé ser una mica rigorosos amb el que escollim). Tindreu a la vostra disposició els chromebooks del centre que jo ja he reservat per aquestes sessions.

A la quarta sessió, heu de muntar les vostres presentacions de PowerPoint. Per fer-ho més fàcil tot, ho farem a través del Google Drive i així no hi haurà perill de perdre el material i sempre el tindreu a la vostra disposició. A més, mitjançant això jo puc veure cada dia com treballem quan no us puc mirar mentre parlo amb un altre grup.

Convé que aprofitem bé l'hora, perquè en la següent classe ho haureu d'exposar a la resta de companys i companyes que prendran apunts, és a dir, la qualitat de la informació que tinguin dependrà de la feina que hàgiu fet i les explicacions que doneu. A partir del material de les exposicions, el que jo us he passat i l'explicació dels grups tindreu una bona base per fer l'itinerari en la següent classe.

Aquí teniu un calendari o programació de les següents sessions per anar estructurant la vostra agenda:

Sessió	Tasques a realitzar
1	Crearem els grups, veurem el vídeo i després explicarem el que haureu de fer en les següents sessions. Recordeu que quan munteu els grups us heu de repartir els càrrecs.
2	Us posareu tot d'una en grups i començareu a veure i examinar el material que jo us hauré donat.
3	Us poseu en grups i comenceu a redactar o a muntar la presentació. IMPORTANT: convé utilitzar el Google Drive, atès que tant la presentació com la vostra redacció ha d'anar penjada allà.
4	Us poseu en grups. Acabeu de redactar i munteu la presentació.
5	Exposició, presa d'apunts i avaluació per part de la resta de companys. Recordeu que la nota total d'aquest dossier es compon de la coavaluació i la meua nota d'avaluació de la vostra feina en grup.

1.1. Grup A. La situació abans del cop d'estat i el dia de l'aixecament

Apunts base

Tot això comença el 14 d'abril del 1931, quan es proclama la Segona República a Espanya i l'auge del moviment obrer, les protestes dels empresaris i terratinents i la crispació política entre dretes i esquerres portaren a un clima de tensió sense retorn just després de les eleccions del febrer del 1936.

Com sabeu, des del mateix febrer del 36, alguns militars conservadors i reaccionaris, amb la col·laboració d'autoritats, partits polítics, part de la jerarquia eclesial i l'aristocràcia financera (si voleu un exemple,

el financer Joan March Ordinas) preparaven un aixecament militar contra el govern legítimament constituït i les Balears no eren una excepció.

A Mallorca, el dia 4 de juny, la tensió es manifestà quan dos membres de Falange llançaren des d'un automòbil un artefacte explosiu contra la Casa del Poble, ocasionant sis ferits i alguns desperfectes en l'edifici, el que seria contestat amb dos atacs a dues esglésies de ciutat. Tot i això, a Mallorca el clima de tensió no era tan gran com en algunes ciutats de la península.¹⁸

En aquests moments, feia estona que el general Goded, comandant de les Illes Balears, i altres membres de partits de dretes com el cap de falange, Alfonso de Zayas, preparaven la insurrecció contra el govern, amb el pretext de salvar Espanya d'un moviment revolucionari comunista organitzat pel nou govern.¹⁹

El 17 de juliol les tropes del Marroc s'aixecaren contra el govern republicà, seguint les ordres marcades pel general Emilio Mola "el Director" i a Mallorca molts de falangistes, dirigits per Zayas, juntament amb altres partits com Comunió Tradicionalista o Renovación Española, restaven preparats per iniciar la lluita a l'illa, el que no pogueren fer per diversos problemes i s'hagueren de retirar a casa, esperant l'evolució dels esdeveniments.²⁰

El governador Civil, Antonio Espina, cridà al general Goded al seu despatx el 18 de juliol per demanar-li si ell restaria fidel al seu jurament i el comandant militar li respongué que sí, que li agradava molt l'illa i que a la seva edat ja no estava per aquestes coses.²¹ Amb això, Espina declinà la demanda dels partits d'esqueres i sindicats de donar armes a la població per defensar-se i procurà mantenir l'ordre a les Illes, controlant els militars i tallant les comunicacions. En aquesta reunió hi havia líders destacats del moviment obrer i de l'esquerra balear, com Aurora Picornell o Ignasi Ferretjans.²²

Com podeu suposar, Espina s'equivocà i el diumenge 19 de juliol, els militars reunits a les 7:30 h sortiren al carrer per ordre del general Goded, que havia donat l'ordre d'iniciar el cop d'estat. S'ocuparen els centres de poder (ajuntaments, diputació, etc.) i llocs estratègics com les fàbriques de gas, electricitat, estacions, Casa del Poble, ports, etc.²³

No hi hagué gaires problemes a Palma per prendre el poder, excepte alguna resistència molt mínima i Goded partí molt tranquil a Barcelona, on s'havia de fer càrrec de la insurrecció, deixant-ho tot ben fermat, amb substituïts escollits per ell als principals centres de poder. Sabem que Goded a Barcelona no se'n sortí i aquesta notícia esperonà les resistències a Mallorca, en pobles com Binissalem, Sóller, Manacor i Pollença, essent en aquest poble la més ferotge. Ben aviat, aquests moviments foren aturats, però no es veia una gran adhesió de la població illenca al Moviment.²⁴

Mallorca restaria en mans dels revoltats, ben igual que Eivissa i Formentera, però Menorca continuà sota el poder republicà fins uns mesos abans d'acabar la guerra. Mentrestant a Sóller les coses varen canviar molt en poques hores, passant per intents de resistència, defensa del poble, un soldat mort i un batle que no volia cedir el càrrec.

18. Ginard i Ferón, David (coord.). *La Casa del Poble i el moviment obrer a Mallorca (1900-1936)*, Palma, Lleonard Muntaner, 2016, 187-188.

19. Suárez Salvà, Manel, *La presó de Can Mir. Un exemple de la repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca*, Palma, Lleonard Muntaner, 2011, 70-71.

20. Garí Salleras, Bartomeu, *Porreres. Desfilades de dia, afusellaments de nit*, Palma, Documenta Balear, 2007, 169.

21. Suárez Salvà, Manel, *Op. Cit.*, Palma, 2011, 70.

22. Ginard i Ferón, David, *Aurora Picornell (1912-1937). De la història al símbol*, Palma, Menjaments, 2016, 145.

23. Massot i Muntaner, Josep, *La Guerra Civil a Mallorca*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1976, 46.

24. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit.*, Palma, 2012, 105.

A Sóller, arribaren les notícies del fracàs de Goded a Barcelona gràcies a les comunicacions que es rebien de l'estació telegràfica de Muleta (avui en dia sabem que és un refugi pels caminants) i per això les autoritats militars enviaren una comitiva de Jinetes de Alcalá per prendre tant el consistori com l'estació telegràfica.²⁵

Respecte a això, els carrabiners del port, fidels a la República, s'assabentaren dels moviments sospitosos i anaren a veure què passava. Allà sembla que es produí una frega entre el tinent de cavalleria Francisco Javier Lizasoain i el carrabiner José Gil, que acabà amb la mort del primer. La resta de militars foren detinguts i portats al poble per fer les gestions pertinents.²⁶

Pel que fa a l'ajuntament, davant l'aixecament del 18 de juliol, el batle Josep Serra Pastor (Esquerra Republicana) es negà a abandonar el seu càrrec fins que algú li notifiqués com estaven les coses. Finalment, el dia 21 arribà una esquadra de soldats per fer-se càrrec de la situació i obligaren al batle a deixar el consistori.²⁷ Immediatament Jaume Casasnovas fou nomenat nou primer edil del poble i s'organitzaren milícies ciutadanes, es llegí el ban de guerra i els carrabiners foren detinguts per les noves forces i emportats a Palma²⁸

Personatges a tenir en compte

No fa falta explicar una biografia de cada personatge, sinó les dades que el relacionin amb el tema que estam tractant. Tampoc fa falta que els poseu tots, si considereu que un no és rellevant per la vostra explicació o que ja l'exposarà un altre grup, el deixeu sense posar.

- Alfonso de Zayas (Marquès de Zayas)
- Manuel Goded Llopis
- Mateu Torres Bestard
- Antonio Espina
- Luis Garcia Ruiz
- Emilio Ramos Unamuno
- Aurelio Díaz Feijo
- Josep Serra Pastor
- José Muñoz Enrile
- José Gil Romera
- Jaume Casasnovas
- Francisco Javier Lizasoain

25. Quetglas Cifre, Antoni, *Sóller. La desfeta de la burgesia progressista, Palma, Leonard Muntaner, 2012, 106.*

26. Massot i Muntaner, Josep, *Op. Cit., Barcelona, 1987, 37-38.*

27. Quetglas Cifre, Antoni, *Biografies dels batles republicans, Sóller, Ajuntament de Sóller, 2010, 26.*

28. Quetglas Cifre, Antoni, *Op. Cit., Palma, 2012, 108.*

Documentació complementària²⁹

<p>VANGUARDIA</p> <p>Parlon 3 — Domingo 19 de Julio de 1936</p>	
<p>CARTELERA</p> <p>TEATROS</p> <p>NOVEDADES.—Tardà, a las 8 La matroneta y Lo que fue de la Doctores. Noche, a las 9:15: La matroneta.</p> <p>BOHIO.—Tardà, a las 9:30 Noche, a las 9:45: La matroneta.</p> <p>COMEDIO.—Tardà, a las 9:15: El segundo de las Noches de Montecarlo y Bismarck, que le corren Noche, a las 9:15: Bismarck, que le corren.</p> <p>BARCELONA.—Tardà, a las 9:30 Noche a las 9:45: La mujer que se vendió. Noche, a las 9:15: ESPAÑA.—Tardà, a las 9:15: En señalada y En señalada. Noche, a las 9:15: Dos parados de Paz y En señada.</p> <p>FOFORA.—Tardà, a las 8 La plamatoria. A las 8 y 9:15: La tonta del río.</p> <p>PRINCIPAL PALACE.—Tardà, a las 8:15: El poder y La mujer en casa. Noche, a las 9:15: La mujer en casa.</p> <p>CINES</p> <p>AMERICA.—El misterio del año. Refugio de la arena. Sastre de trompa. La tonta.</p> <p>ARABES.—Cinco troques de pelucos y Orquesta Patentes 1936.</p> <p>AVIA.—Una voz de ultratumba. Una mujer de un mundo. Un mundo de una mujer.</p> <p>ATLANTIC CINEMA.—Pala Journal. Revista de actualidad. Noticias del día. Fotorreportaje de cine. Urgencia. La energía de las faunas. El motor y el motor.</p> <p>AVENIDA.—Hérita. Cuando de stardoeer. El terno. Gloria de un día.</p> <p>BARCELONA.—El agua en el suelo. Se ha pegado al suelo. En los días de la victoria. Revistas y Noticias de cine.</p> <p>BOHIO.—Una vida en la Armada. La destrucción del barco. El correo. Revistas y Noticias.</p> <p>BOHIO.—Meditador y Dicho. La Danza de la muerte. La voz de ultratumba. Orque del teatro y de la vida.</p> <p>CAPILLA.—El que apostó en amor y Deseo y Deseo.</p> <p>CATALA.—Adorera clara. El agua en el suelo. Documental y Musical.</p> <p>CINEMA.—Notario. Parlamento. Banda de paso. Una perla. Escena de comedia y Escena de comedia de los años. El capitán diablo. La mujer anudada. Unos minutos y El hombre Noche. Orque de la vida del drama.</p> <p>COMEDIO.—El agua en el suelo. En los días de la victoria. Revistas y Noticias de cine.</p>	<p>INFORMACION NACIONAL</p> <p>EL TEMA DEL DIA</p> <p>Informes oficiales sobre la situación</p> <p>El Gobierno se reunió en Consejo extraordinario</p> <p>NOTAS DEL GOBIERNO</p> <p>Las ASOCIACIONES RADIASAS AYER Durante todo el día fueron radiadas las siguientes noticias:</p> <p>«Se ha tratado un nuevo tratado criminal contra la República. El Gobierno no ha querido dimitir el país hasta conseguir exacto reconocimiento de lo sucedido y poner en situación de máxima urgencia e inoperables para combatirlos.</p> <p>Una parte del ejército que representa a España en Marruecos se ha levantado en armas contra la República, aprobando en forma provisional el programa de la República y realizando un acto vergonzoso y criminal al respecto contra el Poder legítimo internacionalmente constituido.</p> <p>El Gobierno declara que el levantamiento está exclusivamente circunscrito a determinados lugares de la zona del protectorado y que nada absolutamente malo se ha ocurrido en la península a las órdenes del ejército y que nada de los espías han reaccionado de modo unánime y con la más pronta indignación contra la insubordinación rebelde y cruenta ya en su desarrollo.</p> <p>El Gobierno se cumple en manifestar que durante muchos de momentos las unidades francesas a la sección en las plazas del protectorado, desfilando con honor el uniforme, el prestigio del ejército y la autoridad de la República. En sus momentos las fuerzas de tierra, mar y aire de la República, que, ante la triste noticia recibida, se preparan oportunamente para el cumplimiento del deber, se dirigen contra los sediciosos para reprimirlos y asegurar un movimiento incesante y vigoroso. El Gobierno de la República declara la situación y afirma que no ha de tardar en anunciar a la opinión pública que se ha restablecido la normalidad.»</p> <p>transmitida en absoluto, habiendo quedado el movimiento aislado.</p> <p>Noticias oficiales del Ministerio de la Gobernación.</p> <p>En Sevilla, las autoridades civiles toman a raya a los sediciosos. La población civil permanece serena y el ejército auxiliando al gobernador con las fuerzas a sus órdenes, que se mantienen con magnífica serenidad, realizando una defensa eficaz. Se corra que con los medios con que cuenta el gobernador podrá combatir muy pronto la situación. En las horas serenas salen fuerzas al auxilio de Sevilla.</p> <p>En Francos, un famoso conocido asedió alvrosamente al comandante de la Guardia civil.</p> <p>Da idea del espíritu sereno y del apoyo al régimen que se mantiene en todas las plazas españolas, los telegramas recibidos de Las Palmas, que damos a continuación:</p> <p>«Gobernador civil y Gobierno. Población tranquila. Movimiento. Se declara que cuenta con todas las fuerzas de la Guardia civil y de la Guardia de Asalto. Se declara que se declara. Me honro en comunicar a V. E. que está defendida la Avda. General.</p> <p>«Primer Jefe Comandancia Las Palmas y el Inspector general. Facilitados informes del coronel Arce y del comandante segundo jefe de la Comandancia Militar, según su relato de las 3:30 de la tarde y de las 6:00 de la noche. En una inspección, me honro en comunicar a V. E. que no concuerdan con el Gobierno legítimo de esta Inspección.»</p> <p>En el ministerio de la Gobernación ha facilitado copia del siguiente telegrama:</p> <p>«Primer Jefe Comandancia Guardia civil Las Palmas y el Inspector general.—Facilitados informes del coronel Arce y del comandante segundo jefe de la Comandancia Militar, según su relato de las 3:30 de la tarde y de las 6:00 de la noche. En una inspección, me honro en comunicar a V. E. que no concuerdan con el Gobierno legítimo de esta Inspección.»</p> <p>A las diez veinte de la noche han ocurrido los sucesos de la República. El movimiento se inicia en Madrid a las 18 de julio de 1936. — Manuel Andía. — Ministro de la Guerra.</p> <p>Cambios de mandos militares</p> <p>Se dispone la disolución de las unidades del Ejército que tomen parte en el movimiento</p> <p>También se decreta el licenciamiento de aquellas tropas que hayan participado en el mismo</p> <p>FIRMA DE S. E.</p> <p>DECRETOS EMANADOS POR EL JEFE DEL ESTADO</p> <p>En la Presidencia han facilitado los siguientes decretos:</p> <p>A propuesta del ministro de la Guerra y de acuerdo con el Consejo de ministros, vengo a decretar la disolución de la destrucción del estado de guerra, en todas las plazas de la Península, Marruecos, Baleares y Canarias, donde se haya declarado, esta medida, quedando incurso en las máximas responsabilidades por todos los sucesos de este carácter. Dado en Madrid a 18 de julio de 1936.—Manuel Andía, Presidente de la República. — Santiago Casares Quiroga, ministro de la Guerra.</p> <p>A propuesta del ministro de la Guerra, vengo a disponer que el General de División don Venancio Cuevas Ferrer cesa en el mando de la Primera División Orgánica y de la Inspección General del Ejército. Dado en Madrid a 18 de julio de 1936.—Manuel Andía, Presidente de la República. — Santiago Casares Quiroga, ministro de la Guerra.</p> <p>A propuesta del ministro de Hacienda y de acuerdo con el Consejo de ministros, vengo a decretar al cese en el cargo de Inspector General de Carabanchos, al general de División don Gonzalo Quirós de Llanos y Cueva—Presidente de la Inspección. — Manuel Andía.—El ministro de Hacienda, Enrique Haimos Baturo.</p> <p>Da acuerdo con el Consejo y a propuesta del ministro de la Guerra, vengo a decretar lo siguiente:</p> <p>«Quedan disueltas las unidades del Ejército que toman parte en el movimiento insurreccional que se inició en Madrid a las 18 de julio de 1936.»</p> <p>Manuel Andía, Presidente de la República. — Santiago Casares Quiroga, ministro de la Guerra.</p>

Extracte de La Vanguardia del 19 de juliol del 1936 sobre la situació nacional.

Recursos didàctics (bibliografia i webgrafia)

IMPORTANT. Molts dels llibres jo els tinc a casa i els portaré a l'aula, motiu pel qual els heu de tractar amb la màxima cura possible. Així mateix, també revisarem la biblioteca del centre o la municipal per si en tenen més exemplars o algun que nosaltres no tinguem i demanarem a veure si ens els deixen (també s'han de tractar molt bé). Si algú de vosaltres en té a casa (o té un altre llibre, article, etc. que creu que ens pugui ser útil) el pot portar (sempre amb el nom posat) i el podem utilitzar tots. **PENSAU** que el material és de **TOTS** i per tant n'hem de fer un bon ús i retornar-lo amb les mateixes condicions que ens ha arribat.

Bibliografia

Capellà Fornés, Llorenç (1989). *Diccionari Vermell*. Palma: Editorial Moll.

Delgado i Muñoz, Josep (2010). Relat dels fets ocorreguts als carrabiners del Port de Sóller, el dia 19 i 20 de juliol de 1936. La història d'una repressió que perdura. A DD.AA (2010). *IV Jornades d'Estudis Locals a Sóller* (321-339). Sóller: Ajuntament de Sóller

Durán i Pastor, Miquel (1982). *1936 en Mallorca. Repertorio documental y notas establecidas a partir de la Memoria redactada por Mateo Nebot Antig. Con un apéndice documental relativo al período 1936-1939 en Menorca e Ibiza y Formentera*. Palma: Imagen/70.

Mascaró Passariu, J. (1970-1975). *Història de Mallorca. Volum II*. Palma: Editorial Vicenç Colom

Massot i Muntaner, Josep (1973). “La literatura sobre la guerra a Mallorca”. A *Lluc*, 626: 22-23.

29. Notícia sobre la situació del país després dels avisos de moviments sospitosos de l'exèrcit. “Informes oficiales sobre la situación”. *La Vanguardia*, 19 de juliol de 1936 (n° 22.574), pàg. 3. Recuperat el 03/06/2020 de: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1936/07/19/pagina-3/33133877/pdf.html>

(1975): “La Guerra Civil a Mallorca”. *Randa*, 1: 153-180.

(1976): *La Guerra Civil a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(1987): *El desembarc de Bayo a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(1996): *Mallorca durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Palma de Mallorca: Documenta Balear

(1997): *Guerra Civil i repressió a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(1998): *Els bombardeigs de Mallorca durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(2002): *Aspectes de la guerra civil a les Illes Balears*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

(2009): *Aportacions a la història de la Guerra Civil a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Quetglas Cifre, Antoni (2010). *Biografies dels Batles Republicans de Sóller*. Sóller: Ajuntament de Sóller.

(2012): Sóller. *La desfeta de la burgesia progressista*. Palma: Documenta Balear.

Webgrafia

Cardona, M. (2 de març de 1986). Manuel Goded, aventura personal. *Memòria Civil, Mallorca en guerra (1936-1939), diari Balears*. Recuperat el 05/06/19 de: <https://www.fideus.com/memoria%209%20-%20goded.htm>

IB3 Televisió. (2018). Memòria i oblit d'una guerra [Cap. 1] - Història d'una República [Vídeo]. Recuperat el 05/06/19 de: https://www.youtube.com/watch?v=R_qPcfVVqRY&list=PL559BzlCMZLDEM5Xk97y32lMes1vXXQt9

IB3 Televisió (2018). Memòria i oblit d'una guerra (Cap.12) Bunyola i Sóller. El tren de la memòria [Vídeo]. Recuperat el 02/06/2020. <https://ib3.org/memoriaiolblit?pl=1&cont=ac094c1b-34fc-44ff-8b71-7979a42ba52e>

8.4. Dossier d'activitats a realitzar durant l'itinerari

Presentació del dossier

Avui iniciarem el nostre itinerari que hem preparat al llarg de les darreres sessions, titulat “La Guerra Civil i les seves restes a Sóller (1936-1939)”, a través del qual podrem veure els indrets específics del nostre poble que tingueren un paper rellevant a la guerra civil, les restes que ens queden i quins espais de memòria d'aquest conflicte tenim a Sóller. Abans de tot això, serà necessari que, com hem fet dins l'aula, cada membre del grup tingui un càrrec assignat:

Càrrec	Atribucions	Nom del o de la integrant del grup
Director o coordinador	Serà el que controlarà si tot es contesta, si es fa de forma adequada, supervisarà el funcionament de l'equip i, evidentment, haurà de col·laborar amb els seus companys i companyes en les respostes. D'ell depèn la cohesió i correcte funcionament de l'equip.	
Secretari	Apuntarà totes les respostes al quadern, amb les quals ell o ella haurà de participar. Compte, perquè haurà de ser molt curós amb les faltes d'ortografia.	
Administrador	A banda de col·laborar amb les respostes, serà el que porti tot el material necessari per fer les activitats, és a dir, quadern, bolígrafs, carpeta, llapis, etc.	
Supervisor i suplents	Com que hi ha càrrecs que tenen moltes tasques i això és complicat de gestionar enmig de l'itinerari, convé que tinguin sempre una persona que els pugui ajudar.	

Us he de recordar que aquest quadern me l'haureu d'entregar quan acabi l'itinerari i suposa una part de la nota de la unitat didàctica corresponent, per la qual cosa convé i **ÉS IMPRESCINDIBLE** que tots els integrants compleixin les seves tasques. Penseu també que jo, a mesura que avanci l'itinerari, aniré vigilant com treballem en grup i això ho tindrè en compte en la nota final.

Abans de posar-nos en marxa i començar amb totes les activitats, convé que recordeu i tingueu contínuament en consideració els diferents aspectes, temes i explicacions de les sessions anteriors a la sortida d'avui, atès que els exercicis serviran per reforçar, ampliar i assolir els coneixements necessaris per entendre la Guerra Civil a Mallorca i a Sóller.

8.5. Exemples d'activitats a realitzar durant l'itinerari

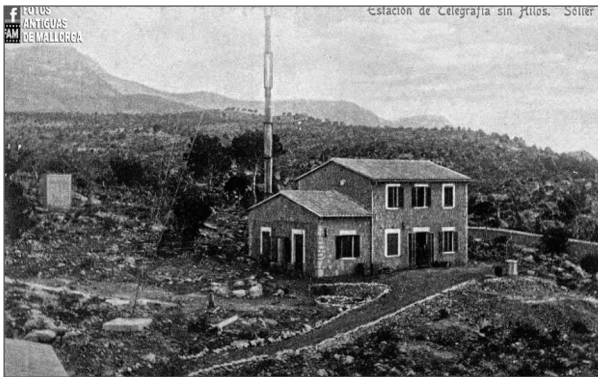
Llatzeret del Port i carretera de Muleta

Com sabeu, durant la guerra civil i fins ben entrat el franquisme (en alguns casos fins més endavant) es posaren en funcionament camps de concentració i treball on duïen els presos i condemnats pel franquisme per diversos delictes segons la seva jurisdicció. Molts d'aquests, així com les altres presons, es construïren o es posaren en edificis que no responien a aquesta finalitat perquè el degoteig de detencions fou tan elevat que les presons de l'illa i de Sóller eren incapaces d'absorbir-ho.

Aleshores, s'aprofitaren edificis com l'escola de Santa Teresa com hem vist avui o el mateix Llatzeret en el qual s'instal·là un camp de treball on els presos feien tasques de construcció per dotar els punts més estratègics de l'illa, com és el port de Sóller, d'infraestructures per defensar-se en cas d'atac o per millorar la seva gestió. El Llatzeret és un d'aquests edificis i, malgrat que avui en dia el seu estat de conservació sigui bastant pobre, encara ens queda una part de l'edifici que ens pot servir per fer-nos una idea de com devia ser estar aquí en unes condicions molt penoses.

Extracte de La Vanguardia del 19 de juliol del 1936 sobre la situació nacional.

Extracte de La Vanguardia del 19 de juliol del 1936 sobre la situació nacional.

30

Un cop acabada la nostra explicació, haureu de respondre el següent qüestionari:

A quin segle es començà a construir el Llatzeret i amb quina finalitat?

Abans de la guerra s'utilitzava per a qualque cosa? Quina és la data exacta de l'obertura del camp de concentració?

Quines característiques tenia aquest camp (infraestructures, capacitat, etc.)? Com vivien els presos?

Quines eren les seves condicions de treball i el seu dia a dia en aquesta tasca?

31

Quan tancà definitivament el camp? Es té constància de qualque mort o esdeveniment puntual?

Respecte a la carretera de Muleta, sabem que la feren els presos d'aquest camp, però no només és coneguda per això. Em podríeu explicar de quin esdeveniment estic parlant i que té molt a veure amb una creu que es va retirar no fa molt?

8.6. Activitats finals

Aquí teniu les vostres 10 preguntes que HEU DE FER DE FORMA INDIVIDUAL, no vull veure ningú parlant amb el del costat.

1. Per quin motiu i quan s'aixecà l'exèrcit contra la República a Mallorca? Que succeí a Sóller, on fins al dia 21 la situació no estigué sota control dels rebels?
2. La situació no fou molt complicada per les noves autoritats, però, així i tot, existí resistència. On es produïren aquests focus de resistència? Com succeïren els fets de Muleta a Sóller?
3. Des d'un bon principi, es comença a empresonar gent. Que provocà això? En tenim qualque exemple al nostre poble?

30. Imatge de l'estació telegràfica de Muleta (avui en dia convertida en refugi d'excursionistes). Fotografia extreta del blog de Fotografias Antiguas de Mallorca. Recuperat el 07/06/2020 de: <https://fotosantiguasdemallorca.blogspot.com/2019/04/la-estacion-radiotelegrafica-de-soller.html#comment-form>

31. Existeixen algunes postals, com aquesta, sobre el Llatzeret del Port, però no s'ha documentat cap fotografia, gravat o altre que ens pugui mostrar com era quan fou un camp de concentració.

4. Per què creieu vosaltres que les cases del poble eren objectius tan primordials pels falangistes?
5. El franquisme comença a imposar la seva simbologia arreu de l'illa i de la nostra vall. Per què ho feien i me'n podeu posar algun exemple? Ens queda qualche vestigi d'això avui en dia?
6. Així doncs, heu vist que hi ha múltiples espais o elements de memòria al nostre poble. Definiu que és un espai o lloc de memòria, quins tenim a Sóller i quins considereu que s'haurien de fer (de bell nou o reconvertint qualche cosa).
7. Vosaltres penseu que la majoria de la gent de Sóller coneix aquests espais? Si no fos així, com els promocionariéu més?
8. A Mallorca, es produí una repressió ferotge contra tota aquella persona fidel a la República, fos per càrrec o per ideals. Quines foren les personalitats més conegudes afusellades o tancades pel franquisme? I a Sóller? Com es podria refer la memòria d'aquestes persones i de qualche manera tancar el patiment de les famílies?
9. Explica el funcionament dels camps de concentració i treball de Mallorca i explica com funcionava el Llatzeret del Port de Sóller.
10. Pregunta final. Amb tot el que has après, vist, escoltat i llegit, que creus que va significar i significa la guerra civil per Espanya, les Balears i Sóller?

8.7. Rúbriques d'avaluació

Rúbrica per avaluar el treball a l'aula

La nota d'aquestes activitats es compondrà de la vostra presentació, els vostres apunts i de la vostra feina dins l'aula. Cada dia jo estaré circulant per la classe i observaré com treballem, és a dir, si cadascú està complint la seva tasca, si us ajudeu entre vosaltres, etc., a banda de resoldre qualsevol dubte que pugui anar sorgint. A més, com que treballem amb les presentacions i els apunts del Google Drive, cada dia revisaré l'historial d'edicions per veure com aneu evolucionant i així complementaré aquells moments en què per qüestions X no m'hagi pogut fixar en vosaltres.

Ítem a avaluar	Insuficient	Suficient	Bé	Excel·lent	PES
	1	2	3	4	
Participació en les sessions	No participa	Participa molt poc	Participa en la major part de la sessió	Participa molt	25%

Relació amb els altres	No respecta les opinions de la resta ni ajuda als altres si li ho demanen.	Respecta poc les altres postures i la seva col·laboració és mínima	Accepta quasi totes les opinions i ajuda bastant.	Accepta qualsevol opinió o la crítica constructivament. La seva ajuda és constant.	25%
Responsable	No és responsable. No li podem encomanar res.	Fa molta poca feina.	Ha fet casi totes les tasques encomanades	Ha realitzat totes les tasques assignades	25%
Treball grupal	No respecta i no dóna suport a les tasques realitzades.	Respecta poc i s'implica mínimament en la tasca encomanada al grup	Respecta, encara que a algun membre del grup no i sovint es desentén de la feina del grup	Respecta a tothom i la seva implicació en les tasques del grup és total.	25%

Rúbrica per avaluar a la resta de companys durant l'exposició.

Aquí teniu la taula o rúbrica que utilitzareu per avaluar al grup que ha presentat. Procureu ser extremadament sincers amb les vostres respostes i, a pesar que sigueu amics entre tots, heu de mantenir un cert grau d'exigència.

Nom de l'alumne/a corrector:		Grup que es corregeix:	
Ítem	Nota (de l'1 al 10)		
Són un grup cohesionat			
Es veu que han fet una gran feina entre tots			
Estètica de la presentació			
Claredat	Alumne/a:		
	Alumne/a:		
	Alumne/a:		
	Alumne/a:		
	Alumne/a:		

Posició corporal	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
Velocitat	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
Contacte visual	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
To de veu	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
Ordre	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	
	Alumne/a:	

Vint anys dels Xeremiers de Sóller

Joan Carles Simó Artero

Resum: Els Xeremiers de Sóller són part imprescindible a les nostres festes i actes diversos dins el cicle de l'any sollerí. Formen part de la nostra imatge sonora del ritus festiu i són la banda sonora del Firó sollerí. El grup compleix 20 anys de vida recercant com a objectius consolidar i expandir l'ús de xeremia, flabiol i tamborino, alhora que fer-ne pedagogia d'aquests instruments i millorar i estructurar el repertori existent. Fem un recorregut per aquesta trajectòria i analitzam allò que han assolit com a grup.

La història de les xeremies i el flabiol ha passat a les nostres contrades per diverses etapes, però avui en dia no podem parlar d'aquests instruments a Sóller sense anomenar els Xeremiers de Sóller que han arribat als vint anys d'existència des de la seva constitució com a grup el 2001. Els seus sons ens acompanyen en els moments més simbòlics i esperats del cicle festiu. Són ja ritus dins la festa i formen part de la nostra banda sonora festiva.

Però, a banda de la part lúdica i festiva, els xeremiers de Sóller han donat uns fruits, potser inesperats per ells mateixos, quant a la divulgació i pedagogia relativa als instruments que els identifiquen.

Veiem, però, a mode d'aproximació, quin era el panorama relatiu a les xeremies i flabiols abans de l'aparició dels Xeremiers de Sóller i quins motius i circumstàncies varen donar lloc a l'aparició del grup sollerí i a la seva evolució fins a dia d'avui:

Les xeremies, instrument popular de forta tradició en la nostra cultura que té les seves arrels a l'antiguitat més remota, va patir una forta recessió quant al seu ús, fins arribar gairebé a la seva desaparició. De fet, a Sóller, no va existir una forta tradició "xeremiera" constatable a la darrera centúria i, per tant, no hi havia colles més o menys estables, per la qual cosa, fins als anys 70 més o menys del s. XX, es contractaven músics de fora per a les festes locals. És ben simptomàtic que Mn Rullan i Mir a les seves notes sobre la vida al Sóller de finals del XIX i principis del XX¹ no cita en cap moment l'ús de les xeremies quan parla de les tradicions musicals i festives de la vall.

És cert que, a principis del segle XX, podem trobar fotografies o postals de les festes de barriades i de festes de bous on hi apareixen veïnats retratats amb una colla de xeremies: Tomeu Aloy, membre d'una nissaga familiar de xeremiers coneguda com "els Llargs de Sencelles", ens conta que devers els anys 50 i 60 venien amb son pare contractats per sonar a les festes "al·lotjats i mantinguts".

Als anys 70 només arribaren a quedar dues colles o tres a tot Mallorca i, a més, aquests xeremiers no semblaven massa disposats a ensenyar. Fins i tot, a la seva mort, solen desaparèixer els vestigis de la seva

---

¹ Cf. A. QUETGLAS I J. C. SIMÓ (2021). El batec del poble. La vida al Sóller del s. XIX sota la visió de Mn. Rullan i Mir. Ed. El gall.

activitat xeremiera. S'hi sumava a aquesta gelosia del mestre perquè l'alumne no el superés, la pròpia dificultat en la construcció de l'instrument: la manca de luthiers feia que els propis xeremiers fabriquessin les seves canyetes i els seus sarrons, amb tècniques que sovint morien amb el seu fabricant. Els pilars de la recuperació els posaren Toni Artigues² i Joan Morey que iniciaren la renaixença d'aquests instruments mitjançant la documentació i l'estudi de les xeremies i la seva música.

A Sóller, algunes persones interessades en recuperar l'instrument, com Tomeu Frau, posaren també la seva part en aquest sentit. De fet, i per primera vegada, les xeremies estaven en mans de gent “amb coneixements”, i es convertiren en una mena d'icona del mallorquinisme. La recuperació cultural i la reivindicació nacional després de la dictadura varen fer que les xeremies i el flabiol es consideressin una formació pròpia de Mallorca i diferenciada respecte a altres cultures properes.

A principis dels 80 apareguren els primers “mestres xeremiers” amb voluntat d'ensenyar a sonar bé l'instrument. A finals dels 90 els “tallers de xeremies”, ensenyament no regulat de l'instrument, floriren com a bolets per diferents pobles, fet que es donà també a Sóller amb l'organització de cursets d'iniciació (el primer va ser l'any 1995) als instruments tradicionals per part de la “Federació de Música i Ball Mallorquí”. Va ser ja a principis del s. XXI que s'obrí l'aula de música popular al Conservatori de Palma on s'hi inclou l'ensenyament de l'instrument.

Pel que fa a noms propis a la nostra ciutat, abans de l'aparició dels Xeremiers, grosso modo, podem presentar el següent catàleg, extret d'una sèrie d'articles publicats a la premsa local sollerica fruit de la tasca de recerca feta per en Joan Marroig a partir de les informacions aportades per Paula Croix, Toni Genovart i la família Magraner:

Francesc Grau Coll. Es pot dir que és el primer xeremier “sollerí” de qui en tenim referències. Va néixer a Santa Eugènia el 1852 i morí a Sóller el 1941. Va venir a Sóller vidu l'any de “sa grip”³, ja que la seva filla, Maria Grau Mascaró, casada amb Andreu Fuster Garí, residia a Sóller. Feia l'ofici de carreter a una agència i repartia sobretot a les fàbriques de teixits locals. L'amo en Francesc també va fer de pastor, com la majoria de xeremiers de l'època, i les xeremies les va portar de Santa Eugènia. Després les va vendre o regalar a l'amo en Biel Vila. Vivia al carrer de Sant Nicolau i sabem que tocava a la sortida de la missa dels diumenges per recaptar doblers per a l'hospital. No tenia flabioler, i per tant no formà colla.

Joan Mas Frau, “es Pagès”. Va néixer a Maria de la Salut l'any 1890. La seva filla, Joana Mas, “sa madona des camp den Bascós”, ens conta que son pare, ja de ben jovenet, anava a sonar per les festes del Pla de Mallorca. També va anar a “fer les amèriques” i se'n va dur amb ell les xeremies. Tornà d'Amèrica per fer el servei militar i després va passar a viure a Sóller amb una germana seva. Va comprar la finca de Can Morey, i aleshores encara vestia a l'ample i, per això, li deien “es Pagès”. Se li atribueix l'autoria de la peça musical “jota de Can Tamany”, que es sona amb molta emotivitat el matí del dia del Firó, durant l'ofrena de flors que es fa al monument dels herois de l'11 de maig de 1561. L'agrupació local “Brot de Taronger” que dirigia Gaspar Nadal, devers l'any 1950 va enregistrar l'esmentada jota en un disc, on “es Pagès” sonava les xeremies sota la direcció del mestre Bartomeu Noguera. També acompanyava l'agrupació quan anava a sonar pels hotels del Port de Sóller i als seus viatges a l'estranger. No tenia flabioler i, per tant, no feia colla, però a vegades l'acompanyava tocant el tamborino Antoni Socias (l'amo en Toni “Barbero”) que

² Toni Artigues (1982). *Xeremiers. Manual de xeremies, flabiol i tamborí*. Palma. Cort. Toni Artigues i Joan Morey (1989). Repertori i construcció dels instruments de la colla de xeremiers catalans a Mallorca. Quaderns de música, 2. UIB.

³ Pandèmia de grip, coneguda com a grip espanyola, de l'any 1918.

també era sonador de bandúrria dels Dansadors. Les seves xeremies originals, encara les conserva el seu besnét Pere Bernat i podrien tenir uns 200 anys d'antiguitat. Segurament és un dels instruments musicals d'aquest tipus més interessants que es conserven a Mallorca.

Pere Magraner “Coc” i Biel Vila. Sembla que es la primera colla de xeremiers a Sóller. Ambdós eren nascuts a la Vall. Biel Vila era músic de la banda municipal de Sóller, on tocava el saxòfon i el bombo, i tocava la guitarra a l'agrupació Dansadors de la Vall. Com a xeremier va ser iniciat per l'amo en Joan “Pagès” (es conserven fotos d'ells dos tocant plegats). En Pere Magraner “Coc”, era el flabioler i també tocava el llaut a la mateixa agrupació. Pel que fa a la colla de xeremies, es limitaven més que res, a sonar dins l'entorn dels Dansadors (espectacles, hotels, estranger...) i no tant com a xeremiers “de poble”. Contenen que l'amo en Biel, al començament, tenia “problemes” amb les canyetes (canya de doble pala, tipus oboè, que va al grall) però que va arribar a fabricar-les i fins i tot va mostrar a fer-ne a qui li ho demanava. L'any 1985, l'ajuntament de Sóller els va retre un homenatge amb motiu dels 50 anys de la seva dedicació a la música folklòrica. També en 2002 els xeremiers de Sóller li feren un homenatge i el 2004, en el marc de “Sa Mostra”, reberen el premi “Bartomeu Ensenyat”. Com anècdota, contaven que tots dos van participar a Raixa en el rodatge del film “Bearn” i asseguruen que passaren quatre dies “vestits de pagès i amb una ximbomba a la mà”.

Tomeu Frau i Pere Magraner “Coc”. Pere Magraner “Coc” continuà la tradició xeremiera fent colla amb Bartomeu Frau que s'inicià sonant les xeremies d'Es Pagès. En Tomeu, en els seus començaments com a xeremier, anava a visitar els xeremiers “vells” de l'illa, com l'amo en Toni Blanco, en Pep Camps de Son Roca, en Toni Fiol, els Llargos, etc. Devers l'any 1980, va començar a construir xeremies i la productora local “Wilma” en va enregistrar un documental on en Tomeu en feia una al torn. De l'any 1985 hi ha un disc enregirat de la trobada de xeremiers a Manacor, on hi figuren dues peces sonades per ells dos (“Mateixa” i “Per tocar caminant”). Participaven com a colla a les festes locals.

Tomeu Frau i Toni Riutort. Una vegada que l'amo en Pere “Coc” ho deixà, Bartomeu Frau fa colla amb en Toni Riutort com a flabioler. En Toni, sonador amb sòlida formació musical, transcriu

Curset de xeremies realitzat el 1997 a Sóller

Reunió de constitució de l'associació Xeremiers de Sóller (2002)

la partitura la “jota de Can Tamany” de l’amo en Joan “Pagès”, que prèviament en Pep Fortesa havia recuperat a partir d’un disc del grup sollerí, Brot de Taronger, i que en Toni Riutort mateix sonà per primera vegada al Monument, substituint una peça que es tocava amb trompeta i que poc tenia a veure amb el Firó. Feren també de colla del poble.

Toni Frau i Pep Fortesa. Potser sigui la darrera colla tradicional sollerica. Nascuda dins l’entorn de l’agrupació Aires Sollerics. Durant quasi una dècada feren colla, sonant a festes, investidures de Valentès Dones, Firó, etc. També sonaren, als seus inicis, amb els xeremiers de Sa Garriga, primer grup de xeremiers a Mallorca. En Pep, devers l’any 1980, va sonar el flabiol i tamborino amb els cossiers sollerics, amb motiu del seu intent de recuperació, que només durà dos anys. En Toni Riutort a vegades també s’afegia a la colla amb el flabiol.

Als darrers anys del segle XX, el grup Aires Sollerics, al voltant del seu 30è aniversari, comença a organitzar curssets d’iniciació a les xeremies i al flabiol sota els auspicis de la Federació de Música i Ball Mallorquí, de la qual era president el sollerí Guillem Bernat, director d’Aires Sollerics. Aquests curssets se solien fer a l’estiu i varen comptar amb mestres ja consolidats dins el món xeremier, com en Joan Campaner i en Miquel Bennàssar, de Sa Pobla, que varen impartir els seus coneixements als músics sollerics.

És així que comencen a sorgir persones que coneixen i conreen aquests instruments, que assisteixen als curssets i comencen el seu camí com a xeremiers o flabiolers. L’any 1999, fruit d’un d’aquests cursos, es comença a parlar d’assajar junts, d’oferir-se per sonar a les festes i de fer altres activitats. En aquests moments l’Ajuntament de Sóller encara opta per continuar contractant colles foranes, com feia abans, per als seus actes. Per això, distintes persones es plantegen canviar aquesta tendència i constituir una associació cultural sense ànim de lucre.

En desembre de 2001, doncs, neix l’associació Xeremiers de Sóller, la primera d’aquest tipus legalitzada i constituïda com a tal. El primer director va ser en Pep Fortesa Colom que també va fer de mestre els primers temps i el seu primer president fou Joan Marroig ‘Piu’.

De fet, l’acta constitucional aprovada pel govern està datada el 14 de gener de 2002 i hi figuren com a

junta inicial els següents: President, Joan Marroig Samper; Secretari, Josep Forteza Colom i vocals, Marc Boter Castanyer, Tomeu Amengual Forteza i Francesc Xavier Forteza Coll.

En aquesta acta fundacional ja es marquen el que seran els propòsits i fites de l'associació Xeremiers de Sóller: realització d'activitats en defensa del folklore, la música i la cultura mallorquina, promocionar i defensar els instruments populars (xeremies, flabiol i tamborino), fomentar la presència d'aquests instruments en les distintes manifestacions culturals i promocionar i fomentar la formació musical en aquests instruments sobretot entre el jovent.

Tot i haver-se constituït com a associació, els primers membres dels Xeremiers de Sóller continuen assistint a cursos organitzats per l'Escola de xeremiers de Palma, d'on prenen el model del que haurà de ser l'escola sollerica d'aquests instruments. A més, els Xeremiers de Sóller, després de la seva fundació decideixen formar part de la Federació de Música i Ball Mallorquí, essent el primer grup xeremier que formà part de la Federació.

D'entrada, i com a resultat d'aquells cursos, els xeremiers sollerics es plantegen, a diferència de l'escola de Palma, mantenir l'afinació tradicional en Do sostingut, en lloc del Do natural que usen a Ciutat per tal de poder-se conjuntar amb altres instruments.

Aviat, doncs, juntament amb el desig d'expandir el coneixement i l'ús de les xeremies, comença a prendre força la idea de fer una formació de conjunt o banda de xeremies, seguint l'exemple de l'escola de Ciutat.

Així, amb idees renovades i clares, comencen els cursos oferts per la nova associació que es fan a Can Dulce (Associació Sollerica de Cultura Popular). Els Xeremiers de Sóller, en aquests inicis, compten amb uns deu components que s'impliquen en les festes de Sóller i on s'hi van incorporant progressivament: ofrena de flors, pujada de la bandera dels pagesos i distintes actes del Firó, així com també participen a distintes festes de barriades, com els Estiradors, L'horta, Alqueria del compte.... Després participaran també a altres festes locals com Sant Antoni i Sant Bartomeu i, poc a poc, es faran imprescindibles en el cicle festiu de tot l'any. A l'assemblea ordinària del 27 de gener de 2003 s'aprova la creació de la Banda de Xeremiers dins de l'Associació de Xeremiers de Sóller, i en juny de 2003 ja signen un conveni amb l'Ajuntament de Sóller per la seva col·laboració a les festes de la ciutat.

Curset de xeremies realitzat a Can Dulce el 2003. Organitza FMBM. Professor, Tomeu Marroig.

Firó 2017

Alhora, el grup recent format continua organitzant classes magistrals amb primeres figures del món de les xeremies i el flabiol: Pep Toni Rubio o Teodor Salvà hi figuren entre ells. També s'organitzen curssets d'estiu que servien d'iniciació a nous músics, on varen donar classes Tomeu Piu, Tomeu Amengual, Pep Fortesa i Jeroni Rullan. A Sóller, Bartomeu Marroig 'Piu' comença a fer classes de forma estable a Can Dulce i per això es deixen d'organitzar les classes magistrals i els curssets d'estiu de xeremies i flabiol. El llegat d'en Tomeu 'Piu' serà recollit per na Paula Nigorra que continuarà després les classes a Can Dulce fins l'actualitat. I, per estendre encara més el món de les xeremies, els Xeremiers de Sóller seran els primers en fer una pàgina web i un fòrum sobre el món dels xeremiers amb gran participació i que fomentava el diàleg, de vegades polèmic, sobre diversos temes relacionats amb l'ús i característiques de l'instrument.

Com a línia d'actuació, podem dir que els Xeremiers de Sóller es situen en una postura intermèdia entre la tradició més purista de l'instrument i la via més innovadora. El grup solleric fa una anàlisi d'ambdues postures i agafa un camí propi que els caracteritza des del seu origen. Des del punt de vista tradicional, respecten la morfologia dels instruments antics, les peces interpretades i el tipus de repertori emprat. Però això ho fan introduint la interpretació en grups amplis, a més de seguir amb la tradició de les colles (grup de xeremier i flabioler).

En aquesta recerca d'un camí propi, opten per la formació de banda, assumint el repte d'equilibrar el so, per tal de superar els problemes d'afinació que es produïen quan dues o més colles volien tocar juntes o per estructurar peces de forma més estable, concretar ritmes i temps, i conjuntar la interpretació del repertori a l'ús. També, com a innovació, s'hi afegeix el bombo i la caixeta que, tot i no ser propis de les formacions tradicionals mallorquines, s'incorporen com un instrument més al grup per tal d'incrementar l'estabilitat rítmica del repertori, tot respectant la fesomia tradicional dels dos instruments.

Aquesta formació de banda, que millora la creació d'un ambient festiu i també fomenta la varietat musical, va obtenir crítiques per part dels sectors més puristes i, no obstant això, els Xeremiers de Sóller sempre han incidit en l'estructura de colla, combinant ambdues formacions: la colla i la banda. De fet, el grup solleric mai no ha abandonat la pràctica de l'instrument en colla i fins i tot l'han fomentada en determinades ocasions, com ara en la investidura de les Valentes dones de Sóller. A més, han investigat en formacions ja perdudes, com la colla de tres quartans o tres quartans de colla.

En aquesta mateixa direcció, els Xeremiers de Sóller també desenvoluparan una intensa tasca de luthiers o fabricants d'instruments. Així, es farà molt conegut el taller de xeremies d'en Joan Marroig 'Piu' i el taller d'instruments de percussió d'en Tomeu Amengual. Aquesta professionalització en la construcció d'instruments fa que millori sensiblement l'afinació i el resultat musical del conjunt: xeremies i flabiols poden sonar juntes sense que pateixi l'afinació. La seva feina com a luthiers ha fet arribar les seves obres a distints indrets: Sa Pobla, Palma, Lluçmajor, a Mallorca; Centre Artístic Tradicionari i Vilanova i la Geltrú, a Catalunya i fins hi tot hi ha instruments creats per l'artesà Joan Marroig 'Piu' a museus de Txèquia, Ourense, País Basc o Alemanya.

Un cop establertes totes aquestes bases, els Xeremiers de Sóller comencen a sortir de la Vall de Sóller, no només a altres punts de l'illa, sinó també fora d'aquesta, la qual cosa suposa una externalització de la cultura i la música mallorquina. Així doncs, els Xeremiers de Sóller comencen a viatjar portant les seves músiques per tot arreu.

Heus ací les participacions a festivals fora de Mallorca dels Xeremiers de Sóller fins a dia d'avui:

- 15/08/2006 a 20/08/2006 Terranova del Pollino (Itàlia): Terranova Folk Festival.
- 12/10/2006 a 15/10/2006 Balingen (Alemanya): Sackpfeifen in Schwaben 2006.
- 15/08/2007 a 20/08/2007 Tapia de Casariego (Astúries): XI Festival Interceltic d'occidente.
- 21/09/2007 a 24/09/2007 Barcelona (Catalunya): Festes de La Mercè 2007.
- 29/08/2008 a 01/09/2008 Izmir (Turquia): Festival de música i dansa d'Izmir.
- 10/08/2009 a 16/08/2009 Glasgow (Escòcia): Piping Live 2009.
- 15/10/2009 a 18/10/2009 Balingen (Alemanya): Sackpfeifen in Schwaben 2009.
- 29/04/2010 a 02/05/2010 Balingen (Alemanya): Volkstanzfestival de Balingen 2010.
- 10/08/2010 a 15/08/2010 Glasgow (Escòcia): Piping Live 2010.
- 28/01/2011 a 30/01/2011 Barcelona (Catalunya): Festes de Sant Antoni a Gràcia.
- 24/09/2011 a 25/09/11 Tarragona (Catalunya): Festes de Santa Tecla.
- 07/06/2012 a 10/06/2012 Coruxo (Galícia): Galicia nas terras da gaita.
- 22/08/2012 a 26/08/2012 Strakonice (Txèquia): XX Festival internacional Strakonice.
- 17/10/2012 a 22/10/2012 Balingen (Alemanya): Sackpfeifen in Schwaben 2012.
- 8/11/2012 a 11/11/2012 Manresa (Catalunya): 15a Fira Mediterrània de Manresa.
- 11/08/2013 a 17/08/2013 Glasgow (Escòcia): Piping Live 2013.
- 15/11/2013 a 17/11/2013 Oviedo (Astúries): XI Festival Xácara 2013.
- 19/06/2014 a 23/06/2014 Schelife (Alemanya): VII Dudelsackfestival Schleife.
- 24/07/2015 a 25/07/2015 Vigo (Galícia): Festa cultura de Vigo / Noite internacional do Miño.
- 15/10/2015 a 18/10/2015 Balingen (Alemanya): Sackpfeifen in Schwaben 2015.
- 08/08/2016 a 14/08/2016 Glasgow (Escòcia): Piping Live 2016.
- 26/05/2017 a 28/05/2017 Colombières sur Orb (França): Arc nord Mediterranea.

- 05/12/2017 a 07/12/2017 Béziers (França): Arc Nord Mediterranea.
 23/02/2018 a 25/02/2018 Sète (França): Arc Nord Mediterranea.
 25/03/2018 a 01/04/2018 Escale a Sète 2018 (França): Arc nord Mediterranea.
 05/12/2018 a 06/12/2018 Pezenas (França): Arc nord Mediterranea.
 22/06/2018 a 24/06/2018 Saint Flour (França): Arc nord Mediterranea.
 28/06/2019 a 01/07/2019 Villegailhenc (França): Arc nord Mediterranea.
 28/08/2021 Castelo de Monterrei (Ourense): XXXVI Xuntanza Internacional de Gaiteiros.

Un abans i després en la formació sollerica va ser l'actuació al *Centre Artesà Tradicionari* de Barcelona el 2011: la seva presentació en aquest temple de la cultura tradicional catalana va ajudar a marcar camins i a prendre també com a fonamental el fet d'exportar la nostra cultura des d'aquest punt de vista, sovint diferencial, de la música de xeremies, de vegades compartit amb cultures que semblen llunyanes. Allà es va presentar el primer CD dels Xeremiers de Sóller.

És, també, a partir de l'interès mostrat per algunes persones de procedència alemanya que s'explica el gran nombre de participacions dels Xeremiers de Sóller a Balingen. La ciutat de Balingen (Baden-Württemberg), doncs, és significativa en aquest progrés del grup solleric, ja que es tracta d'una associació d'aquelles contrades que vol recuperar un instrument, la cornamusa, també en vies de desaparició. Amb aquesta idea organitzen a la ciutat alemanya una trobada on es reuneixen tot tipus de cornamuses, trobada que donarà idees als músics sollerics que hi participen, per poder fer quelcom de semblant a Sóller. A Itàlia, d'altra banda, on no hi havia un repertori establert, sinó que predominava la improvisació, els xeremiers hi troben camins per fer concerts més estructurats.

Com a fruit de les trobades internacionals, podem constatar que a Escòcia, durant les diverses participacions al Piping Live, els Xeremiers de Sóller varen aprendre la importància de l'afinació com a grup i que aquesta ha de ser constant durant tota una actuació. Per tant es varen acostumar a aturar tantes vegades com fos necessari entre peça i peça per comprovar i rectificar, en cas necessari, l'afinació de les xeremies.

Fou especialment emblemàtica la participació a la ciutat de Sète amb el projecte anomenat 'Arc nord Mediterranea' que tenia una durada del 2017 al 2019 i del qual formaven part els Xeremiers de Sóller. Aquest projecte estava finançat amb fons de l'euroregió i fou creat per un grup d'Occitània ('Mar i muntanya') i hi participen grups de Catalunya, Mallorca i Calàbria. El projecte exigeix que s'usi la cornamusa i un altre instrument propi de cada zona (el flabiol i tamborino en el cas solleric) i la finalitat és l'intercanvi cultural i musical de tota la regió. Dins aquest projecte, va néixer la idea de fer arribar de nou el vaixell que unia ambdues ciutats (Sóller i Sète), idea que va tenir un començament on, de forma molt emotiva, es va arribar a interpretar l'Havanera Sollerica en l'actual mercat del peix on, antigament, arribaven les taronges solleriques. Aquest projecte es va veure interromput per la pandèmia del COVID-19.

En aquestes trobades i festivals internacionals els Xeremiers de Sóller han volgut deixar constància que, sovint la música dels seus instruments es fa servir per acompanyar el ball popular. És per això que en determinades ocasions han anat acompanyats de balladors d'Aires Sollerics i d'Estol de Tramuntana que han mostrat els balls alegres i sovint improvisats que s'interpreten al ritme de les xeremies.

El fet, doncs, de descobrir que la música de xeremies i flabiols pot agradar fora de Mallorca, se suma al reconeixement del públic solleric que mostra la seva sorpresa i admiració a cadascuna de les seves actuacions i que valora l'alt avenç en qualitat dels Xeremiers de Sóller. Aquest fet ha esperonat els membres de

Vetla d'armes del Firó 2019

l'associació a cercar noves fites i compromisos amb l'expansió de l'instrument i la seva didàctica.

Així, a nivell local, els Xeremiers de Sóller han estat compromesos amb la cultura mallorquina sempre que hom els ha requerit la seva participació. En aquest sentit, han intervingut en les múltiples trobades de gegants arreu de Mallorca (on ja hi participaven fins i tot abans de la constitució de l'associació), a diverses trobades de xeremiers i a diverses festivitats emblemàtiques com ara, la Beata de Palma o de Sta. Margalida.

A Sóller, la seva implicació en la festa els ha fet imprescindibles en les Fires i Firó del mes de maig, essent membres del col·lectiu de pagesos d'aquesta festa des de 2006. Els Xeremiers de Sóller participen anualment en l'ofrena de flors, pujada de bandera de pagesos, investidura de les Valentès dones, ofrena al monument i missa de can Tamany, vetla d'armes, distintes batalles del Firó i la tornada de la Verge de la Victòria a l'hospici. També han estat part activa en la recuperació dels caparrots als quals acompanyen el dissabte de la Fira de maig, des del moment de la seva incorporació a la festa. Els Xeremiers de Sóller han contribuït, sens dubte, a millorar la coordinació i organització dels distints actes de les festes de la Fira i el Firó, però també intervenen a les ballades populars de la Fira i Sant Bartomeu i a altres festes locals (Sant Antoni, Sant Joan, Sant Pere, etc.). A més, han estat presents a les distintes edicions del Concert de Sta. Cecília que anualment organitza Joventuts Musicals de Sóller, al concert de nadalles que s'organitza anualment a la Parròquia de Sant Bartomeu i també al Festival d'havaneres que s'organitza periòdicament al Port de Sóller. Així mateix, els Xeremiers de Sóller varen participar a les darreres edicions del Festival internacional folklòric de Sóller, 'Sa Mostra', convidats pel grup amfitrió, Aires Sollerics.

Com a grup que intenta divulgar i afavorir la participació entre diversos grups i escoles, varen organitzar les Trobades de xeremiers, que ja han arribat a quinze edicions. En aquestes trobades, úniques pel que fa al seu objectiu i que han tingut una continuïtat en el temps, es fan diversos actes entre els quals destaca la desfilada de tots els participants pels carrers de Sóller difonent el caràcter festiu i d'intercanvi que pretén aquesta trobada. A més, la jornada finalitza amb l'actuació al cadafal de la plaça amb peces interpretades per cada escola de xeremiers que hi participa i es fa un reconeixement de mèrits a persones distingides dins el món dels xeremiers.

Des del principi, a partir dels arranjaments d'en Pep Forteza sobre peces tradicionals, els Xeremiers de Sóller es plantegen com a fita nova explorar el mestissatge de la seva formació amb d'altres tipus de conjunt musical. Així es comencen a incorporar instruments de banda a alguns dels concerts, essent el pri-

mer grup d'aquest tipus que farà concerts amb instruments de banda. Amb el temps, hi haurà diverses col·laboracions amb distintes bandes de música mallorquines: ja no es tracta de combinar instruments diversos sinó d'interpretar peces originals o arranjaments per a banda de música i banda de xeremiers. En aquest sentit es va fer una primera col·laboració amb la Banda de Música de Pollença, el 26 de juliol de 2016, sota la batuta del director Vicenç Fontelles, on es va estrenar la versió per xeremies i banda del pasdoble "Sulyar" del compositor, i membre dels Xeremiers de Sóller, J.V. Franco Landete, "Xevi". El 7 de maig de 2017, col·laboraren amb la Banda de Música de s'Almudaina (Palma), essent el seu director Antoni Aznar, i interpretant, a més de "Sulyar", dos arranjaments de peces tradicionals del compositor algaïdenc Biel Oliver "Torres". També varen col·laborar amb la Banda de Música Municipal de Sóller, amb Joan Enric Vercher a la batuta, el 25 de novembre de 2017, i amb la Unió Musical de Marratxí, amb el director Silverio Duato, l'11 de Març de 2018. Fruit d'aquest darrer concert, va sortir una segona col·laboració amb la Unió Musical de Marratxí el 17 de Març de 2019 on varen estrenar "Ressons des Call", una obra descriptiva i inspirada en la història dels xuetes mallorquins. Aquesta obra va ser un encàrrec de la Banda Municipal de Marratxí al compositor J.V. Franco Landete, "Xevi" i aquest li la va dedicar a la comunitat xueta de Mallorca i en especial a en Pep Fortesa Colom.

També faran moltes col·laboracions combinant conjunt de xeremies i flabiols amb instruments de la tradició popular: en aquest sentit, seran freqüents les actuacions i col·laboracions conjuntes amb el grup Aires Sollerics. També en 2010 es farà una col·laboració alhora que trobada amb el francès Gilles Chabenat, un dels millors intèrprets de viola de roda.

En els darrers anys hi ha hagut una significativa proliferació de bandes de xeremiers arreu de Mallorca, degut a la demanda que tenen aquestes formacions, cosa que ha fet que els Xeremiers de Sóller hi tinguin menys cabuda en altres localitats on ja disposen del seu grup, fet semblant al que va passar a Sóller a començament de segle on altres formacions que hi acudien es varen veure desplaçades pels Xeremiers de Sóller. El grup ha optat, doncs, per ampliar la seva activitat i ha dissenyat uns concerts didàctics on es fa pedagogia del instruments i de les seves possibilitats tímbriques i d'unió entre ells i amb altres instruments, així mateix, també es fa un recorregut històric sobre l'instrument i les seves arrels i evolució.

També es va començar a organitzar, seguint l'exemple vist a altres països, un Festival Internacional de Xeremies que va anar des de 2015 a 2018 i que es va veure interromput per la pandèmia del COVID-19 en 2019. S'hi han fet, doncs, dues edicions del Festival, dissenyat, en principi, per ser triennial.

Pel que fa al repertori, a més del tradicional de Mallorca per a aquests instruments, els Xeremiers de Sóller han explorat nous repertoris amb músiques de fora de Mallorca i amb composicions pròpies: s'hi han incorporat músiques compostes per Tomeu Marroig (Ball de caparrots i la música de Som Solleric), Xevi Franco (Jota des Barrut, Jota des Xuetes, Jota des Bandolers i Trabucaires, Jota de ses Pageses, Bolero de Biniraix) i Pep Toni Jaume (The Wellington's Cone, peça d'inspiració celta).

Pel que fa als enregistraments, compten amb un CD gravat en 2009, amb el títol: "Xeremiers de Sóller en directe", una col·laboració amb els xeremiers de Sa Pobra (XIII i XIV Trobada de Xeremiers de Sa Pobra), amb l'enregistrament d'una peça (*No en volem cap*) i una altra col·laboració amb el grup Aires Sollerics al seu doble CD "*Sons de la Serra*", amb les peces, *Bolero de Sta. Maria* i *Sa Calistrona*. Darrerament compten amb un altre CD gravat el 2021 amb el títol: "*20 anys en un dia, a la lluita xeremiers!*" amb diverses aportacions dels xeremiers a la festa del Firó de Sóller.

Una problemàtica constant per als Xeremiers de Sóller ha estat el lloc d'assaig, atesa la particularitat dels instruments i la quantitat de membres que s'hi reuneixen. Així, el grup ha passat per diversos llocs d'assaig (Can Dulce, la fàbrica de Can Puig, l'edifici de les Escolàpies o un oliver propietat d'en Rafel Crespi).

Els xeremiers al Firó de 2019

Finalment, varen començar a tenir com a local permanent el C.P. Victòria de Sóller, gràcies a la comprensió i acollida dels diferents rectors de Sóller, arribant a firmar un conveni en temps de Mn. Marià Gastalver. El fet de poder disposar del C.P. Victòria ha permès als Xeremiers de Sóller poder créixer com a grup i disposar d'un lloc adient per una formació amb característiques tan peculiars com les dels xeremiers.

Al llarg de vint anys, són moltes les persones que han col·laborat amb els Xeremiers de Sóller des de diferents àmbits, cal destacar que, des de 2007, hi ha hagut una gran documentació fotogràfica i audiovisual gràcies a la tasca duta a terme per n'Antonia Ribot, que ha arribat a crear un gran arxiu documental d'imatges, que serà objecte d'una exposició futura d'aquests documents visuals a Sóller.

Els membres dels Xeremiers de Sóller durant aquests vint anys han estat:

Perrine Alsina, Nicolau Amengual, Tomeu Amengual, Pep Bauzá, Pere Bernat, Marc Boter, Adrià Bover, Àngel Bujosa, Pilar Calafell, Maria Caro, Pere Casesnoves, Pere Coll, Magdalena Deyà, Joan Estarelles, Cristina Fiol, Maria de Lluç Fiol, Aina Font, Miquel Font, Guillem Fortesa, Pep Fortesa, Xavier Fortesa, Lluç Forteza, Xisco Forteza, Xevi Franco, Tomeu Frau, Toni Frau, Joan González, Vicenç González, Pep Toni Jaume, Maria de Lluç López, Andreu Magraner, Joan Marqués, Joan Marroig, Tomeu Marroig, Martí Munar, Aina Nigorra, Paula Nigorra, Adrià Oliver, Pere Pérez, Xesc Pérez, Úrsula Pomar, Bàrbara Ribas, Antonia Ribot, Biel Riera, Josep Ripoll, Toni Riutort, Ramón Rullan, Tere Sebastià, Guillem Serrano, Beatriu Servera i Sinto Vicens Abad.

En el transcurs de la VIII Trobada de Xeremiers de Sóller (2012), l'associació de Xeremiers de Sóller va anomenar na Cassandre Balosso-Bardin, sòcia d'honor dels Xeremiers de Sóller. Es tracta d'una etnomusicòloga coneguda en el món de les cornamuses arreu d'Europa, que va recalar a Mallorca durant bona part del 2011 i del 2012 per elaborar una tesis doctoral sobre la cornamusa mediterrània: "ses Xeremies", i per això va assistir a molts assajos i actes que els Xeremiers de Sóller varen efectuar en aquest període

de temps, aportant la seva visió del món xeremier i recopilant informació pel seu estudi. Na Cassandre va compondre i dedicar una peça a en Guillem Serrano i n'Antonia Ribot: "Scottische Serrano", peça que va regalar als Xeremiers de Sóller.

El llistat dels membres que han passat pels diferents càrrecs de l'associació durant aquests primers 20 anys⁴ és el següent:

PRESIDENTS

Joan Marroig Samper "Piu" 2002 - 2007
Andreu Magraner Brunet 2007 - 2014
Pep Toni Jaume Albertí 2015 - 2018
Guillem Serrano Gual 2019 -

VICEPRESIDENTS/ES

Bartomeu Amengual Forteza 2002 - 2007
Joan Marroig Samper "Piu" 2007 - 2014
Maria Magdalena Deyà Miró 2015 -

SECRETARIS/ES

Cristina Fiol París 2002 - 2009
Maria de Lluç Fiol París 2009 - 2014
Bàrbara Ribas Matas 2014 - 2018
Maria Magdalena Deyà Miró 2018 - 2019
Pep Toni Jaume Albertí 2019 -

TRESORERS/ES

Josep Fortesa Colom 2002 - 2007
Maria Magdalena Deyà Miró 2007 - 2012
Xesc Forteza Coll 2012 -

DIRECTORS

Pep Fortesa Colom 2002 - 2014
Xesc Forteza Coll 2014 - 2015
Pep Toni Jaume Albertí 2015 - 2019
J.V. Franco Landete "Xevi" 2019 -

SOTSDIRECTORS/ES

Bartomeu Amengual Forteza i Bartomeu Josep Marroig Pujol 2003 - 2014
Pep Toni Jaume Albertí 2014 - 2015
Pilar Calafell Vert 2019 -

---

⁴ Des de gener de 2018 a octubre de 2019 hi va haver una junta gestora formada per: Maria Magdalena Deyà Miró, Pilar Calafell Vert i Josep Fortesa Colom.

Geografia, medi ambient i territori

Reconstrucció de la inundació del torrent Major l'any 1974

*Carys Thomas¹, Ioanna Stamataki²
i Joan Rosselló³*

Resum: El 29 de Març de 1974, després d'unes fortes pluges, va revenir el torrent Major, anegant tot l'espai entre l'Horta i el port de Sóller. A partir de les evidències documentals existents, s'ha aplicat un model hidràulic anomenat Flood Modeller© per a poder simular la inundació.

La recerca permet observar el comportament del torrent durant el procés de revinguda, ja que la simulació numèrica mostra el moviment de l'aigua dins del canal així com a les planes d'inundació.

Els resultats confirmen que les característiques de la conca del torrent Major afavoreixen aquests tipus de fenòmens així com la gravetat dels possibles impactes relacionats amb l'exposició de la població davant aquest fet. A la vegada, s'aprecia com el model permet reconstruir l'espai inundat amb prou detall, la qual cosa permet la seva utilització per a la previsió d'esdeveniments torrencials futurs.

1. Introducció

Les inundacions són un dels majors riscos existents a nivell mundial. Malgrat les mesures preses a nivell internacional i nacional, les inundacions suposen el 40% de les pèrdues provocades per fenòmens naturals (Munich Re, 2021). Fins i tot a països desenvolupats els impactes provocats per aquests esdeveniments són molt destacats, com els episodis d'aquest estiu passat que afectaren Bèlgica i Alemanya (Cornwall, 2021).

Un gran problema és el provocat per les anomenades revingudes-llampec, inundacions que són el resultat de pluges de gran intensitat en un espai de temps molt curt, la qual cosa suposa que les alertes no puguin ser activades amb prou antelació (Doswell et al, 1996; IAHS, 1974).

Aquest tipus de revingudes són molt habituals a la regió mediterrània (Gaume et al, 2016), on es combinen factors naturals i antròpics que faciliten els impactes provocats per aquestes inundacions. A nivell natural, el relleu condiciona l'existència de conques de petites dimensions, amb alçades properes a la costa i per tant, fortes pendents que augmenten la torrencialitat dels cursos. També cal considerar el factor climàtic, ja que la Mediterrània és un espai caracteritzat per precipitacions irregulars però de gran intensitat, sobretot a la tardor (Jansà, 2014; Martín-Vide, 1987; Romero i Ramis, 2002).

¹ Cardiff University

² University of Greenwich

³ Universitat Oberta de Catalunya. E-mail: jrossello@uoc.edu

Pel que fa a la influència antròpica, l'alta concentració de població a la costa i la pressió que això suposa sobre el territori ha provocat que s'ocupin terres potencialment inundables sense cap tipus de control per part de les autoritats, cosa que incrementa el risc que pateix aquesta població, sovint desconixedora del mateix (Lara et al, 2010; Llasat et al, 2008; Olcina et al, 2010).

Espanya i les Balears són exemples d'aquesta situació. Tota la costa mediterrània espanyola ha patit històricament episodis d'inundacions, amb greus efectes sobre la població, tant a nivell de vides humanes com de danys materials (Barriendos i Rodrigo, 2006; Sánchez García et al, 2019), un fenomen que també es repeteix a l'actualitat (Gil-Guirado et al, 2019).

A les Balears, les inundacions són un fenomen molt habitual, juntament amb les sequeres, extrems característics del clima mediterrani (Grimalt, 1992). Des del segle XV s'han identificat més de 200 episodis al conjunt de les illes, destacant l'afectació de Mallorca (Grimalt i Rosselló, 2020). A aquesta s'han donat els esdeveniments més greus tant a nivell històric, com la revinguda que va destruir Palma l'any 1403 (Grimalt, 1989), com en el present, com fou el cas de la torrentada de Sant Llorenç del 2018 (Grimalt et al, 2021). La vall de Sóller és un altre indret on les inundacions són un fenomen present històricament. Ja Rullan i Mir (1885) fa esment de casos llunyans al segle XVII, que s'han anat repetint al llarg del segle XX i XXI com ha recollit la premsa local i regional (Rosselló i Cortès, 2021).

Per tot plegat, és important conèixer els esdeveniments del passat, amb l'objectiu d'estar preparats per si es repeteixen en el futur. En aquest sentit, l'ús de models per a reproduir el comportament de l'aigua desbordada, saber els nivells assolits i el temps en què es produeix aquesta revinguda, pot ser una eina d'ajuda de cara a l'establiment de mesures de prevenció i previsió i, en aquesta recerca, s'ha modelitzat una revinguda important, la del març de 1974, amb aquest objectiu, analitzar el procés de desbordament del torrent Major durant aquell episodi.

2. Causes i efectes de la inundació

A finals de març de 1974 una zona de baixes pressions es va situar a la costa sud del Mediterrani, davant les costes d'Argèlia (Figura 1). Això va provocar un flux d'aire amb un llarg recorregut marítim que arribà a Mallorca descarregant importants precipitacions.

A la conca de Sóller va començar a ploure el dia 29 i les quantitats arrebegades durant l'episodi assoliren un màxim de 349.5 mm a Binibassí i foren superiors als 200 mm al conjunt del vessant (Taula 1).

Aquestes pluges varen provocar l'augment sobtat del cabal dels torrents de la vall que no varen poder encabir l'aigua i provocaren una important revinguda, que afectà a la zona baixa entre L'Horta i el port. Val a dir que la setmana anterior a l'episodi havia estat plujosa, cosa que va fer que el terreny ja estigués abeurat quan va començar a ploure amb intensitat.

Especial esment cal fer al torrent dels Cinc Ponts, que va vessar a l'alçada de Son Angelats i anegà el marge esquerre del torrent Major, afectant la carretera del desviament i l'àrea del Monument.

L'impacte socioeconòmic de l'episodi fou molt important, tal i com recolliren els diaris de l'època. Es varen anegar cases i terrenys agrícoles, es varen haver de rescatar en barca dues dones a la zona de l'Horta i el port va quedar aïllat temporalment ja que es va tallar la carretera i la via del tramvia. A més, el servei de tren amb Palma va quedar suspès i es va fer amb autocar. En total, les pèrdues foren valorades en 45.000.000 de pessetes.

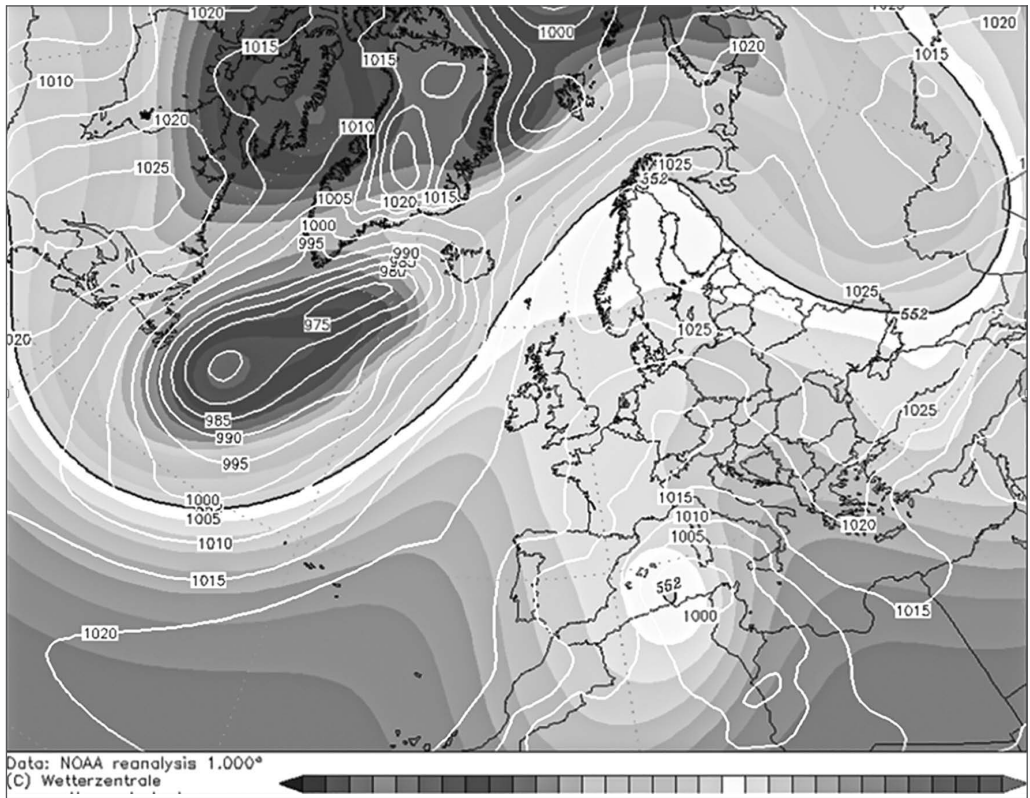

Figura 1. Situació atmosfèrica el 29 de març de 1974. Font: Wetterzentrale (2021)

Codi/Estació	Dia 29	Dia 30	Total
B046 Binibassí	195 mm	154.5 mm	349.5 mm
B059 Ca'n Bartola	170 mm	46.5 mm	216.5 mm
B061 Sóller	165 mm	95 mm	260 mm

Taula 1. Quantitats de precipitació. Font: AEMET

Els principals danys foren al sector agrícola de L'Horta i el Campdesamar encara que també foren afectats establiments hotelers de la Platja d'en Repic. Entre les raons de la inundació, un comentari comú dels afectats fou la construcció de la carretera C711 que va tallar aixugadors que duïen al torrent, el que afavorí l'anegament de les terres que hi ha a cada costat de la mateixa. Per altra banda, el setmanari Sóller va fer esment a la manca de manteniment de sèquies i canals, que estaven taponades i que no varen poder evacuar l'aigua precipitada.

3. Mètode i dades

3.1 La construcció del model

Els models hidràulics són una eina molt útil per a la representació numèrica d'un riu. S'empren com un element d'investigació per entendre el comportament hidràulic d'un sistema hídic i mostrar les interaccions de les aigües torrencials amb el canal del riu i la seva plana d'inundació (Stamataki i Kjeldsen, 2020). Quan es construeix un model, el curs es divideix en seccions (cross-sections) que representen la geometria del canal a llocs concrets del curs. Aquests punts poden ser seccions, ponts o també rescloses i cal especificar la distància longitudinal que hi ha entre cadascun d'ells.

Emprant la documentació disponible per l'episodi a estudiar, aquesta recerca emprà el software comercial anomenat Flood Modeller© per simular la inundació que afectà Sóller l'any 1974.

Construir un model hidràulic d'un esdeveniment passat és una tasca complicada i fa falta obtenir dades inicials abans de començar a modelitzar la inundació. La informació es va aconseguir gràcies al grup de recerca de Climatologia, Hidrologia, Riscs Naturals i Paisatge (UIB) i incloïa:

- Dades relatives a precipitació i la punta de cabal de la crescuda de 1974 així com un hidrograma de la crescuda de l'Octubre de 1978 al torrent Major.
- La geometria de les seccions del torrent al llarg del seu recorregut amb els corresponents valors de rugositat.
- Un model digital d'elevacions (MDE) amb una resolució de 5 metres. Es tracta d'una mapa en dues dimensions de la topografia de la vall.

La localització, dimensions i seccions del pont de ca'n Repic, al límit inferior del curs dins del model.

La figura 2 mostra un esquema simplificat del model i la seva construcció des de l'hydrograma inicial, passant per les seccions i el pont fins arribar a les condicions dels límits aigües avall del torrent. Cada element s'explica després.

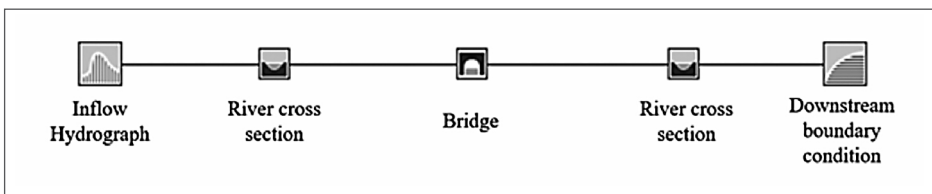

Figura 2: Esquema simplificat del model i les seves parts.

Hidrograma d'entrada: Un hidrograma és un gràfic que mostra com una conca respon a un episodi de pluja dibuixant la corba de creixement de cabal durant el temps de duració de la inundació. A un model hidràulic, aquest hidrograma s'empra com valor de les condicions aigües amunt – en aquest cas després del pont d'en Barona – i determina la propagació del flux d'aigua dins el sistema. Els resultats del model depenen molt de l'hydrograma ja que la intensitat del cabal inicial dicta les característiques de la inundació. A l'episodi de 1974 no es varen recollir dades ja que no estava en funcionament l'estació d'aforament del torrent Major. En canvi, per la inundació d'Octubre de 1978 si que es varen recollir dades i es va poder construir un hidrograma de crescuda. Donada aquesta manca d'informació, s'ha assumit que la forma de l'hydrograma de 1978 va ser idèntica a la de 1974. Això significa bàsicament que la relació entre la

pujada i baixada del cabal és la mateixa i així es va calcular la punta de cabal de 1974 correlacionada amb l'hidrograma de l'any 1978 (Fig. 3).

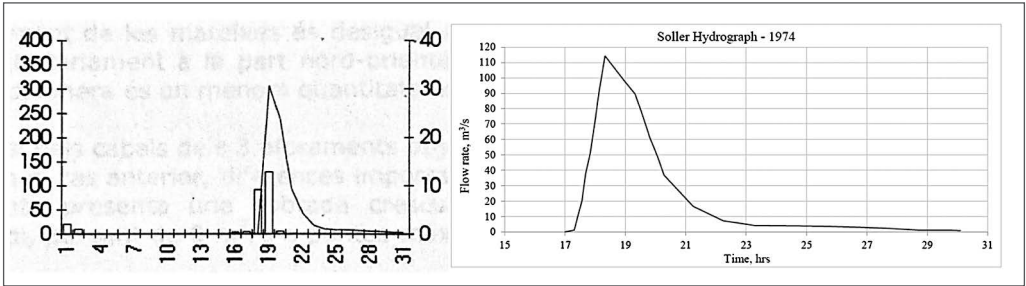

Figura 3: Hidrograma de la torrentada de 1978 (esquerra) i hidrograma correlacionat per l'episodi de 1974 (dreta)

Seccions del canal: La segona i quarta part de la figura 2 són les seccions del canal. Aquestes són necessàries per definir com és la geometria del curs i es mesuren a diferent localitzacions a llarg del seu recorregut. Com mostra la figura 4, la geometria de cada secció i els materials que la formen s'introdueixen al model per a configurar el torrent afegint la distància que hi ha entre cada secció. El model empra 8 seccions, anomenades Cross-section 1 (CS1) – Cross-section 8 (CS8) essent la CS1 la que es troba aigües amunt i la CS8 la que forma el límit aigües avall del torrent.

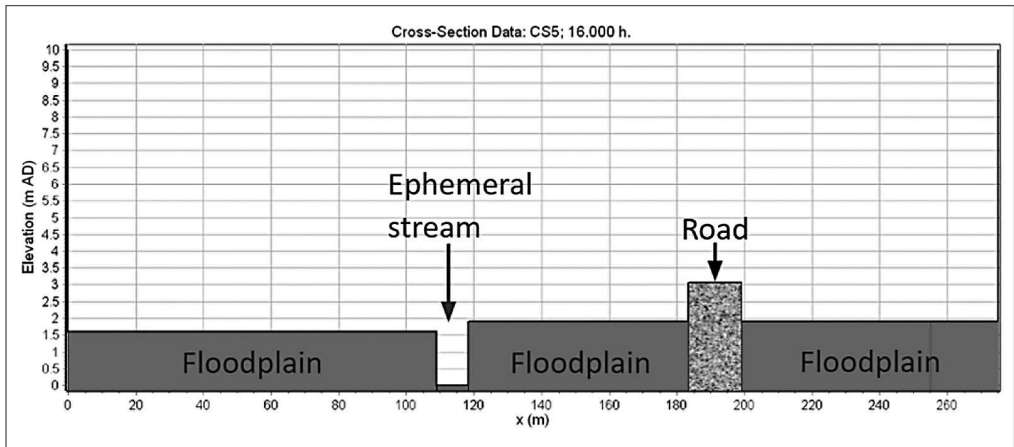

Figura 4: Exemple d'una secció del canal dins del model Flood Modeller®, on apareixen els materials (plana d'inundació, curs, carretera) al punt CS5

Pont: La tercera part que s'inclou al model és una infraestructura hidràulica, en aquest cas el pont de la platja d'en Repic. Les dimensions del pont i la seva localització en relació a les seccions s'inclouen al model. Incorporar aquest element a la modelització és bàsic ja que té un impacte en el flux d'aigua dins del llit per que pot provocar obstruccions. Així, en el model les seccions CS6 i CS8 es veuen afectades pel pont de ca'n Repic (Fig. 5).

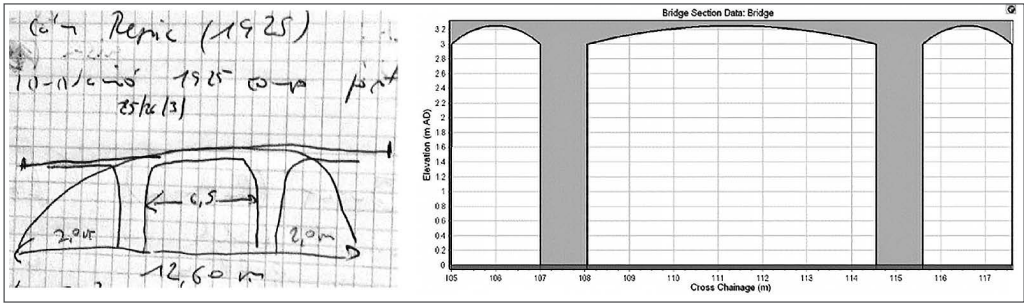

Figura 5: Esquema de les dimensions del pont de Ca'n Repic (esquerra) i exemple de la seva representació numèrica al programa Flood Modeller© (dreta)

Condicions límit aigües avall: El darrer element de la figura 2 són les condicions límit a la part final del curs, que donen els valors finals per fer córrer el model. S'introdueix aquí el pendent del llit del torrent i el cabal es defineix segons la profunditat i la velocitat. Aquesta condició límit definirà la variació del nivell d'aigua amb el temps i s'empra per descriure com l'aigua surt de la xarxa modelitzada.

Una vista del model complet i les 8 seccions del curs es mostren a la Figura 6.

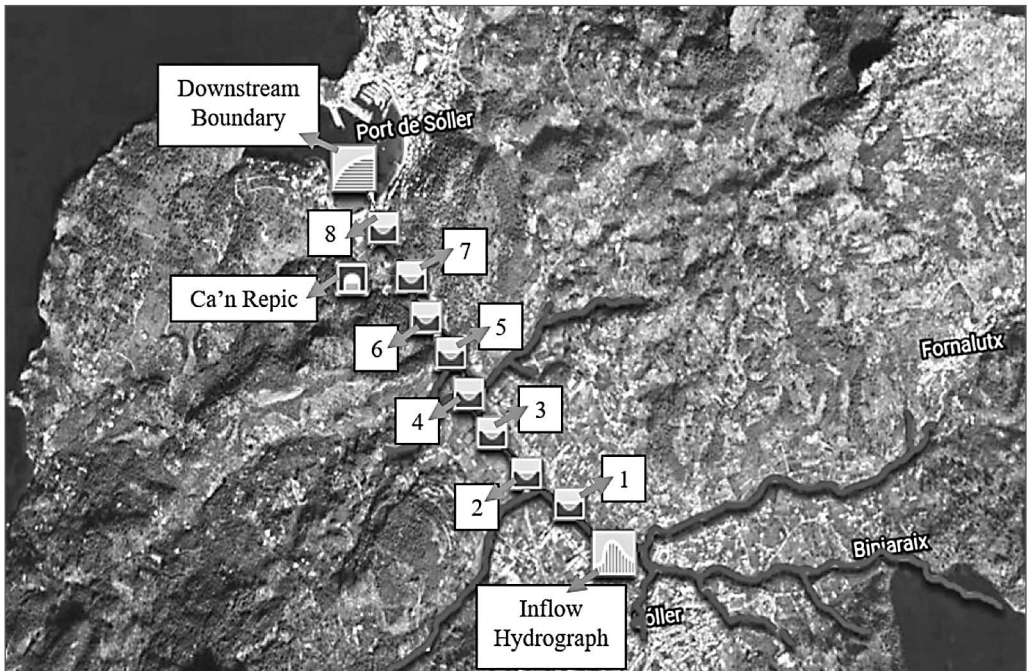

Figura 6: Elements del model des del punt inicial fins al final i localització de les seccions (CS1 - CS8)

3.2 Calibració del model

Una vegada totes les dades s'han introduït dins el model, el procés de calibració comença. Aquesta part suposa anar ajustant tots els factors desconeguts fins que el model dóna una descripció acurada del sistema torrencial. L'objectiu de calibrar el model és assegurar que la representació del curs i del seu funcionament és correcte i vàlida durant la inundació. Per a l'episodi de 1974, un punt de calibració a un camp de conreu situat a la secció 5 (CS5) va ser emprat. Un testimoni indicà que el nivell de l'aigua assolí una alçada de 1.5 metres dins el seu terreny, una mesura que és adient amb les mesures fetes a imatges fotogràfiques de la inundació (Fig. 7).

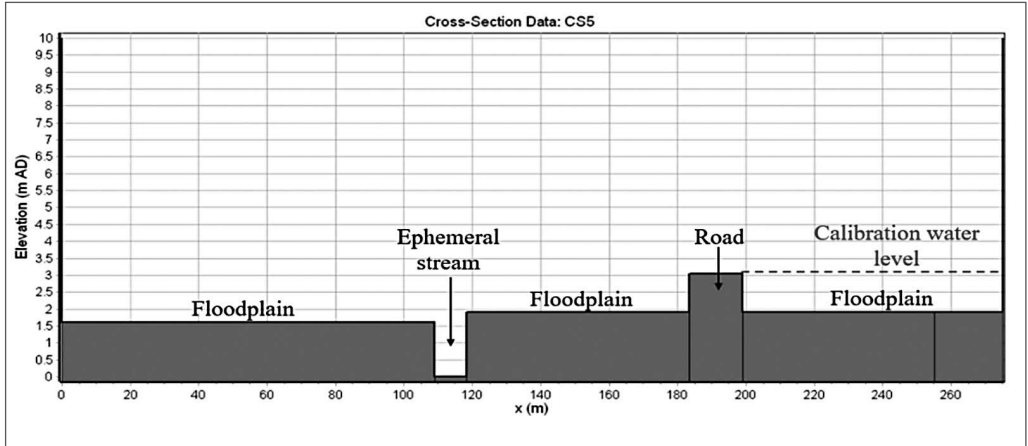

Figura 7: Secció 5 (CS5) amb el punt de calibració dins la plana d'inundació

Disposant d'un hidrograma d'entrada i de la geometria de les seccions, el paràmetre intercanviable és la rugositat del llit. Aquesta rugositat s'ajusta dins d'uns valors acceptables per permetre que els nivells de les aigües simulades al model coincideixin (dins d'un 5%) amb la mesura coneguda del punt de calibració (1.5 metres de fondària a la CS5). Un factor important per la calibració era el nivell de saturació del sòl abans de la inundació. Les dades de precipitació recollides la setmana anterior a l'episodi mostren que hi va haver pluges importants, raó per la qual el sòl de la plana d'inundació ja estava parcial o completament saturat. Degut a les necessitats del model, es va decidir assumir que hi havia un nivell constant d'aigua de 0.1 metres abans de començar la inundació.

Una vegada el model ha estat calibrat, el procés de recerca pot començar i es desenvolupen diferents tests per investigar el comportament del torrent durant la inundació així com possibles efectes futurs lligats al canvi climàtic.

4. Resultats

L'objectiu d'aquesta recerca és reconstruir la inundació històrica de 1974 per assolir una valoració més adequada dels efectes de la inundació, el que pot ser molt útil per entendre el risc actual que suposen aquests esdeveniments a Sóller.

En primer lloc, es va construir un model unidimensional 1D d'així com era el torrent l'any 1974 emprant diferents fonts d'informació (premsa, testimonis, fotografia aèria).

La figura 8 mostra el cabal d'aigua (-A-), la seva velocitat (-B-) i la fondària de l'aigua (-C-) a la CS5, el punt de calibració. És interessant fer un cert esment al que passa a aquest punt concret. Des d'un punt de vista fonamental, la conservació de la matèria diu que aquesta no se pot crear ni destruir encara que sí que pot ser transformada d'una forma a una altra (per exemple, amb un procés químic o nuclear). Així, com a resposta de l'increment de cabal (primera hora de la torrentada), una de dues coses han de passar per a provocar continuïtat, la conservació de la matèria: (i) si la secció es manté igual la velocitat de l'aigua s'ha d'incrementar i/o (ii) l'àrea de la secció ha d'augmentar per fer minvar la velocitat de l'aigua però mantenir el cabal constant dins del sistema torrencial.

Si s'observa la figura 8 amb major detall, l'aigua es manté dins el llit del torrent fins a 18.5 hores, restringint la secció transversal el que suposa un increment de la velocitat inicial de l'aigua. Així doncs, la resposta inicial del torrent és augmentar la velocitat de l'aigua dins el llit. Una vegada l'aigua supera els

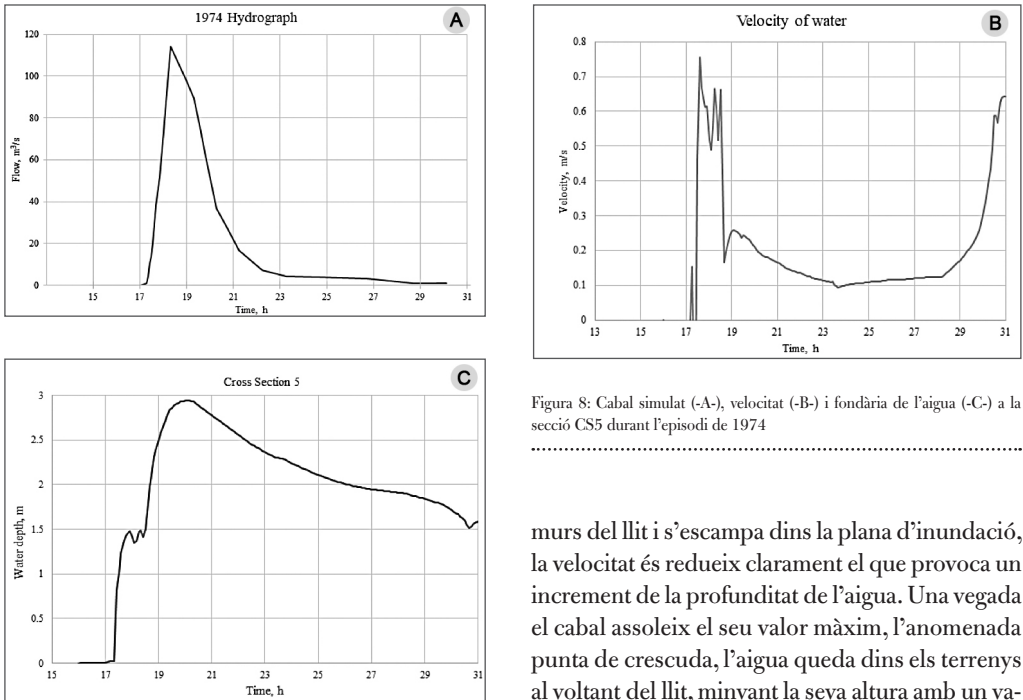

Figura 8: Cabal simulat (-A-), velocitat (-B-) i fondària de l'aigua (-C-) a la secció CS5 durant l'episodi de 1974

murs del llit i s'escampa dins la plana d'inundació, la velocitat és reduïda clarament el que provoca un increment de la profunditat de l'aigua. Una vegada el cabal assoleix el seu valor màxim, l'anomenada punta de crescuda, l'aigua queda dins els terrenys al voltant del llit, minvant la seva altura amb un valor aproximat de 0.14 metres cada hora. La velo-

licitat també segueix minvant el que representa la caiguda de la punta de cabal i la fricció provoca pel sòl a les planes inundades. Una punta secundària de la velocitat apareix a les 30.5 hores de l'inici del procés, provocada per la sobtada restricció de la secció del llit una vegada l'aigua torna a circular només per dins del canal del torrent.

El ràpid inici de l'esdeveniment i la forta pendent de l'hidrograma mostren la severitat de la inundació. La figura 9 inclou una sèrie de captures de la simulació amb el Flood Modeller©. L'episodi va tenir una durada de 31 hores, sent la hora 0 quan comença a caure pluja sobre la conca però a partir de la hora 17 és quan hi ha més pluja i la resposta del torrent amb la pujada de cabal és molt ràpida.

Així, les 14 imatges de la figura 9 tenen un interval d'aproximadament una hora, des de les 17 fins les 31 hores i, especialment les imatges 1-4 mostren el sobtat increment de cabal i fondària de l'aigua. En canvi,

les imatges 5-14 demostren com la baixada del nivell de l'aigua és més lenta. És important remarcar que la velocitat de l'aigua creix des de les 17 fins a les 18.5 hores quan l'aigua encara està dins el llit del torrent (imatges 1 i 2) i el cabal queda restringit dins de les seccions transversals. Mirant la imatge 3 es pot observar com l'aigua ja ha superat els murs del llit i s'estén per la plana d'inundació. Això es pot relacionar amb un sobtat descens de la velocitat però amb un increment de la fondària de l'aigua, com s'ha observat abans a la figura 8. La ja esmentada corba de descens del cabal acompanyada de la reducció de la velocitat i el descens del nivell de l'aigua es fan visibles des de la imatge 4 fins a la 13. Finalment, apareix una punta secundària de velocitat a les 30.5 hores quan l'aigua ja ha retornat a dins el llit del torrent Major (imatge 14).

Un altre aspecte important observat mentre es feia córrer el model és el temps en què les terres inundables queden submergides sota l'aigua i l'altura assolida fora del llit. Així, les planes aigües amunt quedaren sota l'aigua més temps, amb una fondària que arribà als 3.4 metres. En canvi, aigües avall, entre les seccions CS6 i CS8, el temps de submersió fou entorn de 4 hores i la fondària màxima de 1.96 metres.

Cal fer esment també a la velocitat de l'aigua, que és un paràmetre relacionat amb els danys provocats per una inundació, tant a nivell de la vida humana com pel seu impacte en edificis, camins i carrers, carreteres i elements hidràulics així com l'erosió que provoca. La màxima velocitat dins del llit i a la plana d'inundació es troba a la CS8, amb valors de 1.21 m/s i 1.14 m/s respectivament. La velocitat fora del llit sols es manté durant un curt període de temps encara que el seu impacte és important. La velocitat mitjana a la plana anegada entre totes les seccions, entre les 19.5 i les 23.2 hores d'inundació, es de 1.06 m/s, valor 0.19 m/s per damunt la velocitat mitjana durant tot el procés de modelització.

Finalment, per a comparar la interacció entre el pont i el corrent d'aigua, es va fer una comparació entre les seccions CS6, situada abans del pont, i la CS8, situada just després. Es comparen els valors de profunditat de l'aigua (Figura 10 esquerra) i de velocitat (Figura 10 dreta). Els valors que s'han obtingut a les dues seccions (CS6 línia contínua i CS8 línia amb punts) mostren clarament l'impacte de l'estructura del pont en el procés d'inundació.

Una manera d'entendre l'efecte que el pont pot tenir sobre un curs d'aigua és calcular el seu aflux, és a dir l'increment en el nivell d'aigua abans del pont (CS6), provocat per la reducció de l'amplada del llit. Si

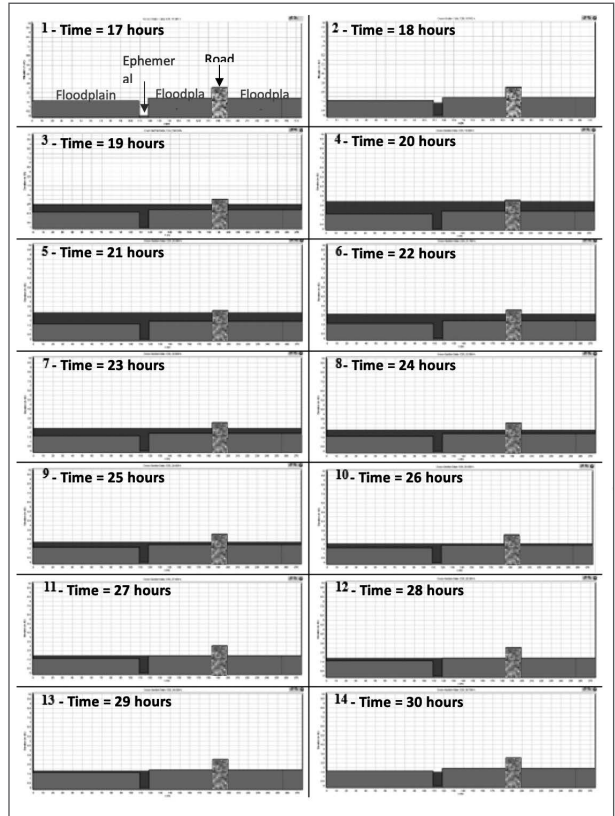

Figura 9: Simulació 1D del model a la CS5 des de 17 hores (inici de la inundació) fins a 30 hores

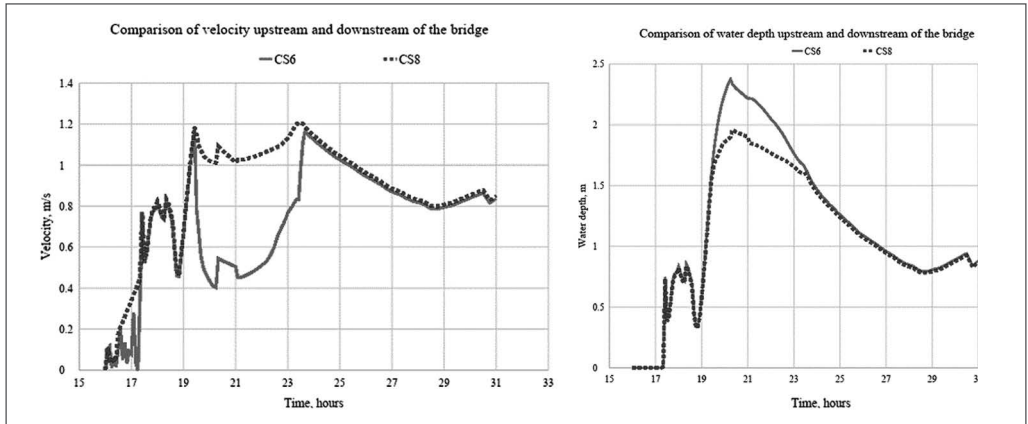
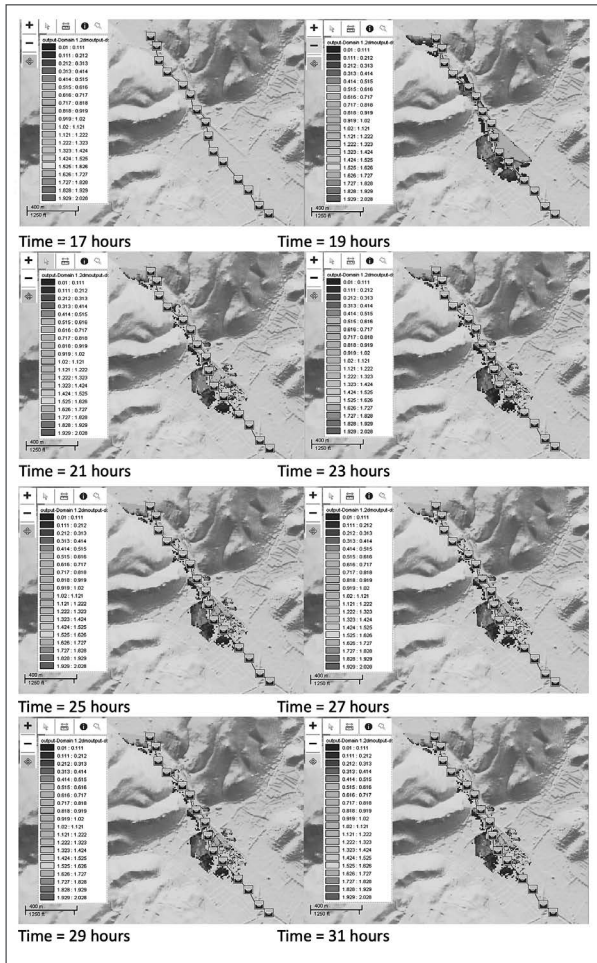

Figura 10: Simulació de la fondària de l'aigua (esquerra) i velocitat (dreta) a la secció CS6 (aigües amunt del pont) i la CS8 (aigües avall)

s'observa la figura 10 esquerra es pot observar un increment del nivell de l'aigua de 0.41 metres abans del pont. Això permet pensar que el pont restringeix el moviment de l'aigua i provoca que el nivell pugi ja que s'acumula l'aigua obstaculitzada pel pont durant el procés de crecuda i inundació. Aquest fet passa entre els moments 19.5 i 23.2 hores, la qual cosa es relaciona amb el moment en què l'aigua escampada nega la plana d'inundació, com mostra la figura 11. Mentre aquest bloqueig provocat pel pont incrementa l'altura de l'aigua, també suposa un descens de la seva velocitat, en total 0.61 m/s entre CS6 i CS8. Aquest sobtat descens de la velocitat es pot explicar de bell nou emprant l'equació de continuïtat per la qual, si la fondària de l'aigua creix, la secció transversal també ho fa i, per tant, la velocitat ha de minvar per garantir la continuïtat.

Una vegada completada la modelització de la inundació de 1974, el model 1D

Figura 11: Simulació 1D-2D de l'episodi de 1974. Els diferents colors representen la profunditat de l'aigua a les planes inundades des de 0.01-0.111 metres (esquerra del torrent) a 1.929-2.028 metres (dreta del torrent)

(unidimensional) es va unir amb un model 2D (bidimensional) per simular de forma més adequada el comportament hidrodinàmic de la crescuda al llarg de curs torrencial i el seu entorn. La figura 11 està formada per una sèrie d'imatges capturades de la simulació amb el programa Flood Modeller© que mostren l'extensió de l'aigua sobre les terres properes al llit del torrent Major. Les 8 imatges estan a un interval d'aproximadament dues hores, entre 17 i 31 hores, s'hi representen valors de fondària de l'aigua a llarg de les planes anegades, valors que van des de 0.01:0.111 metres fins a 1.929:2.028 metres.

Els resultats assolits amb el model 1D-2D són consistents en relació a la topografia del territori i els resultats de la simulació en una dimensió (1D). La figura 11 mostra clarament la influència de la topografia sobre l'espai inundat. Les àrees de menor altura es corresponen amb les majors extensions anegades mentre que la secció del llit situada entre la Roca Rotja i Muleta Petit presenta una menor superfície inundada degut al pendent elevat del les terres que l'envolten. El pitjor impacte té lloc entre les seccions CS3 i CS5, amb nivells màxims d'aigua de 2.5 metres i, en general, hi ha més terres anegades i amb major fondària al vessant dret del torrent que a l'esquerra, de nou resultat de la topografia del terreny. Per a completar això, i tornant del pont de la platja d'en Repic, les fondàries modelades aigües amunt del pont són més grans que aquelles aigües avall, cosa que suposa que l'efecte de blocatge que fa l'estructura s'estén aigües amunt. En canvi, les velocitats són majors després del pont, la qual cosa es pot relacionar amb la restricció de la fondària que causa el mateix pont. És interessant comparar les imatges 9 i 11, al moments inicials de l'episodi, ja que mostren la rapidesa de la punta de la crescuda, típica dels flash floods. En només dues hores, des de les 17 (inici de la crescuda) fins a les 19, les terres que envolten el llit del torrent Major quedaren anegades.

5. Aplicacions futures

L'ús d'un model hidràulic permet una representació numèrica i visual d'episodis d'inundació. Com s'ha mostrat abans, hi ha diferents resultats que es poden extreure d'un model, com poden ser la velocitat i el valor de cabal en un moment donat a un punt concret del recorregut del torrent. També és possible visualitzar els resultats i això ajuda a examinar l'evolució de la profunditat assolida per l'aigua a cada secció del llit. Completant aquestes dades, factors com el canvi climàtic, la topografia de la conca, la seva superfície, els usos del sòl i les infraestructures construïdes, es poden també incloure al model i ser modelitzades de forma acurada. Així doncs, l'ús de models permet desenvolupar una aproximació numèrica que facilita la gestió de les inundacions tant en termes de previsió com d'actuació i defensa contra aquest risc (Weather, 2002).

El canvi climàtic en particular està creixent de forma intensa i amb ell arriba un increment de les temperatures globals així com un augment en la freqüència i magnitud de fenòmens climàtics extrems. L'augment de la temperatura provoca que creixi el contingut d'humitat a l'aire atmosfèric, el que facilita el desenvolupament d'huracans i de temps ciclònic (Mahmood et al, 2016). L'augment de la temperatura de l'aire provocat pel canvi climàtic suposa que s'incrementi la capacitat dels núvols de retenir humitat (The Climate Reality Project, 2017). Estrany i altres (2020) diuen que el clima de Mallorca està influït parcialment per la humitat, de manera que el seu increment pot augmentar la intensitat de la pluja (Nuñez, 2019).

El fet que a Mallorca són habituals episodis de temps ciclònic i que aquests són una causa important d'inundacions permet suposar com a hipòtesi que l'impacte del canvi climàtic a la zona pot ser desastrós (Nuñez, 2019). Reconèixer la magnitud de l'augment esperat d'aquests fenòmens pot ajudar a prediccions futures d'episodis extrems.

Així, s'ha emprat un model 1D-2D per a comparar l'extensió de la inundació de 1974 amb els efectes esperats com a resultat del canvi climàtic. La figura 12 mostra l'extensió inundada el març de 1974 i ho compara

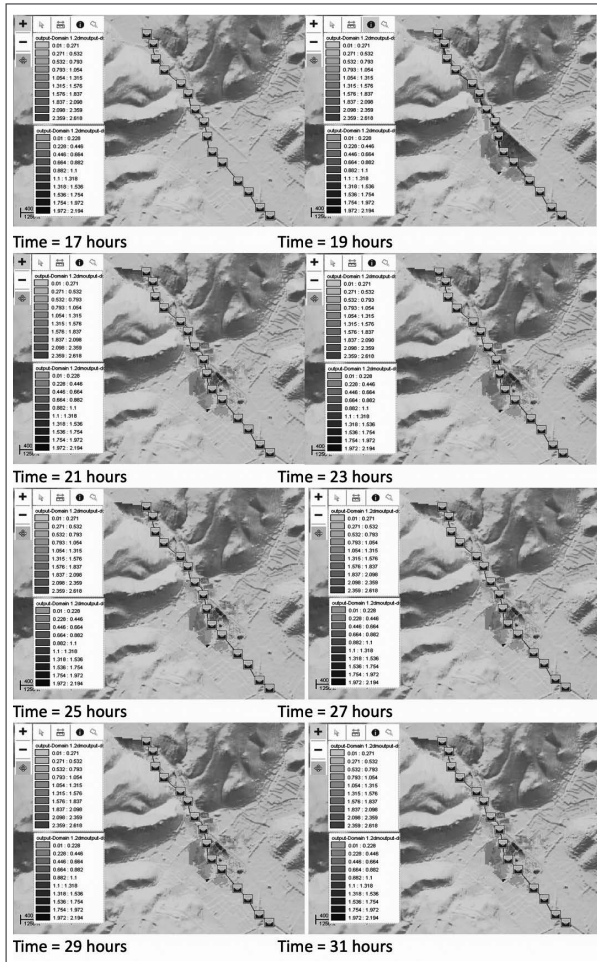

Figura 12: Simulació 1D-2D comparant la inundació de 1974 amb els possibles efectes del canvi climàtic.

amb la superfície que s’anegaria a un episodi provocat per aquest canvi. Es presenten 8 captures de pantalla a intervals de 2 hores aproximadament, des de les 17 fins a les 31 hores una vegada començada la crescuda del torrent.

Es pot observar com el canvi climàtic agreuja els efectes de la inundació de 1974, augmentant el risc per a la població. Els pitjors efectes es situen a la zona entorn del Monument i en el camí vell del port. Així mateix, apareix un segon sector devers la desembocadura del torrent Major, a prop del pàrquing de ca’n Miró i la platja d’en Repic. Els efectes del canvi climàtic combinats amb la major urbanització de la zona esdevindran un increment general de les velocitats de l’aigua a les planes d’inundació així com un augment de la profunditat de la superfície anegada. Tot plegat incrementarà la pressió sobre les terres properes al llit i pot impactar sobre les infraestructures existents.

Aquests possibles escenaris es consideren molt negatius per al municipi ja que afecten tant elements lligats a l’economia de la població (agricultura, turisme) com elements estructurals (habitatges, carreteres i carrers), tot plegat incrementant el risc que pateix la població de la vall.

6. Conclusions

La recerca desenvolupada mostra que els models hidràulics es poden emprar per estudiar el risc d’inundació a la zona, tant passat com futur. El canvi climàtic pot portar a un increment en la freqüència i magnitud de fenòmens de clima extrem, cosa que pot provocar més episodis de crescudes sobtades.

Les inundacions són un risc multidisciplinar que interessa a geògrafs, enginyers, científics socials i a la població, per la qual cosa és molt important obrir nous camins en els quals tot aquest coneixement es puguin unir ja que serà l’única manera d’estudiar i entendre aquests fenòmens de forma completa.

7. Bibliografia

- Barriendos, M.; Rodrigo, F. (2006): Study of historical flood events in Spanish rivers using documentary data. *Hydrological Sciences Journal*, 51 (5), 765-783
- Cornwall, W. (2021): Europe's deadly floods leave scientists stunned. *Science*, vol. 373, 6553, pp. 372-373
- Doswell, C. et al (1996): Flash-flood forecasting: an ingredient-based methodology. *Weather Forecasting*, 11, 560-581
- Estrany, J. et al (2020): Hydrogeomorphological analysis and modelling for a comprehensive understanding of flash-flood damage processes: the 9 October 2018 event in north-eastern Mallorca. *Natural Hazards and Earth System Science*, 20 (8), 2195-220
- Gaume, E. et al (2016): Mediterranean extreme floods and flash floods a Allienvi (ED): *The Mediterranean region under Climate Change. A scientific update*. Coll. Synthèses. IRD Editions, 134-144
- Grimalt, M. (1989): Les inundacions històriques de sa Riera. *Treballs de Geografia*, 42, 19-26
- Grimalt, M. (1992). Geografia del risc a Mallorca. Les inundacions. Institut d'Estudis Balearics. Palma de Mallorca.
- Grimalt, M. et al (2021): The flood of October 9, 2018 in the city centre of Sant Llorenç des Cardassar (Mallorca). *Cuadernos de Investigación Geográfica*, 47 (1), 265-286
- Grimalt, M.; Rosselló, J. (2020): InunIB: Analysis of a flood database for the Balearic Islands. *European Journal of Geography*, 11 (3), 6-21
- Gil-Guirado, S. et al. (2019): SMC-Floods database: A high resolution press database on floods for the Spanish Mediterranean coast (1960-2015). *Natural Hazards and Earth System Science*, 19,
- IAHS-UNESCO-WMO (1974): Flash floods. Proceedings of the Paris symposium. September 1974. Publication 112. Wallingford (UK)
- Jansà, A. (2014): El clima de les Illes Balears. Lleonard Muntaner Editor, Palma.
- Lara, A. et al. (2010): Social perceptions of floods and flood management in a Mediterranean area (Costa Brava, Spain). *Natural Hazards and Earth System Science*, 10, 2081-2091
- Llasat, M.C. et al. (2008): Flash floods in Catalonia: the social perception in a context of changing vulnerability. *Advances in Geosciences*, 17, 63-70
- Mahmood, S. et al (2016): Assessment of 2010 flash flood causes and associates damages in Dir Valley, Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 16, 215-223
- Martín-Vide, J. (1987): Característiques climatològiques de la precipitació a la franja costera mediterrània de la península Ibèrica. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona
- Munich Re (2021): Risks from floods, storm surges and flash floods. Underestimated natural hazard. Online a: www.munichre.com/en/risks/natural-disasters-losses-are-trending-upwards/floods-and-flash-floods-underestimated-natural-hazards.html

Nuñez, C. (2019): Floods explained. National Geographic. Online a: www.nationalgeographic.com/environment/natural-disasters/floods

Olcina, J. et al. (2010): Increased risk of flooding in the coast of Alicante (Region of Valencia, Spain). *Natural Hazards and Earth System Science*, 10, 2229-2234

Romero, R.; Ramis, C. (2002): Perfils de precipitacions torrencials diàries a l'Espanya mediterrània i configuracions meteorològiques associades. *Tethys*, 2. ACAM.

Rosselló, J.; Cortés, M. (2021): La prensa local, fuente para el estudio de inundaciones: el Semanario Sóller (Mallorca) de 1900 a 2000. *Ería*, 2 (2), 207-222

Rullan i Mir, J. (1885): Inundación de Sóller y Fornalutx. Imprenta Felipe Guasp. Palma de Mallorca.

Sánchez García, C. et al. (2019): A 500-year flood history of the arid environment of southeastern Spain. The case of the Almazora river. *Global and Planetary Change*, 181, 102987

Stamataki, I.; Kjeldsen, T. (2020): Hydraulic modelling of Bath's historical floods pre-Bath defence scheme: Part 1. Online a: <https://hydricbath.weebly.com/>

The Climate Reality Project (2017): Climate 101: Why does climate change increase rainfall? Online a: www.climateRealityProject.org

Wheater, H.S. (2002): Progress in and prospects for fluvial flood modelling. *Flood risk in a changing climate*. Vol 360, Iss 1796.

Guillem Colom Casasnovas i les pluges de fang de l'any 1947

Lluc Garcia¹

Resum: A finals del mes de març de l'any 1947 es produí a Balears un episodi de pluges i de precipitació seca de pols d'origen nord-africà que es va considerar excepcional per la seva intensitat i extensió. Guillem Colom Casasnovas estudià el fenomen des del punt de vista geològic descrivint amb detall la seva mineralogia i micropaleontologia, en un treball que va ser un dels primers que es feren a Espanya des d'aquesta perspectiva sobre les anomenades “pluges de fang”.

En aquesta breu comunicació es comenten el manuscrit, els apunts i les il·lustracions originals d'aquest poc conegut estudi de Colom, que es posa com un bon exemple del rigor científic, capacitat analítica i observadora i coneixements multidisciplinaris del naturalista solleric. S'afegeixen notes sobre la seva metodologia de treball de laboratori i habilitats per a la il·lustració científica.

Es complementa la comunicació amb algunes observacions pròpies sobre la composició de la pols atmosfèrica precipitada en episodis de pluja de fang a la Vall de Sóller.

Introducció

A finals del mes de març de l'any 1947 es produí a Balears un episodi de pluges i de precipitació seca de pols d'origen nord-africà que es va considerar excepcional per la seva intensitat i extensió. Guillem Colom Casasnovas estudià el fenomen des del punt de vista geològic descrivint amb detall la seva mineralogia i micropaleontologia, en un treball que va ser un dels primers que es feren a Espanya des d'aquesta perspectiva sobre les anomenades “pluges de fang”.

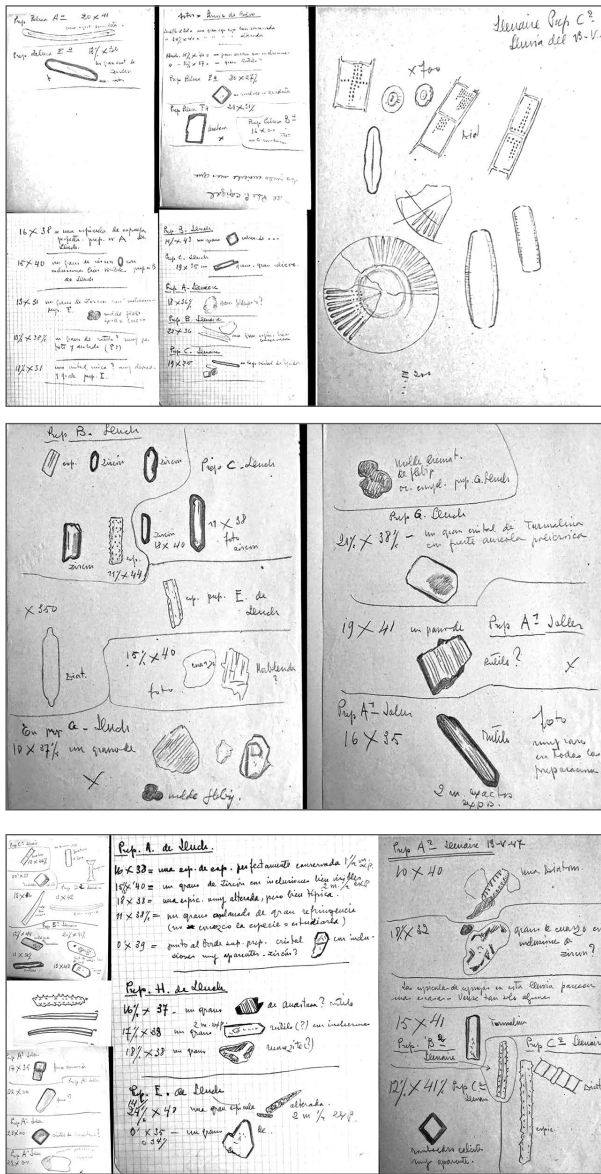
En aquest breu article es comenten el manuscrit, els apunts i les il·lustracions originals d'aquest poc conegut estudi de Colom, que es posa com un bon exemple del rigor científic, capacitat analítica i observadora i coneixements multidisciplinaris del naturalista solleric. S'afegeixen notes sobre la seva metodologia de treball de laboratori i habilitats per a la il·lustració científica.

Es complementa la comunicació amb algunes observacions pròpies sobre la composició de la pols atmosfèrica precipitada en episodis de pluja de fang a la Vall de Sóller.

Les pluges de fang a Mallorca

Les tempestes de pols, o “pluges de fang” quan van acompanyades de precipitació, són un fenomen freqüent a l'illa de Mallorca. Les seves causes meteorològiques són ben conegudes i no és objectiu d'aquest article explicar-les o analitzar-les. Cal recordar però que aquestes es solen produir durant situacions me-

¹ Museu Balear de Ciències Naturals, Sóller

Figures 1-3. Quartilles originals amb dibuixos, mesures i anotacions dels elements observats al microscopi: minerals o d'origen orgànic (microfossils).

teorològiques típiques que coincideixen amb baixes pressions al nord d'Àfrica, les quals provoquen tempestes que aixequen grans quantitats de pols de les zones desèrtiques i estepàries al temps que es produeixen fluxos atmosfèrics que arrossegueu aquests sediments cap a altres punts de la Mediterrània o, en alguns casos, de l'Atlàntic (veure per exemple Fornós et al. 2004 i referències allà citades). Les parts més fines del contingut d'aquests niguls de pols poden assolir grans distàncies fins que són rentats per les pluges, caient a terra en forma de fang.

En general les pluges de fang a Mallorca són un fenomen ben conegut, habitual en algunes èpoques de l'any. Fiol et al. (2005) assenyalen que entre els anys 1982 i 2003 (22 anys) s'han documentat a Mallorca un total de 253 episodis de pluja de fang. A Balears, són més rares les deposicions seques (sense pluja) d'aquesta pols d'origen nord-africà, però també se n'han detectades en diverses ocasions (veure Fiol et al. 2005).

Els estudis sobre la composició mineral d'aquesta pols atmosfèrica i les seves conseqüències sobre la formació de sòls han estat estudiades a nivell local per varis autors especialment per Lluís Fiol, Joan Fornós i altres col·laboradors (veure per exemple Fornós et al. 1997).

Però si ens cenyim als aspectes purament descriptius de la composició d'aquestes pols, sens dubte el treball publicat pel solleric Guillem Colom l'any 1948 es pot considerar pioner, fins i tot a nivell de tot l'Estat.

L'episodi de pluja de fang de març de 1947

Entre la nombrosa documentació recopilada per Guillem Colom per al seu estudi sobre les pluges de fang de 1947, que pel que es veu van tenir una intensitat excepcional, s'hi troba la transcripció completa de l'article que sobre la tempesta es va publicar al *Boletín Mensual del Centro Meteorológico de Palma*, corresponent a l'any V, números 53 i 54. Allà s'assenyalen i descriuen les observacions del dia 28 de març de 1947 fetes a

tots els punts de l'illa on hi havia col·laboradors. Fent sols referència a les observacions més importants registrades aquell dia al diari de l'observatori de Palma, el bolletí transcrit a màquina per Colom destaca que “*Seguramente ha sido la lluvia de barro más intensa que se haya registrado en Baleares en muchos años*”.

L'estudi de Colom

Guillem Colom va publicar el seu treball sobre les pluges de fang l'any 1948 a la *Revista de Geofísica* (Colom, 1948). Es tracta d'un treball purament descriptiu basat en l'anàlisi microscòpica de les mostres de fang d'aquell episodi del mes de març i d'alguna del mes de maig, recollides per Colom de forma directe a Sóller i a la seva finca familiar de Llenaire (Pollença) o a través de diversos col·laboradors d'altres llocs de Mallorca, com Palma, Lluç (Escorca) i Biniraix (Sóller). Algunes de les mostres van ser remeses a Colom per col·laboradors habituals. En el material original Colom cita entre els que li remeteren mostres d'aquella pols al Pare Juan Cañigüeral Cid (1912-1980), sacerdot jesuïta del col·legi Montis-ion de Palma i conegut professor i naturalista de l'època, especialitzat en botànica; també enviaren mostres alguns dels Missioners dels Sagrats Cors de Lluç, procedents de les immediacions del monestir, i el Sr. Miquel Font de Biniraix, al qual Colom qualifica de “*benemérito observador*”.

El material rebut va ser tractat segons els procediments a l'ús: una part diluïda amb aigua destil·lada i muntada en petites proporcions en Bàlsam del Canadà, entre porta i cobri-objectes. Una altra part, per tal d'estudiar el seu contingut en partícules silícies, es va muntar en el mateix medi després d'haver estat tractada mitjançant àcid clorhídric per tal d'eliminar la part calcària. Les preparacions foren després acuradament examinades al microscopi, probablement durant moltes hores.

El material original generat durant aquest estudi microgràfic d'aquestes poques preparacions de fang es va traduir en un total de 11 quartilles amb els dibuixos de les principals partícules microscòpiques presents dins aquest fang d'origen nord-africà. Les quartilles originals contenen un total de 63 dibuixos de partícules microscòpiques, realitzats a llapis mitjançant l'ús de la càmera clara, amb les corresponents anotacions i mesures (Figures 1-3). Les observacions es van fer mitjançant el microscopi polaritzador (petrogràfic) de Colom (Figura 4-A) i també mitjançant el microscopi estereoscòpic marca Leitz i el microscopi monocular marca Spencer. Les il·lustracions es van fer mitjançant l'ús d'una *camera lucida* tipus Abbe, marca Carl Zeiss (Jena) també propietat de Colom (Figura 4-B), sistema

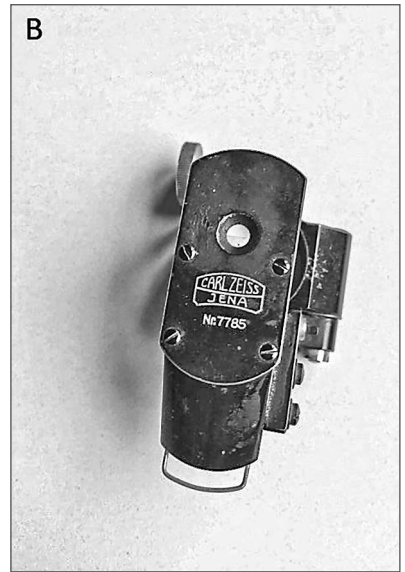
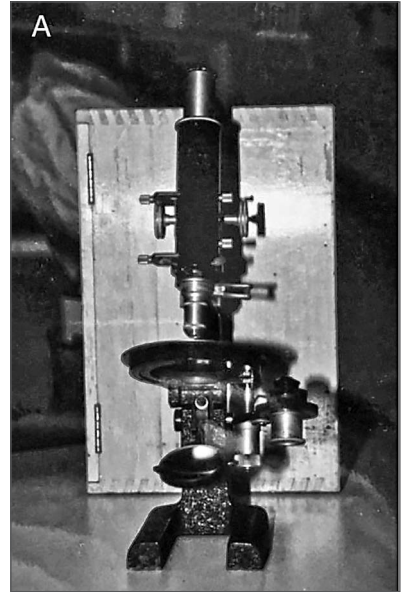

Figura 4. A. Microscopi polaritzador (petrogràfic) de Guillem Colom. Model i marca no determinats. B. Càmera clara (*camera lucida*) tipus Abbe, marca Carl Zeiss utilitzada per Colom per als dibuixos al microscopi.

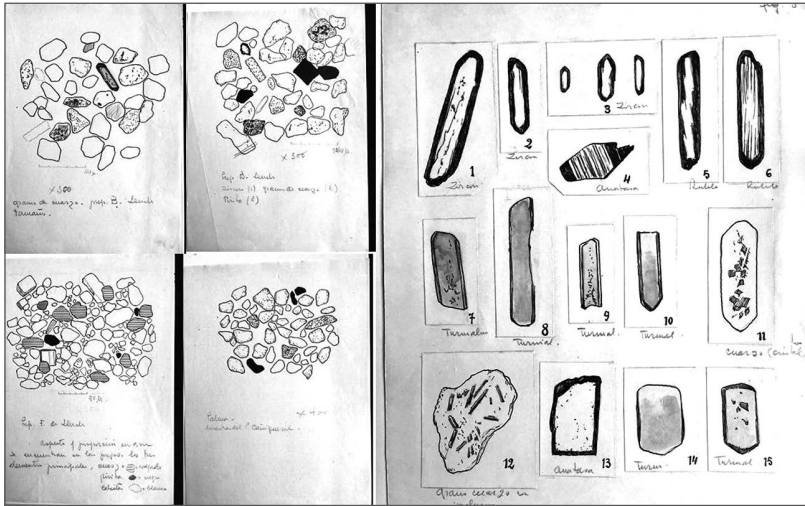

Figura 5. Originals de les il·lustracions i làmines preparades a la tinta xinesa, a partir dels esquemes obtinguts amb la càmera clara, per enviar a la publicació.

mitjançant el qual Colom il·lustrava sempre de forma exquisida els seus treballs científics.

Les il·lustracions finals foren preparades a tinta xinesa, calcant els apunts originals sobre paper fi i muntades en la mateixa forma com les veuria al microscopi l'ull d'un observador. O bé retallant els esquemes originals ja passats a tinta i aferrats sobre una quartilla per formar la figura final a publicar (Figura 5). Totes aquestes tècniques d'il·lustració científica eren les habitualment utilitzades per Colom en aquella època.

Les principals partícules observades són diferents cristalls minerals (principalment quars), minerals no cristallitzats, espícules fòssils d'esponges i diatomees fòssils i, tot i que molts rars, alguns petits foraminífers.

El material original inclou també un total de 6 quartilles amb les il·lustracions muntades en làmines per enviar a la publicació en forma d'article.

A mode de conclusió

L'objectiu d'aquesta comunicació no és altre que divulgar la acurada metodologia de treball del naturalista solleric i la seva curiositat i capacitat d'observació, posant com exemple el material original que documenta el procés de confecció d'un treball molt concret i poc conegut sobre un fenomen habitual que, generalment, sols és considerat per molta gent com una molesta conseqüència d'una determinada situació atmosfèrica. Gran part d'aquest material no va ser publicat sinó que va servir sols per a la preparació de les il·lustracions finals i, per tant, es mostra aquí per primera vegada.

La composició microscòpica de les pluges de fang sempre va cridar l'atenció dels naturalistes i alguns van destacar que aquestes, a més de transportar materials inerts a llargues distàncies, també podrien transportar material viu com per exemple espores de fongs, grans de pol·len i, per suposat, nombrosos microorganismes com bacteris, protozous i fases resistents de metazous microscòpics com rotífers, tardígrades o nematodes, entre d'altres.

Charles Darwin, al seu diari a bord del vaixell Beagle, ja va ressenyar les grans distàncies que aquesta pols d'origen africà podia recórrer i depositar-se a milers de quilòmetres o sobre els vaixells que creuaven

l'oceà. En les seves observacions al microscopi d'aquella pols que s'acumulava a les veles de l'HMS Beagle, Darwin descobrí restes d'organismes vius molt similars als observats per Colom un segle més tard. Abans de la publicació del treball de Colom, sols un altre científic espanyol havia publicat observacions similars i arribat a les mateixes conclusions sobre l'origen de la pols, que no era altra que els sediments superficials, d'origen marí, que cobreixen grans extensions de les zones àrides del Magreb, descartant que la pols procedís de les dunes saharianes. Es tracta del treball publicat el 1932 per F. Pardillo (Pardillo, 1932), que fou consultat i citat per Colom. També cita observacions anteriors sobre el fenomen a Canàries, realitzades per Lucas Fernández Navarro (Navarro, 1921). Per les espícules i diatomees trobades a les mostres de Mallorca, Guillem Colom conclou que aquests sediments són miocènics.

Apèndix gràfic (observacions de l'autor)

Sense ser en absolut especialista ni en meteorologia ni en geologia, l'autor d'aquest article ha realitzat al llarg dels anys nombroses observacions microscòpiques de la pols caiguda sobre Sóller durant els episodis de pluja de fang. Es presenten a modus d'apèndix i com a curiositat alguns dels elements observats. Molts són formacions cristal·lines o amorfes similars o idèntiques a les observades i il·lustrades per Colom. Però també s'hi troben sovint altres elements habituals a la pols que cau amb les precipitacions que son organismes vius, o partícules orgàniques recents, que formen part de la pols "local" en suspensió i que quan plou s'uneixen als elements de la pols procedent del nord d'Àfrica (Figura 6).

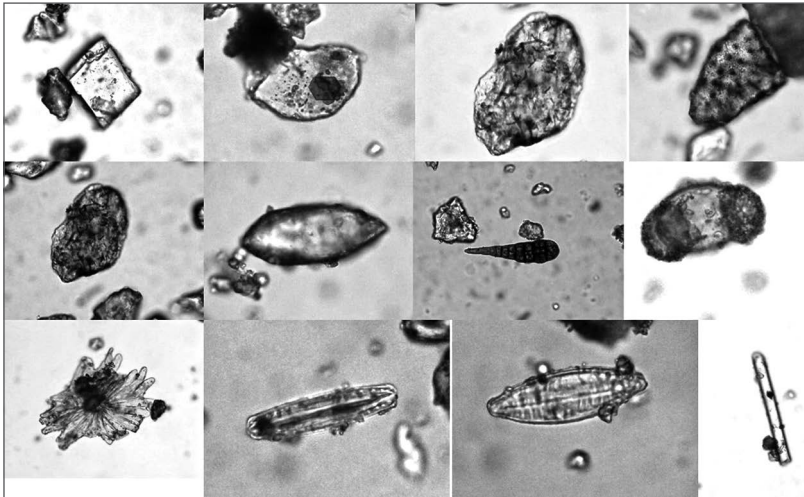

Figura 6. Elements minerals, orgànics actuals i fòssils observats i fotografiats per l'autor en diferents episodis de pluja de fang a Sóller. Els elements orgànics actuals que es veuen: un conidi de fong, un gra de pol·len de pi i un tricoma de fulla d'olivera, formen part de les partícules en suspensió d'origen local arrossegades per la pluja. Els minerals i fòssils són d'origen nord-africà (Fotos: Lluç Garcia. Microscopis: Meopta (Prahá)/ Olympus CH.30/Levenhuk 7S-NG. Càmeres: Nikon Coolpix 995/ Iphone 5).

Referències

- Colom, G. 1948. Las lluvias de barro en Baleares bajo el punto de vista geológico. *Revista de Geofísica*, 26: 194-210
- Fiol, L., Fornós, J., Gelabert, B. i Guijarro, J. 2005. Dust rains in Mallorca (Western Mediterranean): Their occurrence and role in some recent geological processes. *Catena*, 63: 64-84.
- Fornós, J., Crespí, D. i Fiol, L. 1997. Aspectes mineralògics i texturals de la pols procedent de les pluges

de fang a les Illes Balears: la seva importància en alguns processos geològics recents. *Bolletí de la Societat d'Història natural de les Balears*, 40: 113-122.

Fornós, J., Fiol, L. i Guijarro, J. 2004. Episodis significatius de pluges de fang ocorregudes els mesos de febrer i març de 2004 a Mallorca (Mediterrània occidental). *Bolletí de la Societat d'Història natural de les Balears*, 47: 43-50.

Navarro, L. F. 1921. A propósito de una caída de polvo en Canarias. *Real Sociedad española de Historia Natural. Tomo extraordinario del 50 aniversario de su fundación*, p. 436-445.

Pardillo, F. 1932. Les pluges de pols del 30 d'Octubre de 1926 i de 27 de Novembre de 1930 a Catalunya. Estudi mineralògic. *Servei Meteorològic de Catalunya* n° 50.

Història

La divisió de Sóller amb les viles de Deià i Bunyola. Història i curiositats

*Tomàs Mut Ferragut,
Antoni Quetglas Cifre, Antoni Reynés
Trias i Antoni Josep Sosa Rullan*

Resum: La divisió administrativa del territori sempre ha estat font de controvèrsies, curiositats i conflictes. A Mallorca, des de la conquesta catalana s'establiren a grans trets els límits dels municipis o termes que continuarien en els segles posteriors, però que en alguns casos foren discutits i alterats al llarg del temps. En aquesta comunicació volem fer una anàlisi de les fites que marquen la delimitació entre Sóller i els municipis de Deià i Bunyola, des de la seva formalització l'any 1890 fins al seu estat actual.

1. Introducció

Les discrepàncies sobre els delmes i posteriorment sobre les contribucions territorials ens proporcionen unes primeres dades sobre la situació dels límits municipals. Tanmateix, seria a partir del segle XIX quan l'Estat intensificaria els esforços legislatius per a definir-los

Seguint les instruccions del general Ibáñez Íbero i la Llei del mapa de 30 de setembre de 1870 des de l'*Instituto Geográfico y Cadastral* es varen iniciar campanyes per tot l'Estat espanyol d'aixecaments de mapes i delimitació de termes. Alhora que es realitzaven aquestes campanyes s'anaren publicant diversos decrets ordenant als ajuntaments a realitzar la delimitació dels seus municipis. Entre aquests destaquen les Instruccions de 23 de desembre de 1870, el Decret de 1889, la Llei del Cadastre de 23 de març de 1906, el Reglament de població i termes municipals de 2 de juliol de 1924, el Decret de 3 d'abril de 1925, el Reglament de 30 d'abril de 1928 (capítol III) i el Reglament de Població i Demarcació Territorial de les Entitats Locals, aprovat per Decret de 17 de maig de 1952.

L'any 1890 els pobles de Mallorca procediren a delimitar els seus municipis i a deixar-ne constància en una acta oficial signada per representants dels pobles afectats. Quasi setanta anys després, el 1954, es va revisar aquesta delimitació, a càrrec dels membres de la brigada topogràfica de Balears, depenent de l'*Instituto Geografico y Cadastral*. Partint doncs, d'aquests dos documents, les actes de 1890 i 1954 –que es troben tant als arxius municipals com a l'*Instituto Geografico y Cadastral*–, s'analitzen les seves similituds, diferències i característiques; donant especial émfasi als topònims que les identifiquen. Alhora, a través de la feina de camp es comprova el seu estat i la seva concordança amb els documents citats.

2. La divisió entre Sóller i Deià

Després d'anys de lluita, el 29 d'octubre de 1583, se sentencià a favor de la separació dels municipis de Deià i Valldemossa, de manera que el 7 de novembre del mateix any els deianencs prengueren possessió

del seu terme. Canvià així el veí de Sóller i posteriorment es produí un altre canvi important, ja que el terme de Deià s'engrandí per terres de la possessió des Teix, que històricament no li pertanyen, i el límit amb Sóller cresqué fins a ses Piquetes.

Ben prest sortiren les diferències entre els nous veïns, unes divergències que possiblement ja existien amb els valldemossins, generades principalment pel fet que la possessió de Can Prohom, amb la casa a Sóller, tenia terres a Deià, mentre que les de Can Miquelet i sa Casa d'Amunt, amb la casa a Deià, tenien una part a inclosa a Sóller, un fet que plantejava dubtes sobre el lloc on havien de contribuir.

Durant la segona meitat del segle XVII Bartomeu Estada -*Prohom*- es negava a contribuir a les despeses de Deià, i el 1669 Antoni Frau, en nom dels jurats d'aquesta Universitat, intentà estimar les seves pertinences, però es trobà amb una resposta contundent: *«ma fet resposte que no guste que li estimin sos bens»*. En conseqüència els jurats deianencs decidiren acudir a Ciutat per sol·licitar un ban que comminàs a complir amb les seves obligacions. Aquesta pretensió també els enfrontà amb la vila de Sóller, que no volia renunciar als seus drets, i que fonamentava la seva postura en el fet que Bartomeu Rullan -*de Miquel*-, Francesc Rullan -*Pitot*- i el notari Andreu Parets -propietari de sa Casa d'Amunt- contribuïen en el terme veí, encara que part de les seves possessions estaven situades en el seu terme.

En els Estims de 1685 totes les terres i els béns de Bartomeu Estade -*Prohom*- situats a Deià, part en alou del rei i part en alou de l'abat de la Real, es valoraren en 4.000 lliures, però la qüestió no estava resolta i el 1690 els jurats de Sóller i Deià decidiren reunir-se a la font de Malaveyna per intentar arreglar les seves divergències.

Per la part deianenca es delegà en Vicenç Rullan i Nicolau Borràs, amb autorització per fer un berenar o un dinar per arreglar-ho amistosament, com així succeí. Es decidí que els sollerics pagarien d'una sola vegada 160 lliures en moneda de Mallorca pels béns de Bartomeu Prohom situats a Deià, però que el notari Parets, i Bartomeu i Josep Rullan contribuirien a Sóller per les terres que tenien en aquest terme.

Tot i això, el tema no estava resolt del tot, i requerí d'un informe de la Junta Real de Contribució que es datà el 1820, i que fou favorable als interessos sollerics, que seguiren cobrant les contribucions de tot Can Prohom.¹

1. *La Junta Real de contribucion ha pasado a esta de partido para que informe el Expedite sobre la disputa ofrecida entre esa Villa y la de Sóller de Porcion de terreno del predio Son Prom de Da Juana Ana Vidal, al comisionado que entendio en la formacion de los apeos de ambas Villa, ha acordado que para poder informar con el conocimiento debido remita V a esta Junta certificacion del aprecio del referido Predio en Capl redito, bajas y liquido conforme ... Que ? divisiones, creus y particions tenga lo terma de Deya cap size.*

1...Encare que es veritatm que lo terma de St Juan Bauta de Deya, estiga inclus en ?, y incorporat en lo terma y Parroquia de St Barthomeu de Valldemossa ab tot axis apart qe la metexa naturaleza lo ha volgut dividir, y sepearar, a quatuor ventis trobarem que le punt de tramuntane afronte en lo mar mediterraneo.

De la part de mitjorn lo dividixen, y separen les fragoses, y altas montañas del texos, y del Son Matheu Moragues.

De la part de Ponent se va estrenen fins fins a confins de la Santissima Trinidad. Y finalment de la part de llevant afronta, y confina en lo terma de Sóller, y Buñola.

2...Pero per quant entigament, hi hague castio entre estos tres termas, fins ahont arribava lo terma de Deya, en materi de Delmas, y ?, fonch necesari posar fites, y creus que los dividiren entre si, com de present se poden veura.

1...La primera de las quals es troba prenent de la escuma del mar, fins a los texos, en lo Colomer de la Case de munt prop del mar en la part de llevant y tramontana.

2...La segona en lo coll del Pi posesio posesio de Jaume Rullan

3...La tercera en lo cami demunt cuant van a Sóller

La quarte en la plane del cap del Bosch de Son Prom.

La quinte en lo cap del pañal ques puje al teix

La 6ª se trobe en lo puig del Moro

La setena en la serra de la llebre montaña del texos, y de aquí tire lo terme fins a les piquetas; y de les piquetes fins la plane dels texos, ahont esta la 8ª y ultima creu y de esta per teix fins a la foradade, qe es la coma de Pastorix.

La junta Gral de contribucion de esta Provincia en vista de los recursos de esa Villa y la de Sóller, sobre las disputas ofrecida en el pago de un pedazo de terreno del predio Son Prom; y de lo informado por esta Junta de Partido ha acordado en sesion de ...que rige lo siguiente

La Villa de Sóller nada inmove en su apeo y en quanto a la justifiacion de deslinde de terminos acusa la de Deya a donde y como corresponde respecto de no

Tot i això, aparentment no es posaven en dubte els límits, que s'havien assenyalat amb creus en el marc del Plet entre la Real i la Cartoixa per raó dels delmes:

Tanmateix l'assumpte no estava del tot clar i el 26 de juny de 1818 els representants dels dos ajuntaments acordaren que sempre que sorgissin més creus o fites, s'havia de tornar a tractar de nou la delimitació, i que l'anterior quedaria sense efecte.

El 30 de juny del mateix any, l'ajuntament de Deià envià una carta al de Sóller en la que recordava aquest pacte i afirmava que des de llavors s'havia trobat una creu a la finca de Can Parets (Sa Casa d'Amunt) i una altra a Can Miquelet, que donaven una idea exacta de la divisió. Sol·licitava, per tant, una revisió fidel, perquè cada vila tingués «*el que li correspongués*», i proposava una reunió de les dues comissions el 4 de juliol a les 7 del matí al «*Porxo de la Guarda del Colomer*».²

El 1820, durant la formació de l'apeo destinat a repartir les contribucions, es reproduïren els conflictes entre els dos municipis pels límits de les seves jurisdiccions, que tardaren un cert temps en resoldre's.

El 1846 la part de la possessió de Joan i Andreu Rubert (Can Prohom) considerada deianenca sense discussió tenia 138 quarterades, 1 quartó i 60 destres d'alzinar i 13 quarterades i 25 destres d'olivar, i es valorava en 3.987 reals de velló, sense fer menció de cap problema de jurisdiccions, encara que Sóller i Deià es disputaven 31 quarterades, 1 quartó i 60 destres de monte i 8 quarterades i 25 destres d'alzinar, un fet que va fer necessari un reconeixement de la partió, que es realitzà el 1846 amb l'ajut del majoral de la possessió, en el qual s'esmentaren els següents límits:

« (...) desde la creta (sic) (se continua en mallorquin para mayor claredad) anomenada el pas del forat per el qual se pot pujar a n'el Teix, tirant per avall dret a n'el peñal qui està davant la claveguera del bosch, y de aquí tirant per avall en dret la claveguera del bosch, y de aquí tirant per avall línea recta á n'el Pi Gros demunt la moleta de dit Predio, y de este punt vá per avall línea recta á una creu qe hayá demunt el camí qui va á Sóller dins el Predio Can Miquelet. »

Segons l'agrimensor Bisquerra, autor d'un mapa cadastral de Deià desaparegut, el 1855 estaven en disputa 8 quarterades i 25 destres d'un total de 190 quarterades, 3 quartons i 80 destres que teòricament eren de Deià.

Pareix, però, que els límits estaven consolidats quan Deià i Valldemossa arribaren a un acord el 27 de novembre de 1847 sobre els seus límits, que quedaren definits per la partió entre Son Moragües i es Teix.

2.1 La delimitació de 1890

D'acord amb el Reial decret de 30 d'agost de 1889, l'Ajuntament de Deià nomenà el 29 de setembre de 1889 una comissió formada per Francesc Vives Colom, Miquel Colom Gamundí i Vicenç Mas, i els pèrits pràctics, Bartomeu Gamundí Colom i Joan Coll Colom per a realitzar els treballs de fitació del municipi. Tanmateix, no tots pogueren acabar la seva tasca, ja que cessaren al dos primers i Bartomeu Gamundí morí el 18 de febrer de 1990. Un dia després foren substituïts pel regidor Joan Coll Ripoll i Miquel Ripoll i pel perit Nicolau Canals Colom.³

poser de la atribucion de la Junta Pral esta facultad; y Da Juana Ana Vidal pague la contribucion por el predio Son Prom solo en la villa de Sóller, y no en la de Deya, cuya Junta repartira entre los demas contribuciones el cupo que dha Vidal tenia señalado en ella por la parte en disputa. Cuya Proviendencia hara saber la Junta del Partido a los dos Pueblos p' su cumplimiento.

*En consecuencia lo comunico a & al fin expresado
Dios gue a & mu as. Palma 6 de marzo de 1820.*

2. AMS. Secció 2. Frontes entre les viles (1813-1967). Sign.: 400.

3. AMD. Llibre d'actes de sessions de l'Ajuntament 1888-1894.

Foto 1: Fita situada a les Piquetes del Teix que delimita els termes de Sóller, Bunyola i Deià. Té forma triangular i en cada una de les seves cares porta incisa la inicial de cada un d'aquests termes. A la fotografia hem destacat la S del terme de Sóller.

El 20 de febrer de 1890 aquests representants, als que s'uniren el batle Sebastià Vives Mas i el secretari Miquel Ripoll Sanz, formalitzaren les actes de delimitació dels seus respectius termes amb els representants de l'ajuntament de Sóller: Joan Joy Pizà (batle), els regidors Bartomeu Colom Morell, Antoni Enseñat Caparó i Ramon Mayol Muntaner, el secretari Miquel Lanuza Rosselló i els pèrits Jaume Rullan Bisbal i Joan Rullan Portell.

Ambdues comissions acordaren situar 9 fites de pedra calcària de forma quadrangular i una altura d'uns 60 cm.

2.2 La delimitació de 1954

L'any 1954 es va revisar la delimitació entre els termes de Deià i Sóller, seguint les directrius de l'*Instituto Geografico y Cadastral*.

Novament es va designar una comissió de cada municipi que es reuniren el 25 de juny de 1954 per formalitzar l'acta de delimitació. Es reuniren al lloc anomenat Les Piquetes del Teix.

La comissió de Sóller estava formada per Jaume Colom Casanovas (batle), Bartomeu Bosch Salom (secretari), els regidors Celestino Bonnín Piña, Jaume Colom Frontera, Francesc Colom Oliver i el pèrit Pere Joan Suau Borràs.

La de Deià estava formada per Bartomeu Gamundí Vives (batle), Miquel Jaume Romaguera (secretari), els regidors Sebastià Ripoll Marroig, Gabriel Rullan Ripoll i Francesc Vives Ripoll, i els pèrits Joan Vizconti Cardell i Joan Ripoll Colom.

En aquesta acta es varen reconèixer 17 fites que marcaven la línia de divisió dels dos termes.

2.3 Diferències entre la delimitació de 1890 i la de 1954

La diferència més notable es troba en el nombre total de fites reconegudes, 9 en el cas de 1890, i 17 en la de 1954, i també, en el sentit que feren el reconeixement. A finals del segle XIX començaren a la mar i acabaren a Ses Piquetes del Teix, l'any 1954, es consignaren les fites a l'inrevés, cosa que dificulta la seva identificació. A més d'això, les monjoies del 1890 eren 6 «*hitos de piedra sillar*» i 3 «*hitos de piedra caliza*», tots, de forma quadrangular a excepció del situat a Ses Piquetes del Teix que era de forma triangular. En canvi, les fites consignades el 1954 eren 3 de pedra calcària i una de ciment, la resta: «*rocas nativas de forma irregular*», fent-ne un total de 12 d'aquestes darreres.

2.4 Les fites en l'actualitat

Decidírem realitzar el reconeixement al lloc denominat les Piquetes del Teix, indret en el què també, hi conflueix la partió de Bunyola. Trobàrem la monjoia descrita a les dues actes: una fita de pedra calcària de forma triangular en la què hi havia incises amb lletra majúscula la inicial de cada municipi, una S per Sóller, una D per Deià i una B per Bunyola, aquesta acompanyada del núm. 11. (FOTO 1)

De la fita núm. 2 fins a la núm. 10, i també, la núm. 12, la núm. 13 i la núm. 14, l'acta de l'any 1954 les descriu com a «*rocas natives de forma irregular*» sense cap mena de distinció. Cal ressenyar que en altres indrets de Mallorca per reconèixer millor el lloc en qüestió s'hi gravava una creu. No és el nostre cas, i, per tant, al dia d'avui ens ha estat molt mal de distingir, d'entre el maremàgnun de roques que hi ha prop de cada punt, quina roca és exactament la que descriu l'acta.

Foto 2: Just al costat de la carretera on se'ns informa que hi ha la partió de termes s'hi localitza també la monjoia descrita a les actes consultades.

La fita núm. 11 la descriu com: «*el punto más elevado de un macizo rocoso de forma cónica llamado "Peñal de la Claveguera"*». L'acta situa l'esmentat penyal al bell mig del frondós alzinar de Can Prohom, motiu que segurament ens ha dificultat la seva localització. Val a dir, però, que no vérem cap claveguera⁴ i que les fonts orals tampoc ens han permès treure llum en l'assumpte.

La fita núm. 15 de l'any 1954 es tracta de: «*un hito de piedra caliza empotrado en el terreno*» que es troba situat «*en la parte más alta del "Peñasco de la Carnicera"*». Curiosament, l'acta de 1890, a la

tercera monjoia també recull el mateix topònim. Aquest altre «*peñasco*», en l'actualitat, també esdevé un topònim en desús perquè, tant les fonts orals com les cartografies consultades, així ens ho han confirmat.

Un altre dels topònims citats a les dues actes és la Moleta de Can Prohom. L'any 1890 apareix consignada a la fita núm. 3 i l'any 1954 es cita a la fita núm. 13 amb la següent descripció: «*està en el paraje Moleta de Can Prom, en la parte más alta de un promontorio que lleva este nombre*». Es tracta d'una cota planera d'uns 421 metres d'alçada que, als mapes actuals, apareix innominada i la línia de terme no hi passa pel damunt.

Les dues darreres fites són pedres calcàries de les quals tan sols es conserva la situada a la mateixa carretera que uneix Sóller amb Deià, en el punt on, ambdós ajuntaments, han aixecat el respectius cartells anunciant el canvi de municipi. (FOTO 2)

3. La divisió entre Sóller i Bunyola

3.1 La delimitació de 1890

El 23 de febrer de 1890 es reuniren al lloc anomenat les Piquetes des Teix, les comissions designades pels

4. Claveguera: Forat que travessa una paret d'hort o de tanca i serveix per a donar pas a l'aigua de pluja sobrerera./ Forat que travessa una paret per a pas del bestiar, especialment oví (Mall.). ORDINAS GARAU, Antoni: *Geografía i toponímia a les Illes Balears. La terminologia geogràfica en els noms de lloc*, Editorial Moll 2001, 301.

ajuntaments de Sóller i Bunyola per realitzar la delimitació dels dos municipis.

La comissió de Sóller estava formada per Joan Joy Pizà (batle), els regidors Bartomeu Colom Morell, Antoni Enseñat Caparó i Ramon Mayol Muntaner, el secretari Miquel Lanuza Rosselló i els pèrits Jaume Rullan Bisbal i Joan Rullan Portell.

La comissió de Bunyola estava formada pel batle Vicens Rosselló Daviu, els regidors Antoni Colom Creus i Josep Sabater Cañellas, el secretari Miquel Lladó Morro i els pèrits Nicolau Martí Bestard i Josep Nadal Nadal.

Ambdues acordaren en una acta signada, l'establiment de 50 fites de pedra calcària de forma quadrangular i unes dimensions aproximades de 60 cm.

3.2 La delimitació de 1954

El 28 de juny de 1954 es reuniren al Puig de Son Palou les comissions de Sóller i Bunyola per revisar la delimitació dels dos termes.

La comissió de Sóller estava formada per Jaume Colom Casasnovas (batle), Bartomeu Bosch Salom (secretari), els regidors Celestino Bonnín Piña, Jaume Colom Frontera, Francesc Colom Oliver i el pèrit Pere Joan Suau Borràs.

La comissió de Bunyola estava formada per Joan Mateu Rosselló (batle), Pere Muntaner Palou (secretari), els regidors Francesc Borràs Palou, Guillem Estarellas Nadal i Bartomeu Buades Alcina i el pèrit Bartomeu Suau Riera.

S'establiren 17 fites que marcaven la separació dels dos termes.

3.3 Diferències entre la delimitació de 1890 i la de 1954

Ben igual com hem esmentat en l'anterior delimitació de termes, la diferència més cridanera entre ambdues actes, rau en el nombre total de fites reconegudes. En aquest cas però, es tracta d'una diferència ben evident, i es que l'any 1890 l'acta signada pels representants dels municipis afectats ens parla de 50 fites, en canvi, la de l'any 1954 tan sols se'n consignen 17. Una altra de les curiositats és que els recorreguts es realitzaren en sentit invers; l'any 1890 es començà al lloc denominat les Piquetes del Teix que és el lloc on finalitzà el reconeixement de l'any 1954.

Sobre l'indret on va concloure la inspecció del segle XIX i que, s'hauria d'avenir amb la del XX, es pot constatar que no coincideixen ni les fites, ni els llocs reconeguts en ambdues actes. En aquest sentit, ens sembla que Sóller ha ocupat una mica del terreny del municipi de Bunyola, ja que, la línia de terme del 1890 passava per s'Arrom (fita 47), d'allà prenia cap a la font des Rajolí (fita 48), passava per damunt la Cova Gran (fita 49) i acabava al coll del Cornador (fita 50). Aquest recorregut que acabam de citar discorre per davall la divisòria natural d'aigües que forma la carena muntanyosa que hi ha sobre les cases de s'Arrom, i que, segons l'acta del 1954 és l'itinerari reconegut per ambdós ajuntaments com a línia de partió de termes. La discrepància es tradueix en unes 107 hectàrees aproximadament. Tampoc concorden el lloc final de l'acta del 1890 (coll del Cornador) i l'inici del 1954 (Cerro de Son Palou). Aquest indret és comú a tres termes, a més del salleric i del bunyolí, hi conflueix també el d'Escorca, i així es fa constar a l'acta del 1954:

«Reunidos el día 23 de junio de 1954 en el sitio denominado Cerro de Son Palou [...] se procedió a la operación de la forma siguiente:

Primer Mojón: se reconoció como tal un hito de piedra caliza en forma de tronco de pirámide [...].

«*Tiene grabadas a cincel las iniciales F. S. E.*⁵ La primera en la cara N.O, la segunda en la S.O. y en la oeste la tercera. Se encuentra en el sitio denominado Cerro de Son Palou y está unido a las rocas nativas que le sirven de base por una mezcla de cemento en la cual hay marcada la cifra 1897».⁶

3.4 Les fites en l'actualitat

Com ja hem esmentat abans, l'acta aixecada l'any 1890 ens assabenta que es reconegueren 50 fites per delimitar la línia de terme. D'aquestes 50, 46 eren «*hitos de piedra caliza*» amb forma quadrangular, 2 amb forma triangular i tan sols 1 de «*piedra sillar*», també quadrangular. És molt curiós que no es reconegués a l'indret anomenat de Can Flè, molt proper on es troba la font de la Reina, la creu de terme que al dia d'avui es manté dempeus i que, en canvi si fou reconeguda i inclosa a l'acta del 1954 com a fita núm. 15. Per contra, l'acta del 1954, redueix considerablement les fites i tan sols se'n reconeixen 17, de les quals, 9 són «*hitos de piedra caliza*» amb forma quadrangular, 2 amb forma triangular, 3 esdevenen «*rocas nativas de forma irregular*», 2 són «*puntos de intersección*» entre dos elements de l'entorn i 1 es tracta de la

Foto 3: La fita emplaçada prop del «Cerro de Son Palou» conserva encara en cada una de les seves cares les inicials dels termes que delimita; B per Bunyola, E per Escorca i S per Sóller.

creu de terme esmentada abans. Davant aquest conjunt de divergències, nosaltres per emprendre el reconeixement de la línia de terme ens guiàrem per la darrera acta, en primer lloc per ser la més propera en el temps, i també, per ser la més descriptiva. Finalment, només hem localitzat 4 fites de pedra calcària i la creu de terme que, segons l'acta de 1954 es corresponen amb les fites núm. 1, núm. 6, núm. 15, núm. 16 i núm. 17. Seguint aquest ordre i, tal com ens indica l'acta de 1954, localitzàrem la primera: «*a unos 140 metros al S.O. del punto más alto del Cerro de Son Palou y al borde de un acantilado*».⁷ En aquest punt hi conflueixen els termes de Bunyola, Sóller i Escorca i per aquest motiu l'acta ens indica que en cada una de les seves cares: «*tiene grabadas a cincel las iniciales F.S.E.*». Desconeixem el motiu de per què l'acta substitueix la lletra B per una F, emperò, podem assegurar que les inicials que porta la fita a l'actualitat són les correctes, és a dir, B per Bunyola, S per Sóller i E per Escorca. Com a dada curiosa, cal remarcar que la lletra B d'aquesta monjoia va acompanyada pel núm. 1.⁸ (FOTO 3)

L'acta descriu les següents fites (núm. 2, núm.3 i núm. 4) com a «*rocas nativas de forma irregular*» sense cap mena de distinció. Sobre aquesta particularitat, cal recordar el que hem esmentat en l'anterior apartat quan parlàvem de la dificultat de distingir la roca en qüestió si no porta cap mena de distintiu.

5. Fixeu-vos que l'acta ens indica una «F» enlloc d'una «B». L'errada la comentem a l'apartat següent.

6. Instituto Geográfico y Catastral. Trabajos topográficos. Acta 56665 de 23 de juny de 1954 i acta 56481 de 9 de juny de 1954.

7. Vegeu coordenades incloses dins la taula de l'annex.

8. A totes les fites de pedra calcària que localitzàrem en aquesta línia de partió la lletra B va acompanyada per un número. Ens pensàvem que podríem descobrir el perquè a l'Arxiu Municipal de Bunyola, però les recerques efectuades fins ara han resultat infructuoses i no ens permeten aportar cap dada que doni llum a l'assumpte.

Foto 4: Fita prop del pas Llis on la lletra B va acompanyada del n° 5.

Les fites núm. 5 i núm. 6 consignades a l'acta de 1954 són pedres calcàries amb base quadrada, doncs bé, de les dues només hem trobada una en què la lletra B va acompanyada pel núm. 5. (FOTO 4) Malauradament, a les descripcions que acompanyen l'acta de 1954 no es fa esment en cap d'elles a la numeració de la lletra B. Això, juntament al fet esmentat abans de que les fites dels dos reconeixements no s'avenen i que han desaparegut un gran nombre de les consignades el 1890, ens crea la incertesa de saber amb seguretat si la fita que nosaltres localitzarem és la que es reconegué el 1954 amb el núm. 5 o amb el núm. 6. Un altre element que fomenta el dubte és la descripció que acompanya la fita núm.7 que ens diu que es troba: «en el punto de intersección de la línea superior del borde del precipicio que forma el barranco Coma Carnicera». Doncs bé, entre aquest punt i la fita en qüestió, no trobarem la que suposadament hauria de ser la núm. 6, cosa que, augmenta la incertesa de saber exactament quina fita descrita a l'acta del 1954 és la que nosaltres hem localitzat. Sigui com sigui, la seva localització és molt a prop del pas Llis.⁹

No trobarem cap altra fita de partió fins a arribar a la creu de terme situada a Can Flè prop de la font de la Reina, i això que, alguna d'elles haurien d'haver estat molt bones de localitzar per la descripció detallada de l'acta, com per exemple la núm. 9: «Mojón nueve: se reconoció como tal un hito de piedra caliza, empotrado en el terreno, que adopta la forma aproximada de un paralelepípedo de base cuadrada [...]. Está situado en el paraje de Coma Carnicera en la prolongación del eje longitudinal del muro de mampostería que separa los predios de Can Gomila, del término de Sóller, y el de La Sierra del de Bunyola [...] Está situado este mojón al borde superior del escarpe de la margen izquierda del barranco Coma Carnicera».¹⁰ El lloc en qüestió és just damunt na Mamelluda on hi ha la paret de partió de les finques esmentades a l'acta però no hi trobarem la fita de partió. Una altra d'aquestes fites bona de localitzar és la núm. 11 que l'hauríem d'haver trobada dalt del Puig de Son Barranco, però, tampoc la hi vérem.

Després de la creu de terme, (FOTO 5) que l'acta ens indica que correspon a la fita núm. 15, tan sols s'establen dues fites més, la núm. 16 prop del puig de ses Talaies,¹¹ i la núm. 17 en el lloc denominat ses Piquetes.¹² Aquestes dues sí que les localitzarem amb les mateixes característiques que ens descriu l'acta, la núm. 16 amb base quadrada i amb les inscripcions S de Sóller i B de Bunyola. En aquest cas la B acompanyada del núm. 10 (FOTO 6). La darrera fita, per tractar-se del punt on hi conflueixen els termes de Sóller, Bunyola i Deià, té incises les inicials S-B-D, i la seva forma és triangular, tal com descriu l'acta. En aquest cas la lletra B va acompanyada del núm. 11.¹³

A manca de localitzar algun document a l'arxiu de Bunyola que ens pugui aclarir alguna cosa sobre la numeració de les fites a la part bunyolina, nosaltres ens decantam per pensar que les fites de pedra calcària localitzades en aquesta línia de terme pertanyen al reconeixement efectuat a finals del segle XIX, el qual, tal com hem anotat abans, no s'avé amb el de 1954. Aquest és un dels motius que fa que les fites con-

9. Vegeu coordenades incloses dins la taula de l'annex.

10. Instituto Geográfico y Catastral. Trabajos topográficos. Acta 56665 de 23 de juny de 1954.

11. Vegeu coordenades incloses dins la taula de l'annex.

12. Idem. anterior

13. Vegeu fotografia núm. 1 inclosa a la partió amb Deià.

Foto 5: Creu de terme situada a Can Flè, prop de la font de la Reina. L'acta de 1954 la signa amb el n° 15, en canvi, l'acta de 1890 no en fa esment.

Foto 6: Fita prop del Puig de les Talaies que es correspon amb la n° 16 de l'acta de 1954. A la fotografia destacam la cara on hi ha incisa la lletra S del terme de Sóller.

signades a cada una de les dues actes no es corresponguin i, en molts casos, ens portin a confusió.

D'altra banda, localitzarem una anotació a l'acta del 1954 que ens assabenta que a la base de ciment on es col·locà la primera fita comuna als tres termes hi hauria d'haver la xifra 1897, i que, al dia

d'avui és il·legible. Això ens fa pensar en la possibilitat que el reconeixement de la línia de terme que l'any 1890, mitjançant el corresponent Reial decret, el Govern instà realitzar a tots els ajuntaments d'Espanya no es fes efectiu fins 7 anys després.

Per acabar i, a títol anecdòtic, hem recollit el testimoni d'un bunyolí que el seu pare, en Joan Riera Payeras,¹⁴ fou la persona que s'encarregà de posar les fites i de picar-hi les inscripcions que encara podem destriar a les fites que hem localitzat.

14. Fou batle de Bunyola i mestre picapedrer, motiu pel qual se li encarregà la feina de fer les inscripcions a les fites.

4. Annexos

DELIMITACIÓ DE 1890 ENTRE SÒLLER I DEIÀ										
Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Llindars	Determinació de la línia entre la fita i la posterior	Observacions
1	<i>Es Colomer prop del mar</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	0 m	S.E.	Es Gall i Can Terreta	Finca de Can Bleda, de Josep Villalonga		
2	<i>Coll des Pi</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	258 m	S.E.	Torre de Deià	Olivar de Martí Mayol	La recta que els uneix	
3	<i>Penyal de la Carnisseria</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	72 m	S.E.	Torre de Deià	Olivar d'hereus de Josep Rullan	La recta que els uneix	
4	<i>Olivar Can Miquelet</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	269 m	S.E.	Cases de Can Bleda	Finca de Can Miquelet d'hereus de Catalina Marroig	La recta que els uneix	
5	<i>Sa Muleta de Can Prohom</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	177 m	S.E.	Lluçalcari	Finca de Can Prohom, de Joan Rubert	La recta que els uneix	
6	<i>Penyal de la Claveguera, en el bosc de Can Prohom</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	446 m	S.E.	Cases de Muleta	Finca de Can Prohom, de Joan Rubert	La recta que els uneix	
7	<i>Castellot del Praig des Moro (en la finca del Teix)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	364 m	S.O.	Port de Sòller	Finca Es Teix, d'hereus de Mariano Villalonga	La recta que els uneix	
8	<i>Càrritx Roig o Sa terra des Mulà</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	1.004 m	S.O.	Cases de Sa Serra	Finca Es Teix, d'hereus de Mariano Villalonga	La recta que els uneix	
9	<i>Esquena prop de les Piques del Teix</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	1.238 m	S.E.	Cases de Sa Serra	Finca Es Teix, d'hereus de Mariano Villalonga	La recta que els uneix	

DELIMITACIÓ DE 1954

Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions (cm)	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Observacions
1	<i>Es Boxos, prop de les Piques del Teix</i>	Una fita de pedra calcària	Prisma triangular	40x60 cm			S.E., Puig de Ses Talaias	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
2	<i>Coster de Es Boxos</i>	Roca natural	Irregular	1 m x 70x80 cm	300 m	La recta que els uneix	La fita anterior	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
3	<i>Es Boxos</i>	Roca natural	Irregular	2x1x1 m	230 m	La recta que els uneix	La fita anterior	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
4	<i>A la part alta d'un penyal de la finca Es Teix</i>	Roca natural	Irregular	30x70x60 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
5	<i>Càrritx Roig o Sa terra des Mulà</i>	Roca natural	Esfèric	75x40 cm	350 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., el Puig del Moro	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
6	<i>Al costat del precipici que dona al torrent de Sa Galera</i>	Roca natural	Irregular	1,5 m x 80 cm	230 m	La recta que els uneix	La fita anterior	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
7	<i>Barranc de Sa Galera</i>	Roca natural	Irregular	1x1 m x 80 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior i el llit del torrent de Sa Galera	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
8	<i>Castellot del Puig des Moro</i>	Roca natural	Irregular	1x1,5 m	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior i el poble de Sòller	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom	
9	<i>A la vora del precipici nord del Puig des Moro</i>	Roca natural	Irregular	2x1,60 m	100 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N.E., Port de Sòller	Finca Es Teix, propietat de Lluçia Colom Colom i finca de Can Prohom, propietat de la vídua de Josep Coll Alcover	
10	<i>Vessant nord del Puig des Moro</i>	Roca natural	Irregular	60x50x40 cm	350 m		No es divisen punts notables	Finca de Can Prohom, propietat de la vídua de Josep Coll Alcover	

DELIMITACIÓ DE 1954									
Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions (cm)	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Observacions
11	<i>Penyal de la Clavoguera, en el bosc de Can Prohom</i>	Roca natural	Cònica		300 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., Muleta de Can Prohom	Finca de Can Prohom, propietat de la viuda de Josep Coll Alcover	
12	<i>Olivar de Can Prohom</i>	Roca natural	Irregular	1x1 m x 50 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N.O., Muleta de Can Prohom	Finca de Can Prohom, propietat de la viuda de Josep Coll Alcover	
13	<i>Muleta de Can Prohom</i>	Roca natural	Irregular	80x50x40 cm	170 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N.O., Lluchalcari	Finca de Can Prohom, propietat de la viuda de Josep Coll Alcover	
14	<i>Olivar de Can Miquelet</i>	Roca natural	Irregular	80x70x40 cm	300 m	La recta que els uneix	La fita anterior; E., finca de Can Bleda	Finca de Can Miquelet, propietat de Joan Arbona Colom	
15	<i>Penyal de la Carnisseria</i>	Fita de pedra calcària	Paralelepípede de base quadrada	30x50 cm	350 m	La recta que els uneix	La fita anterior; O., torre de l'església de Deïà	Finca de Can Simó, propietat de Josep Rullán	
16	<i>Coll des Pi</i>	Fita de ciment	Paralelepípede de base quadrada	40x50 cm	100 m	La recta que els uneix	La fita anterior; S. O., torre de Deïà	Desconeguda	
17	<i>Es Calomer</i>	Fita de pedra calcària	Paralelepípede de base quadrada	30x50 cm	330 m	La recta que els uneix	La fita anterior; S.E., Es Gall i Can Torreta	Desconeguda	

FITES ENTRE SÓLLER I DEIÀ L'ANY 2021

Fites localitzades ¹⁵	Coordenades UTM "X"	Coordenades UTM "Y"	Estat de conservació actual	Altres informació
Pedra calcària situada en el lloc denominat a les actes com ses Piquetes del Teix.	471586 E	4398760 N	Ben conservada.	Es tracta de la fita n° 1 de l'acta de 1954 i de la n° 9 de l'acta de 1890. Porta incises en cada una de les seves tres cares la lletra inicial del municipi que hi fa partió; una S per Sóller, una D per Deià i una B per Bunyola. La lletra B acompanyada pel n° 11. Vegeu fotografia 1.
Pedra de ciment situada damunt una roca que es troba en un costat de la carretera que uneix Deià i Sóller. A l'actualitat, ambdós ajuntaments, han aixecat el respectius cartells anunciant el canvi de municipi (Vegeu fotografia 2).	471189 E	4402281 N	Ben conservada	Es tracta de la fita n° 16 de l'acta de 1954 i de la n° 2 de l'acta de 1890.
Tal i com hem desenvolupat en l'apartat 2.4. no hem localitzat cap altra fita en aquesta línia de terme, ni de les descrites a l'acta de 1890, com tampoc, a la de 1954.				

15. Tan sols s'han inclòs les fites que hem pogut localitzar durant el treball de camp realitzat l'any 2021 amb la intenció de contrastar les informacions de les actes de 1890 i 1954 per tal d'actualitzar l'estat de la línia de terme.

DELIMITACIÓ DE 1890 ENTRE SÒLLER I BUNYOLA										
Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Determinació de la línia entre la fita i la posterior	Observacions
1	<i>Esquena prop de Ses Piquetas del Teix</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	0 m	S.E.	Finca de Sa Serra	Finca d'Es Teix		Aquesta fita és comuna als pobles de Bunyola, Deià i Sòller
2	<i>Puig de Ses Talaies</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	406 m	S.E.	Coll de Sòller	Finca d'Es Teix	La recta que els uneix	
3	<i>Can Flè</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	1.019 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Terres de Miquel Antich	La recta que els uneix	
4	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	417 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix	
5	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	90 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix	
6	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	195 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix	

7	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	122 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
8	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	91 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
9	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	200 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
10	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	213 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
11	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	126 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
12	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	98 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
13	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	258 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix

14	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	114 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
15	<i>Coma des Pi en la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	134 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
16	<i>Puig de Son Barranco o Esquetzerets</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	566 m	S.E.	Pujol d'En Banyà	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
17	<i>Barrera de Sa Coma Negra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	262 m	S.E.	Pujol d'En Banyà	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
18	<i>Sa Coma Negra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	39 m	S.E.	Convent de Sóller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
19	<i>Sa Coma Negra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	84 m	S.E.	Convent de Sóller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
20	<i>Rotes de Can Gaspar</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	40 m	S.E.	Convent de Sóller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
21	<i>Rotes de Can Gaspar</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	280 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix

22	<i>Rotes de Can Gaspar</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	220 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
23	<i>Rotes de Can Gaspar</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	80 m	S.E.	Finca d'Es Teix	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
24	<i>Can Gomila</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	58 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
25	<i>Can Gomila</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	24 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
26	<i>Barrera de la finca de Sa Serra</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	30 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
27	<i>Sa Mamallada</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	42 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
28	<i>Sa Coma Carnicera</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	240 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
29	<i>Sa Coma Carnicera</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	267 m	S.E.	Finca de Sa Coma	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
30	<i>Cingle de S'Almangre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	198 m	S.E.	Finca de Bini-bassí	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix

31	<i>Cingle de S'Almangre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	204 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
32	<i>Cingle de S'Almangre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	134 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
33	<i>Cingle de S'Almangre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	164 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
34	<i>Cingle de S'Almangre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	84 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
35	<i>Cingle de s'Herba</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	104 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
36	<i>Cingle de s'Herba</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	60 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
37	<i>Cingle de s'Herba</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	78 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix
38	<i>Corral d'en Baró</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	132 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de Sa Serra, de Joan Burgués Zaforteza	La recta que els uneix

39	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	262 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
40	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	140 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
41	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	100 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
42	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	60 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
43	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	129 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
44	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	126 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
45	<i>Cementer de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	90 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
46	<i>Gravet de s'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	60 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
47	<i>S'Arrom</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	266 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
48	<i>Font del Retjolt</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	302 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
49	<i>Damunt Sa Cova Gran</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	470 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix
50	<i>Coll del Cornador</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	118 m	S.E.	Casc urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Verí	La recta que els uneix

Aquesta fita és comuna als pobles de Banyola, Escorca i Sòller

DELIMITACIÓ ENTRE SÒLLER I BUNYOLA 1954

Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Llindars	Observacions
1	Puig de Son Palou	Una fita de pedra calcària	Piramidal	35x25x60 cm		La recta que els uneix	N., Puig de Bàlits; S.E., L'Ofre i l'Ermita d'Alaró; O., torre de l'Església parroquial de Sòller i Es Teix	N., S'Arrom; E., L'Ofre, finca propietat de Bartomeu Sasre; i S.O., Son Palou, propietat de Francesc Arbona	Aquesta fita és comuna als pobles d'Escorca, Bunyola i Sòller. Té gravades a cada cara les inicials F.S.E. A la base de ciment, hi ha gravada la data "1897"
2	Sa Serra	Roca natural	Irregular	1,30x1 m x 80 cm	800 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., el poble de Sòller	Es troba dins la finca Sa Serra	
3	Sa Serra	Roca natural	Irregular	1 m 80x40 cm	150 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., el poble de Sòller	Es troba dins la finca Sa Serra	
4	Cingle de S'Almangre	Roca natural	Irregular		300 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., el poble de Sòller; N.E., Torres de les esglésies	Es troba dins la finca Sa Serra	
5	Cingle de S'Almangre	Fita de pedra calcària	Paral·lelepe de base quadrada	40x50 cm	300 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., Puig Major	Es troba dins la finca Sa Serra	
6	Cingle de S'Almangre	Fita de pedra calcària	Paral·lelepe de base quadrada	30x40 cm	200 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., el poble de Sòller	Llinda amb les finques de Sa Serra i s'Arrom	

7	Sa Coma Carnissera	Intersecció del costat del barranc de Sa Coma Carnissera, en el seu marge dret	Irregular		400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; O., barranc de Sa Coma Carnissera	Llinda amb les finques de Sa Serra i s'Arrom	
8	Sa Coma Carnissera	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x60 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; O., barranc de Sa Coma Carnissera	Es troba dins la finca Sa Serra	
9	Sa Coma Carnissera	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	35x50 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; O., barranc de Sa Coma Carnissera	Llinda amb les finques de Sa Serra i Can Gomila	
10	Rotes de Can Gaspar	Intersecció entre dos murs de pedra, el punt del qual coincideix amb la part més elevada d'una gran roca	Irregular	No consta	No consta	La recta que els uneix	O., Barranc de Coma Negra i carretera de Palma-Sóller	Llinda amb les finques de Sa Serra i Can Gaspar	
11	Puig de Son Barranco	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x60 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N.O., carretera de Palma-Sóller	Es troba dins la finca Sa Serra	
12	Coma des Pi	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x50 cm	No consta	La recta que els uneix	La fita anterior; N.E., el poble de Sóller	Es troba dins la finca Sa Serra	
13	Coma des Pi	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x50 cm	400 m	La recta que els uneix	N.E., la fita anterior; N., carretera de Palma-Sóller	Es troba dins la finca Sa Serra	

14	Coma des Pi	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x50 cm	No consta	La recta que els uneix	N., església de Sòller; O., el puig des Teix; N.O., Puig de Ses Talaies i la caseta del Peón Caminer de la carretera de Palma a Sòller	Es troba dins la finca Sa Serra	
15	Creu de terme de Sòller	Creu de pedra	Creu, amb base circular	2x1,20 m	400 m	La recta que els uneix	No es divideix	Vora la carretera del Coll i la fanca de Can Fle	
16	Puig de Ses Talaies	Fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	30x40 cm	800 m	La recta que els uneix	La fita anterior; N., poble de Sòller; S., poble de Bunyola, Cases del Reien Jaume i Coll de Sòller	Finca Es Teix, propietat de Lluïcia Colom Colom	
17	Es Boxos, prop de les Piquetes del Teix	Fita de pedra calcària	Triangular	30x60 cm	400 m	La recta que els uneix	S.E., Puig de Ses Talaies	Finca Es Teix, propietat de Lluïcia Colom Colom	Aquesta fita és comuna als pobles de Bunyola, Deià i Sòller. Té gravades a cada una de les seves cares la inicial corresponent al terme municipal que pertany: N.E. una "S", de Sòller; S. una "B" de Bunyola; i O. una "D" de Deià

FITES ENTRE SÓLLER I BUNYOLA L'ANY 2021

Fites localitzades ¹⁶	Coordenades UTM "X"	Coordenades UTM "Y"	Estat de conservació actual	Altres informació
Pedra calcària situada prop del Puig de Son Palou.	477830 E	4400055 N	Ben conservada.	És la fita n° 1 de l'acta de 1954. En canvi, l'acta de 1890 situa aquest punt en un altre indret, tal i com hem esmentat a l'apartat 3.3. En cada una de les seves tres cares porta incisa la lletra inicial de cada un dels tres municipis que hi conflueixen; una S per Sóller, una B per Bunyola i una E per Escorca. (Vegeu fotografia 3)
Pedra calcària situada prop del pas Llís.	476162 E	4399672 N	Molt ben conservada.	El numero que acompanya la lletra B ens crea la incertesa de saber quina fita de l'acta de 1954 és exactament. Tampoc l'acta de 1890 ens aclareix gaire cosa. En tot cas, a l'apartat 3.4., hem tractat aquesta circumstància (Vegeu fotografia 4).
Creu de partió situada a can Flè, prop de la font de la Reina.	473334 E	4398508 N	Ben conservada.	Es tracta de la fita n° 15 de l'acta de 1954. En canvi, l'acta de 1890 parla d'una pedra calcària i no fa esment de la creu.
Pedra calcària situada prop del Puig de ses Talaies	472541 E	4398775 N	Ben conservada	És la fita n° 2 de l'acta de 1890 i la n° 16 de la de l'any 1954. Porta incises les lletres inicials dels dos termes que delimita; una S per Sóller i una B per Bunyola. En aquest punt la lletra B acompanyada amb el n° 10.
Pedra calcària situada en el lloc denominat a les actes com ses Piquetes del Teix.	471586 E	4398760 N	Ben conservada	Es tracta de la fita n° 1 de l'acta de 1954 i de la n° 9 de l'acta de 1890. Porta incises en cada una de les seves tres cares la lletra inicial del municipi que hi fa partió; una S per Sóller, una D per Deià i una B per Bunyola. La lletra B acompanyada pel n° 11. Vegeu fotografia 1.

16.- Tan sols s'han inclòs les fites que hem pogut localitzar durant el treball de camp realitzat l'any 2021 amb la intenció de contrastar les informacions de les actes de 1890 i 1954 per tal d'actualitzar l'estat de la línia de terme.

La divisió de Sóller amb les viles d'Escorca i Fornalutx. Història i curiositats

Tomàs Mut Ferragut, Antoni Quetglas Cifre, Antoni Reynés Trias, Antoni Josep Sosa Rullan

Resum: En aquesta comunicació que presentam volem fer un anàlisi de les fites que marquen la delimitació entre Sóller i els municipis d'Escorca i Fornalutx, des de la seva formalització l'any 1890 fins al seu estat actual.

1. Introducció

Com hem exposat a la comunicació de la delimitació entre Sóller i els pobles de Bunyola i Deià, a partir de 1890 s'establiren una sèrie de disposicions arreu de l'Estat per procedir a delimitar els municipis. Aquesta delimitació fou revisada posteriorment l'any 1954.

Hem seguit la mateixa metodologia que a l'anterior article i exposam en aquest la delimitació de Sóller amb Fornalutx i Escorca.

2. La divisió entre Sóller i Escorca

Altre temps la línia divisòria entre ambdós municipis era molt més llarga que l'actual, però després de la separació definitiva de Sóller i Fornalutx del 1836, quedà reduïda a l'espai situat entre el morro de Ses Solanes i el coll des Cornadors, reflectida a la fitació del 1890, que s'amplià el 1954 fins al puig de Son Palou, per una variació en la superfície dels termes municipals de Bunyola i Sóller, per a la qual encara no hem trobat explicació.

Entre els dos municipis existia una anomalia similar a la del cas de Deià, ja que els veïns de Sa Calobra i Tuent estaven inclosos a la parròquia d'Escorca, als delmes de la qual contribuïen, però pagaven les talles en el municipi de Sóller, on també ocupaven càrrecs públics els que hi tenien casa. Aquesta circumstància que no fou discutida durant molt de temps, segurament pel fet que es pagava la contribució en el municipi de residència, però al segle XVII el Consell d'Escorca reclamà els seus drets davant la justícia. Els sollerics veren confirmada la seva postura el 24 d'abril de 1608 gràcies al fet que demostraren amb papers que sempre havien cobrat les esmentades talles. També guanyaren les apel·lacions, per sentència el 17 de maig de 1657 i el 26 de febrer de 1669, la situació durà fins que amb el règim constitucional de 1812 quan s'establí que els veïns havien de contribuir en el seu municipi.

2.1 La delimitació de 1890

El 3 de març de 1890 es va realitzar l'acta de la col·locació de fites entre Sóller i Escorca. Es reuniren les comissions de Sóller i Escorca al lloc anomenat Coll del Cornador.

La comissió de Sóller estava formada per Joan Joy Pizà (batle), els regidors Bartomeu Colom Morell, Antoni Enseñat Caparó i Ramon Mayol Muntaner, el secretari Miquel Lanuza Rosselló i els pèrits Jaume Rullan Bisbal i Joan Rullan Portell.

La comissió d'Escorca estava formada pel batle Antoni Canaves Martorell, els regidors Miquel Cerdà Canaves, Guillem Mir Mateu i Joan Vicens Garau, el secretari Guillem Mir Solivellas i els pèrits Pere Joan Solivellas Cerdà i Lluç Colom Ginestra.

Ambdues comissions acordaren l'establiment de 13 fites de pedra calcària, de les quals, la primera i la darrera eren de forma triangular, i la resta, de forma quadrangular. Totes elles amb unes dimensions aproximades de 60 cm.

2.2 La delimitació de 1954

En aquest cas la delimitació es va fer el 9 de juny de 1954 a les 8 del matí. Les comissions es reuniren al Morro de la Solana de Son Torrella.

La de Sóller estava formada per Jaume Colom Casanovas (batle), Bartomeu Bosch Salom (secretari), els regidors Celestino Bonnín Piña, Jaume Colom Frontera, Francesc Colom Oliver i el pèrit Pere Joan Suau Borràs.

La d'Escorca estava formada per Martí Solivellas Bernard (batle), Antoni Galmes Riera (secretari), els regidors Miquel Batlle Coll, Bartomeu Estades Solivellas i els pèrits Bartomeu Tortella Martorell i Sebastià Vicens Estades.

També hi va assistir una comissió de Bunyola, ja que hi havia una fita comuna entre els tres municipis. Aquesta estava formada per Joan Mateu Rosselló (batle), Pere Muntaner Palou (secretari), els regidors Francesc Borràs Palou, Guillem Estarellas Nadal i Bartomeu Buades Alcina i el pèrit Bartomeu Suau Riera.

S'establiren 17 fites que marcaven la separació dels dos termes.

2.3 Diferències entre la delimitació de 1890 i la de 1954

Ben igual que en el cas de les delimitacions amb Deià i Bunyola, el nombre de fites reconegudes entre Sóller i Escorca no s'avenen en les dues actes que s'aixecaren. En aquesta ocasió, l'any 1890 se'n reconegueren un total de 13 i, l'any 1954 foren 17. Tampoc la direcció del recorregut realitzat per dur a terme cada un dels reconeixements es va fer en el mateix sentit. Mentre que l'any 1890 s'inicià en el coll del Cornador i acabà en el Morro de Ses Solanes, l'any 1954 s'efectuà a l'inrevés. Però a més, cal destacar el fet, esmentat en l'anterior apartat, que el punt on conflueixen els termes de Sóller, Escorca i Bunyola no s'establí en el mateix lloc. L'any 1890 l'emplaçaren en el Coll des Cornador i l'any 1954, el situaren: *«a unos ciento cuarenta metros al S.O. de punto más alto del cerro de Son Palou»*.

També cal destacar un altre fet que només succeeix a l'acta de 1954. Es tracta de la descripció, inclosa a 9 de les fites, que diu així: *«se hizo y reconoció como tal, un montón de piedras, que afecta la forma de un cono»* amb dimensions variades, però que en cap cas supera els 60 cm. de diàmetre i els 40 cm. d'alçada. Esdevé una característica molt interessant per tractar-se d'un cas singular admetre que, durant l'operació

de delimitació de terme, es construïren *in situ* aquestes 9 fites.

Desconexim el perquè l'any 1954 de la delimitació efectuada l'any 1890, tan sols es reconegué la fita de pedra calcària situada dalt del Morro de Ses Solanes, fita que, com veurem a continuació encara es manté dempeus allà dalt. Aquest nou reconeixement, realitzat 64 anys més tard, posa de manifest que les fites emplaçades a finals del segle XIX, o bé varen desaparèixer, o bé no les trobarem, o bé no les consignaren, perquè nosaltres, durant el treball de camp realitzat l'any 2021 n'hem localitzat dues que detallarem i comentarem a continuació.

2.4 Les fites en l'actualitat

Per tal d'ubicar millor les fites localitzades en aquesta línia de terme, i també, perquè no poden avenir-se mai les d'una i les de l'altra acta, tant pel que fa al sentit dels reconeixements i al nombre diferent de fites consignades en cada una de les dues actes, agafarem com a referència l'acta de mitjan segle XX. Així doncs, localitzarem la primera dalt del Morro de Ses Solanes,¹ que com bé ens descriu l'acta es tracta d'una pedra tallada: *«Primer mojón: se reconoció como tal un hito de piedra caliza de forma de paralelepípedo recto rectangular [...] Se encuentra en el sitio denominado Morro de la Solana de Son Torrellas y está unido a las rocas nativas que le sirven de base con cemento»*. (FOTO 1) La línia de terme continua en direcció a la coma on hi ha situada la font des Verger, lloc on l'any 1954 s'estableix la tercera fita.

Entre aquesta i el cim del Morro de Ses Solanes se'n consigna una altra, però nosaltres, tal com hem esmentat abans, n'hi hem trobat dues. La primera, de la que tan sols es conserva les restes d'argamassa per fixar-la a terra, és dalt un esperó que guaita damunt el Barranc a l'alçada de Can Silles.² Ben igual com es descriu a l'acta de 1954: *«Se encuentra en un puntal, avanzado hacia el Arroyo "El Barranc", en el paraje denominado "Solana de Son Torrellas"»*. (FOTO 2)

Molt a prop d'aquesta darrera i en un emplaçament molt semblant hi trobarem l'altra que, l'any 2014, es conservava en la totalitat.³ Cal advertir, però,

Foto 1: Fita situada dalt del Morro de Ses Solanes i que és comuna als termes de Sóller-Escorca i Fornalutx.

Foto 2: Restes de l'argamassa que subjectava al terra la tercera fita de l'acta de 1954 que trobarem al capdamunt d'un esperó que cau a plom envers el barranc de Biniaraix.

¹ Vegeu coordenades incloses dins la taula de l'annex.

² Idem anterior.

³ Vegeu coordenades incloses dins la taula de l'annex. En el reconeixement realitzat el 2021 amb motiu d'aquesta comunicació, només hi trobarem l'argamassa que la subjectava al terra. Sembla que un llamp ha estat el causant de la seva desaparició.

Foto 3: Muntatge per comparar amb la fita localitzada l'any 2014, de la que no trobarem referències a les actes. Ha desaparegut a l'actualitat.

que la seva ubicació respecte a la línia de terme marcada en els mapes actuals està una mica desplaçada damunt el camí del Barranc. No podem donar una explicació a aquesta realitat perquè les informacions localitzades a les actes de 1954 i 1890 no ens donen indicis per donar resposta a la realitat que observarem. (FOTO 3)

La següent fita es troba: «en un barranc y en el lugar denominado “el Verger des Barranc”» i es tracta d'una «roca nativa de forma irregular». Es fa gairebé impossible destriar quina d'elles s'escollí d'entre el gran marmàngnum de roques que hi ha pels voltants. La línia de terme continua en direcció al Salt des Cans superant uns terrenys molt abruptes de vertiginosos penya-segats citats a les actes com a ses Tanques de L'Ofre i el Cingle des Portuguès. Novament usaren per aquestes fites, concretament per a les número 4, 5 i 6, elements que dificulten enormement el seu reconeixement: «montón de piedras sueltas, de forma cónica», i «el punto más elevado de una roca nativa de forma irregular». No en poguerem localitzar cap altra fins a arribar a la núm. 7 per tractar-se de: «la roca nativa que sirve de base al pilar E de la barrera; de la tapia que separa los predios de “L'Ofre” y “el Barranc” sobre el camino de Sóller a Lluch».

Foto 4: La línia de terme continua per la carena que destacam a la fotografia en direcció al cim del Cornador Gran sense que hi localitzéssim cap de les pedres calcàries que detalla l'acta de 1890. Tampoc hi vérem els munts de pedres descrits a l'acta de 1954, llevat del que marca el cim del Cornador Gran i el del coll homònim.

sueitas que afecta la forma de un cono», i 3 són «rocas nativas». Ja hem esmentat la dificultat de reconèixer les «rocas nativas» si no disposen de cap mena de distintiu i, pel que fa a les «piedras sueltas» en localitzarem dues, la primera al capcurucull del Cornador Gran i l'altra en el seu coll. Per ser en l'actualitat un lloc freqüentat pels excursionistes on, tant els cims com els colls, es solen indicar amb monjoies, no podem assegurar si aquestes són les que s'empraren l'any 1954 per delimitar la partió. Malgrat la dificultat de localitzar les fites, la línia de terme d'aquest tram, és fàcilment reconeixible per recórrer la divisòria d'aigües que conforma la carena que inicia el seu recorregut en el costat de ponent del Salt des Cans i s'enlaira fins a assolir el cim d'es Cornador Gran (FOTO 4). Finalment, tal i com hem descrit en l'apartat anterior, localitzarem la darrera de les fites «un hito de piedra caliza de forma de tronco de pirámide» prop del Puig de Can Palou.

La línia de terme continua passant per 9 fites més, de la núm. 8 fins a la núm. 16, d'aquestes, 6 són «un montón de piedras

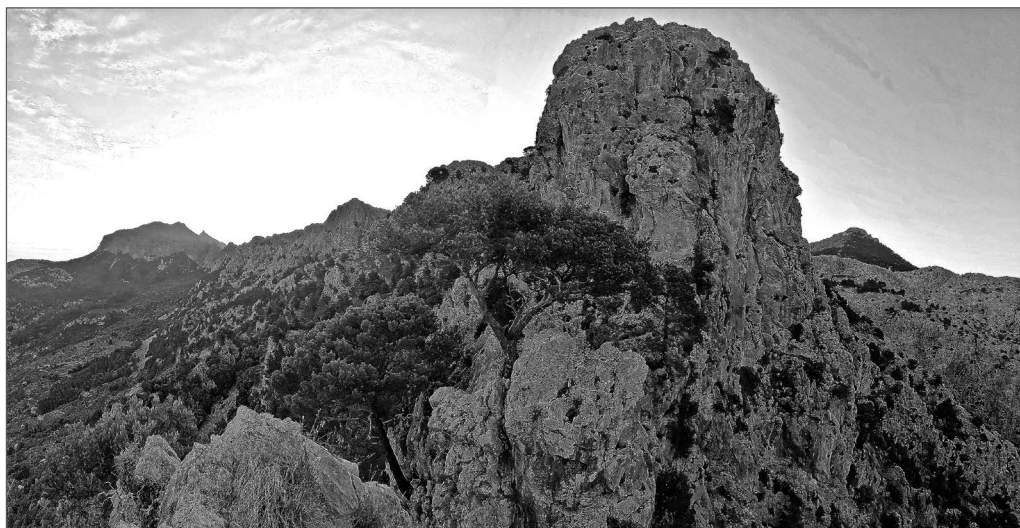

Foto 5: Imatge que il·lustra perfectament la designació de morro que apareix, tant al diccionari, com als reculls de terminologia geogràfica.

Un cop descrites les fites que hem localitzat l'any 2021 en aquesta delimitació, trobam adient esmentar un fet que hem advertit durant la tasca de camp realitzada. Es tracta de la incorrecta ubicació del Morro de Ses Solanes en alguns dels mapes actuals. L'acta ho reflecteix ben clarament dient que dalt d'aquest cim s'hi troba la fita de partió, tal com nosaltres comprovàrem. Doncs bé, alguns mapes situen el cim a una cota superior de 922 metres més propera al Portell de sa Costa quan, no solament, perquè la fita de partió és a una cota anterior de 868 metres, sinó que també pel fet que la fesomia del punt culminant on hi ha la fita de terme s'assembla a la descripció de morro que trobam, tan al diccionari com a reculls de terminologia geogràfica, i que tant bé, ens mostra la imatge que adjuntam,⁴ ens autoritza a esmentar l'errada per tal que s'ubiqui correctament el capcurucull del Morro de Ses Solanes. (FOTO 5)

3. La divisió entre Sóller i Fornalutx

Referent al procés de divisió dels termes de Sóller i Fornalutx i els problemes de la delimitació d'aquests abans de 1890, en el present article no en feim referència, perquè ho ja tractàrem en una comunicació presentada a les XVI Jornades d'Estudis Locals.⁵ En el mateix sentit, tampoc farem referència al treball de camp que té a veure amb el reconeixement de les fites ubicades a la zona urbana del recorregut, concretament al tram comprès entre les passadores de Can Det i el Trenc de Montcaire, per la mateixa raó indicada anteriorment.

3.1 La delimitació de 1890

El 10 de febrer de 1890 es va realitzar l'acta de la col·locació de fites entre Sóller i Fornalutx. Es reuniren les comissions dels dos pobles al lloc anomenat Morro de Ses Solanes.

⁴ «Morro: contrafort avançat i abrupte d'una muntanya». ORDINAS GARAU, Antoni: *Geografia i toponímia...*, op. cit., 75.

⁵ Veure QUETGLAS CIFRE, Antoni / REYNÉS TRIAS, Antoni: "El procés de divisió dels termes municipals de Sóller i Fornalutx: 77 anys de conflictes", *VI Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*, Sóller, Ajuntament de Sóller, 2012.

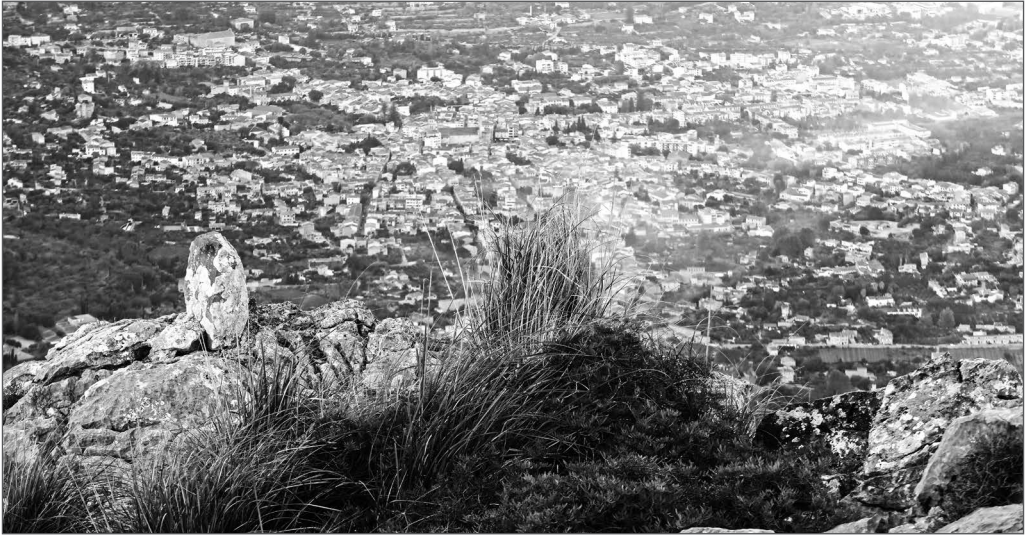

Foto 6: Fita situada a Ses Solanes d'en Garavat que es correspon amb la fita n° 2 de l'acta de 1890. Com podem comprovar a la fotografia es conserva perfectament, curiosament però, l'acta de 1954 no en fa esment.

La comissió de Sóller estava formada per Joan Joy Pizà (batle), els regidors Bartomeu Colom Morell, Antoni Enseñat Caparó i Ramon Mayol Muntaner, el secretari Miquel Lanuza Rosselló i els pèrits Jaume Rullan Bisbal i Joan Rullan Portell.

La comissió de Fornalutx estava formada pel batle Joan Estades Muntaner, els regidors Gabriel Ballester Busquets, Francesc Bisbal Escales i Joan Vicens Morey, el secretari Pau Salvador Sastre i els pèrits Jaume Rullan Bisbal i Joan Vicens Mayol.

Ambdues acordaren l'establiment de 46 fites de pedra calcària. Totes elles amb unes dimensions aproximades de 60 cm.

3.2 La delimitació de 1954

En aquest cas la delimitació es va fer el 21 de juny de 1954 a les 8 del matí. Les comissions es reuniren al Morro de Ses Solanes de Son Torrella.

La comissió de Sóller estava formada per Jaume Colom Casanovas (batle), Bartomeu Bosch Salom (secretari), els regidors Celestino Bonnín Piña, Jaume Colom Frontera, Francesc Colom Oliver i el pèrit Pere Joan Suau Borràs.

La comissió de Fornalutx estava formada per Llorenç Rullan Albertí (batle accidental), Joan Pallicer Amengual (secretari), els regidors Jaume A. Reynés Albertí, Gaspar Adrover Barceló i Antoni Mayol Bisbal i el pèrit Joan Mayol Albertí.

S'establiren 23 fites que marcaven la separació dels dos termes.

3.3 Diferències entre la delimitació de 1890 i la de 1954

Novament la diferència més significativa es troba en el nombre de fites reconegudes en ambdues actes;

43 l'any 1890 per, tan sols, 22 l'any 1954. El que sí coincideix, a diferència de les altres línies de terme, és el sentit del reconeixement. Les dues comencen dalt del Morro de Ses Solanes i conclouen a la mar, cosa que, permet establir la mateixa primera fita a les dues actes.

De les 43 que es consignen a finals del segle XX, 42 fites són pedres amb forma quadrangular, i tan sols, una és de forma triangular. Les pedres són diferenciades pel seu material, 31 són de «*pedra caliza*», i 11 són de «*pedra sillar*». D'aquestes darreres, la seva ubicació es troba a la zona urbana que travessa la línia de terme i passa pels nuclis de població de Biniraix i Binibassí. Pel que fa a les de pedra calcària, podríem dir que són les que es troben a la part més muntanyosa dels termes.

En la comunicació presentada a les XVI Jornades d'Estudis Locals, aquesta zona més urbana fou tractada amb prou deteniment, per tant, en la present comunicació tan sols farem esment a la zona més muntanyosa. Així doncs, trobam la primera diferència en la línia divisòria d'aigües del primer tram. Més concretament, del que va del Morro de Ses Solanes, passant pel Morro d'en Joi i es dirigeix fins a les passadores de Can Det. (FOTO 6 i 7) Doncs bé, l'acta de 1890 cita dues fites en aquesta carena, una a Ses Solanes d'en Garavat, i l'altra, al Morro d'en Joi. En canvi, l'any 1954 del Morro de Ses Solanes es passa directament al Barranc de Biniraix, obviant les dues fites que acabam d'esmentar. Cal afegir que, durant el reconeixement que hem realitzat l'any 2021 per a la confecció d'aquesta comunicació, les fites consignades a l'acta del 1890 encara es mantenen dempeus, tal i com mostrarem en l'apartat següent.

El tram comprès entre les passadores de Can Det i el Trenc de Montcaire fou, tal i com hem advertit abans, detingudament tractat en unes anteriors Jornades, per tant, no farem esment d'ell en aquestes. Ens situam doncs, en aquest darrer punt que es correspon amb la fita núm. 32 del 1890, i amb la núm. 17 del 1954. D'aquí fins a la mar existeix una divergència en el nombre de fites consignades, mentre que el 1890 se'n reconeixen 11, l'any 1954 passen a ser, tan sols 6, més 1 «*mojón auxiliar*», emplaçat entre la fita 20 i la 21. Les descripcions físiques de les mateixes ens assenyalen que es tracten de «*hitos de piedra caliza*» amb forma quadrangular, llevat de les fites 21 i 22 de l'acta de mitjan segle XX que es tracten d'interseccions amb punts dels voltants. (FOTO 8)

Foto 7: Fita situada al Morro d'en Joi que es correspon amb la fita n° 3 de l'acta de 1890. Com podem comprovar a la fotografia es conserva perfectament, curiosament però, l'acta de 1954 tampoc l'anomena.

Foto 8: Fita situada al Trenc de Montcaire consignada amb el n° 32 l'any 1890 i amb el n° 17 l'any 1954.

3.4 Les fites en l'actualitat

Tal com hem esmentat abans, localitzàrem la fita núm. 2 a Ses Solanes d'en Garavat i la núm. 3 al Morro d'en Joi, esmentades en l'acta de 1890. No sabem el motiu de per què l'any 1954 no es reconegueren. En el mateix sentit, del Trenc de Montcaire fins a la mar, també es reduïren considerablement les fites consignades. A l'acta de mitjan segle XX, tampoc es reconegué la fita núm. 36 del 1890 que la situa en un lloc ben reconeixible com és la barrera que separa les finques de Bàlitàx d'Enmig amb Bàlitàx d'Avall, i que, nosaltres durant la tasca de camp duta a terme l'any 2021 poguérem destriar caiguda als peus de la citada barrera.

La fita situada a ses Cometes, que es correspon amb la fita núm. 39 de l'any 1890 i amb la núm. 19 del 1954, tan sols hi ha les restes d'argamassa que la fixaven a terra. La situada prop del Pi del Rei Moro (núm. 41 i núm. 20 respectivament) no la localitzàrem, com tampoc vérem la fita situada al torrent de na Mora més propera a les cases de Bàlitàx d'Avall que, en ambdues actes, refereixen que es tracta d'una pedra calcària amb forma quadrangular. D'aquest punt fins a la mar, tan sols l'acta de 1890 ens parla d'una pedra calcària que nosaltres hem localitzat, i que, a l'acta de 1954 es substituïda per: *«la intersección del Torrente de Bàlitàx o de “na Mora” con la línea del borde superior del acantilado con que el citado torrente de “na Mora” desemboca en el mar»*. A més, cal destacar que entre les dues darreres fites consignades l'any 1954 s'indica que: *«la línea de término reconocida [...] es el eje de las aguas del Torrente de Balitx o de na Mora»*. Tot plegat, coincidint amb la reducció de fites reconegudes entre les dues actes i amb l'esquiva i aspra geografia del tram muntanyós d'aquesta línia de terme, evidència que el reconeixement de 1954 fou molt menys exhaustiu i rigorós, i ens fa pensar en la possibilitat de que no es realitzés tot el recorregut a peu i s'optés per abreujar el reconeixement fent servir accidents geogràfics tan evidents com són la divisòria d'aigües que es forma entre el Morro de Ses Solanes i el Barranc de Biniaraix i el curs del torrent per a consignar l'acta obviant els *«hitos de piedra caliza»* que es reconegueren a l'acta de finals del segle XIX. (FOTO 9)

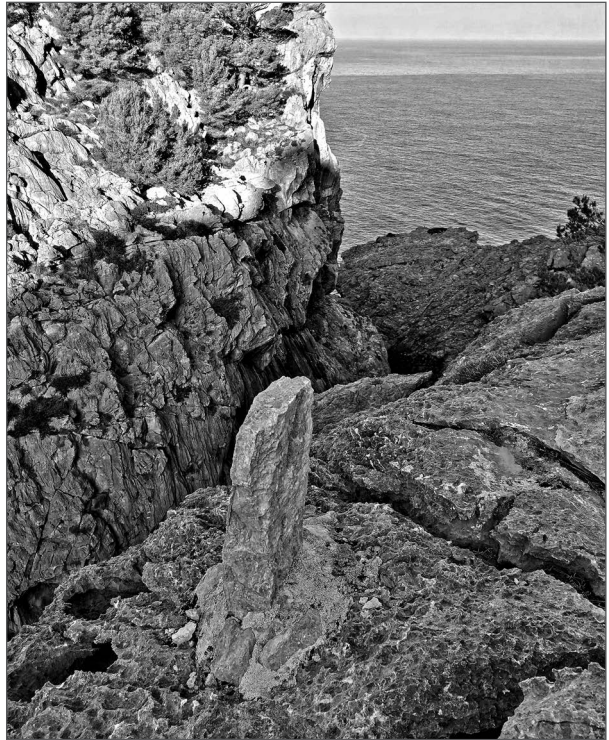

Foto 9: Tal com ens indica l'acta de 1890, prop de la desembocadura del torrent de na Móra s'hi col·locà una pedra calcària. Nosaltres hem localitzat aquesta en el marge dret.

4. Annexos

DELIMITACIÓ DE 1890 ENTRE SÒLLER I FORNALUTX										
Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Determinació de la línia entre la fita i la posterior	Observacions
1	<i>Morro de Ses Solanes de Son Torrella</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	0 m	N.O.	Casc urbà de Sòller	Finca de Son Torrella		Aquesta fita és comuna als pobles d'Escorca, Fornalutx i Sòller
2	<i>Solanes d'en Garavat</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	269 m	S.O.	Casc urbà de Sòller	Olivar de Joan Enseñat	La recta que els uneix	
3	<i>Morro d'en Joy</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	616 m	S.O.	Barranc de Biniarix	Olivar de Joan Enseñat	La recta que els uneix	
4	<i>Passadores de Can Det</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	300 m	S.O.	Torrent del Barranc	Olivar de Joan Deyà	La recta que els uneix	
5	<i>Torrent del Barranc</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	540 m	N.O.	Passadors de Cas Don	Finca de Cas Don, de Lluís Rautier	El marge del torrent del Barranc	El llit del torrent divideix part del terme de Fornalutx i Sòller, i pertany en aquest darrer poble
6	<i>Front la casa de Cas Don</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	368 m	N.O.	Camí d'Escorca	Camí veïnal que condueix a Fornalutx	Camí d'Escorca	El camí divideix també part del terme dels expressats pobles i pertany a Sòller

7	<i>S'iqua de Can Goleu</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	462 m	N.E.	Biniarix	Camí veïnal de Biniarix a Fornalutx	Camí veïnal de Biniarix a Fornalutx	El camí divideix també part del terme dels expressats pobles i pertany a Sòller
8	<i>Pont de Can Caixal</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	20 m	N.O.	Binibassí	Camí i torrent anomenats de Fornalutx	La recta que els uneix	El llit del torrent divideix el terme de Fornalutx del de Sòller
9	<i>Sa Caseta</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	504 m	N.O.	Binibassí	Hort d'hercus de Catalina Pons i Marqués	Llit del torrent de Fornalutx	
10	<i>Pont de Binibassí</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	72 m	N.O.	Alqueria del Comte	Hort de Francesc Ferrer	La recta que els uneix	
11	<i>Binibassí</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	448 m	N.	Casc urbà de Sòller	Finca de Binibassí, d'hercus de Francesc Enseñat	Camí de Binibassí	El camí divideix ambdós termes i pertany a Sòller
12	<i>Hort del molí de Binibassí</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	47 m	N.E.	Casc urbà de Sòller	Horts dels hercus de Maria Vilella	Camí de Binibassí	
13	<i>Hort del molí de Binibassí</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	30 m	N.	Casc urbà de Sòller	Horts dels hercus de Maria Vilella	La recta que els uneix	
14	<i>Olivar de Binibassí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra en carreu	Quadrangular	60 cm alçada	44 m	N.E.	Biniarix	Finca de Binibassí, d'hercus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix	

15	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	89 m	N.E.	Biniarix	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
16	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	145 m	N.E.	Biniarix	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
17	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	139 m	N.E.	Biniarix	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
18	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	39 m	N.O.	Biniarix	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
19	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	102 m	N.O.	Finca de Sa Coma	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
20	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	94 m	N.O.	Finca de Sa Coma	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix
21	<i>Olivar de Binibas-sí (dit Sa Cometa)</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	75 m	N.O.	Finca de Sa Coma	Finca de Binibassí, d'hereus de Francesc Enseñat	La recta que els uneix

22	<i>Camí de s'Estret</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	402 m	N.O.	L'Horta de Baix	Olivar d'Antoni Mora Bernat	Camí de Sa Figuera	Aquest camí divideix ambdós termes i és comú entre els dos obles
23	<i>Camí de s'Estret</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	736 m	N.E.	Finca de Muletta	Olivar dels hereus de Gui-llem Rullan	Camí de s'Estret	Aquest camí divideix ambdós termes i és comú entre els dos pobles
24	<i>Olivar de Balitx d'Amunt</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	777 m	N.E.	Finca de Son Angelats	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	Camí de Balitx	Aquest camí divideix ambdós termes i és comú entre els dos obles
25	<i>Bosc de Balitx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	142 m	N.E.	Port de Sòller	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
26	<i>Bosc de Balitx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	164 m	N.E.	Port de Sòller	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
27	<i>Mont comú de Fornalutx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	273 m	N.E.	Finca de Bàlitz	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	

28	<i>Mont comú de Fornalutx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	77 m	N.E.	Finca de Monàber	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
29	<i>Mont comú de Fornalutx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	93 m	N.E.	Finca de Monàber	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
30	<i>Mont comú de Fornalutx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	331 m	N.E.	Finca de Monàber	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
31	<i>Mont comú de Fornalutx</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	95 m	N.E.	Finca de Monàber	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
32	<i>Trenc de Moncaire</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	252 m	N.E.	Finca de Bàlitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
33	<i>Trenc de Moncaire</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	250 m	N.E.	Finca de Bàlitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
34	<i>Trenc de Moncaire</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	66 m	N.E.	Finca de Bàlitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'heretis d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	

35	<i>Trenc de Moncavire</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	410 m	N.E.	Sa Torre Seca	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
36	<i>Barrena de Balitz de sa Casa Vella</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	260 m	N.O.	Sa Torre Seca	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
37	<i>Esquena de Sa Fam</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	140 m	N.O.	Finca de Balitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
38	<i>Esquena de Sa Fam</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	38 m	N.E.	Finca de Balitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
39	<i>Les Cometes</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	120 m	N.O.	Finca de Balitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
40	<i>Les Cometes</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	238 m	N.E.	Finca de Balitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	
41	<i>Pi del Rei Moro</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	99 m	N.E.	Finca de Balitz d'Avall	Finca de Bàlitz, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	

42	<i>Sa Rota</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	84 m	N.E.	Finca de Bàltx d'Avall	Finca de Bàltx, d'hereus d'Antoni Mayol	La recta que els uneix	Aquest llit divideix ambdós termes i és comú entre ells
43	<i>Torrent de Na Mora / El Mar</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	1.192 m	N.O.	Finca de Bàltx d'Avall	Finca de Bàltx, d'hereus d'Antoni Mayol	Ellit del torrent de Bàltx d'Avall	

DELIMITACIÓ DE 1954 ENTRE SÓLLER I FORNALUTX

Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions (cm)	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es venen des de la fita	Lindars	Observacions
1	<i>Morro de Ses Solanes de Son Torrella</i>	Una fita de pedra calcària	Paral·lelepípede recte rectangular	35x10x45 cm			N., Torre de l'església parroquial de Fornalutx; N.E. el Puig Major; S.E., L'Ofre; O., torres de les esglésies de Biniaurix i Sòller	N., Sa Costa propietat de Antoni Solivellas Roig; S.E., Son Torrella, propietat de la Marquesa de Zayas; S.O., Es Barranc, de propietat desconeuguda	Es comú als termes de Sòller, Fornalutx i Escorca
2	<i>Passadores de Can Del</i>	Una fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm		La recta que els uneix	Torrent del Barranc	Es troba dins la finca de Cas Don	
3	<i>Torrent del Barranc</i>	Una fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40x70 cm		La recta que els uneix	Torrent del Barranc	Es troba dins la finca de Cas Don	El torrent pertany a Sòller
4	<i>Marge est del camí de L'Ofre</i>	Una fita de pedra calcària	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	10 m	La recta que els uneix	La fita anterior		

5	<i>Camí de L'Ofre</i>	La intersecció de l'eix del camí de L'Ofre amb la prolongació de l'alineació de les fites 3 i 4	Paral·lelepípede de base quadrada	40x40 cm	30 m	La recta que els uneix			
6	<i>Front la casa de Cas Don</i>	La intersecció de l'eix del camí-traversa de Biniraix a Fornalutx				La recta que els uneix	Biniraix		
7	<i>Pont del camí de Can Golleu</i>	Una fita de pedra calcària				La recta que els uneix	La fita anterior; N.E., Puig Major		
8	<i>Pont de Binibassí</i>	La intersecció del torrent de Fornalutx amb l'eix del pont del camí de Binibassí				L'eix del torrent			
9	<i>Camí de Binibassí</i>	La intersecció del pont de Binibassí amb la prolongació de l'alineació determinada per les fites 10 i 11				L'eix del camí			
10	<i>Hort de Binibassí</i>	Una fita de pedra calcària, clavada al marge dret del camí	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	6 m	La recta que els uneix	La fita anterior; S.O., la vila de Sòller	Es troba dins la finca de Binibassí, propietat dels hereus de Maria Vilella	
11	<i>Oliar</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	30 m	La recta que els uneix	La fita anterior; S.O., la vila de Sòller	Es troba dins la finca de Binibassí	
12	<i>Oliar</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	400 m	La recta que els uneix	La fita anterior; O., l'Horta de Baix	Propietat desconeguda	
13	<i>Camí de Sa Figuera o de Bòltx</i>	La intersecció de l'eix del camí de Sa Figuera amb la prolongació de l'alineació de les fites 11 i 12				L'alineació de ambdues fites	La fita anterior		

14	<i>Olivar de Bàltx</i>	La intersecció de l'eix del camí de Sa Figuera amb la prolongació de l'eix de la paret de pedra que serveix de separació entre la finca de Bàltx d'Amunt amb l'olivar de Margalida Puig	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm	600 m	L'eix del camí de Bàltx	Bàltx d'Amunt i Olivar de Margalida Puig
15	<i>Precipici d'on se veu el Trenç de Montcaire</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm		Prolongació de la paret que fa partió entre Bàltx d'Amunt i Sa Comuna de Fornalutx	Bàltx d'Amunt, Olivar de Margalida Puig i Sa Comuna de Fornalutx
16	<i>Trenç de Montcaire</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm		La recta que els uneix	Bàltx d'Enmig i Bàltx d'Avall
17	<i>Les Comes</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm		Prolongació de la paret que fa partió entre Bàltx d'Amunt i Bàltx d'Enmig	Bàltx d'Enmig i Bàltx d'Avall
18	<i>Les Comes</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm		Prolongació de la paret que fa partió entre Bàltx d'Amunt i Bàltx d'Enmig	Bàltx d'Enmig i Bàltx d'Avall
19	<i>Les Comes</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepipède de base quadrada	40X60 cm	200 m	Prolongació de la paret que fa partió entre Bàltx d'Amunt i Bàltx d'Enmig	Bàltx d'Enmig i Bàltx d'Avall

20	<i>El Pi del Rei Moro</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	300 m	La línia que passa per ambdues fites i és la partió entre les dues finques	La fita anterior; S.E., casa de Bàltx d'Enmig	Bàltx d'Enmig i Bàltx d'Avall	
21	<i>Torrent de Bàltx o de Na Mora</i>	La intersecció recta entre les fites 20 i 21 Auxiliar, amb l'eix del torrent de Bàltx			150 m	La línia que passa per ambdues fites			
21 Auxiliar	<i>Torrent de Bàltx o de Na Mora</i>	Una fita de pedra calcària, clavada en el terreny	Paral·lelepípede de base quadrada	40X60 cm	20 m	La línia recta entre la fita 20 i la 21 auxiliar	La fita anterior	Bàltx d'Avall	
22	<i>Morro de Na Mora</i>	La intersecció de l'eix del torrent i el penya-segat que hi ha quan el torrent arriba al mar				L'eix del llit del torrent	N., Penya Foradada		És comú als termes de Sòller, Fornalutx i la mar

FITES ENTRE SÓLLER I FORNALUTX L'ANY 2021

Fites localitzades ⁶	Coordenades UTM "X"	Coordenades UTM "Y"	Estat de conservació actual	Altres informació
Pedra calcària situada al capdamunt del Morro de Ses Solanes.	478878 E	4402497 N	Ben conservada i amb les característiques que descriu l'acta de 1890.	Coincideix amb la fita n°1 de les actes de 1890 i 1954. Delimita les partions dels termes de Sóller-Escorca i Fornalutx.
Pedra calcària situada a la carena que uneix el Morro de Ses Solanes amb el Morro d'en Joi.	478606 E	4402434 N	Idem anterior	És la fita n° 2 de l'acta de 1890. No va ser reconeguda l'any 1954.
Pedra calcària situada al capdamunt del Morro d'en Joi	478269 E	4402132 N	Idem anterior	És la fita n° 3 de l'acta de 1890 i no reconeguda l'any 1954.
Pedra calcària situada Dalt dels penya-segats que guaiten damunt el camí que uneix les possessions de Bàltx al lloc conegut com el Trenc de Montcaire.	477770 E	4406229 N	Ben conservada i amb les característiques que indiquen les dues actes.	És la fita n°32 de l'acta de 1890 i la n° 17 de l'acta de l'any 1954.
Pedra calcària situada al portell que separa les possessions de Bàltx d'Enmig amb Bàltx d'Avall.	477629 E	4406510 N	Localitzada una pedra calcària que està caiguda al peu del portell. Per tractar-se d'una pedra treballada pensam que podria ser la fita de partió que, amb el pas dels anys, ha caigut del lloc on l'emplaçaren.	És la fita n° 36 de l'acta de 1890. No va ser reconeguda l'any 1954.
Restes d'argamassa que devien subjectar la pedra calcària situada al lloc conegut com Ses Cometes just a la part interior de dues parets seques que marquen la partió entre les finques de Bàltx d'Enmig i d'Avall, tal i com descriu l'acta de 1954.	477408 E	4406931 N	La Pedra calcària ha desaparegut i tan sols hi trobarem les restes d'argamassa amb què es subjectava al terra.	És la fita n° 18 de l'acta de l'any 1954.
Pedra calcària situada en el marge dret molt a prop de la desembocadura del Torrent de na Móra.	476797 E	4408072 N	Localitzada una pedra calcària en bon estat de conservació. La forma no coincideix amb la descripció de l'acta de 1890. Per aquesta raó, pel seu estat de conservació, i també, per l'aspecte de l'argamassa que la subjecta al terra, pensam que podria tractar-se d'una fita que ha estat reposada no fa gaire temps.	Només reconeguda a l'acta de 1890 amb el n° 43.

⁶ Tan sols s'han inclòs les fites que hem pogut localitzar durant el treball de camp realitzat l'any 2021 amb la intenció de contrastar les informacions de les actes de 1890 i 1954 per tal d'actualitzar l'estat de la línia de terme.

DELIMITACIÓ DE 1890 ENTRE SÒLLER I ESCORCA										
Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Determinació de la línia entre la fita i la posterior	Observacions
1	<i>Coll del Cornador</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	0 m	N.E.	Casç urbà de Sòller	Finca de s'Arrom, de Pere Veri		Aquesta fita és comuna als pobles de Bunyola, Escorca i Sòller
2	<i>Puig del Cornador</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	320 m	S.E.	Fornalutx	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
3	<i>Puig del Cornador</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	85 m	S.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
4	<i>Na Rosta</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	282 m	N.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
5	<i>Damunt na Rosta</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	220 m	N.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
6	<i>Salt des Cans</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	300 m	N.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
7	<i>Es Cingle Portuguès</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	112 m	N.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
8	<i>Damunt les tanques de L'Ofre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	60 m	N.E.	Barranc de Biniaraix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	

9	<i>Tanques de L'Ofre</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	40 m	N.E.	Barranc de Biniaràix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
10	<i>Id.</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	60 m	N.E.	Barranc de Biniaràix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
11	<i>Veget del Barranc</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	1.220 m	N.O.	Barranc de Biniaràix	Finca de L'Ofre	La recta que els uneix	
12	<i>Solanes de Son Torrella</i>	Una fita de pedra calcària	Quadrangular	60 cm alçada	200 m	N.O.	Barranc de Biniaràix	Finca de Son Torrella, de Manuel Borràs	La recta que els uneix	
13	<i>Morro de Les Solanes de Son Torrella</i>	Una fita de pedra calcària	Triangular	60 cm alçada	354 m	N.O.	Casc urbà de Sòller	Finca de Son Torrella, de Manuel Borràs	La recta que els uneix	Aquesta fita és comuna als pobles d'Escorca, Fornalutx i Sòller

DELIMITACIÓ DE 1954 ENTRE SÓLLER I ESCORCA

Núm. de la fita	Nom del lloc	Tipus de senyal	Forma	Dimensions	Distància de l'anterior	Direcció de la línia entre la fita i la següent	Punts notables que es veuen des de la fita	Lindars	Observacions
1	<i>Morro de Ses Solanes de Son Torrella</i>	Una fita de pedra calcària	Rectangular	35x10x45 cm	0		N. Torre de l'església de Fornalutx; N.E. cim geodèsic del Puig Major; S.E. cim geodèsic del Teix; O. Torres de les esglésies de Biniarax i Sòller	N., terme de Fornalutx, amb Finca de Sa Costa, propietat d'Antoni Solivellas Roig; S.E., terme d'Escorca, amb finca de Son Torrella, de Josefa Puig Torrellas; S.O., terme de Sòller, amb Es Barranc, amb finca de propietat desconeguda	Aquesta fita és comuna als pobles d'Escorca, Fornalutx i Sòller
2	<i>Solana de Son Torrella</i>	Munt de pedres	Cilíndrica	40x40 cm	360 m	La recta que els uneix	Casa de Can Cati i Es Teix	Est amb Son Torrella, de Pilar Zayas Bobadilla i Oest amb Es Barranc, propietat desconeguda	
3	<i>Verger del Barranc</i>	Roca natural	Irregular	Aprox. 3x2x1,5 m	360 m	La recta que els uneix	S.O., Puig del Cornador	Est amb Son Torrella, de Pilar Zayas Bobadilla i Oest amb Es Barranc, propietat desconeguda	
4	<i>Tanques de L'Ofre</i>	Munt de pedres	Cònica	70x40 cm	180 m	La recta que els uneix	S.O., Puig del Cornador; O. Casa de Can Cati	Est amb Son Torrella, de Pilar Zayas Bobadilla i Oest amb Es Barranc, propietat desconeguda	
5	<i>Damanet les tanques de L'Ofre</i>	Munt de pedres	Cònica	75x50 cm	370 m	La recta que els uneix	S.O., Puig del Cornador; O. Torres de les esglésies de Sòller i Biniarax	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	

6	<i>Es Cingle Portugués</i>	Roca natural	Irregular	4x3 m	160 m	La recta que els uneix	S.O., Puig del Cornador; O. Torres de les esglésies de Sólter i Binaraix	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre
7	<i>Salt dels Cans</i>	Roca natural que serveix de base per la barrera que separa la finca de L'Ofre i el Barranc	Irregular	No consta	100 m	La recta que els uneix	O., Puig del Cornador	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre
8	<i>Damunt Na Rosta</i>	Munt de pedres	Cònica	60x40 cm	360 m	La recta que els uneix	N., Comuna de Fornalutx; E., Puig de L'Ofre; O. Puig del Cornador; S. Cases de L'Ofre	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre
9	<i>Na Rosta</i>	Munt de pedres	Cònica	60x40 cm	150 m	La recta que els uneix	N., Comuna de Fornalutx; E., Puig de L'Ofre; O. Puig del Cornador; S. Cases de L'Ofre	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre
10	<i>El Coll de Na Rosta</i>	Munt de pedres	Cònica	55x40 cm	60 m	La recta que els uneix	N., Torre Picada; N.E., Penyal del Migdia; S., L'Ofre; Puig del Cornador	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre
11	<i>Puig del Cornador</i>	Roca natural	Irregular	3,5x4 m	230	La recta que els uneix	N., Torre Picada; N.E., Penyal del Migdia; S., L'Ofre; Puig del Cornador	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre

12	<i>Puig del Cornador</i>	Munt de pedres	Cònica	60x40 cm	300 m	La recta que els uneix	N.E., Puig Major; E., L'Ofre; S.E., Ermita d'Alaró; S.O., Teix; N.O., Torre de l'església Parroquial de Söller; Bàltx i Sa Comuna de Fornalutx	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	
13	<i>Coll del Cornador</i>	Munt de pedres	Cònica	60x40 cm	200 m	La recta que els uneix	N. Bàltx; E., L'Ofre; S.E., Ermita d'Alaró; S.O., Es Teix	Nord amb finca Es Barranc, de propietat desconeguda; Sud-Oest, S'Arrom i Sud, finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	
14	<i>Puig des Llenet</i>	Roca natural	Irregular	2,5x3 m	360 m	La recta que els uneix	N.E., Puig Major; S. L'Ofre; S.E., Ermita d'Alaró; O. Antenes d'Alfàbia, torre de l'església parroquial i Es Teix; N.O., Bàltx	Oest, S'Arrom i E., finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	
15	<i>Es Llenet</i>	Munt de pedres	Cònica	50x35 cm	230 m	La recta que els uneix	N.E., Puig Major; S.E., L'Ofre i Ermita d'Alaró; O., Es Teix; N.O., Bàltx	Oest, S'Arrom i E., finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	
16	<i>Puig de Son Palou</i>	Roca natural	Irregular	1,40x1,10 m	360 m	La recta que els uneix	N.E., Puig Major; S.E., L'Ofre i Ermita d'Alaró; O., Es Teix; N.O., Bàltx	Oest, S'Arrom i E., finca de L'Ofre, propietat de Bartomeu Sastre	
17	<i>Puig de Son Palou</i>	Una fita de pedra calcària	Piramidal	35x20x60 cm	140 m	La recta que els uneix	N., Puig de Bàltx; S.E., L'Ofre i l'Ermita d'Alaró; O., torre de l'església parroquial de Söller i Es Teix	N., S'Arrom; E., L'Ofre, finca propietat de Bartomeu Sastre; S.O., Son Palou, propietat de Francesc Arbona	Aquesta fita és comuna als pobles d'Escorca, Bunyola i Söller. Té gravades a cada cara les inicials F.S.E.A la base de ciment, hi ha gravada la data "1897"

FITES ENTRE SÓLLER I ESCORCA L'ANY 2021

Fites localitzades ⁷	Coordenades UTM "X"	Coordenades UTM "Y"	Estat de conservació actual	Altres informació
Pedra calcària situada al capdamunt del Morro de Ses Solanes.	478878 E	4402497 N	Ben conservada i amb les característiques que descriu l'acta de 1890.	Es tracta de la fita n° 13 de l'acta de 1890 i de la n°1 de l'acta de 1954. Delimita les partions dels termes de Sóller-Escorca i Fornalutx.
Restes d'argamassa que subjectaven la pedra calcària que estava situada damunt un esperó rocós sobre els espadats que guaiten sobre el barranc de Biniaraix.	479049 E	4402243 N	Desapareguda.	Es tractaria de la fita n° 12 de l'acta de 1890. En canvi, l'any 1954 es reconeix un "montón de piedras sueltas [...] en un puntal avanzado hacia el Arroyo el Barranc"
Restes d'argamassa on l'any 2014 hi trobàrem una pedra calcària. Vegeu fotografia 3.	479162 E	4402163 N	Desapareguda.	No apareix citada a cap de les dues actes.
Barrera que separa les possessions de L'Ofre i el Barranc	479168 E	4401427 N	Ben conservada.	És la fita n° 7 de l'acta de 1954. ⁸ L'acta de 1890 ens parla d'una pedra calcària amb forma triangular que ho hem localitzat.
Pedra calcària situada molt a prop del Puig de Son Palou.	477830 E	4400055 N	Ben conservada i amb les característiques que indiquen les dues actes.	És la fita n° 17 de l'acta de 1954. Té incisives a cada una de les seves tres cares les inicials dels termes que delimita: S per Sóller, E per Escorca i B per Bunyola. En canvi, a l'acta de 1890, es reconegué com a punt de confluència dels tres termes un altre indret que ja hem tractat en l'altre comunicació quan tractam la delimitació amb el terme de Bunyola.

⁷ Tan sols s'han inclòs les fites que hem pogut localitzar durant el treball de camp realitzat l'any 2021 amb la intenció de contrastar les informacions de les actes de 1890 i 1954 per tal d'actualitzar l'estat de la línia de terme.

⁸ D'aquesta fita n° 7 fins al final de la delimitació, la línia de terme ressegueix la divisòria d'aigües que conforma la carena que s'enfila des de es Salt des Cans, passant pel cim del Cornador Gran i arribant prop del Puig de Son Palou, tal com hem descrit en l'apartat 2.4. i hem il·lustrat amb la fotografia n°4.

El procés de compra del Camp d'en Maiol per part de la Sociedad Deportiva Sollerense (1932 -1942)

Guillem Celià Dasí

Resum: Es fa un estudi sobre les causes que provocaren que el Camp d'en Maiol fos comprat per la *Sociedad Deportiva Sollerense* (SDS), entitat que fins aquell moment feia ús del recinte esportiu pagant un lloguer als propietaris de les diferents parcel·les que el formaven. El procés de compra provocà l'aparició de la figura dels socis propietaris, que foren els que adquiriren les accions a partir de les quals va ser possible la compra dels terrenys

1. El Camp d'en Maiol, el camp de futbol més antic de Mallorca dels que actualment estan en ús

En principi, per jugar a futbol només són necessaris tres elements: un grup de persones que formin dos equips, una pilota i un terreny de joc. Ara bé, si l'objectiu és la pràctica continuada i federada, la situació es complica, perquè hi ha unes regles que imposa un reglament, que indiquen el nombre de jugadors, que la pilota ha de ser una esfera de radi i materials determinats i, a més, es precisa d'un terreny de joc de grans dimensions, el qual s'ha de transformar i aplanar, i que exigeix un manteniment continu. En altres paraules, que per tenir un camp de futbol reglamentari cal efectuar una inversió econòmica, que pot tenir diferents orígens, com per exemple un mecenes, quotes de socis o subvenció municipal, entre altres.

Quan s'introduí el futbol a Mallorca, els primers equips estables que es formaren, tant a Palma com a la Part Forana, es van afanyar per a comptar amb un camp propi, ja que en aquells temps no era gens habitual compartir terreny de joc¹. Els primers camps de futbol que es formaren a les diferents poblacions de Mallorca varen durar un període de temps que varià d'un cas a altre i en la majoria dels casos desaparegueren aviat degut a que es trobà altre lloc més convenient. Curiosament, en el cas de Sóller, el primer camp de futbol estable, el Camp d'en Maiol no va ser un dels primers que es transformaren en terreny de joc, però actualment és el més antic de Mallorca que continua amb aquest ús. D'anys anteriors no en que-

¹ Per exemple, a Alaró, l'any 1922 hi havia tres equips organitzats, denominats Alaró CM (patrocinat per la Congregació Mariana), Aurora (fomentat per l'Agrupació Socialista) i Isleño (independent), cadascun dels quals tenia el seu propi terreny de joc, en tres explanades una al costat de l'altre, vora de la carretera en direcció a Consell. Els tres equips organitzaven partits amistosos amb rivals d'altres localitats i no era habitual que juguessin entre ells, ignorant-se mútuament (CELIÀ DASÍ, GUILLEM: "L'arribada de l'esport del futbol a Mallorca", BSAL 76, 2020, p. 224).

da cap, i de l'any de la seva inauguració només n'hi ha altre, *Es Torrentó*, de Felanitx, inaugurat després que el terreny de joc solleric.

2. El camp original

El camp municipal del Camp d'en Maiol té el seu origen l'any 1923 quan la Congregació Mariana de Sóller acordà el lloguer d'un hort de tarongers propietat de Catalina Verd Mayol, vídua de Pere Morell, senyora de Bàltx d'Amunt, per transformar-lo en camp de futbol². L'hort tenia unes dimensions aproximades de 90 x 80 metres, formant pràcticament un quadrat. El 19 de maig es signà un contracte de lloguer per sis anys entre les dues parts amb opció de compra, per un valor de 32.000 pessetes i dret a fer obres per condicionar el terreny de joc.

El gran problema va venir quan es va mesurar les dimensions del terreny de joc i s'observà que la distància entre les porteries era de 83 metres, que és inferior a la mínima reglamentària³. Aquest terreny de joc anava aproximadament des del camí de Fornalutx on hi havia la porteria sud fins a aproximadament un poc més al nord del centre de l'actual tribuna. En aquesta zona nord se va establir l'altra porteria. Aquest va ser el terreny de joc en el que es jugaren els primers partits, de caràcter amistós, l'estiu de 1923. L'actual terreny de joc manté les orientacions de les porteries primitives.

Aquesta imatge és del primer partit disputat en el Camp d'En Maiol, el 5 d'agost de 1923, entre el Marià Sportiu (samarreta amb retxes) i el Sóller FC (samarreta blanca). S'observa el límit del camp en la zona de la porteria, que no coincideix amb l'actual. No és senzill comparar aquesta foto amb imatges modernes, perquè actualment un grup d'arbres tapa la visió dels edificis de més enllà del terreny de joc. En tot cas, si una persona es situés en la tribuna, en el seu límit en la zona nord, estaria pràcticament en el punt a on acabava el camp el 1923.

Ja per setembre inicià la Congregació Mariana les gestions per ampliar el recinte esportiu en direcció cap al nord, a on hi havia dos horts. A la zona nord-oriental es va llogar l'hort propietat de Catalina Estartús Guardiola, vídua de Joan Morell Coll, membre també d'una de les famílies més riques de Sóller. En aquest hort hi havia una casa que es va fer servir com a vestidors, si bé aquesta casa quedà fora de la zona llogada⁴. L'altra hort, a la zona més occidental, que donava a l'Avinguda d'Astúries, era propietat de Catalina Maria Mayol Frontera, que no va voler vendre ni llogar; així que no va ser possible ampliar la distància entre les dues porteries. Per tant, el camp tal com estava l'estiu de 1923 no tenia les mides reglamentàries.

2 Per a més detalls sobre els inicis del futbol a Sóller, es pot consultar CELIÀ SASTRE, BARTOMEU JOAN, "la introducció de l'esport del futbol a Sóller, II Jornades d'Estudis Locals a Sóller", Sóller, 2008, p. 319 i ss.

3 La distància mínima reglamentària entre les porteries en aquella època havia de ser de 91,4 metres (100 iardes). Actualment, i per una modificació del reglament, la longitud mínima entre porteries és de 90 metres.

4 Aquesta casa existeix actualment, fora del recinte esportiu, en el vèrtex nord occidental.

3. L'allargament del terreny de joc

Durant els mesos següents, el Marià Sportiu, que era com es denominava l'equip de futbol de la Congregació Mariana, jugà diversos partits amistosos i mentrestant creixia l'afició al futbol. D'aquesta manera, en la tardor de 1924 es va fer una sol·licitud per federar l'equip i així poder prendre part en competicions oficials. El Comitè Balear de Futbol, que depenia de la Federació Catalana, va informar que l'equip podia participar en el proper campionat de tercera regional, però que els partits oficials no podien ser disputats en el Camp d'en Maiol, al no tenir la longitud reglamentària.

En vista d'això, la Congregació Mariana va decidir tornar negociar amb Catalina Maria Mayol Frontera, per comprar o llogar el solar. En aquesta ocasió la propietària no rebutjà l'ofertament, sempre i quan fos una venda. D'aquesta manera, el dia 18 de novembre de 1924 es firmava l'escriptura de compra davant el notari José Fernández López Samaniego. Com a comprador figurà el rector de Sóller, Rafael Sitjar, si bé no era aquest el que posà els diners, sinó que aquests procedien de pares de joves que formaven part de la Congregació Mariana, membres d'algunes de les famílies amb més poder econòmic de la Vall de Sóller.

Crida l'atenció la situació en la que quedava la propietat del Camp d'en Maiol: encara que aparentment era un únic solar, les tres parts que el formaven eren propietat de tres persones diferents: Rafael Sitjar, Catalina Estartús i Catalina Verd, i a cadascuna la Congregació Mariana tenia que pagar un lloguer. De seguida començaren les obres d'ampliació, rebassant els arbres, aplanant el terreny i tancant el to recinte amb una paret de marès. A finals d'any el terreny de joc ja tenia una longitud de 103 metres, superant en 12 metres la mínima reglamentària, de manera que es podien jugar partits de competició oficial.

4. La SDS passa a administrar el Camp d'en Maiol

A pesar de complir el tràmit de federar-se i d'allargar el terreny de joc, el Marià Sportiu no va prendre part mai en competicions oficials, limitant-se a disputar partits amistosos⁵. A principis de 1925 succeí un fet que va tenir conseqüències importants: el grup de joves que havien liderat des del principi el procés de transformar els horts en un camp de futbol, els pares dels quals havien pagat les despeses i el lloguer mensual, va ser desplaçat dels llocs de responsabilitat en la directiva de la Congregació Mariana per altres persones, amb altres idees i menor disponibilitat econòmica. Això va fer que la secció esportiva de la Congregació Mariana perdés gran part del seu suport econòmic, fins el punt de que es deixà de pagar els arrendaments als propietaris de les parcel·les del Camp d'en Maiol.

Aquest problema econòmic portà a la dissolució del Marià Sportiu. El febrer de 1926, una nova societat, la *Sociedad Deportiva Sollerense* (SDS), coneguda popularment "*la sedeese*", formà equips de futbol i substituïu a la Congregació Mariana en l'administració del Camp d'en Maiol. La nova societat, presidida inicialment per Josep Magraner Vicens, acordà amb la Congregació Mariana tenir l'ús en exclusiva del terreny de joc i fer-se càrrec dels deutes que aquesta arrossegava, que eren aproximadament 3.000 pessetes, una quantitat molt elevada en aquella època. Inicialment les aspiracions de la SDS eren importants i l'objectiu era que el seu equip de futbol, denominat Sóller FB⁶, arribés a ser un dels millors de l'Illa, comptant-se amb el suport econòmic d'alta burgesia local.

D'aquesta manera, partir de 1926 la SDS passà a administrar el Camp d'en Maiol. En general no anà mai

⁵ En aquella època, les competicions oficials eren de poca durada, unes poques jornades, i els equips preferien jugar amistosos, perquè d'aquesta manera podien escollir el rival al què enfrontar-se i negociaven directament les condicions econòmiques, cosa que els hi era més favorable que en el cas de competicions oficials.

⁶ Sóller FB significa Sóller Foot-ball. No era Foot-ball club, perquè era una secció de la SDS, la qual mantenia aleshores altres seccions.

al dia en el tema de pagaments del lloguer als propietaris dels solars, però tampoc aquests els exigien, llevat de casos puntuals que varen poder ser solucionats⁷. Entre 1926 i 1928, la SDS va viure una època d'eufòria i el seu equip de futbol, pràcticament professionalitzat, era considerat un dels més potents del futbol balear. A partir de finals de 1928, amb la renúncia de diverses personalitats locals a efectuar més aportacions econòmiques, l'entitat es va veure obligada a renunciar a fer fitxatges forans. Per continuar subsistent, la SDS formà equips amb futbolistes locals, que no cobraven quantitat alguna, i conformant-se en disputar lligues de la més baixa categoria.

5. El Camp d'en Maiol en perill de ser urbanitzat

El divendres 14 d'octubre de 1932, i mentre es duia a terme una reunió ordinària de la junta de la directiva de la SDS, varen rebre la visita del majoral de Bàltx d'Amunt, que els entregà un escrit signat per Catalina Verd. En aquest document se'ls comunicava que tenia la intenció d'urbanitzar la seva part, fraccionant-la en parcel·les i vendre-les. Per aquest motiu ordenava que li fos entregada immediatament la clau del camp al mateix majoral, encara que autoritzava a que es disputés el partit de futbol del diumenge següent, dia 16, contra l'Internacional, de Palma.

Era evident que la part de Catalina Verd era la més gran del terreny de joc i que la seva venda implicaria la desaparició d'aquest i, fins i tot, del propi futbol a Sóller. En vista d'això, el dilluns 17 partí cap a Palma una comissió de directius formada per Alfons Castanyer Casasnovas "Batach" i Andreu Arbona Oliver "Queixal" amb l'objectiu de visitar a Mariano Morell Verd, fill de Catalina Verd i qui en realitat portava tots els assumptes de la seva mare.

Mariano Morell els informà que volia vendre el seu tros el més aviat possible i no acceptava continuar amb la situació actual. Així mateix, va venir a bé a que la SDS fes ús de les instal·lacions fins que no s'hagués signat el document de compra-venta de les parcel·les.

En vista dels fets, el president de la SDS, que aleshores era Antoni Rul·lan Vicens, convocà Junta General Extraordinària pel diumenge 23 d'octubre per informar als socis i renovar càrrecs directius, ja que la crisi provocà diverses dimissions en la junta.

A proposta d'Alfons Castanyer es formà una comissió que s'ocupés del problema del camp. La formaven Joan Piçà Ensenyat, Joan Rul·lan Ensenyat, Baltasar Marquès Oliver, Josep Mª Puig Morell, Andreu Arbona Oliver i Alfons Castanyer Casasnovas. Tots ells havien estat directius o jugadors i, en general, eren personalitats amb influència en assumptes polítics, socials i econòmics de nivell local.

6. La compra del camp, l'única solució

La comissió es posà de seguida mans a la feina. Es feren altres visites a Mariano Morell, qui es mostrà disposat a escoltar una oferta de compra per part de la SDS i així renunciar a la venda de parcel·les. D'aquesta manera, quedà clar que la compra de tot el camp esportiu era l'única solució. Al no ser lògic tenir una part del camp de futbol en propietat i altra en règim de lloguer, es visitaren als propietaris de les altres dues parcel·les i es mostraren receptius a la possible venda.

⁷ El desembre de 1928, el rector Rafel Sitjar exigí el pagament del deute de les mensualitats que es devien de la seva parcel·la. En aquell moment, el deute total, als tres propietaris, arribava a les 8.000 pessetes. Per a més detalls, es pot consultar CEL·LÀ SASTRE, BARTOMEU JOAN, "la situació del futbol sòllerenc en el període de l'escissió del Bloc de Defensa Balear (1927-1928)", VII Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx, Sóller, 2013, p. 379 i ss.

Una taxació global del terreny de joc conclouïa que el preu total era de 52.000 pessetes, de les que 35.000 corresponien al tros de Catalina Verd. Els propietaris acceptaren les valoracions, de manera que el següent problema era com aconseguir els doblers. Consultat l'Ajuntament, la resposta va ser que hi havia possibilitat de destinar 10.000 pessetes a càrrec dels pressuposts d'anys posteriors, però que a curt termini era impossible. D'aquesta manera, es descartava una compra del terreny a càrrec de les arques municipals⁸.

Imatge d'un partit entre dos equips locals, probablement l'Hèrcules i el Ràpid, corresponent a un torneig que s'organitzà la tardor de 1923. Permet apreciar també els límits del camp de futbol el 1923 en la zona de la porteria nord.

7. Oferta de 104 accions a 500 pessetes cadascuna

Una gran part de les principals empreses de La Vall s'havien fundat a partir de l'emissió d'accions⁹. Per això els membres de la comissió proposaren que es podia intentar fer el mateix amb el Camp d'en Maiol, oferint la venda de 104 accions a 500 pessetes cadascuna. Les avantatges per als compradors serien l'entrada gratuïta a perpetuïtat en tots els actes que es celebrassin en ell. Així mateix, els títols es podrien vendre, regalar o cedir, ja que no serien nominatius. Un aspecte important era que els titulars dels títols no es responsabilitzaven de les despeses del manteniment del terreny de joc, així com de les taxes i impostos, ja que el camp seria de propietat de la SDS i seria aquesta, com a societat, la que es responsabilitzava de la seva conservació. El negoci, per tant, semblava clar: els titulars de les accions obtindrien uns drets, però cap obligació.

És evident que vendre accions a 500 pessetes implicava que la intenció era deixar fora de l'operació a gran part de la població, de forma que la compra del camp de futbol no havia de ser una iniciativa popular, ja que en aquella època el jornal d'un obrer de les fàbriques de teixits locals era de mitjana 5,5 pessetes al dia i precisament en un període de conflictivitat entre obrers i patronal¹⁰. Encara que es rebaixés el preu de les accions, oferint com a contrapartida menys drets no s'hagués solucionat el problema, ja que els compradors haguessin estat en tot cas els mateixos. No hi ha constància de persones que s'haguessin endeutat sol·licitant crèdits per comprar accions.

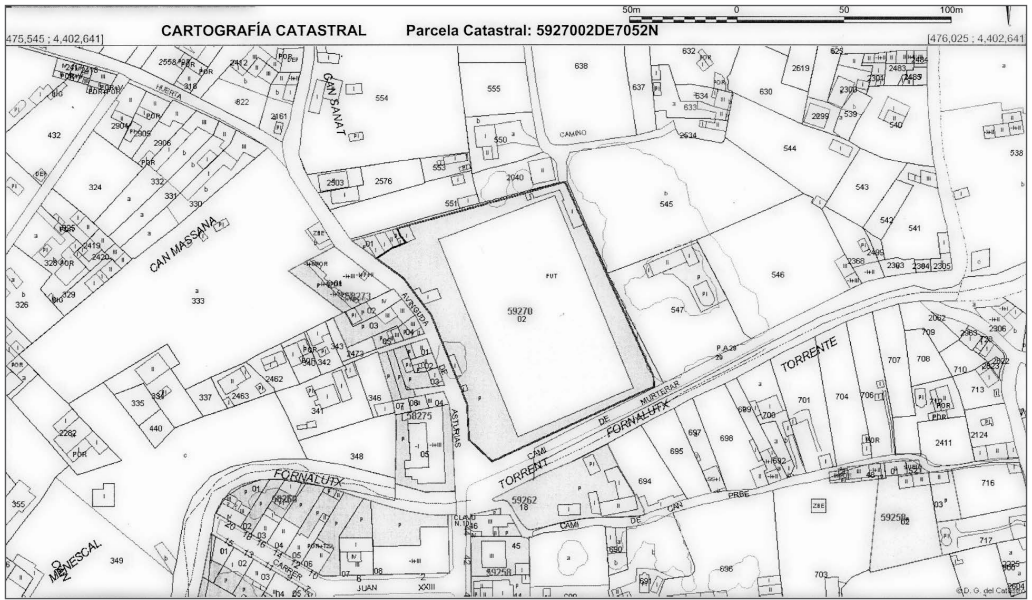
Per altra banda, des de la mateixa SDS es propagava la idea de que algun dia el Camp d'en Maiol podria ser urbanitzat i els propietaris de les accions treurien profit de l'operació. Així, en el Setmanari Sóller del 22 d'octubre de 1932, el Andreu Arbona Oliver, que a més de ser membre de la comissió negociadora era també cronista esportiu¹¹ publicava:

⁸ Setmanari Sóller, 22-10-1932.

⁹ Per exemple El Gas, El Tren, El Banc de Sóller i moltes de les fàbriques de teixits.

¹⁰ Entre el 3 de desembre de 1932 i el 9 de gener de 1933 hi hagué una vaga en les fàbriques de teixits de La Vall, en la què els obrers exigien un increment dels seus salaris. Finalment, el BOE del 18 de febrer de 1933 fixà que els joves de 14 a 16 anys cobrarien 2,5 pessetes diàries; de 16 a 18 anys, 4 pessetes, i si eren majors de 18 anys, 5,50 pessetes. En el cas de les dones, els jornals serien més baixos en cadascuna d'aquelles categories. Per a més informació, també es pot consultar el Setmanari Sóller del 25-3-1933.

¹¹ Publicava amb el pseudònim de Refly.

Imatge cadastral moderna, en la què s'observen els límits actuals del recinte esportiu del Camp d'En Maiol. Les dimensions actuals del terreny de joc marcades són 98 x 61 metres. El 1923, la distància entre porteries era de 83 metres. La porteria sud estava en aquells temps dos metres més propera al costat del torrent que en l'actualitat.

“... pues siendo el terreno en cuestión en la actualidad y al cabo de los años más que aceptable garantía como propicio a la edificación, y más aún en caso de llevarse a efecto el proyectado paseo por el Camp d'En Canals, de todos modos no sería una inversión de capital que pudiera calificarse de ruinoso”.

Una setmana després es reiterava aquesta idea amb altre escrit en el Setmanari Sóller:

“... el mismo terreno constituye sólida garantía del capital que se invierta en su adquisición. Para solares para edificar, dada su proximidad al casco de la población, siempre valdrá más o menos lo que ahora se pague por él”.

Publicacions com aquestes animaren la compra d'accions, que en principi progressava a un ritme lent. La motivació dels compradors¹² era variada: alguns perquè havien estat els que transformaren el camp de tarongers en camp de futbol i estaven en contra de la desaparició, altres perquè eren molt aficionats al futbol el futbol. Però n'hi havia que no ocultaven la intenció de participar en els beneficis de l'operació econòmica si algun dia el terreny s'urbanitzava, com si el propietari d'una acció tingués dret a 1/104 part de la superfície del camp. Fins i tot hi havia rumors de que el camp s'urbanitzaria aviat, perquè a l'Ajuntament s'havia aprovat un “Pla Escolar” que projectava, entre altres construccions, un camp de jocs. Hi havia persones que interpretaven que aquest camp de jocs era un nou camp de futbol que substituïria al Camp d'en Maiol¹³.

¹² Els noms dels compradors de les accions eren publicats periòdicament en el Setmanari Sóller.

¹³ Setmanari Sóller, 22-10-1932.

8. Adquisició de dues de les tres parcel·les

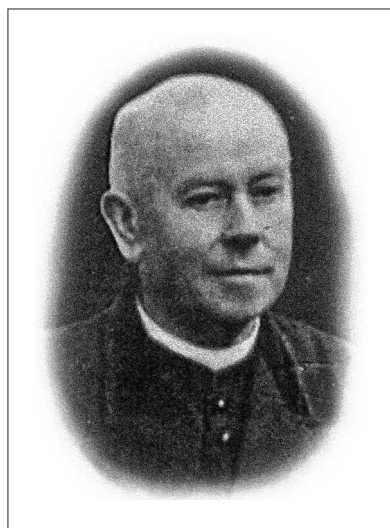
L'abril de 1933 ja s'havien venut 62 títols, per un valor de 31.000 pessetes. D'aquesta manera, el 22 de desembre es formalitzà la compra de la parcel·la major, passant a ser propietat de la SDS. L'acte va tenir lloc en el despatx del notari Francesc Jofre de Villegas, qui en temps del Marià Sportiu havia estat directiu i entrenador. En aquell moment el president de la SDS era Joan Lladó Colom. Per adquirir les altres dues parcel·les era necessari la venda de més accions, la qual anava de cada vegada a un ritme més lent, si bé per l'agost ja estaven venuts 70 títols, tal com s'informa als socis en la junta general de la SDS del 6 d'agost de 1933. Com a prova de la baixada del ritme, cal afegir que un any després només s'havien pogut col·locar 20 accions més, suficients per comprar la part que estava a nom de Catalina Estartús. D'aquesta manera, només faltava per comprar la part del rector Sitjar.

9. La suspensió de pagaments del Crèdit Balear

Al mateix temps que s'estava efectuant el procés de venda d'accions, el Sóller FB disputava campionats de lliga regional, de les categories més baixes, sense altra aspiració que fomentar la pràctica del futbol entre els joves sollerics. Els futbolistes no cobraven res per jugar, així que les despeses no eren elevades, de manera que el capítol econòmic de sortides de la SDS, que aleshores no mantenia altres seccions, es limitava principalment a pagar proveïdors, desplaçaments, arbitratges i manteniment del Camp d'en Maiol.

A pesar d'aquesta situació d'absoluta modèstia, a finals de 1934 la SDS es va trobar en una situació de no poder fer front als pagaments. El motiu era que, a pesar de presentar un balanç econòmic de superàvit, tenia el diners dipositats en comptes bancaris del Crèdit Balear. Aquesta entitat bancària entre en situació de suspensió de pagaments el desembre d'aquell any, de manera que no es podien retirar els fons¹⁴. En conseqüència, quedaren per pagar factures per valor de varis centenars de pessetes. Davant aquesta situació, l'equip deixà de disputar partits i així evitar efectuar cap tipus de despesa. Per informar de la crisi es convocà als socis a una assemblea que va tenir lloc el 3 de febrer en el Cafè Central, en la Plaça de La Constitució, a on el seu president, Joan Lladó, afirmà que la SDS havia sortit perjudicada per una crisi bancària d'una entitat de la que no eren més que simples clients.

Durant els primers semestre de 1935 l'equip de futbol de la SDS continuà sense activitat i només es patrocinà un torneig d'equips juvenils locals. Únicament es convocà als jugadors del Sóller FB per disputar de Sa Fira, el 12 de maig, i més tard el de Sant Bartomeu, el 25 d'agost¹⁵.

Rafel Sitjar Picornell, qui era rector de Sóller i que també tenia al seu nom una de les parcel·les que formaven el camp de futbol després de la compra realitzada el novembre de 1924.

¹⁴ La suspensió de pagaments del Banc de Crèdit Balear, conegut popularment com "Es Crèdit" creà problemes econòmics a famílies, empreses i societats en tota Mallorca. Fins molts d'anys després no es va resoldre la situació.

¹⁵ Contra el Mediterráneo, de Palma, i Santa Mariense, de Santa Maria, respectivament.

10. La SDS deixa de patrocinar equips de futbol

Com que aquesta situació no podia eternitzar-se, ja que el bloqueig de fons continuava, la SDS dissenyà un pla que exposà als socis en una junta general extraordinària que va tenir lloc el 2 de setembre en el teatre de La Defensora i que comptà amb una assistència massiva. Després de l'aprovació de l'acta de la sessió anterior, Andreu Arbona Oliver, que aleshores era el tresorer, exposà la situació econòmica: en teoria hi havia un superàvit de 973,30 pessetes, però els comptes bancaris de la SDS, a on estaven dipositades 1051,40 pessetes, estaven tots oberts en el Banc de Crèdit Balear, però com que aquest continuava en suspensió de pagaments, no es podia retirar res i la realitat era que hi havia factures a pagar per un total de 813,25 pessetes. La conseqüència de no poder fer front d'aquests pagaments era que podia aparèixer aviat un problema important: la SDS disposava d'un patrimoni, la titularitat d'una gran part del Camp d'en Maiol, i hi havia el perill de que per deutes li fos embargada una fracció de la propietat i acabés en mans de particulars. També es recordà als presents que els terrenys eren de gran valor en cas de ser urbanitzats i els creditors no dubtarien en fer desaparèixer el camp de futbol per construir habitatges.

Per tot això, la directiva de la SDS proposà als socis una modificació dels estatuts de la Societat, de manera que a partir d'aquell moment només tindria una categoria de socis, els propietaris de les accions¹⁶. A més, la SDS es desvincularia de la gestió de qualsevol organització d'activitat esportiva, deixant de patrocinar equips de futbol i de qualsevol altre esport. El camp de futbol seria llogat a una nova societat que es fes càrrec de la secció de futbol.

Títol de soci propietari

Els assistents aprovaren la modificació dels estatuts¹⁷ i totes les mesures proposades per la directiva. A partir d'aquell 2 de setembre de 1935, totes les activitats de la SDS es limitaren a fer contractes amb els equips que en feien us i al manteniment del Camp d'en Maiol, que en general seria responsabilitat d'aquests equips.

Pocs dies després, el 19 de setembre, es constituí una nova societat esportiva, el *Club Deportivo Sóller* (CD Sóller), baix la presidència de Joan Rul·lan Ensenyat, que llogaria el camp de futbol i es feria càrrec dels deutes impagats de la SDS. En el transcurs de l'acte de constitució del CD Sóller es va fer saber que aquest deute era major del que s'havia comunicat en l'assemblea del 2 de setembre, ja que el valor real era de 1074,40 pessetes, que va ser acceptat com a propi pel CD Sóller. Així es solucionava el problema, al menys a curt termini, de que per causes econòmiques hi hagués una situació d'embargament del Camp d'en Maiol.

¹⁶ En aquell moment la SDS tenia 92 socis propietaris, 43 socis numeraris i 64 socis jugadors, distribuïts entre les diferents seccions, ja que n'hi havia varis que practicaven altres esports diferents al futbol.

¹⁷ Els estatuts que s'aprovaren en aquesta assemblea es poden llegir a l'annex d'aquest treball.

11. La compra de la parcel·la del rector Sitjar

A partir d'aquell moment la SDS es limità a completar la tasca d'accions del Camp d'en Maiol i facilitar que el CD Sóller i altres equips que es fundaren posteriorment fessin ús de les instal·lacions. Fins molts d'anys després, la SDS no va poder tenir accés als diners que tenia bloquejats als comptes del Crèdit Balear.

Degut a l'inici de la Guerra Civil i també de que els estatuts no atorgaven als socis propietaris drets de propietat sobre el terreny, al contrari del que havien pregonat quan venien les primers accions¹⁸, es va alentir molt la venda de les darreres accions i fins el 1942 no es col·locaren els darreres títols, de manera que el 23 de juny d'aquell any es procedí a la compra de la parcel·la del rector Sitjar i es tancava el procés de compra que s'havia inicial del 1933. A partir d'aquell moment, tot el Camp d'en Maiol passà a ser propietat de la SDS i els 104 tenidors del carnet de soci propietari tenien entrada de franc a tots els actes que s'organitzaven en ell. Fins el 1980 es va mantenir aquesta situació, moment en el qual el Camp d'en Maiol passà a propietat municipal.

Annex

Estatuts de la sociedad deportiva sollerense (1935)

A continuació es publiquen els estatuts de la SDS aprovats el 2 de setembre de 1935, que modificaven el de 1926. Com a conseqüència d'aquesta modificació, la SDS es desentenia de l'organització d'activitats esportives i es centrava en garantir l'ús del Camp d'en Maiol per part dels equips que allà jugaven.

Art. 1: Se constituye en Sóller una sociedad de carácter puramente deportivo con el nombre de SOCIEDAD DEPORTIVA SOLLERENSE.

Art. 2: Esta Sociedad tendrá por objeto facilitar a la juventud la práctica de los deportes, dando en arriendo el campo de su propiedad a alguna sociedad o sociedades locales o a personas particulares que lo soliciten para actos deportivos o recreativos. Este arriendo será en condiciones tan generosas como lo permitan los tiempos y circunstancias de cada caso. La SOCIEDAD DEPORTIVA SOLLERENSE no organizará ni administrará directamente actos ni espectáculos deportivos o de recreación ni en el campo ni fuera de él, dejando siempre la responsabilidad material y moral de esa organización al arrendatario del Campo o bien a alguna entidad o persona determinadas. Le quedan vedadas asimismo en todo tiempo a la S.D.S cualesquiera manifestaciones políticas y lo mismo les quedan vedadas por lo que respecta al campo a las entidades o particulares arrendatarios o usuarios del mismo.

Art. 3: El domicilio social se fija provisionalmente en la casa no 32 de la Plaza de la Constitución, de Sóller, donde está situado el Café Central, y el Campo de Deportes que se menciona como propiedad de esta SOCIEDAD DEPORTIVA SOLLERENSE es el que está situado en el camino de La Figuera, denominado Es Camp d'en Maiol.

Art. 4: Serán socios de la S.D.S las personas naturales o jurídicas que posean uno o más títulos de Socio Propietario de la misma.

Art. 5: La Sociedad se regirá por una Junta Directiva designada cada dos años en junta

¹⁸ Veure article 14 dels estatuts de la SDS a l'annex d'aquest article. La interpretació d'aquest article provocà polèmica dècades després, per uns motius que queden fora de l'estudi que es fa en aquest treball.

general de socios. La Junta Directiva estará compuesta de cinco miembros: presidente, vice-presidente, secretario-tesorero y dos vocales.

Art. 6: *La Junta Directiva celebrará sesión ordinaria una vez cada tres meses, celebrándolas extraordinarias cuando el presidente tenga a bien convocar, o bien cuando lo soliciten dos de los demás miembros de la Directiva. Las atribuciones de ésta son: resolver todos los asuntos relacionados con la Sociedad en su orden interior y en la relación de la misma con autoridades, entidades, etcétera; entender y resolver en todas las cuestiones derivadas de la propiedad del campo de deportes, adquirir los terrenos que falten por para completarlo, de acuerdo con las disponibilidades económicas de la Sociedad; admitir nuevos socios propietarios hasta el límite de 104 títulos que señalaban las bases aprobadas en Junta General de 8 de diciembre de 1932; legalizar los traspasos de títulos de una a otra persona; extender las tarjetas-pase de entrada libre en el campo para las personas que tengan a su nombre los Títulos en circulación; autorizar a entidades o particulares para organizar actos deportivos y recreativos en el campo, y arrendar éste, siempre con fines estrictamente deportivos o de recreación, a personas o entidades, y, finalmente, llevar a la práctica los acuerdos de la Junta General.*

Art. 7: *Cada dos años, durante el mes de junio, en fecha que la Directiva determine, se reunirá, convocada por el Presidente, la Junta General Ordinaria de Socios. Además, podrán celebrarse las extraordinarias que la Junta Directiva acuerde convocar o las que pidan un determinado número de socios, representado un tercio de los Títulos. Un socio tendrá tantos votos como Títulos posea, y cualquiera de ellos podrá hacerse representar por persona autorizada, mediante la presentación, a modo de credencial, de un simple escrito redactado expresamente con la firma de Titular interesado. Esas autorizaciones podrán ser para una sola Junta General o bien para un período entre dos fechas determinadas, o bien sin límite de caducidad, entendiéndose válidas estas últimas hasta nueva orden del titular interesado.*

Art. 8: *La Directiva dará cuenta a la General de su actuación al frente de la Sociedad durante su mandato. Y con las formalidades anuales se procederá en cada Junta General Ordinaria al nombramiento de nueva Junta Directiva, proveyéndose cada vez todos los cargos, siendo autorizada indefinidamente la reelección. Las vacantes que se produzcan en la Directiva durante el intervalo entre dos Juntas Generales Ordinarias podrán ser provistas interinamente, por designación de los directivos restantes, de entre los socios que consideren aptos y con voluntad para cooperar en su gestión. De estos nombramientos provisionales darán cuenta en la primera reunión de Junta General Ordinaria o Extraordinaria que se celebre, en la cual podrán ser confirmados estos nombramientos provisionales, o se proveerán esas vacantes en otras personas. Si las vacantes fueran tres o más, se convocará seguidamente Junta General Extraordinaria para llenar en propiedad los cargos que vacaren. La Junta General podrá otorgar votos de confianza a la Directiva para ultimar contratos de arriendo o de usufructo temporal del Campo de Deportes, o se reservará el derecho de su ulterior aprobación, señalando previamente determinadas condiciones.*

Art. 9: *En las reuniones de la Junta General que se celebren en primera convocatoria se podrán tomar acuerdos si están presentes o representados la mitad más uno de los socios. En segunda convocatoria serán válidos los acuerdos que se tomen, cualquiera que sea el número de socios presentes o representados.*

Art. 10: El Presidente llevará la representación de la Sociedad, con facultades para resolver de plano las cuestiones de suma urgencia que se presenten, aun las que sean por su carácter de incumbencia de la Directiva, a la cual convocará a la posible brevedad para dar cuenta de su resolución y de las circunstancias que hayan podido motivar la urgencia. Presidirá las reuniones de la Directiva y de la General, resolviendo las votaciones con su voto de calidad cuando hubiera empate. La Presidencia de la Sociedad Deportiva Sollerense será incompatible con cualquier otro cargo directivo en otras entidades deportivas de la localidad.

Art. 11: Las atribuciones de los demás miembros de la Directiva serán las usuales de los respectivos cargos. El secretario-tesorero llevará las cuentas de forma fácil y entendederá; se hará cargo de lo que se recaude para la Sociedad y efectuará los pagos que le sean ordenados por la Junta Directiva.

Art. 12: Cuando en la fecha de la Junta General Ordinaria resulte que exista en caja efectivo por cantidad del valor de uno o más Títulos de Socio Propietario, se procederá a la amortización de uno o más, según las disponibilidades, y conforme acuerdo la propia Junta General, por sorteo de los Títulos cuyos poseedores no signifiquen expresamente su deseo de que no entren sus respectivos Títulos en el sorteo citado. Este artículo entrará en vigor a partir del momento en que sea un hecho la plena propiedad de todo el Campo para la S.D.S.

Art. 13: Cuando además de ostentar la S.D.S la plena propiedad de las parcelas que constituyen el recinto del Camp d'en Maiol estén también amortizados por lo menos veinte de los Títulos, serán nulas automáticamente las limitaciones prohibitivas contenidas en el artículo 2o de los presentes Estatutos, referentes a la desautorización de la S.D.S para organizar directamente cualquier clase de actos deportivos, como asimismo de estar inscrita en cualquier Federación. Llegado este caso, la Sociedad Deportiva Sollerense podrá admitir de nuevo entre sus Socios las categorías de tuvo anteriormente (de número, jugadores, juveniles, etc.) y ampliar hasta siete el número de miembros de su Directiva, designándose dos de ellos entre los socios de número. Entonces participarán también en la Junta General todos los socios, en la forma que establecían los Estatutos de formación de la Sociedad.

Art. 14: Para la disolución de la Sociedad, o para la venta del campo, será preciso que otorguen su conformidad cuatro quintas partes de los Socios en dos reuniones extraordinarias que deberán celebrarse con quince días de intervalo de una a otra, y que habrán de ser convocadas por la prensa e individualmente por lo menos con cuatro días de anticipación. En caso de disolución, la Junta Directiva o la Comisión extraordinaria que se nombre por la Junta General practicará una liquidación completa de la Sociedad, y el saldo a favor que resulte en metálico o efectos, una vez cumplidos todos los compromisos, será entregado como limosna a la Casa Hospicio de esta Ciudad.

Guillem Colom Casasnovas i la *Unión de Intelectuales Católicos* (1950-1953)

Antoni Quetglas Cifre

Resum: En aquesta comunicació volem tractar la creació, evolució i conclusió de la societat cultural *Unión de Intelectuales Católicos*, entitat creada a principis de la dècada de 1950 amb l'objectiu d'aconseguir una major implicació dels intel·lectuals sollerics en la difusió de la fe catòlica entre la societat.

1. Introducció

La ciutat de Sóller va gaudir des de finals del segle XIX i durant el tot el segle XX d'un important nombre d'intel·lectuals i investigadors que arribaren a transcendir de les fronteres de la Vall i assolir nivell internacional. Cap a mitjans del segle XX, malgrat la censura i el control de la dictadura franquista, hi havia un important i destacat grup d'estudiosos en diversos camps científics i humanístics. L'existència d'aquests individus fou aprofitada per les autoritats eclesiàstiques del moment per intentar dur endavant un projecte de difusió de la fe catòlica a través d'una major implicació d'aquests intel·lectuals en la societat. Això es va traduir en la creació de la societat *Unión de Intelectuales Católicos*.

Gràcies a les actes d'aquesta entitat i a la informació apareguda a la premsa local, com a fonts principals, podem esbossar la història i característiques de la UIC, en la qual va destacar la preeminència de la figura del geòleg Guillem Colom Casasnovas, president i “cappare” dels intel·lectuals sollerics.

Cal agrair al Dr. Plàcid Pérez la donació del seu fons documental on hi havia una còpia de la documentació d'aquesta entitat i al Dr. Pere Fullana Puigserver per les seves observacions i comentaris a l'article.

2. Context socioreligiós a principis de la dècada de 1950

A finals dels anys cinquanta a Mallorca, igual que a la resta de l'Estat, encara hi havia una forta –per no dir total- influència del nacionalcatolicisme impulsat per la dictadura franquista. És a dir, que hi havia una gran instrumentalització de la fe i la doctrina per part de les dues parts implicades –Estat i Església-. A nivell local això es transmetia a través de la presència preeminent de les autoritat polítiques a qualsevol acte

El bisbe de Mallorca Juan Hervás y Benet

religiós –que eren molts- que es donàs al municipi. També cal ressaltar la presència de religiosos en les diverses entitats del règim (Secció Femenina, *Frente de Juventudes*, Junta Municipal d'Ensenyament, etc.). Un altre element fou la importància i presència dels diversos moviments catòlics en la vida social, cultural i esportiva, on també s'hi trobaven persones lligades al poder. Malgrat això a Mallorca en la dècada dels cinquanta hi va haver un descens del nombre de vocacions religioses i d'ordenacions sacerdotals.

En el període que estudiam fou bisbe de Mallorca Juan Hervás y Benet,¹ que va ostentar el càrrec entre 1947 i 1955. Durant el seu mandat es potenciaren la celebració d'actes multitudinaris de fervor religiós, com les Santes Missions, així com també es va dur un estricte control de la moralitat per part del bisbe i els sacerdots.² Aquest element es va potenciar alhora que s'anava implantant el turisme com a sector econòmic i les conseqüències socioculturals que això va implicar. Tant el bisbe Hervás com el seu successor el bisbe Jesús Enciso Viana veieren amb preocupació els perills morals i conductuals que implicava la incipient entrada de turistes, que podien portar –en paraules

d'Hervás- a “la infiltració del comunisme i la maçoneria a través de la immoralitat que portaven els turistes”. En conseqüència volgueren impulsar la implicació de l'església en tots els àmbits socials: esportius, culturals, obrers, etc. Així nasqueren entitats i moviments destinats a aquesta causa, com els Curssets de Cristiandat, la *Hermandad Obrera de Acción Católica*, Caritas, Missions, etc.

Sóller no fou una excepció pel que fa a aquesta política impulsada per les autoritats eclesiaístiques, més si tenim en compte que fou uns dels municipis primerencs en la recuperació del sector turístic. A nivell local hi havia una preeminència de dues entitats religioses: Congregació Mariana i Acció Catòlica, les quals tenien el control de la vida sociocultural i esportiva de la localitat. Del seu bressol nasqueren tot tipus d'entitats: l'agrupació *Aguilas*, el Joventut Mariana, l'Agrupament Escolta, etc. A banda d'aquestes entre finals dels quaranta i principis dels cinquanta hi va haver un auge de les entitats catòliques (Adoració Nocturna, Arxiconfraria de l'Apostolat de l'Oració, Comissió Parroquial de Missions, Conferència Sant Vicenç de Paül, Filles de Maria, Congregació de Cavallers de Nostra Senyora de la Victòria, etc.), tant pel que fa a l'organització d'actes com d'associats.

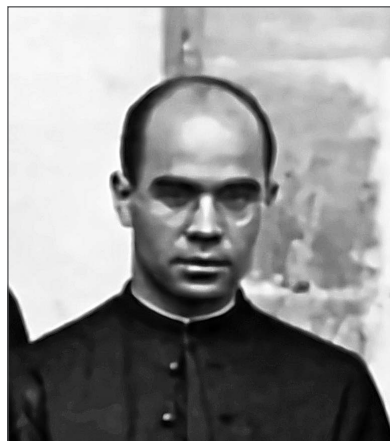
1 Juan Hervás y Benet (1905-1982), va iniciar els seus estudis en el Seminari Conciliar Central de València el 1917 i fou ordenat sacerdot el 17 de juny de 1929. Va ocupar diversos càrrecs al País Valencià i es va formar a *Casa del Consiliario* d'Acció Catòlica de Madrid i a la Universitat de Friburg, on va obtenir el grau de Doctor en Dret Civil i en Dret Canònic. El 13 de gener de 1944 va ser nomenat per Pius XII, bisbe titular de Alinda i bisbe auxiliar de l'Arquebisbe de València Prudencio Melo i Alcalde, sent a la seva mort (31 d'octubre de 1945), nomenat vicari capitular. El 26 d'octubre de 1946 va ser nomenat bisbe coadjutor de Mallorca, passant a bisbe residencial el 22 de desembre de 1947. A la seu mallorquina va dur una intensa activitat social i organitzativa, destacant l'organització de l'Any Marià de l'Assumpció amb la visita de la figura de la Mare de Déu de Lluc per totes les parròquies de l'illa (1948-1949); el començament de les obres del nou seminari (1949-1953); l'impuls del moviment dels Curssets de Cristiandat (1949); la fundació del Centre Social de Formació de Can Tàpara (1951); o la reforma de les instal·lacions del Museu Diocesà (1952). En aquests anys va destacar el suport del bisbe al moviment d'Acció Catòlica, al qual estava molt lligat. El 1955 fou designat bisbe de Ciudad Real. La seva partida de Mallorca es va deure a diverses causes: els conflictes interns de l'església vers el sentit i control dels moviments religiosos –especialment els Curssets de Cristiandat- i l'enemistat d'Hervás amb diferents personalitats tant civils com eclesiaístiques. Va intervenir el Concili Vaticà II, destacant la seva participació en la Comissió de Sagraments. Va renunciar al càrrec el 1976 i es va retirar a Felanitx, on va morir el 6 de juny de 1982. El dia 9 del mateix mes va ser sepultat en la capella de La nostra Senyora dels Dolores de la Catedral de Ciudad Real. MATAS PASTOR, Joan Josep: *De la sacerstia al carrer. Acción Católica Española a Mallorca (1931-1959)*, Palma, Lleonard Muntaner Editor, 2005, pàg. 348-350

2 Íbidem, pàg. 297

3. La *Unión de Intelectuales Católicos* de Sóller

A principis del mes de desembre de l'any 1950, per iniciativa del Canonge de la Seu, Mn. Sebastià Garcías Palou,³ es va constituir a Mallorca la *Unión de Intelectuales Católicos* (UIC), de la qual també en fou el consiliari. Mn. Garcías va promoure també la creació de delegacions a diferents pobles de l'illa.

L'objectiu de la UIC era «lograr una ecuación perfecta entre la formación religiosa y la científica de sus miembros, así como erigir rectamente el gran influjo de los intelectuales en la laboración de la opinión pública».⁴ Seguia per tant el corrent lligat a l'encíclica *Humani Generis* que havia promulgat el papa Pius XII, el 12 d'agost de 1950. En aquesta es pretenia compatibilitzar les creences religioses catòliques i la investigació científica. Alhora també responia a la voluntat de les autoritats eclesiàstiques de millorar la "qualitat" religiosa de la societat davant la introducció de persones i idees foranes gràcies al turisme i al tímid oberturisme promogut per govern franquista per no quedar aïllat internacionalment.

El Pare Guillem Estrany Ramis

Cal dir també que aquesta entitat cercava persones de prestigi i influència social, amb professions més de caire liberal i fugint dels perfils més tradicionals i "beats". Es cercaven persones creients però no extremistes, que no haguessin estat vinculats amb la repressió dels anys de la guerra ni tampoc haguessin estat repressaliats.⁵ Tot plegat amb un esperit de donar l'aparença d'una certa modernització i amb una clara voluntat pastoral.

D'aquesta manera, es fundà a Sóller una delegació d'aquesta *Unión de Intelectuales Católicos*. Els principals impulsors d'aquesta associació local foren el Pare Guillem Estrany Ramis –Missioner dels Sagrats Cors i director de la Congregació Mariana-, l'empresari Guillem Frontera Magraner⁶ –president d'Acció Catòlica- i el geòleg Guillem Colom Casasnovas.⁷

El dia 9 de novembre es reuniren a la seu de la Congregació Mariana, entitat encarregada d'impulsar del projecte, un bon nombre d'intel·lectuals sollerics per organitzar la UIC local i elegir la Junta Directiva.

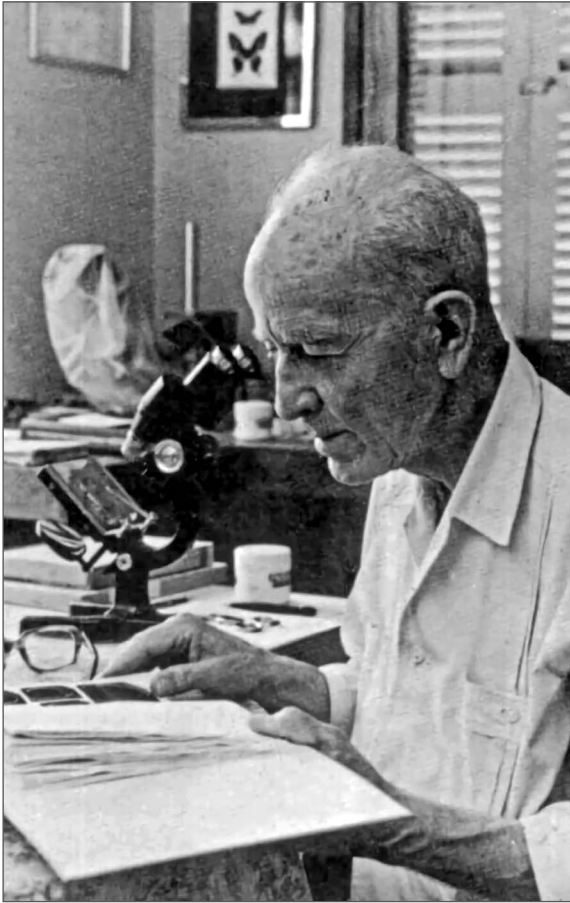
3 Mn. Sebastià Garcías Palou (1908-1993) fou un religiós i filòleg, que va destacar pels seus estudis de l'obra teològica i literària de Ramon Llull. Era per tant un destacat lul·lista i cert prestigi dins el seminari i associat al món intel·lectual de l'illa. Fou Canonge de la Seu i Viceconsiliari del Consell Diocesà d'Acció Catòlica. Del 1956 al 1987 fou rector de la *Maioricensis Schola Lullistica*, i durant el seu mandat aquesta institució va perdre part del seu tarannà acadèmic per a potenciar la recerca. Va fundar i dirigir la revista *Estudios Lulianos* (1957), que després es va anomenar *Studia Lulliana*. Va publicar nombrosos articles divulgatius sobre Ramon Llull, i estudis com *El Miramar de Ramon Llull* (1977), *Ramon Llull i el Islam* (1981) i *La formació científica de Ramon Llull* (1989). També va editar el *Llibre del gentil i los tres savis* (1957), els cinc primers volums de la col·lecció *Opera Latina R. Lulli* (1959-1967) i va traduir al castellà els *Proverbis de Ramon* (1978). Va organitzar els Congressos Internacionals Lul·lians a Formentor el 1960 i a Miramar el 1976, on participaren medievalistes de l'*Asociación Española para el estudio de la Filosofía Medieval*. El 1983 li fou atorgada la Medalla d'Or de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

4 AMS. Arxius Particulars. Fons Plàcid Pérez Pastor. Llibre d'actes de la *Unión de Intelectuales Católicos* (1950-1953). Sign.: 7581/12

5 Molts dels membres de la UIC sollerica havien estat vinculats o format part d'organitzacions com el Partit Autonomista o el Partit Regionalista, partits que si bé donaren suport al cop d'Estat durant la República s'havien caracteritzat pel seu centrisme i el seu acostament a les elits intel·lectuals de l'illa. També en trobam lligats al Partit Carlista, en les faccions més tradicionals, reticents a la unió amb Falange Espanyola.

6 Guillem Frontera Magraner –*Pendico*- (1898-1976), estava casat amb Antònia Enseñat Morell (1896-196) que era neboda per part de mare de Joan Morell –*Bac*- i filla del metge Amador Enseñat Borràs –*Canonet*-. D'aquesta manera fou soci de la fàbrica de teixits de Can Bac i de la *Unión Textil*. També fou jutge de pau, vocal del *Ferrocarril de Sóller* i de la *Compañía de Navegación Sollerense*, soci i president de *El Gas S.A.* i de la delegació local de la companyia d'assegurances *Mare Nostrum*.

7 Per saber més de la seva figura veure: MATEU MATEU, Guillem (coord.): *Guillem Colom Casasnovas, naturalista i geòleg. Pioner i mestre de la microfauna i ontologia espanyola*, Palma, Universitat de les Illes Balears, 2003.

El geòleg Guillem Colom Casasnovas

L'acte va estar presidit de manera honorària pel capità de navili Manuel Aldereguia, cap de l'Estació Naval, el Pare Puig S.J., el Canonge Mn. Sebastià Garcías Palou, el rector de Sóller Mn. Joan Canals, el pare Estrany, director de la Congregació Mariana i Guillem Frontera Magraner, president d'Acció Catòlica.

Aquest projecte fou ben acollit entre els intel·lectuals locals que el secundaren i s'hi adheriren. Com a proposta inicial, es va acordar convidar a les persones integrants de la Secció d'Acadèmia de la Congregació Mariana, de la Germandat de San Cosme i San Damià⁸ i del cercle d'estudis⁹ de la branca masculina d'Acció Catòlica.

Uns dies després es va organitzar una conferència a càrrec del jesuïta Pare Ignasi Puig i Simón,¹⁰ sota el títol “¿Existen otros mundos habitados?”. Aquest es trobava a Maó quan fou convidat a fer una sèrie de xerrades a Mallorca. Sóller fou un dels pocs llocs on les va realitzar.

El 28 de novembre de 1950 es va celebrar una segona reunió per organitzar l'associació. Aquesta tasca va recaure sobre els membres de la Congregació Mariana.¹¹ En aquesta, el geòleg Guillem Colom Casasnovas fou proposat pel bisbat com a presi-

dent, nomenament que fou aprovat per tots els assistents. L'acompanyaren, per votació, a la Junta Directiva el metge Gabriel Mayol (19 vots), el director d'escola Damià Canals (12 vots), el mestre Bartomeu Suau (11 vots), el comissari d'excavacions arqueològiques Bartomeu Enseñat (11 vots) i el paleontòleg Joan Bauzà (11 vots). La seu es va establir al local de la Congregació Mariana, al teatre Victòria.¹²

Poc temps després, a reunió de la Junta Directiva del 12 de desembre del mateix 1950, s'amplià el nombre de membres de la directiva, després de fer una presentació i explicació de les activitats que volien

8 Aquesta entitat creada el 1907 a Palma agrupava als professionals sanitaris (metges i farmacèutics) de l'illa. A Sóller tots els metges i farmacèutics en formaven part.

9 Els cercles d'estudi formaven part de la metodologia d'evangelització d'Acció Catòlica i foren un dels seus grans èxits. Eren grups reduïts d'entre 8 i 14 membres que es reunien per tractar, exposar i discutir temes relatius a l'evangeli i temes religiosos i socials, dirigits per un consiliari o responsable eclesial.

10 Membre de la Companyia de Jesús, fou un destacat químic i astrònom català. Per iniciativa seva es varen muntar observatoris astronòmics a ciutats com Addis Abeba (Etiòpia) o Buenos Aires. Fou director de la revista *Ibérica*, que dirigí entre 1944 i 1961, any en que morí.

11 Assistiren a l'acte: Mn. Joan Canals (rector), Pare Estrany (director de la Congregació Mariana), Guillem Colom Casasnovas, Damià Canals Pougín, Gabriel Mayol Trias, Bartomeu Casellas Rotger, Joan Bauzà Rullan, Bartomeu Enseñat, Bartomeu Gumbau, Mateu Oliver Maimó, Joaquim Reynés Colom, Joan Bauzà Ripoll, Bartomeu Suau Tugores, Tomàs Morell Colom, Gabriel Oliver Llinàs, Antoni Sagristà, Bartomeu Pons Coll, Miquel Serra, Joan Pascual, Sebastià Alcover Arbona, Jaume Antoni Mayol, Guillem Castañer, Bartomeu Ferrà i Joan Llinàs Morell.

12 *Sóller* 16-12-1950

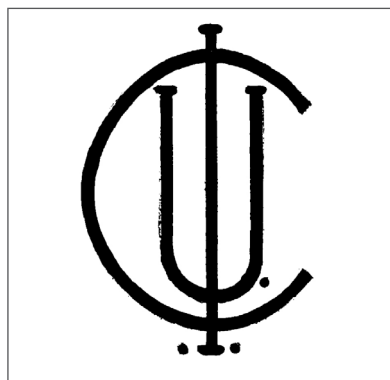
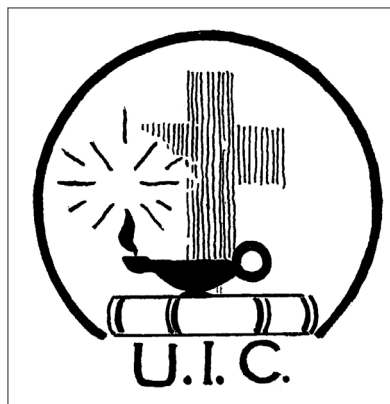
dur a terme i de l'interès de més persones en formar-hi part. Així, quedà formada definitivament per Guillem Colom Casasnovas (geòleg, president), Gabriel Mayol Trias (metge, vicepresident), Bartomeu Suau Tugores (mestre, secretari), Tomàs Morell Colom (advocat, vicesecretari), Joan Bauzà Rullan (paleontòleg, tresorer), Bartomeu Enseñat Estrany (comissari d'excavacions arqueològiques, vicesecretari) i com a vocals Damià Canals Pugin (llicenciat en Filosofia i Lletres),¹³ Gabriel Oliver Llinàs (farmacèutic), Andreu Arbona Oliver (periodista) i Miquel Puig Morell (advocat i subdirector del Ferrocarril de Sóller).¹⁴ Es va establir una quota voluntària entre els afiliats, que va oscil·lar entre les 2 i 5 pessetes i es va organitzar un concurs de dibuix entre els afiliats per dissenyar el logotip de l'entitat.

L'acte d'inauguració oficial de l'entitat es va celebrar el 19 de desembre i va comptar amb la presència del Canonge, Mn. Sebastià Garcías Palou, que fa realitzar davant una trentena d'assistents, una conferència sobre el sentit de la UIC i la crida papal a que els intel·lectuals s'implicassin en la difusió de la fe catòlica. En aquest també es va presentar una planificació de xerrades i conferències previstes per l'any següent.

Les darreres setmanes de l'any 1950 i primers mesos de 1951 organitzaren algunes conferències de tipus divers (història, paleontologia, teologia, pedagogia, etc.) i feren venir diversos conferenciants de fora, com el catedràtic de filosofia de l'Institut Ramon Llull, Josep Font Trias.¹⁵

L'organització d'aquestes conferències amb ponents forans, s'hagueren de suspendre a causa de les dificultats de desplaçament dels conferenciants a Sóller.¹⁶ Així, per la resta de l'any 1951, el fet de no disposar de vehicles va obligar a canviar la planificació i que sols es poguessin organitzar xerrades amb conferenciants locals (Andreu Arbona,¹⁷ Guillem Colom,¹⁸ Bartomeu Suau,¹⁹ Mn. Jeroni Pons,....).

Un dels actes que més expectació va tenir fou l'intent d'organitzar una gran exposició de material arqueològic de la Vall, a proposta de Bartomeu Enseñat i Joan Bauzà, i dedicar-la a la figura de Mn. Josep Rullan i Mir. El delegat de La Caixa, Bartomeu Pons, va oferir la sala d'exposicions de la biblioteca per realitzar-la.

Logotips dissenyats per a l'entitat

¹³ Nascut el 1901 a Sóller. Va estudiar Dret a Deusto i Barcelona i Filosofia i Lletres a Palma. Fou un dels fundadors l'any 1935 del Col·legi Municipal de Segon Ensenyament, que s'integrà posteriorment en el Col·legi dels Sagrats Cors del Convent, del qual en fou director fins l'any 1940 i posteriorment sols exercí com a professor. Fou un membre destacat de les societats *Unión de Intelectuales Católicos*, *Hermanidad Obrera Cristiana*, *Adoració Nocturna*, *Secció Masculina d'Acció Catòlica* i *Congregació Mariana*. També fou directiu de l'empresa *El Gas*. Fou col·laborador habitual del setmanari *Sóller* i un dels intel·lectuals locals més actius de les dècades de 1930 i 1940. Morí a principis de 1953. *Sóller* 14-02-1953

¹⁴ *Sóller* 23-12-1950

¹⁵ La va realitzar el 9 de febrer de 1951 i va tractar sobre "l'Existencialisme".

¹⁶ La conferència del Vicari General Mn. Francesc Planas que s'havia de realitzar el 27 de febrer de 1951 i tractar sobre "Historicitat dels Evangelis" es va haver de suspendre.

¹⁷ Va realitzar una conferència amb el títol "Ramon Llull y su tiempo". Aquesta es va publicar parcialment al setmanari local (*Sóller* 24-03-1951, 31-03-1951, 07-04-1951 i 14-04-1951, 02-06-1951, 09-06-1951, 16-06-1951).

¹⁸ Va realitzar una conferència amb el títol "Las actuales investigaciones petrolíferas en España".

¹⁹ Va realitzar una conferència amb el títol "Determinantes de nuestros niños o un poco de pedagogía para mayores" el 29 de maig de 1951.

Unión Intelectuales Católicas
SÓLLER

LUNES DÍA 21
A las 9'30 noche

En el Salón de Actos del
«Centro Mariano»

INVITACIÓN

a la conferencia que desarrollará
D. Guillermo Colom Casasnovas,
sobre el interesante tema

**“Las actuales
investigaciones petrolíferas en España,,**

IMP. MARQUES - SÓLLER

Activitat organitzada per la UIC

Malgrat la voluntat de fer-la, finalment no es va poder dur endavant el projecte.

La UIC també es va adherir als actes d'organització de l'homenatge al poeta Joan Alcover, pel vint-i-cinc aniversari de la seva mort.²⁰

Durant els mesos d'estiu l'entitat aturava la seva activitat ja que molts dels seus membres es trobaven de vacances. L'únic acte que es va celebrar fou l'homenatge que els afiliats feren al president Guillem Colom Casasnovas l'11 de juliol, amb un dinar a l'Hotel Ferrocarril, per commemorar la publicació del seu darrer llibre *Mas alla de la prehistoria*.²¹

Cap a finals d'any, el mateix Guillem Colom va organitzar un curset gratuït de geologia Balear.²² Aquest es va mantenir fins el mes de gener de l'any següent i va tenir molt bona acollida.

L'any següent, 1952, l'entitat va entrar en crisi i pràcticament no organitzaren cap activitat. Tan poca era l'assistència que les reunions es feien en el domicili particular del president.

A finals de 1952, per causa del canvi de domicili de Bartomeu Suau i Joan Bauzá –foren traslladats a Palma-, aquests dos cessaren dels seus càrrecs. També el metge Gabriel Mayol dimití com a vicepresident a causa de les dificultats que li suposava compaginar la feina amb el càrrec. D'aquesta manera, la Junta Directiva es va haver de recomposar.²³ Va quedar de la següent manera: Guillem Colom Casasnovas (president), Miquel Puig Morell (vicepresident), Andreu Arbona Oliver (secretari), Tomàs Morell Colom (vicesecretari), Jeroni Orell Casasnovas (tresorer), i com a vocals Gabriel Mayol Trias, Damià Canals Pougin, Gabriel Oliver Llinàs, Bartomeu Enseñat Estrany i Miquel Serra Pastor.

Malgrat aquests canvis dins la directiva, l'associació no es va revitalitzar i es va dissoldre a principis del 1953.

Hom pot destriar algunes de les causes de la desaparició de l'entitat:

- La partida de Sóller de diversos membres i la manc d'implicació de molts d'ells.
- La manca de suport popular. Es tractava d'una entitat que no estava a l'abast de tothom sinó destinada a una “elit” intel·lectual; és a dir, que els seus actes i activitats estaven dirigits a una minoria.
- El fet d'estar controlada per la Congregació Mariana podria haver fet que des de les altres entitats catòliques, especialment d'Acció Catòlica, no hi hagués ni la implicació ni el suport esperat.

20 *Sóller* 24-02-1951. Es va nomenar a Bartomeu Suau representant de la UIC en el grup organitzador de l'homenatge. Aquesta comissió estava presidida pel poeta Guillem Colom Ferrà; el batle Nicolau Arbona Oliver; el rector Mn. Joan Canals Cànaves; el director del Ferrocarril Miquel Puig Morell; la representant del Foment de Cultura de la Dona, Rosa Bennassar Riutort; Tomàs Morell per la Congregació Mariana; i el periodista Miquel Marquès Coll. *Sóller* 03-05-1951. L'homenatge es va celebrar el 28 de març de 1951 al teatre Àlcazar. *Sóller* 31-03-1951

21 *Sóller* 14-07-1951

22 *Sóller* 10-11-1951

23 *Sóller* 29-11-1952

- La “competència” d’altres entitats catòliques que organitzaven activitats de temàtiques semblants.
- L’aïllament de Sóller i les dificultats per aconseguir desplaçar els ponents a la localitat.

4. Conclusions

Podem establir una sèrie de conclusions al respecte de la UIC i la seva importància i/o incidència en el món cultural de la localitat:

- S’ha de destacar la interdisciplinarietat científica de l’associació. Fou el primer intent d’agrupar els intel·lectuals de la localitat, de disciplines diverses. Es podria dir que seria un precedent de la creació del Casal de Cultura-Museu de Sóller uns anys més tard.
- Sembla que va tenir poca incidència, segurament degut al seu caràcter elitista i el caire “massa” intel·lectual davant una majoria de població poc formada.
- Es veu que malgrat les bones intencions no hi havia un projecte clar i que a banda de prestigiar el món catòlic amb la presència de personatges influents i intel·lectuals, no hi havia una programa ni directrius definits. Així com tampoc no s’entreveu una gran implicació per part dels seus membres.
- La rivalitat entre la Congregació Mariana i Acció Catòlica es podria haver manifestat indirectament, degut a la preeminència de la primera en l’organització de la UIC.
- Malgrat inicialment va tenir una proposta ambiciosa a nivell de conferències i actes, diversos factors varen fer que tingués una activitat més modesta, el que li va restar atractiu davant el públic.
- És de destacar l’absència d’alguna figura del món cultural solleric, com el poeta Guillem Colom Ferrà o l’historiador Mn. Jeroni Pons. Si bé no sabem els motius per tals absències.

5. Bibliografia i fonts

Bibliografia:

MASSOT I MUNTANER, Josep: *Església i societat a la Mallorca del segle XX*, Barcelona, Curial, 1977.

MATAS PASTOR, Joan Josep: *De la sacristia al carrer. Acció Catòlica Española a Mallorca (1931-1959)*, Palma, Lleonard Muntaner Editor, 2005-

MATEU MATEU, Guillem (coord.): *Guillem Colom Casasnovas, naturalista i geòleg. Pioner i mestre de la micropaleontologia espanyola*, Palma, Universitat de les Illes Balears, 2003.

QUETGLAS CIFRE, Antoni: *El moviment associatiu a la Vall de Sóller (1868-1983)*, inèdit.

SERRA BUSQUETS, Sebastià (coord.): *El segle XX a les Illes Balears: estudis i cronologia*, Palma, Grup d’Estudis de la Cultura, Societat i Política del Món Contemporani, Edicions Cort, 2000.

Font d’arxiu:

AMS. Arxius Particulars. Fons Plàcid Pérez Pastor. Llibre d’actes de la *Unión de Intelectuales Católicos* (1950-1953). Sign.: 7581/12

Prensa: Setmanari *Sóller*, anys 1950-1953**6. Annex**

Socis de la UIC de Sóller ²⁴	
Nom i llinatges	Professió / estudis
Guillem Colom Casasnovas	Geòleg
Gabriel Mayol Trias	Metge
Bartomeu Suau Tugores	Mestre
Tomàs Morell Colom	Advocat
Bartomeu Enseñat Estrany	Industrial / Arqueòleg
Joan Bauzà Rullan	Industrial / Paleontòleg
Damià Canals Pougin	Llicenciat en Filosofia i Lletres
Gabriel Oliver Llinàs	Farmacèutic
Andreu Arbona Oliver	Industrial / Escriptor
Miquel Puig Morell	Advocat
Guillem Castañer Deyà	Farmacèutic
Pere Terrassa Cañellas	Mestre
Joan Mayol Mayol	Industrial
Guillem Frontera Magraner	Industrial
Sebastià Alcover Arbona	Enginyer
Antoni Sagristà Vicens	Delineant
Jeroni Orell Casasnovas	Mestre
Joan Llinàs Morell	Empleat
Bartomeu Alcover Rotger	Mestre
Joan Pizà Servera	Pèrit tèxtil
Bartomeu Pons Coll	Empleat de la Caixa de Pensions
Sebastià Alcover Rullan	Advocat
Bartomeu Ferrà Busquets	Oficial correus
Bartomeu Gumbau Ribot	Oficial telègrafs
Pere Cerdà Valenzuela	Mestre

24 AMS. Arxius Particulars. Fons Plàcid Pérez Pastor. Llibre d'actes de la *Unión de Intelectuales Católicos* (1950-1953). Sign.: 7581/12

Jaume Llaneras Garcías	Pescador
Josep Enseñat Julià	Industrial
Bartomeu Colom Rotger	Propietari
Antoni Brazales Oliver	Mestre
Mn. Miquel Castañer	Prevere
Arnau Casellas Bernat	Estudiant de medicina
Joan Mayol Tomàs	Estudiant
Joan Alemany Vich	Notari
Mariano Rovira Sellarés	Metge
Bartomeu Casellas Rotger	Metge
Joan Bauzà Ripoll	Industrial
Mateu Oliver Maimó	Director de la banda i mestre de música municipal
Ramon Ripoll Casasnovas	Metge
Guillem Ripoll Deyà	Metge
Miquel Marquès Coll	Periodista

«Sóller, on vas?»: mobilitzacions ciutadanes dels anys noranta contra un model de creixement desmesurat

Paula Nígorra Vaquer

Resum: El present treball consisteix en l'estudi de les mobilitzacions ciutadanes que es produïren a Sóller al llarg dels anys del segle XX. S'analitzen aquelles mobilitzacions de caire ecologista que, a més, mostren com a principal element en comú la preocupació pel fet que Sóller s'estava encaminant cap a un model de creixement desmesurat basat en macroprojectes urbanístics i l'especulació. Tot i emmarcar-se en un context en el qual totes les Illes Balears protagonitzen una important resposta ecologista a l'auge urbanístic d'aquesta dècada, les mobilitzacions que tenen lloc a Sóller presenten, a més, una particularitat molt concreta: l'adjudicació del projecte del túnel com a condició prèvia imprescindible per a la proliferació d'altres macroprojectes.

Paraules clau: ecologisme, defensa del territori, especulació urbanística, túnel de Sóller.

1. Introducció

«Sóller, on vas?» fou el lema d'una de les campanyes de mobilització ciutadana de major èxit del període dels anys noranta i defineix perfectament la preocupació bàsica que compartien totes les mobilitzacions d'aquest període: el fet que Sóller s'estava encaminant cap a un model de creixement desmesurat basat en macroprojectes urbanístics i l'especulació. Fou aquesta sensació de deriva cap a un model irreversible la que motivà el lema que, molt encertadament, es preguntava cap a on s'estava conduint el poble.

Pel que fa al contingut, d'una banda s'analitzaran els diferents moviments de forma individualitzada, cercant-ne els orígens, establint una relació dels seus objectius i fent un balanç dels seus resultats. Alhora, però, es cercaran quins denominadors comuns presenten i, sobretot, s'intentaran englobar dins un context més general de reactivació del procés explotador del territori a partir de la segona meitat dels anys vuitanta i al llarg dels anys noranta del segle XX.

La hipòtesi sobre la qual es fonamenta aquest treball és que Sóller, en coherència amb el context balear, viu un auge de mobilitzacions ecologistes i de defensa del territori directament proporcional a l'auge urbanístic i especulador dels anys noranta, tot i que amb una particularitat molt concreta: l'adjudicació del projecte del túnel com a condició prèvia imprescindible per a la proliferació d'altres macroprojectes.

La divisió del treball no seguirà un criteri exhaustivament cronològic, sinó que, sempre dins el marge dels anys noranta, es tractarà cada una de les mobilitzacions de forma individual, ja que moltes d'elles es solapen en el temps. Alhora, aquesta coincidència en el temps permetrà cercar punts de connexió entre totes elles. Per tant, seguint un criteri temàtic i anant d'allò més general a allò més concret, es contextualitzarà el tema objecte d'estudi en el marc de les Illes Balears, tot explicant quines han estat les tendències en qüestió mediambiental i en protecció del territori a la Comunitat Autònoma, així com les principals fites del moviment ecologista balear. A continuació, ja a un nivell més local, s'explicarà com tota la vida del municipi es trobà, durant els anys noranta, profundament condicionada per la construcció del túnel. També es tendran en compte aspectes polítics, com ara els partits governants en cada moment i les seves posicions vers les idees ecologistes. Finalment, es tractaran individualment el següents projectes urbanístics i la resposta social que generaren: la carretera Deià-Sóller, el port esportiu i la línia de la Transmediterrània, el transvassament de l'aigua de sa Costera i les polèmiques al voltant del Pla General d'Ordenació Urbanística, i ens centrarem sobretot en la projecció de macroubanitzacions i del vial de sa Torrentera.

A nivell de fonts, la premsa —concretament la *Veu de Sóller*— és la base informativa d'aquest treball, tot i que també es fonamenta en les fonts bibliogràfiques, els testimonis orals i la documentació d'arxiu elaborada directament des dels propis moviments tractats, com el dossier de la Plataforma per a la Defensa de l'Aigua de Sóller o el butlletí *Es Mussol Ecologista*.

2. Els moviments de defensa del territori a les Illes Balears

Segons Laraña (1999: 339), els anomenats «nous moviments socials», entre els quals hi ha l'ecologisme, es caracteritzen per la seva discontinuïtat, per la naturalesa canviant dels seus suports i per la no necessitat d'associacions formalment constituïdes. A Espanya, a partir de la instauració de la democràcia, es produeix un cert declivi de la confiança popular en les organitzacions polítiques i sindicals que és substituïda per una major participació en grups més autònoms, desvinculats del poder i amb un caràcter voluntari i de proximitat (Laraña 1999: 349). A les Illes Balears, el ressorgiment de la identitat pròpia a partir de 1983 dona impuls a nombroses mobilitzacions, sobretot en defensa de la llengua i la cultura pròpies i del patrimoni natural (Ferrer 2008: 113). Per tant, no es pot deixar d'establir una relació directa entre el moviment associatiu i la qüestió de la identitat (Serra 2001: 14).

Tampoc no es poden deixar de vincular el turisme, l'urbanisme i el medi ambient (Picornell 1991: 19), ja que la urbanització del territori i la consegüent degradació i artificialització de l'entorn són conseqüència directa de l'expansió de la indústria turística. A les Illes Balears s'han produït tres grans booms turístics i immobiliaris: un primer boom al llarg dels anys seixanta caracteritzat per la urbanització intensiva del litoral; un segon boom entre 1973 i 1990 caracteritzat per l'extensió del procés urbanitzador fins i tot a l'interior i, finalment, un tercer boom al llarg dels anys noranta i els primers 2000 (Blázquez *et al.* 2002: 29). Aquests tres moments expansius impliquen períodes de gran pressió sobre el territori que tenen nombrosos efectes negatius (Morey 1991: 35): la contaminació, la desaparició progressiva d'espais naturals i la seva flora i fauna, la pressió sobre els recursos (territori, aigua, energia, etc.), la degradació del paisatge i la pèrdua d'identitat cultural.

És durant l'anomenat «segon boom» quan es produeixen els primers moviments en defensa del territori i també els primers impulsos legislatius. El 1973 es crea, dins la Societat d'Història Natural de les Balears, el Grupo Ornitológico Balear (GOB) amb l'objectiu de protegir les aus i el seu entorn (Rayó 2001: 17). Ben aviat es transforma en el Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa i passa a reivindicar

«una organització equilibrada dels usos humans del territori» (Rayó 2001: 20). El GOB es caracteritzà, a partir d'aquest moment, per liderar el moviment ecologista de les Illes Balears des d'un posicionament bastant negatiu davant el turisme de masses i una forta crítica als promotors urbanístics i a les institucions públiques que permetien la destrucció del territori (Camps 2001: 354). En aquest període es produïren dues reivindicacions en defensa del territori que varen esdevenir el símbol de l'inici de l'ecologisme a les Illes Balears i que funcionaren com a tret de sortida per a totes les mobilitzacions posteriors: l'ocupació de sa Dragonera i la campanya «Salvem es Trenc».

Tot i que el segon boom coincidí amb un moment molt incipient de les institucions autonòmiques, s'ha de fer referència a la Llei de 1984 d'Ordenació i Protecció d'Àrees Naturals d'Especial Interès i a la Llei de 1987 d'Ordenació Territorial de les Illes Balears (Serra 2001: 286). En canvi, amb el tercer boom i gràcies a la pressió de l'ecologisme, la conservació del territori es convertí en un dels eixos centrals de la política autonòmica. Segons Ferrer (2008: 114), aquest és un dels grans èxits de l'ecologisme balear, que fou possible gràcies a la contínua acció popular de denúncia d'arbitrarietats i irregularitats. Els governs municipals, insulars i sobretot autonòmics començaren a prendre mesures en tres línies diferents (Pons 2011: 26). En primer lloc, l'ordenació territorial, amb mesures com la Llei de 1990 de Disciplina Urbanística de les Illes Balears o les Directrius de 1999 d'Ordenació Territorial. En segon lloc, la protecció dels espais naturals, amb mesures com la Llei de 1991 d'Espais Naturals, que creava dues figures principals de protecció: les Àrees Naturals d'Especial Interès i les Àrees Ruals d'Interès Paisatgístic. Finalment, la contenció de l'oferta turística a través de regulacions com la Llei General Turística de 1999, que limitava les places a ofertar.

Així, gràcies a l'acció combinada de les mobilitzacions ecologistes amb les tres línies legislatives, el tercer boom va tenir menys repercussió que els dos anteriors des del punt de vista urbanístic (Pons 2011: 15). També cal esmentar que el 1999, amb el primer Pacte de Progrés, els Verds accediren per primer cop a Espanya a un govern autonòmic, amb Margalida Rosselló Pons com a consellera de medi ambient (Rayó 2001: 46). Ni aquest fet ni les nombroses mesures proteccionistes esmentades anteriorment són fruit de la casualitat, sinó que es relacionen directament amb el profund grau de mobilització i conscienciació ciutadana que havia assolit l'ecologisme balear.

A partir de la segona meitat dels anys vuitanta, aquestes mobilitzacions es caracteritzaren pel seu caràcter més local, d'acció a favor d'indrets concrets, i pel suport del GOB i el PSM a nivell autonòmic (Mayol 2017: 364). Ja dins la dècada dels noranta, les principals mobilitzacions foren contra la central elèctrica i el port de s'Estalella, en defensa de la Llei d'Espais Naturals, contra la incineradora de Son Reus i contra la proliferació d'urbanitzacions arreu. En aquests últims casos no es tracta exclusivament de mobilitzacions de caràcter proteccionista, sinó que és ja perceptible la voluntat de canvi cap a models més sostenibles: estalviar energia en lloc de construir més centrals elèctriques, substituir la incineració pel reciclatge i acabar amb el consum desmesurat i desordenat del territori, entre d'altres. En definitiva, tot i el fracàs d'alguna de les campanyes, no és gens menyspreable ni la capacitat mobilitzadora que arribà a tenir l'ecologisme balear ni el nombre de victòries que aconseguí.

3. Sóller als anys noranta

El primer projecte d'un túnel que unís Sóller i Bunyola a través de la Serra d'Alfàbia fou als anys seixanta, quan es volia utilitzar el recorregut del tren per fer-hi passar cotxes. Així fou com sorgí la primera campanya protúnel anomenada «Túnel sí; tren no»¹. Ara bé, el moment clau per al projecte fou a finals dels anys vuitanta. El 1988 el Parlament de les Illes Balears aprovà el projecte per a la construcció del túnel tal com

el coneixem avui en dia, amb els vots a favor d'AP-UL, UM i CDS²,

per 3.200 milions de pessetes³. Ja el 1989 es presentaren quatre pliques per a la concessió de l'explotació del que seria l'únic peatge de Mallorca: Túneles de Mallorca, Entrecanales, Caldés i Cuart⁴. El Consistori sollerí, no sense polèmica, votà a favor de la proposta de Cuart, ja que era la que presentava tarifes més reduïdes per als residents.

Ara bé, tant l'adjudicació de les obres com de la posterior concessió foren finalment obra del segon Govern autonòmic de les Illes Balears, presidit per Gabriel Cañellas (AP), que les atorgà a la Compañía Concesionaria del Túnel de Sóller S.A., propietat d'Antoni Cuart, i a Fomento de Obras y Construcciones S.A. després de la fallida de la primera. El túnel de Sóller fou un dels primers grans projectes que s'adjudicaren en el context de la recent creació de les institucions autonòmiques i també un dels primers grans casos de corrupció que esclataren a l'Estat espanyol des de la instauració de la democràcia: el «Cas Túnel de Sóller».

Des del primer moment, quan el túnel era només un projecte, els sollerics començaren a manifestar-se a favor o en contra de la infraestructura, creant un grup protúnel anomenat «Amigos del túnel» i un grup antitúnel que creà el «Col·lectiu anti-túnel». La mobilització d'aquest col·lectiu s'ha de considerar la primera que encaixa dins els paràmetres d'aquest treball perquè fou la primera mobilització ciutadana de caràcter ecologista que es produí als anys noranta. Ara bé, tot i que la defensa del territori era un dels pilars importants dels antitúnel, no era l'únic. Els antitúnel advertien tant de l'impacte ambiental que suposaria el projecte com de les possibles repercussions urbanístiques que podia generar, però això es complementà amb altres preocupacions, com ara que Sóller pogués arribar a convertir-se en una ciutat dormitori de la perifèria de Palma i en desaparegués bona part del seu teixit comercial.

El 10 d'octubre de 1989 començaren les obres de perforació de la boca sud del túnel, al terme municipal de Bunyola. Ben aviat sorgiren advertències sobre les implicacions que tendria a nivell urbanístic l'inici d'aquestes obres. Només deu dies després de l'inici de la perforació, s'afirmava el següent a la premsa local:

«El túnel no es fa, evidentment, perquè els 10.000 sollerics puguin anar més ràpidament o més còmodament a ciutat. Al darrere del túnel hi ha altres projectes que ajudaran a pagar els mils de milions que costarà el forat: urbanitzacions? Ports esportius? Futura línia Barcelona-Sóller?» (*Veu de Sóller*, 20-10-1989).

És per això que es pot afirmar que el túnel no només fou el precedent dels grans projectes urbanístics de la Vall, pel fet de ser el primer en el temps, sinó que també actuà com a detonant d'altres projectes gràcies a les possibilitats que oferia a nivell de mobilitat. Es tracta de projectes que sense el prerrequisit d'una bona connexió viària amb Palma no s'haurien pogut ni plantejar com a viables. El túnel, i amb ell la dècada dels noranta, suposaren el cop definitiu per al Sóller industrial, agrícola, comercial i diversificat que s'havia anat construint des del segle XIX i la seva substitució completa pel Sóller turístic i estacional que lluitava per imposar-se des dels anys seixanta del segle XX.

Les obres del túnel presentaren nombrosos contratemps de tipus tècnic, com ara el constant perill d'esfondrament perquè el material era argilós i la galeria no s'aguantava, i de tipus econòmic, com ara el fracàs de l'intent de vendre'n accions entre els sollerics o la fallida de la constructora, que va obligar a tancar les

1 Entrevista a Plàcid Pérez Pastor.

2 *Veu de Sóller*, 03-03-1995.

3. *Veu de Sóller*, 23-02-1990

4. *Veu de Sóller*, 25-08-1989.

dues entrades amb blocs. Com a conseqüència, les obres s'allargaren fins l'any 1997, quan la data prevista inicialment per a la finalització era l'any 1992. No faltaren tampoc les accions en oposició del túnel, com ara la crema d'algunes màquines perforadores, la distribució de pamflets o la instal·lació d'un túnel de plàstic a la plaça del poble com a protesta⁵. Aquesta última acció fou obra dels Verds, un partit fundat l'any 1990 a Sóller que es considera la primera agrupació política pròpiament ecologista de les Illes Balears (Rayó 2001: 47) i que fou el resultat, alhora, de l'empenta de les mobilitzacions ecologistes i de la limitació d'aquestes mateixes que, sense formular-se a nivell polític, no eren capaces d'actuar dins els consistoris. Tot i així, no s'ha de deixar de banda la tasca de l'agrupació local del PSM, que tot i no ser un partit pròpiament ecologista entenia l'ecologisme com un moviment transversal, estava en plena sintonia amb el GOB i s'implicà en totes les mobilitzacions en defensa del territori. A partir de la segona meitat de la dècada, la nova agrupació local d'Esquerra Unida també actuà sovint seguit postulats ecologistes, tot i que les seves accions, igual que les de l'agrupació local del PSOE, no assoliren mai la magnitud de les del PSM o els Verds.

Els nombrosos entrebancs que patí la construcció del túnel feren dubtar els sollerics de si el projecte es finalitzaria o no. Això no obstant, arribà un moment que es prengué consciència de la seva irreversibilitat i s'abandonaren les reivindicacions antitúnel per centrar-se a denunciar les desastroses conseqüències que se'n podien derivar. De fet, els primers indicis de projectes urbanístics derivats de l'obertura del túnel apareguren abans de la finalització de la seva construcció.

4. «Sóller, on vas?»

La campanya «Sóller, on vas?» fou creada el 1994 pels Amics de l'Entorn, una agrupació que es constituí amb la finalitat de fer oposició al macroprojecte de port esportiu que es volia construir al Port de Sóller, però que posteriorment es reformulà i s'enfocà cap a la lluita ecologista en general. Aquest lema defineix perfectament la preocupació bàsica que compartien totes les mobilitzacions ecologistes que tengueren lloc a Sóller al llarg dels anys noranta: el fet que s'estava encaminant el poble cap a un model de creixement desmesurat amb els macroprojectes urbanístics i l'especulació com a principal motor econòmic. Fou aquesta sensació de deriva cap a un model que no tenia tornada enrere la que donà lloc al lema que es preguntava cap on s'estava conduint el poble.

De la mateixa manera que a nivell balear les reivindicacions de sa Dragonera i es Trenc es consideren els antecedents ecologistes que donaren el tret de sortida a moltes altres mobilitzacions, a Sóller aquest paper el va tenir la reivindicació ecologista contra el Forn de Guix, que, igual que les anteriors, es situa cronològicament a finals dels anys setanta. El projecte consistia en la construcció d'un forn de guix a la carretera de Deià i implicava contínues detonacions per extreure la matèria primera. Donà lloc a nombroses reivindicacions, que es plasmaren en quatre números d'*Es Mussol Ecologista: butlletí caxondeista per a l'acció ecologista*. Amb aquest precedent, els anys noranta foren el moment de major intensitat de l'ecologisme solleric, que igual que a molts municipis s'articulà en plataformes de caràcter puntual o circumstancial que es solien dissoldre un cop superat el problema que les havia fet néixer (Rayó 2001: 38). Molt sovint, aquestes entitats de tipus local tenien el GOB com a punt de referència organitzatiu i, en el cas de Sóller, l'agrupació local del PSM també hi tengué un paper molt important.

⁵ Veu de Sóller, 25-05-1990.

4.1 La carretera Deià-Sóller

El 1987 s'havia presentat el primer projecte per ampliar la carretera que uneix aquests dos municipis, però havia estat descartat. El 1989 es presentà un segon projecte que mantenia les mateixes mancances: es volia construir la carretera com una via ràpida amb viaductes per fer els revolts més oberts i no com una carretera de muntanya de la qual només calia millorar-ne la seguretat⁶. Com a conseqüència d'aquest segon projecte es va fer una crida per formar una plataforma d'afectats, sobretot des del punt de vista de les expropiacions⁷. El juliol de 1990 es va dur a terme una protesta per evidenciar el mal estat de la carretera: 50 autobusos sortiren alhora en les dues direccions amb la finalitat de col·lapsar-la⁸. En aquest sentit, cal remarcar que l'oposició al projecte de la carretera Deià-Sóller s'enfocà a evitar que es convertís en una via ràpida, però no es deixà de reivindicar que sí que calia una reforma del traçat existent respectuosa amb l'entorn per fer-la més segura.

El 1991 es presentà el tercer projecte, que preveia la construcció de tres viaductes de 92, 62 i 76 metres, respectivament, d'un pas subterrani a l'inici del camí de la Cala de Deià i d'un aparcament de tres nivells a l'entrada de Deià. Aquest projecte suposaria l'expropiació de 65.000 metres quadrats de terreny i un cost de més de 500 milions de pessetes. El projecte incloïa un estudi d'impacte ambiental que definia fins a 9 trams d'impacte elevat, 27 trams d'impacte mitjà i 14 trams d'impacte baix⁹. Paral·lelament, els ajuntaments de Sóller i Deià presentaren un projecte alternatiu al conseller d'Obres Públiques, Jeroni Sáiz, que també fou exposat a la ciutadania¹⁰. Per altra banda, el Partit Popular de Sóller presentà el seu propi projecte, en el qual es deia textualment que la seva finalitat havia de ser «millorar la carretera» i no «preservar l'entorn»¹¹.

L'aprovació definitiva del projecte provocà mobilitzacions immediates. Un grup de joves deianencs reivindicà, amb el pretext de la massificació que suposaria aquesta obra, un model turístic més respectuós amb l'entorn¹². El gener de 1993 es convocà una marxa per la carretera a la qual assistiren un centenar de persones i es penjaren cartells amb la finalitat de conscienciar la població. Per la seva banda, el GOB presentà una denúncia perquè creia que l'obra no es podia considerar una remodelació perquè la carretera no mantenia el traçat original i, per tant, s'havia de tramitar com una obra nova¹³.

Les empreses que s'interessaren pel projecte foren Dragados y Construcciones, Entrecanales y Tavora, Ferroviary Obras, Pavimentaciones MAN y Huarte i tres unions temporals: una entre Balear de Servicios y Obras, Ferpi i Transporte y Obras; una entre Cubiertas i Antonio Seguí i una entre Fomento de Construcciones y Contratas, Construcciones Cañellas-Bosch i MAB asfaltos¹⁴. Així, la relació d'aquest projecte amb el túnel de Sóller és evident, ja que Fomento de Construcciones y Contratas es convertí en accionista majoritària del túnel quan l'empresa a la qual s'havia fet inicialment la concessió va fer fallida.

Finalment, la concessió fou atorgada a BAYOPSA, que fou qui presentà l'oferta més barata: 340 milions de pessetes. Els Verds, al moment de l'adjudicació, desplegaren una pancarta a la Conselleria on es podia llegir: «Un nou atemptat contra la serra de Tramuntana»¹⁵. De forma conjunta, l'Assemblea Verda de Sóller i Deià, el GOB, els Amics de la Terra i els Amics de la Tramuntana denunciaren que la baixa xifra

6 *Veü de Sóller*, 11-08-1989.

7 *Veü de Sóller*, 15-09-1989.

8 *Veü de Sóller*, 06-07-1990.

9 *Veü de Sóller*, 15-11-1991.

10 *Veü de Sóller*, 06-12-1991.

11 *Veü de Sóller*, 14-29-1992.

12 *Veü de Sóller*, 29-11-1989.

13 *Veü de Sóller*, 10-09-1993.

14 *Veü de Sóller*, 12-03-1993.

de BAYOPSA implicaria un major impacte visual perquè no hi hauria despesa en embelliment¹⁶. L'agost de 1993 un conjunt de 40 artistes firmaren un manifest en oposició al projecte. Hi destacaren noms com Sting, Kevin Ayers, Claudia Schiffer, Almodóvar, Marina Rossell, Lluís Llach, Maria del Mar Bonet, Miquel Barceló o José María Sicilia¹⁷.

Ja el 1994 les mateixes organitzacions continuaren les reivindicacions amb un col·loqui sobre la carretera i un encadenament testimonial en el qual el grup d'afectats per les expropiacions no volgué participar perquè s'havia creat amb la finalitat de reclamar el cobrament de les expropiacions, no de fer una reivindicació ecologista¹⁸. A les reivindicacions s'hi sumà ARCA amb una demanda per declarar els ponts, els canals, els marges i les síquies de la carretera com a Bé d'Interès Cultural. El PSM presentà aquesta proposta al Parlament però fou rebutjada¹⁹. Els ajuntaments també intentaren fer la seva aportació amb una comissió de seguiment de les obres que resultà profundament inoperativa.

Ja abans de començar les obres BAYOPSA sol·licità un augment de pressupost a causa de la baixa xifra que havia presentat i, a partir d'aquí, els problemes amb l'empresa se succeïren. Poc després de començar les obres quedaren aturades perquè l'empresa no pagava els treballadors²⁰. A més, 70 metres del marge que s'havia acabat de construir s'esbaldregaren²¹ a causa de les fortes pluges, fet que reforçà la idea de la mala qualitat de la intervenció i de la necessitat de paralitzar-les. Finalment, a inicis de 1995 l'empresa es declarà en suspensió de pagaments i l'adjudicació entrà de nou a concurs, que fou guanyat per una unió temporal de MAN i Ferrovial. Cal tenir en compte que aquest fet va fer esclatar una forta polèmica en relació a les adjudicacions que feia la Conselleria, ja que només un any abans també havia fet fallida l'empresa constructora del túnel.

El 27 de gener de 1996 es reactivaren les obres i, en resposta, es convocà una concentració i una marxa per la carretera. Hi participaren agrupacions com Aires Sollerics, Estol de Tramuntana o Música Nostra i s'omplí un tren des de Palma amb foranis que venien a donar suport a la causa. La concentració arribà a les 1.000 persones i, com a conseqüència, el president Cristòfol Soler es comprometé a modificar el projecte²². Així, no s'arribà a plasmar en tota la seva magnitud inicial però sí que transformà la fisonomia de la carretera, que es pot veure en diversos trams amb les variacions entre el traçat antic i el nou. Les pressions exercides donaren resultat perquè evitaren l'impacte que haurien suposat els viaductes, el pas subterrani i l'aparcament.

4.2 El port esportiu, la línia de Transmediterrània i la campanya per a la recuperació de la Base Naval

L'intent de Marina Port de Sóller S.A. de construir un port esportiu a la badia del Port de Sóller fou un dels projectes de la dècada que generà majors mobilitzacions. L'empresa estava dirigida per Antoni Cuat, que tenia també la concessió del túnel de Sóller, per la qual cosa ben aviat es relacionaren els dos projectes:

«Els que estaren d'acord [amb la construcció del túnel] en aquell moment, donaren un SÍ a la creació d'una nova via de comunicació, però mai pensaren en donar via oberta a la

15 *Veu de Sóller*, 30-07-1993.

16 *Veu de Sóller*, 17-09-1993.

17 *Veu de Sóller*, 3-09-1993.

18 *Veu de Sóller*, 27-05-1994.

19 *Veu de Sóller*, 04-03-1994.

20 *Veu de Sóller*, 12-08-1994.

21 *Veu de Sóller*, 04-11-1994.

22 *Veu de Sóller*, 02-02-1996.

destrucció de la nostra Vall. Si haguessin pensat això, és ben segur que el seu NO hagués estat rotund. Els que digueren que NO, potser els varen acusar d'antiprogrés, però s'està demostrant que no és així; el que tingueren va ser visió de futur [...]. Si aquest és el preu del túnel —l'especulació— seria millor que deixin la terra així com està, ja no cal ni que comencin a foradar. El preu és molt car.» (Veu de Sóller, 03-10-1989).

Com a resultat, es constituí el col·lectiu «Amics de l'Entorn de Sóller», que es definí com un col·lectiu popular format per habitants de la comarca de Sóller interessats en la protecció i defensa del patrimoni natural i cultural²³. Iniciaren una campanya de recollida de signatures que n'aconseguí

2.000 en un sol dia i organitzaren una concentració a la plaça del poble que agrupà 3.000 persones i aconseguí recollir 65.000 pessetes per a despeses de la campanya²⁴. Les consignes de les pancartes en aquesta concentració foren: «Ni port esportiu ni projecte, tal com està és perfecte», «No faceu animalades, deixau es Port de Sóller com ens agrada», «Destruïu voltros ca vostra, sa platja és tota nostra» i «L'Ajuntament no vol aquesta brutor», entre d'altres. Amb l'objectiu de conscienciar la població també es va fer un concurs de cartells d'oposició al port esportiu que també havien de fer referència a la destrucció de l'entorn en general. La campanya d'aquest col·lectiu fou molt intensa també en premsa i sovint identificaven els seus articles amb un dibuix de la badia amb el port esportiu superposat on es podia llegir: «No volem aquest port esportiu, fa fàstic».

En aquesta mobilització també jugà un paper clau el «Grup d'Opinió», que es presentava com un col·lectiu format per expressar la seva opinió a través dels setmanaris locals, preocupats sobretot per la conservació de l'entorn davant la tendència generalitzada de mirar només pels propis interessos en perjudici dels interessos comuns. El Grup d'Opinió també criticà la relació directa que existia entre el túnel i el port esportiu: «Volem recordar que ara rebutjam el port Cuart perquè el túnel és Cuart»²⁵.

En resposta, el propi Antoni Cuart afirmà que l'acusació que el túnel s'hagués concebut en previsió de facilitar l'accés al futur port era falsa: «Ellos saben que la tramitación de los expedientes de concesiones administrativas es muy exhaustiva y rigurosa para evitar que se otorgue una concesión cuando es perjudicial para la Comunidad»²⁶. En aquest sentit, cal recordar que la concessió del túnel resultà fraudulenta perquè Cuart havia subornat membres del Govern Balear amb 50 milions de pessetes. En resposta a les declaracions de Cuart, els Amics de l'Entorn asseguraren que no es creien que el port esportiu se li hagués acudit, tal com afirmava ell mateix, «un dia després d'obtenir la concessió del túnel»²⁷. El president Gabriel Cañellas, en defensa de Cuart, assegurà que

«l'única cosa obscura» que hi havia en relació al tema del túnel era «el forat»²⁸. Cuart també negà que s'hagués planejat omplir la zona del port amb els enderroc del túnel i assegurà que un port esportiu reduiria la contaminació perquè no hi hauria vaixells fondejats, crearia llocs de feina, augmentaria la despesa dels turistes perquè podrien desembarcar i no afectaria negativament a la regeneració natural de la platja.

El túnel i el port esportiu començaren a convertir-se en exemples de l'especulació a nivell balear. Els que s'hi oposaven eren acusats de localistes o de tenir una visió tancada, però tal com defensa Borràs (1991:

²³ *Veu de Sóller*, 02-02-1990.

²⁴ *Veu de Sóller*, 17-10-1989.

²⁵ *Veu de Sóller*, 24-09-1989.

²⁶ *Veu de Sóller*, 01-12-1989.

²⁷ *Veu de Sóller*, 08-12-1989.

²⁸ *Veu de Sóller*, 27-05-1994.

85) els ports petits conserven una intensa relació amb la població que hi viu, mentre que els macroports esportius trenquen aquest tipus de vinculació i converteixen els nuclis on han estat construïts en nuclis de temporada sense identitat. El gener de 1990 els Amics de l'Entorn, juntament amb el Círculo Sollerense i el Col·lectiu per a la Pau i la no Violència organitzaren una cursa de joves per a la pau i la natura en la qual participaren 100 persones. Hi aparegueren consignes com «No al port esportiu» o «Corr, fes via, que ens espenyen la badia»²⁹.

Per la seva banda, el PSM analitzà els quatre projectes de port esportiu que s'havien fet històricament amb l'objectiu de postular-s'hi. Els projectes eren: allargar el moll de cas Siquier, fer-lo dins el camp de sa Mar amb l'entrada a través del torrent Major, fer-lo a la zona del Través o utilitzar els molls del Destacament Naval ja existents. L'agrupació local considerà que l'última opció era l'única vàlida des del punt de vista mediambiental³⁰. El problema fou que el ministre de defensa del PSOE, Narcís Serra, que ja s'havia vist apel·lat pels ecologistes mallorquins a causa de les maniobres militars fetes a Cabrera, es negà a retornar la Base Naval als sollerics i, per tant, dificultà l'alternativa que s'havia proposat al projecte de Quart. Els Verds també es sumaren a les protestes amb una pintada a la Base per reclamar la seva recuperació que l'endemà mateix fou tapada pels soldats³¹. Paral·lelament, s'estava tramitant al Parlament el Pla Director de Ports Esportius, però tot i les demandes, la badia del Port de Sóller no quedà protegida d'aquestes actuacions.

El suport que rebia Amics de l'Entorn continuà creixent i arribà a comptar amb més de 50 entitats. El pintor José María Sicília, compromès en la defensa del medi ambient, elaborà un dibuix per a la defensa de Sóller els beneficis del qual foren per als Amics de l'Entorn. Per la seva banda, però, Marina Port de Sóller S.A. començà una recollida de signatures a favor del port esportiu, sobre la qual es destapà que oferia compensacions i regals a canvi de signatures³². La contestació social va fer que el projecte s'anàs diluint, tot i que cada any, amb l'arribada de la temporada turística, es tornaven a reactivar les opinions a favor i en contra del port esportiu.

De forma paral·lela a tota la problemàtica del port esportiu aparegué el primer projecte de la Transmediterrània per crear una línia ràpida entre Sóller i Barcelona amb un ferri amb capacitat per a 450 passatgers i 90 turismes. S'iniciaren diverses proves pilot de maniobrabilitat dins la badia i això va permetre veure quines serien les implicacions ecològiques, ja que l'arena del fons quedà totalment remoguda durant dies. Així, mentre una part de la societat s'oposava a la línia per motius de contaminació de les aigües, una altra part ho feia perquè consideraven que no tendria cap repercussió econòmica positiva per al poble, només una major saturació de les infraestructures viàries i d'aparcament causada per l'afluència de persones que vendrien a Sóller només per a embarcar-se i tornar marxar.

Des del primer moment explicaren que també existia un projecte per a Palma, però que l'obertura del túnel podia fer que l'empresa s'acabàs decantant per Sóller, ja que la infraestructura facilitaria l'accés al municipi, des d'on el trajecte fins a la Península era molt més directe i curt. Una altra conseqüència de l'intent de l'obertura d'una línia Sóller-Barcelona fou la rivalitat entre la ciutadania i l'empresa per a la recuperació de la Base, ja que Transmediterrània hi volia instal·lar les oficines mentre que la Coordinadora Cívica per a la Recuperació de la Base volia restituir-ne l'ús públic. Com a mecanisme de pressió, l'empresa Transmediterrània afirmà en diverses ocasions que hauria de renunciar al projecte perquè no aconseguia la cessió de la Base³³. També pressionà per la finalització del túnel, ja que assegurà que el vaixell construït

29 Veu de Sóller, 05-01-1990.

30 Veu de Sóller, 01-12-1989.

31 Veu de Sóller, 30-11-1990.

32 Veu de Sóller, 27-09-1991.

expressament per poder maniobrar dins el Port de Sóller operaria, mentrestant, al Port d'Alcúdia i que, si s'endarrerira encara més, es destinaria a una nova línia entre Palma i Tarragona.

Tot i l'afinitat de partit amb l'aleshores ministre de Defensa, el PSOE local criticà que la Base no es tractava d'un punt estratègic de defensa, sinó que el que es volia conservar era el lloc d'estiuig de molts alts comandaments de l'exèrcit. Aquest partit també convocà una passejada reivindicativa que anà fins a les portes del complex militar. El 1996 Defensa cedí part dels molls de la Base a la Transmediterrània³⁴, fet que provocà la indignació de la Coordinadora perquè s'havia optat per beneficiar una gran empresa i no el poble. Tot i que aquesta notícia semblava assegurar l'obertura de la nova línia de vaixell, Transmediterrània desistí en el seu projecte i en culpà les traves posades pels ecologistes³⁵. La realitat, però, és que, malgrat que s'obrí el túnel, la infraestructura viària i d'aparcament del Port no estava preparada per rebre tanta influència de vehicles. A més, el seu projecte es solapà amb l'embelliment de la primera línia del Port, que plantejava un model incompatible amb un port de passatgers.

4.3 El transvasament de l'aigua de sa Costera

El 1989 l'adjudicació de les obres del túnel despertà els primers rumors sobre la possibilitat de conduir l'aigua dolça de sa Costera, que vessava a la mar, cap a Palma a través del túnel. Tot i així, el propietari de sa Costera, que era El Gas S.A., assegurà que no havia rebut cap notícia d'aquest projecte. Miquel Soler Deyà, president del Sindicat de Regants, tampoc no n'havia rebut notícies, però tot i així criticà que el creixement desmesurat de Palma i el seu entorn s'havia fet sense previsió, mentre que «un pagès, abans de sembrar, mira si podrà regar»³⁶.

A finals d'any aparegué finalment el primer projecte de transvasament Preveia la construcció de canonades soterrades des de sa Costera fins a la Vall que, per gravetat, farien arribar l'aigua a una estació d'emmagatzematge situada a la roca Roja³⁷. Ben aviat sorgiren també les possibilitats d'agafar aigua de les fonts de s'Olla i na Lledonera i els sobrants del torrent Major. El resultat previst eren 12,5 hectòmetres cúbics anuals que es destinarien a Palma i Calvià³⁸. Miquel Grimalt, geògraf i professor de la UIB, intervingué assegurant que aquesta no era la solució als problemes d'abastiment³⁹.

L'Ajuntament de Sóller presentà una sèrie de condicions respecte al projecte incial. En primer lloc, es demanava que si s'havia de recollir l'aigua del torrent Major havia de ser en la seva desembocadura al Port, ja que d'altra manera no faria el recorregut necessari per abastir els aqüífers. En segon lloc, que les fonts no es podien incloure en el projecte. Finalment, que les conduccions havien d'estar perfectament aïllades per evitar pèrdues i que s'havia d'elaborar un estudi d'impacte ambiental⁴⁰.

El projecte que sortí finalment a concurs públic el 1992 projectava la conducció de l'aigua de Sa Costera fins al Port de Sóller a través d'una canonada submarina amb un cost d'11.500 milions de pessetes, de les quals la Comunitat Autònoma n'hauria de retornar la meitat al Govern central en 25 anys, cosa que afectaria les tarifes de l'aigua⁴¹. El projecte també preveia un depòsit de 40.000 litres al camp de sa Mar, una presa de captació de l'aigua de la font de s'Olla i na Lledonera i dues estacions impulsores per fer arribar

33 *Veu de Sóller*, 12-08-1993.

34 *Veu de Sóller*, 10-05-1996.

35 *Veu de Sóller*, 22-11-1996.

36 *Veu de Sóller*, 09-06-1989.

37 *Veu de Sóller*, 24-10-1989.

38 *Veu de Sóller*, 14-12-1990.

39 *Veu de Sóller*, 11-01-1991.

40 *Veu de Sóller*, 12-04-1991.

l'aigua a la boca sud del túnel, des d'on arribaria a Palma per gravetat.

La inclusió de les fonts en el projecte provocà una reacció d'oposició que, juntament amb la del port esportiu, fou una de les més importants del període. Fins i tot el PP municipal assegurà que «si Calvià pot regar la seva gespa, Sóller ha de poder regar els seus tarongers»⁴². Ara bé, les principals mobilitzacions foren encapçalades per la Plataforma per a la Defensa de l'Aigua de Sóller, que aconseguí un total de 13.000 al·legacions al projecte que estava en exposició pública⁴³, a més del suport de tot l'Ajuntament. Cal tenir en compte que la població de Sóller, en aquests moments, era d'uns 10.000 habitants, per la qual cosa la Plataforma assegurà que tenia l'aval de la raó, del sentit comú i de tot un poble⁴⁴. El PSM presentà una proposta al Parlament per prohibir la captació d'aigua de les fonts, però el PP i UM hi votaren en contra i el PSOE s'abstingué⁴⁵. Aquest resultat provocà la indignació dels sollerics perquè les postures autonòmiques d'aquests partits no concordaven amb les de les mateixes agrupacions a nivell municipal.

L'acció popular més important instigada per la Plataforma fou una penjada massiva de garrafes de 5 litres que volia simbolitzar tot el volum d'aigua de Sóller que s'extreuria cap a l'exterior. Aquesta acció es va complementar amb cartells explicatius que asseguraven que es tractava d'un volum de

1.220 milions de garrafes de 5 litres. Aquest tipus de reivindicació aparegué també davant la Conselleria juntament amb una pancarta on es podia llegir: «Ens volen prendre la nostra aigua! Sóller es convertirà en un desert!». Les garrafes es convertiren en un símbol de la lluita per l'aigua i, per això, fins i tot la premsa local la incorporà a la seva capçalera. No s'ha de menysprear el paper dels mitjans de comunicació, i en aquest cas sobretot de la premsa local, com a portaveus de les mobilitzacions i altaveu de les reivindicacions i els seus programes (Mayol 2017: 97).

A un nivell més formal, la Plataforma instal·là plafons informatius, elaborà un dossier que incloïa els models d'al·legacions, retalls de premsa i plànols del projecte i també s'entrevistà amb el president Cristòfol Soler, que assegurà que estudiaria la problemàtica. El març de 1996 es confirmà que el projecte només captaria aigua de sa Costera i de la desembocadura del torrent Major⁴⁶.

4.4 El Pla General d'Ordenació Urbanística

Al llarg dels anys noranta el Port de Sóller es convertí en un focus per a l'especulació urbanística i això provocà un estat d'alerta entre els sollerics. Els Amics de l'Entorn, en el context de la campanya «Sóller, on vas?», organitzaren una bicicletada per visibilitzar la seva preocupació vers el descontrol urbanístic. Per la seva banda, la Coordinadora de Joves Cristians organitzà una consulta popular en la qual demanava: «Considerau que l'expansió urbanística que s'està produint a Sóller s'hauria de restringir substancialment?»⁴⁷

Nombrosos projectes urbanístics aparegueren al llarg de la dècada, en un moment en el qual, paral·lelament, s'estava duent a terme una revisió del Pla General d'Ordenació Urbanística. El 1989 la societat madrilenya Inmobiliaria Alcázar presentà un projecte per construir 52.000 metres quadrats a la zona de la Torre Picada, amb un total de 237 vivendes i un hotel. Aquest projecte quedà descartat per l'aprovació al

41 *Veu de Sóller*, 27-05-1994.

42 *Veu de Sóller*, 28-04-1995.

43 *Veu de Sóller*, 13-10-1995.

44 *Veu de Sóller*, 12-01-1996.

45 *Veu de Sóller*, 03-11-1995.

46 *Veu de Sóller*, 29-03-1996.

47 *Veu de Sóller*, 06-07-1990.

Parlament de les Normes Subsidiàries, una mesura provisional de protecció que va estar vigent mestre es debatia la Llei d'Espais Naturals.

El següent projecte no es situava dins el Port de Sóller, però sí a la costa de la Tramuntana, concretament a la zona del Béns d'Avall. L'empresa Agrupación Residencial Inmobiliaria S.A. presentà un projecte per construir 106 vivendes en 32.000 metres quadrats. L'Ajuntament descartà el projecte perquè la zona estava limitada a una vivenda per parcel·la⁴⁸.

Un altre projecte fou el de Juan Piguillem per urbanitzar 50.000 metres quadrats entre sa Talaia i ses Puntes. El seu objectiu era que es requalificàs el terreny i es convertís en sol rústic urbanitzable programat⁴⁹. Per fer-ho necessitava l'aval de l'Ajuntament per modificar el PGOU, per això oferí com a compensació un parc públic i 300 llocs de feina exclusius per als sollerics a un dels hotels que s'hi projectaven. Tot i així, el projecte no es va dur endavant perquè, tal com assegurà el GOB, anava en contra de la Llei d'Espais Naturals, que ja havia estat aprovada.

Un dels projectes més polèmics fou la proposta, directament relacionada amb l'obertura del túnel, de construir un vial d'accés al centre de Sóller connectant directament la zona de l'estació del tren amb la carretera del túnel a través de sa Torrentera. Aquest vial, entre d'altres, estava contemplat al PGOU quan aquest s'exposà públicament i, com a conseqüència, l'Associació de Veïnats de sa Torrentera convocà una manifestació per oposar-s'hi el desembre de 1994. També iniciaren una recollida de firmes i al·legacions⁵⁰ amb l'objectiu que s'iniciàs una nova revisió del PGOU i que es limitàs el creixement descontrolat, ja que s'havia previst una creixement possible del municipi fins als 34.000 habitants. Com a resultat, l'agost de 1995 l'Ajuntament desestimà aquest i altres vials i limità el creixement a 15.000 habitants, un 50% més dels existents en aquell moment⁵¹. Ja el maig de 1996 s'organitzà una nova concentració per tal que el vial de sa Torrentera es retiràs també del Pla Director de Carreteres.

5. Conclusions

En cap moment l'objectiu no va ser beneficiar Sóller i els sollerics, sinó que era, amb les possibilitats que obria el túnel, obtenir el màxim rendiment econòmic possible. Els interessos personals predominaren per sobre el bé comú i s'intentaren maquillar sota la idea de progrés. Aquest fet es fa especialment evident en el tema de l'aigua de sa Costera perquè es va veure com un robatori del recurs més bàsic, que configura el paisatge solleric i de la Tramuntana. Així, s'ha d'ampliar l'aspecte de les mobilitzacions no només a la lluita contra el creixement urbanístic desmesurat sinó també a la reivindicació de la bona gestió dels recursos. Es demostra pel fet que fou l'única de les problemàtiques tractada a nivell de les escoles i l'institut, amb diverses diades de conscienciació sobre la problemàtica de l'aigua.

En la majoria dels projectes esmentats apareixen tota una sèrie d'elements comuns o punts de contacte que s'han de tenir en compte, ja que es podria dir que són els que configuren les característiques generals de les mobilitzacions del anys noranta a Sóller. En primer lloc, tots els projectes conflüen a la conselleria d'Obres Públiques, que durant la major part del període va estar en mans Jeroni Sáiz. Així, no es pot deixar de banda la rellevància d'aquest personatge i la seva implicació en casos tan lamentables com el «Cas Túnel de Sóller», igual que Gabriel Cañellas. L'actuació moral d'aquests primers polítics autonò-

⁴⁸ *Veü de Sóller*, 01-11-1991.

⁴⁹ *Veü de Sóller*, 12-01-1996.

⁵⁰ *Veü de Sóller*, 03-02-1995.

⁵¹ *Veü de Sóller*, 04-08-1995.

mics marcarà una línia d'actuació política hereva del caciquisme i orientada en una concepció patrimonial del territori i les institucions.

Per la seva banda, les empreses privades implicades en aquests processos constructius i especulatius s'han d'entendre, en uns casos, com empreses d'abast estatal que no només rebien concessions a les Illes Balears sinó que estaven en plena sintonia amb les institucions a nivell estatal. En altres casos, com el de Cuart, Piguillem o BAYOPSA, es tractava d'empreses dirigides de forma dubtosa que acabaven fent fallida, posant així en qüestió el sistema d'adjudicacions de l'administració, que en el cas de Mallorca no es pot desvincular de Jeroni Sáiz.

El paper dels partits polítics locals fou transcendental en moltes ocasions. En el cas dels Verds, el PSM i, fins i tot, IU, l'ecologisme formava part de la seva definició programàtica però, en altres casos, com el del PSOE, el PP o UM, les gestions realitzades no eren tant per convicció com per mecanisme de propaganda política. Tot i així, la mobilització ciutadana sempre anà per davant la mobilització del Consistori i actuà de forma molt més decidida. La situació és de tensió social i estat d'alerta permanent davant les contínues amenaces vers el territori, així com d'estupefacció per la magnitud descomunal dels projectes. La implicació dels sollerics va ser transversalquant a associacions i plataformes que varen sorgir.

Malgrat que les actuacions es limitaren a l'espai del municipi o, com a molt, de la comarca, no deixaren d'implicar els representants polítics autonòmics i estatals i, alhora, d'incomodar-los. El funcionament de les reivindicacions també seguí un model habitual: recollida de signatures, presentació d'al·legacions, difusió a través de la premsa, concentracions, penjada de cartells i pancartes, elaboració de dossiers i pamflets, etc. Un altre punt en comú, com ja s'ha vist, fou la recerca del contacte directe amb entitats com el GOB, partits polítics i, com ja s'ha vist, representants del Govern, el Consell i el Parlament balear. En aquest sentit, s'han de destacar les iniciatives parlamentàries del PSM per a cada una de les problemàtiques, tot i que sovint aquestes eren tombades per la majoria de dretes del Parlament. Totes les demandes de les plataformes populars i dels partits d'esquerra sempre tenien com a directriu fonamental l'assoliment d'un model econòmic sostenible, no massificat i respectuós amb el patrimoni. S'ha de destacar, dins aquesta lluita, la contribució a la configuració de Sóller i el conjunt de la Serra de Tramuntana com els coneixem avui en dia. Cal demanar-se fins a quin punt la Serra de Tramuntana com a Patrimoni de la Humanitat hauria estat possible si tots aquests projectes s'haguessin materialitzat.

Malgrat tot, el temps ha donat la raó al moviment social perquè en cap moment els promotors no volgueren el progrés de Sóller. La Base segueix essent lloc d'estiueig, la carretera de Deià es troba saturada, el túnel contribueix a la massificació de la Vall, l'aigua torna a ser un tema d'actualitat, els vaixells omplen la badia del Port i els projectes urbanístics desmesurats continuen apareixent de forma cíclica. Ni els problemes originals ni l'oposició als projectes no han desaparegut, tot i que es succeeixen de forma menys salvatge. No s'ha d'oblidar, en tot això, que el túnel fou el punt de partida de tot aquest procés.

6. Bibliografia

Blázquez, Macià; Murray, Ivan i Garau, Joana Maria (2002). *El tercer boom. Indicadors de sostenibilitat del turisme de les Illes Balears (1989-1999)*, Palma: Lleonard Muntaner.

Borràs, Miquel À. (1991). «Agroturisme i turisme rural. Camps de golf i ports esportius», *Turisme i medi ambient a les Illes Balears (Institut d'Estudis Ecològics)*, Palma: El Tall, 79-95.

Camps, Miquel (2001). «El GOB i el Fòrum d'ONG de Menorca. De l'ecologisme a la dinamització social», *XIX Jornades d'Estudis Històrics Locals* (Company, Arnau i Serra, Sebastià (coord.)), Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 353-361.

Ferrer, Joan Lluís (2008). «La lluita dels espais naturals. El cas de Ses Salines d'Eivissa i Formentera», *Les Illes Balears: un ésser viu: 25 anys d'autogovern (1983-2008)* (Duran, Miquel i Serra, Sebastià (coord.)), Pama: Institut d'Estudis Autònòmics, 113-130.

Laraña, Enrique (1999). *La construcción de los movimientos sociales*, Madrid: Alianza.

Mayol, Gabriel (2017). *Les mobilitzacions ciutadanes a Mallorca durant l'etapa autonòmica (1983-2013) en defensa del territori, els drets socials, la cultura i l'autogovern*, Universitat de les Illes Balears: Tesi doctoral.

Morey, Miquel (1991). «L'impacte del turisme sobre el medi ambient», *Turisme i medi ambient a les Illes Balears (Institut d'Estudis Ecològics)*, Palma: El Tall, 31-46.

Picornell, Mateu (1991). «Medi ambient i turisme: present i futur», *Turisme i medi ambient a les Illes Balears (Institut d'Estudis Ecològics)*, Palma: El Tall, 15-30.

Pons, Antoni (2011). *L'expansió de la urbanització a les Illes Balears (1956-2006)*, Universitat de les Illes Balears: Treball de fi de màster.

Rayó, Miquel (2001). *L'ecologisme a les Balears*, Palma: Documenta Balear.

Serra, Sebastià (2001). «El moviment associatiu: història social, cultural i política i sociabilitat a les Illes Balears a l'edat contemporània», *XIX Jornades d'Estudis Històrics Locals* (Company, Arnau i Serra, Sebastià (coord.)), Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 13-23.

Patrimoni

Una proposta de posada en valor i dinamització del patrimoni arqueològic solleric

Jaume Deyà Miró, Carme Garau Pons, Joana Medina Mayol, Pere Rodríguez Estarellas, Pere Crespi Isern i Carme Frau Lladó

Resum: Aquest article té com objecte presentar els resultats d'un intent de posada en valor del patrimoni arqueològic solleric a partir de diverses estratègies. En primer lloc la modernització de la sala d'arqueologia del museu de Sóller-Casal de Cultura, la recuperació i posada en valor del jaciment del Puig d'en Canals i, en darrer terme, un projecte educatiu encaminat als escolars denominat APS (Aprentatge i Servei) Arqueotramuntana.

Aquest article té com objecte presentar els resultats d'un intent de potenciar el patrimoni arqueològic solleric a partir de diverses estratègies. Seguint com eix conductor el jaciment arqueològic del Puig d'en Canals, es va iniciar un projecte transversal que incloïa la posada en valor del jaciment a partir de la implicació dels escolars, mitjançant la iniciativa APS (Aprentatge i Servei) educatiu encaminat als escolars batejat com APS Arqueotramuntana. A més, de la renovació i dinamització del fons arqueològic preservat al Museu de Sóller-Casal de Cultura.

Com antecedents tenim una tradició de més de 150 d'anys d'arqueologia a la Vall de Sóller- Des de Rullan i Mir fins un gran llistat d'arqueòlegs que arriben als nostres dies, on s'ha d'afegir que la nostra contrada salvaguarda més de 160 jaciments arqueològics documentats. A pesar de tot això, prèviament, no existia cap jaciment visitable o museïtzat. A més d'esser la col·lecció arqueològica del Casal de Cultura una desconeguda per la població.

En conclusió, ens adonarem d'una alarmant desconexió generalitzada de la població sollerica del nostre patrimoni arqueològic i de la seva rellevància per a la història de Mallorca. Fou a partir d'aquestes premisses on posarem fil a l'agulla.

1. L'APS. Un projecte educatiu de la Serra de Tramuntana

Què és un APS?

L'aprenentatge i servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulats en el qual els participants es formen tot treballant vers unes ne-

cessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo. L'aprenentatge i servei és, idè, un projecte educatiu amb una utilitat social.

Per què neix el projecte i qui som?

Imatge del projecte

Primera formació de professorat al talaiot de la Roca Roja i muntatge de l'exposició del projecte.

L'any 2015 la Conselleria d'Educació i el Consell Insular de Mallorca tenen com a finalitat promocionar la nostra Serra dins els centres escolars, mitjançant la metodologia d'Aprenentatge i Servei (APS). Ambdós centres escolars, CC Sagrats Cors i el CEIP es Puig, participàvem dins la iniciativa i es dona el cas que coincideixen en la formació per al professorat.

Parlant entre ells s'adonen que un dels centres roman a prop d'un jaciment arqueològic, on la titularitat del qual és municipal. Endemés, aquest jaciment és el centre neuràlgic de la prehistòria sollerica i, en aquell moment, necessitava una urgent neteja a causa del seu estat d'abandonament.

Tot plegat, a l'any 2018, es crea el projecte Arqueotramuntana amb la finalitat de divulgar-ho vers la nostra comunitat. Aquest fet ha implicat que més d'una trentena de professionals educatius i més de 400 escolars –des d'infantil, primària i ESO– s'impliquin directament en el projecte (des de 2018-2021).

Què hem fet?

Teníem la necessitat de conèixer per a després poder compartir.

Per tal d'engegar el nostre projecte haguérem d'agafar la màquina del temps i retornar a ésser alumnes per uns dies. Els nostres coneixements de la prehistòria eren molt general i, a més, ens adonàrem que els llibres escolars actuals no reflectien en gaire exactitud la prehistòria de les nostres illes. Per aquest motiu ens posàrem a la feina i organitzàrem un seguit de jornades de formació. En primer

lloc, rebérem un seguit de classes teòriques per entendre quan i com fou poblada i habitada l'illa de Mallorca abans dels romans. Posteriorment, visitàrem els jaciments més rellevants de l'àrea de Sóller i Valldemossa, i el museu d'arqueològic de Deià i de Sóller. Amb el cap ple d'històries començarem a perfilar idees i propostes d'activitats per a dur a l'aula i adaptar-les a cada nivell educatiu, amb l'objectiu de transmetre'ls als nostres alumnes. Paral·lelament a tot això iniciàrem els tràmits per a poder intervenir al jaciment del Puig d'en Canals, on l'alumnat agafaria un paper protagonista a l'hora de fer la neteja de l'entorn i de la seva recuperació. Malauradament, la pandèmia ens va truncar parts de les idees començades i haguérem de readaptar-nos al ritme que ens marcava el virus. Però això no ens va desencorajar i tirarem el projecte endavant. La realització d'una exposició, on es resumia les experiències viscudes durant aquest gran viatge d'aprenentatge, foren l'intent de compartir la nostra aventura a la resta de la població.

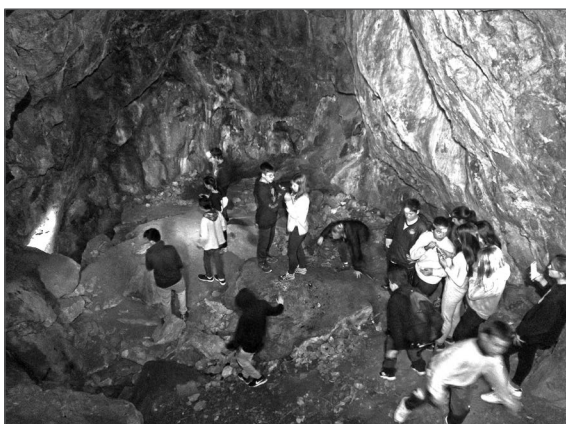
Què hem volgut aconseguir?

Conèixer i estimar el patrimoni material i immaterial amb la finalitat de veure les coses amb uns altres ulls i despertar l'interès per a tot allò que ens envolta. Compartir tot el fet conegut al llarg d'aquesta aventura d'aprendre. Conservar el jaciment amb la finalitat de poder estudiar i conèixer les arrels del nostre "primer Sóller". I, sobretot, crear una nova generació de futurs adults amb unes fortes sensibilitats cap al nostre passat, a partir de les experiències vívides durant aquests anys.

Per tant, el projecte educatiu #Arqueotramuntana té com a fonament la protecció, la conservació, la investigació i la difusió del Jaciment del Puig d'en Canals. El seu llegat és un testimoni únic que necessita ser preservat i, els béns que l'integren constitueixen una herència insubstituïble que cal transmetre en les millors condicions a les generacions futures. El patrimoni arqueològic de Sóller és un dels testimonis de la trajectòria històrica del paisatge cultural i antròpic de la nostra Serra de Tramuntana i és la raó d'aquest projecte educatiu i de servei.

Al transcurs d'aquests tres anys hem treballat a l'aula tot un seguit de didàctiques, on de totes elles podem destacar:

- Arqueòlegs per un dia (participació en els treballs de neteja i restauració del jaciment del Puig d'en Canals).
- La flora i fauna d'altres temps.
- Com fa feina un arqueòleg.

Treballs de neteja d'alumnes al jaciment i visita a la cova de s'Alova

- Arquitectes prehistòrics del segle XXI.
- Prehistòria pels més petits. Collarets i terrissa.
- De la pedra al metall.
- Descobrint el Myotragus i la cova de Muleta al museu de Ciències Naturals.
- National Geographic Reports. Mallorca Prehistory
- Trescant per la Serra (coves i pedres d'altres temps).
- Descobrint el fons arqueològic del museu de Sóller
- Modelant amb les mans, fent ceràmica a la prehistòrica.
- Carnaval prehistòric.
- L'art rupestre.
- Còmics amb molta història.
- El museu arqueològic de Deià i el seu llegat.

Projecte de futur...i ara què?

Taller de metal·lúrgia al centre i projectes d'arquitectura a la prehistòria Mallorquina.

Després de tres anys de feina no volem que aquest projecte mori per si sòl, sinó que pugui tenir continuïtat. La pervivència de la nostra iniciativa està en diferents nivells. En primer lloc, haver aconseguit recuperar un espai arqueològic totalment desconegut i oblidat per la majoria de la població i convertir-lo en un indret visitable i per a conèixer el nostre llegat cultural. On esperam que es pugui continuar amb la investigació. En segon lloc, volem transformar el puig d'en Canals en una aula oberta per a tots els escolars, un lloc de trobada i descoberta de l'entorn, tan arqueològic, natural i paisatgístic per apropar els infants a l'essència de la Serra de Tramuntana. A més, fent responsables de la seva custòdia els mateixos alumnes. I, en darrer lloc, volem transmetre els nostres coneixements i experiències a altres centres escolars de l'illa, per apropar l'arqueologia mallorquina a altres aules i centres on, a partir d'una llibreta didàctic, aportar eines per tal de donar a conèixer i treballar el nostre passat, ja que els llibres de text actuals o es troben desactualitzats o no aborden adequadament la nostra prehistòria.

Al cap i a la fi, el germen de l'actual paisatge de la nostra estimada Serra l'hem de cercar en aquells primers humans que la poblaren. Constructors de les primeres edificacions, que en tècnica de pedra en sec, avui

encara ens impressionen per la seva magnificència.

I els nostres futurs adults seran els continuadors d'aquesta obra inacabada, que és la Serra de Tramuntana. Provoquem que les generacions futures coneguin, descobreixin i toquin la nostra terra, d'aquesta forma la sentiran seva, l'estimaran i la protegiran.

2. Intervenció al Puig d'en Canals

Paral·lelament al projecte APS i amb l'ajut de l'Ajuntament de Sóller, ens vàrem poder acollir a les subvencions del Consell Insular de Mallorca, per dos anys, per tal d'adequar, restaurar i museïtzar l'espai del jaciment del Puig d'en Canals, amb l'objectiu de convertir-lo en un indret visitable i obert a la realització d'activitats amb els alumnes.

En primer lloc, es va dur a terme un projecte de neteja i de consolidació dels elements arquitectònics encara visibles del poblat talaiòtic. Un cop feta la primera fase, es varen elaborar tot un seguit de panells informatius per tal de donar a conèixer la importància de l'indret, les excavacions realitzades durant els anys 60 i, relacionar l'espai, amb el fons del museu de Sóller, el qual preserva les restes arqueològiques exhumades

Treballs d'acondicionament del jaciment per a les visites i l'alumnat

en aquest jaciment. A més, de servir de punt interpretatiu del poblament prehistòric de la vall a partir de la seva posició estratègica. La segona fase del jaciment va consistir a barrar o tancar tot el perímetre, per tal de poder utilitzar-lo com una aula oberta per als escolars que vulguin utilitzar les instal·lacions. Per això, també s'hi varen instal·lar diferents taules i bancs per a dur a terme activitats.

3. Renovació del fons arqueològic del Museu de Sóller

A partir de les visites realitzades amb l'alumnat al centre museístic, es va veure, de primera mà, la necessitat de millorar-ne l'exposició i el discurs. El fons es trobava totalment desarticulat, la qual cosa no permetia tenir una visió cronològica d'aquest. La idea era aconseguir que la col·lecció permetés obtenir una completa visió del poblament a Sóller des del Myotragus fins a l'època musulmana. Per això mateix es va desmuntar

Visites dels alumnes al Casal de Cultura de Sóller i activitats realitzades a partir de la nova museografia.

el contingut de les vitrines i es va reubicar, l'esmentada col·lecció, dividint-la entre diferents períodes: calcolític, naviforme, època talaiòtica, pos talaiòtica, clàssica i musulmana. A més de la introducció de cartellera explicativa de cada un dels moments i períodes. Tot plegat, és important assenyalar que la visita dels infants ha estat molt important i, sens dubta, ells han estat el principal reclam per a convidar els familiars a conèixer-ne la col·lecció i el museu.

4. En resum

A partir d'una experiència educativa s'ha pogut desenvolupar tot un seguit d'intervencions que han permès valorar el patrimoni arqueològic de la nostra Vall. Una llavor, que de segur provocarà un interès social ampli i durador en el temps.

Volem agrair a totes les persones i entitats que ens han donat suport i han cregut amb la nostra cuolla.

Plàcid Pérez i Pastor

Els pergamins de l'Arxiu Inter-parroquial de Sóller. Estudi i sumari

Resum: Convidat pels responsables parroquials –als qui agraeixo la confiança-, aquest estiu he tingut l'oportunitat de classificar, ordenar i extreure o transcriure els pergamins custodiats a l'Arxiu de l'església de Sant Bartomeu de Sóller. Aquest arxiu, re-batejat com Arxiu Inter-parroquial de Sóller (AIS), arreplega llibres sacramentals, documents i altres objectes procedents de les esglésies administrades pel clergat secular de la vall: Sóller, Biniaraix, L'Horta, Port de Sóller, Fornalutx i sa Capelleta. Va ser inaugurat i beneït pel bisbe Sebastià Taltavull el passat 23 d'octubre.

El conjunt està constituït per 27 pergamins de mides diverses, majoritàriament ben conservats, encara que n'hi ha alguns lleugerament deteriorats i, un, pràcticament il·legible per desaparició de l'encolat superficial del suport en vitel·la. Han estat catalogats segons les signatures AIS-249/1 a 27. Un d'ells és de finals del segle XIII i un altre de principis del XIV; però, curiosament, no n'hi ha cap del XV. Els més nombrosos, catorze, pertanyen al segle XVI, i altres deu al XVII, però només un al XVIII. Quant al lloc d'expedició, quinze foren escripturats a Sóller, incloent-ne un datat al *lloc de Fornalutx*;¹ altres nou a Ciutat i un a Roma. Els altres dos no ho indiquen, tot i que és segur que pertanyen a notaries mallorquines, probablement solleriques.

Encara que el contingut de la major part d'ells està relacionat amb l'Església, no constitueixen un fons homogeni, sinó que cadascun és independent de l'altre. Tipològicament, es poden classificar en sis actes d'institució o encarregament de censals, cinc establiments d'immobles, quatre traspassos lucratius de cens, dues consignacions o donacions de censos entre vius, dues compra-vendes d'immobles i altres dues vendes en subhasta pública. Completa el conjunt una promesa de pagar un deute, una garantia de guardar de dany, una permuta d'un censal, una constitució de béns en fiança per un cens, una quitació o amortització d'un cens, i la concessió d'un privilegi papal. A la taula adjunta mostro el resum de tot plegat, classificat per ordre cronològic:

Pergamins de l'Arxiu Inter-parroquial de Sóller.

Signatura	Data	Contingut
AIS-249/1	07/04/1294	Promesa de guardar de dany entre particulars per la venda d'un hort al Camp de n'Aquila de Ciutat, porció de la Seu de Mallorca

¹ Cal tenir en compte que, fins el 1836, Fornalutx i Sóller formaven un sol municipi.

AIS-249/2	11/09/1308	Permuta de 20 sous cens d'unes cases a un hort, destinats a una llàntia i un aniversari per l'ànima de Bertran Estada, perquè el cens estigui sota jurisdicció de l'Església
AIS-249/3	07/05/1502	Promesa de pagar 10 lliures al Comú de preveres de Sóller per un aniversari en sufragi de l'ànima d'Antònia, vídua de Cristòfol Pellisser
AIS-249/4	30/04/1527	Encarregament de 4 lliures censals al bací de les ànimes del purgatori, sobre l'alou den Texeda, situat a Mont-reial. Per 50 lliures
AIS-249/5	08/05/1540	Assignació d'unes cases en el carrer de la Barrala, confrontant amb dos carrers, porció de la Baronia, com a garantia d'un cens de 4 lliures al bací de les ànimes del purgatori
AIS-249/6	07/10/1555	Establiment entre particulars d'unes cases a Fornalutx, confrontant amb un carrer i un carreró, porció de les monges de Jonqueres
AIS-249/7	23/01/1567	Encarregament de 20 sous censals entre particulars, portats, sobre l'alou den Rupjà, situat a les Rogeres. Per 12.5 lliures
AIS-249/8	10/03/1567	Encarregament de 2 lliures censals, portades, als obrers de la capella de la Nativitat de Fornalutx, sobre unes cases al carrer Nou, alou de Pere Nassut. Per 25 lliures
AIS-249/9	17/03/1582	Transpàs al bací de les ànimes del purgatori de 2 lliures censals, portades, sobre unes cases del carrer de n'Eimeric, porció de l'almoina del vestuari de la Seu de Girona, ara sobre l'olivar anomenat La Montcada. Per 25 lliures
AIS-249/10	21/03/1582	Donació entre vius de 20 sous censals al bací de les ànimes del purgatori, per a sufragar els emoluments dels preveres que duen la comunió als malalts a domicili
AIS-249/11	07/08/1586	Transpàs al bací de les ànimes del purgatori de 2 lliures censals, portades, sobre un olivar amb una font, situats a la Mota, porció de la Baronia d'Empúries. Per 25 lliures
AIS-249/12	07/09/1591	Establiment entre particulars d'un hort amb mitja hora d'aigua i dret de pas, situat en el camí de la Mar, prop de la Roca Roja, porció de la Baronia d'Empúries
AIS-249/13	14/03/1592	Encarregament de 2 lliures censals, portades, al bací de les ànimes del purgatori, sobre una peça d'olivar a les Moncades, confrontant amb Sa Llebrera, porció de la Baronia d'Empúries. Per 25 lliures
AIS-249/14	11/07/1592	Encarregament de 3 lliures censals al bací de les ànimes del purgatori, portades, sobre l'olivar anomenat l'Alou, porció de la Baronia d'Empúries. Per 37.5 lliures
AIS-249/15	13/05/1596	Donació entre vius de 20 sous censals als obrers de l'església de Fornalutx, per una missa cantada en sufragi de l'ànima de Bartomeu Mayol "Xorc" de Fornalutx
AIS-249/16	19/05/1599	Establiment entre particulars d'unes cases al carrer den Salavert, travesia del carrer Nou, prop del torrent, porció de la Seu de Mallorca
AIS-249/17	07/07/1602	Encarregament de 12 sous censals, portats, als obrers de l'església de Fornalutx, per una missa cantada en sufragi de l'ànima d'Elisabet Reus, sobre l'alou de Bartomeu Bauçà

AIS-249/18	13/07/1605	Quitació o amortització entre particulars de 20 sous censals sobre unes cases situades prop del carrer Nou, porció de la Seu de Mallorca. Per 12.5 lliures
AIS-249/19	13/01/1640	Transpàs de 2 lliures cens (il·legible)
AIS-249/20	18/09/1671	Establiment del Camp den Maiol al rector Bartomeu Rullan, situat prop del pont de Binibassí, porció de l'ardiaca de Barcelona
AIS-249/21	30/10/1673	Establiment entre particulars d'un tros del Camp den Font amb mitja hora d'aigua de la font de l'Alqueria del Comte, confrontant amb el camí de la Figuera, porció de la Baronia d'Empúries
AIS-249/22	29/04/1675	Transpàs als obrers de l'església de Fornalutx de 6.5 lliures censals, portades, sobre un camp dit Lo Rafal, prop de l'Abeurada, porció de la cava-lleria de Salas i la Baronia d'Empúries. Per 81 lliures 5 sous
AIS-249/23	13/03/1676	Nomenament de tutor, i venda al rector Bartomeu Rullan, a títol personal, d'un camp amb dret d'aigua a les Moncades, confrontant amb el camí de la mar, porció de l'ardiaca de Barcelona. Per 190 lliures
AIS-249/24	26/01/1677	Venda en subhasta pública al rector Bartomeu Rullan, a títol personal, de la sisena part d'un olivar i hort anomenats les Marjades, amb tanda d'aigua, confrontant amb camins de la Figuera i de les Moncades, porció de l'ardiaca de Barcelona. Per 164 lliures
AIS-249/25	23/07/1683	Venda en subhasta pública al rector Bartomeu Rullan, a títol personal, d'un olivar anomenada lo Clot den Xorc, camí enmig, confrontant amb la possessió de Binibassí, porció real. Per 401 lliures
AIS-249/26	13/11/1683	Venda al rector Bartomeu Rullan, a títol personal, d'un tros de l'olivar anomenat Can Florit, porció Gastó de Bearn. Per 125 lliures
AIS-249/27	23/07/1741	Concessió papal de la categoria d'altar privilegiat al de les Ànimes del Purgatori de l'església parroquial de Sóller, la qual atorga indulgència plenària a l'ànima del difunt per qui se celebri la missa

Per a una millor comprensió i anàlisi, he agrupat subjectivament els pergamins en tres blocs, separant aquelles escriptures estretament lligades a les esglésies de Fornalutx i Sóller, d'aquells altres contractes de caràcter privat que, presumptament, no tenen cap tipus de relació amb l'Església.

1. Pergamins relacionats amb l'església de la Nativitat de Fornalutx

Hi ha quatre manuscrits que estan directament relacionats amb l'alqueria de Fornalutx (n° 8, 15, 17, 22), encara que el propòsit dels documents afecti béns i propietats situades a Sóller. En un article anterior (Pérez Pastor, 2012: 194) vaig indicar que els anys 1404-1405 encara no havien construït l'església de Fornalutx, però sabem que el 28 d'agost del 1481, el Vicari general aprovà els estatuts de la Confraria del Naixement de la Mare de Déu; i, l'any següent, els obrers firmen un contracte amb el mestre imaginari Nicolau Martí i amb el fuster Bonanat Farriols per a la construcció del retaule major (Barceló, 2003: 8). El 1483, l'altar ja devia estar acabat, perquè s'hi celebrava la festa de la Nativitat de nostra Senyora (Rullan Mir, 1876, II: 720). El primer pergamí que comento confirma que, l'any 1567, la Confraria comptava amb uns obrers encarregats de la conservació del culte i l'ornamentació. Per tal d'obtenir rendes destinades a aqueixa finalitat, el 10 de març els obrers donen 25 lliures a Pere Ripoll de Fornalutx, qui els contra-farà un interès anual de dues lliu-

res fins que torni el capital. Com a garantia de l'operació, Pere Ripoll hipoteca tots els seus béns i aporta com a fiança unes cases en alou del notari Pere Nassut.

Altres dos pergamins ens informen de la institució, a l'església de Fornalutx, de dos oficis de rèquiem o misses cantades (*missas canendas*) anuals en sufragi de les ànimes de Bartomeu Mayol "Xorc" i de la senyora Elisabet Reus de Solleric. Aquests oficis es celebraven en recordatori d'algun difunt i s'anomenaven *aniversaris*. Són cerimònies religioses que solia disposar l'interessat en el moment de dictar el seu testament, que havien de ser celebrades cada any successivament el dia del seu sant, o el de la seva defunció, en sufragi per la seva ànima i la dels seus parents difunts (*pro anima mea et omnium parentorum meorum*). El testador solia deixar una quantitat fixa, amb la qual els marmessors o els hereus havien de comprar un censal equivalent al cost d'una missa de difunts anual. Per als segles que tractem, el valor d'aqueixa eucaristia solia oscil·lar entre els vuit i els dotze sous. Una vegada adquirit, cedien el censal a la comunitat parroquial. Amb aqueixa renda, l'administrador del Comú de preveres es curava d'oficiar l'acte anualment i engalanar l'altar, així com de retribuir el prevere celebrant.

El darrer pergami contempla la compra per part dels obrers de l'església d'un censal de sis lliures i mitja pagadores el dia 10 de juliol, festa de Sant Cristòfol. Els obrers obtenien aquesta renda anualment i podien destinar-la a les despeses de conservació i ornament de l'edifici.

2. Pergamins relacionats amb l'església de Sant Bartomeu de Sóller

Segons la creença catòlica, els fidels que moren en pecat no accedeixen directament al cel, sinó que la seva ànima immortal ha de romandre un temps determinat al purgatori, fins que ha expiat la pena i pot ser salvada. El purgatori, doncs, és un estat transitori de purificació per a les ànimes dels difunts, distint del cel i de l'infern. Les penes que hi pateixen no són un càstig, sinó la purga i l'expiació del pecat; i, per això, no són eternes sinó temporals. Els cristians vius poden ajudar les ànimes a expiar les culpes, escurçar el temps de pena i guanyar el cel amb més celeritat, a través de la *comunió dels sants*. Aqueixa doctrina defensiva que qualsevol persona pot netejar la culpa d'altri, atès que Jesucrist va salvar tota la humanitat, constituïda en comunitat de creients. Les pregàries i oracions, la celebració de misses en sufragi, les indulgències concedides per la jerarquia eclesiàstica superior, la realització de pelegrinatges i el compliment de certs rituals específics, són els mitjans més adequats per intercedir davant Déu i implorar la seva misericòrdia. La indulgència és el perdó dels pecats, o dels càstigs associats, mitjançant la realització d'una determinada pràctica religiosa. Pot ser parcial o plenària, segons si allibera una part de la pena o si neteja totalment els pecats comesos. Qualsevol fidel pot aplicar el benefici de la indulgència a ell mateix o bé a tots els difunts, sigui parcial o plenària.

En relació amb aquest tema, es crearen els altars privilegiats. Un altar privilegiat era aquell que tenia anexa una indulgència, concedida pel papa i aplicable a l'ànima del purgatori per la qual se celebrava la missa. El seu origen se remunta al segle IX; però la seva presència no es generalitzà fins al segle XVIII, en ordenar els papes que n'hi hagués un –i només un– a cada església. La possibilitat d'atribució del privilegi s'estenia a tota la setmana, o només a alguns dies, segons el nombre de misses que se celebrassin a cada església. Perquè un difunt obtingués la indulgència s'exigia que la missa fos de rèquiem o de difunts (*pro defunctis*) i que el celebrant especificués clarament que aplicava la missa, per via de sufragi, a l'ànima d'aquell difunt en concret. Això implicava que hi hagués un familiar o altra persona que fes un donatiu o almoïna perquè el capellà digués la missa per a aquell difunt.

A partir del Concili de Trento, els altars de les capelles passaren a acomplir una funció més àmplia que abans. S'hi celebraven misses, moltes vegades simultàniament. Aleshores, com que la participació dels fidels era més restringida que no ara, es podien celebrar diverses misses al mateix temps sense interrompre's l'una a l'altra. Endemés, la comunitat de preveres era molt més extensa que la d'ara, i això impossibilitava que tots oficiessin a l'altar major com es fa actualment. Per a complicar-ho encara més, el papa Benet XIV concedí que cada capellà pogués celebrar tres misses diàries, de manera que les celebracions es multiplicaven a tots els altars (Xamena/Riera, 1986: 243).

A l'arxiu de la parròquia hi ha deu documents directament relacionats amb l'església de Sant Bartomeu de Sóller. La gran majoria fa referència a l'altar i al bací de les ànimes del purgatori, que es troben estretament lligats al tema que acabem de comentar.

2.1 L'altar de les Ànimes

La devoció a les ànimes del purgatori estava arreladíssima per tot arreu, especialment durant els segles XVI i XVII, fins al punt que els papes hagueren de limitar el seu culte. Com a totes les esglésies de Mallorca, a la de Sant Bartomeu de Sóller hi havia, ja en el segle XVI, un altar dedicat a les ànimes del Purgatori, que estava adossat a una paret lateral de la capella de Sant Jaume.² A la nova església barroca, construïda en el segle següent, es va destinar una capella especial dedicada a les Ànimes, el patrocini de la qual assumí Bartomeu Estade Prom de Moncaira (Rullan Mir, 1876, II: 239). Estava situada a l'espai que avui ocupa la capella de la Mare de Déu dels Dolors, baix del cor vell i, per tant, era més baixa que les altres. Estava constituïda pel Crist de les Ànimes acompanyat de dues ànimes agenollades, una masculina i l'altra femenina, als seus peus, fetes de planxa de fusta pintada de poc valor artístic. L'any 1848 es va tancar amb una reixa de ferro. (Rullan Mir, 1876, II: 265). L'espai que ocupa la capella actual, la darrera de la part de l'Evangeli, sorgí com a conseqüència de la reforma modernista de principis del segle XX. L'any 1935 es va col·locar el retaule que llueix, obra de Sebastià Alcover de Palma, que fou beneït pel bisbe Josep Miralles.³

Fins al primer terç del segle XVIII, l'altar de les Ànimes no era privilegiat, ni tampoc n'hi havia cap en el temple de Sant Bartomeu. Així ho assegura Benet XIV quan li concedeix aqueixa categoria, l'any 1741. Segons el pergamí que ho acredita, el papa concedeix el privilegi a aquell altar, amb la condició que es celebrin al manco 14 misses diàries a l'església. L'ànima obtindrà l'alliberament del purgatori sempre que el capellà celebri missa de rèquiem el dia de la commemoració de la defunció i els següents.

2.2 El bací de les ànimes del Purgatori

Antigament, un bací o caixa era una institució destinada a arreplegar llegats i donatius, tant en diner com en espècie, per a algun fi col·lectiu de caire religiós i/o assistencial. Segons els pergamins que aquí analitzem, *el bací de les ànimes* es regia, en el segle XVI, mitjançant la Confraria de les ànimes del Purgatori, una de les més importants de la parròquia, encarregada de mantenir la capella homònima, fomentar el culte i la pietat entre els confreres, i solemnitzar la festa dels fidels difunts (2 novembre). A més d'aquests compromisos de caràcter general, els dirigents també es curaven de retribuir els capellans que portaven la comunió als malalts a domicili (viàtic). El viàtic era portat pels carrers solemnement per un capellà proveït de capa pluvial, calze degudament cobert amb un drap, paraigües, creu i esquelleta que un escolanet feia sonar contínuament. L'acompanyaven els confreres que voluntàriament decidien assistir-hi, amb llums i ciris encesos (Xamena/Riera, 1986: 117, 227).

² Rullan i Mir, 1876, II: 226; Morell, 1993: 16.

³ Vegeu la descripció de la capella a Morell, 1993: 99.

La Confraria era presidida pel rector i administrada per un baciner-clavari, en nom del Comú de preveres, qui recaptava rendes i donatius per a ser distribuïts en caritats i sufragis. Hi havia una bacina específica de les Ànimes, que recaptava diners en cada missa. A vegades, el baciner no recollia únicament els donatius al bací de les ànimes, sinó els de tots els bacins instituïts a la parròquia, que administrava conjuntament i després passava comptes amb el Comú.

La Confraria no tan sols recaptava almoines en metàl·lic, sinó que sovint obtenia censos, que li asseguraven unes rendes anuals regulars. Endemés, quan acumulava més capital del que precisava, també solia comprar censos a particulars. És a dir, els administradors donaven una certa quantitat a un particular, qui es comprometia a pagar-los un interès o cens anual sota garantia d'un immoble, ja sigui rústic o urbà. Mentre no tornés el capital, els hereus havien de continuar pagant el censal.

Els pergamins n° 4, 5, 9, 10, 11, 13 i 14, tots del segle XVI, atenyen contractes d'aquest tipus. No sembla que els gestors del bací tinguessin preferències; i, per tant, tant les era obtenir censals antics, com censos de nova creació. En aquest sentit, un dels pergamins correspon a un donatiu de vint sous censals, dos a traspassos de censals antics, altres tres a constitució de nous censals, i un darrer a l'assignació d'unes cases com a garantia d'un cens.

2.3 El rector Bartomeu Rullan

El prevere Bartomeu Rullan (1628-1696) era natural de Sóller, i exercí com a rector de Sant Bartomeu des de 1667 fins que morí. Segons la biografia publicada per Rullan i Mir (1876, II: 682) procedia d'una família de sastres bastant acomodada. Obtingué el títol de doctor en Sagrada Teologia i assolí el benefici fundat a l'altar de Sant Pere. Abans de ser nomenat rector, exercí els càrrecs d'arxiver i vicari parroquial. Fou el gran impulsor de la construcció de l'edifici barroc la nova església, que s'inicià el 1688, en substitució del temple gòtic primitiu.

L'arxiu parroquial guarda cinc pergamins que al·ludeixen al rector Rullan (n° 20, 23, 24, 25 i 26). Són transaccions immobiliàries que sembla efectuar a títol individual, amb diner del seu peculí i, per tant, no són propietat de l'Església sinó seus propis. Algun no ho especifica clarament, però indica que els béns que empara foren capbrevat posteriorment pel prevere Pere Joan Castanyer, qui sabem que fou el seu hereu i exercí com a rector de Santa Maria del Camí.

El document més interessant és l'establiment que li fa Jaume Canals, capità del castell de Bellver, d'un camp situat a Sóller, prop del pont i camí de Binibassí, per 73 lliures 5 sous i 6 diners censals que haurà de pagar dia 18 de setembre de cada any, més mil lliures d'entrada. Una nota al peu del pergami informa que es tracta del primer establiment del Camp d'en Maiol, transformat en camp de futbol l'any 1923. Efectivament, el pont de Binibassí és ara el pont del Futbol, on arranca el camí que mena a aquell llogaret per Ses Marjades.

Els altres quatre documents són compres de camps, olivars i horts que fa el rector per les contrades de les Moncades i Binibassí. Algunes adquisicions les efectua aprofitant la subhasta pública d'aquells immobles, segurament forçada pels deutes i penúries dels propietaris. El rector inverteix en aquelles cinc transaccions un total de 1.880 lliures al llarg de dotze anys, més un censal de més de 73 lliures anuals. Són quantitats realment importants per l'època, que donen una idea de l'elevat potencial econòmic que havia assolit.

2.4 Misses d'aniversari

Els altres dos pergamins (n° 2 i 3) tenen relació amb la celebració d'aniversaris a l'església parroquial de

Sóller, tal com he explicat en el cas de Fornalutx. El document n° 2 ens assabenta que, en data indeterminada, Bertran d'Estada instituí una missa d'aniversari a favor de la seva ànima, sense indicar el dia que s'havia de celebrar. Endemés, deixà un altre censal de 15 sous que servís per alimentar l'oli d'una llàntia que cremés dins l'església dia i nit. L'any 1308, Domènec Castanyer assigna aquell cens sobre un hort seu i fixa la celebració de l'aniversari el dia de Santa Maria Magdalena, que és el dia que morí el testador. L'altre pergami també empara la constitució d'un aniversari per l'ànima d'Antonina, vídua de Cristòfol Pellicer, l'any 1502.

3. Pergamins entre particulars

El darrer bloc recull set pergamins que, aparentment, no tenen cap relació amb l'Església, sinó que vinculen únicament individus particulars (n° 1, 6, 7, 12, 16, 18 i 21). Només aparentment, perquè el fet que es trobin a l'arxiu parroquial permet suposar l'existència d'un cert vincle amb l'Església, encara que aqueixa relació no resulti evident avui en dia. Això es deu al fet que, quan es transferia un censal o un immoble a l'Església, se li lliuraven tots els documents anteriors que en justificassin la propietat, ja fossin els originals o bé una còpia.

El primer i més antic, datat el 1294, explica que la vídua de Pere Muntaner ha venut a Arnau Pontiró un hort situat a les rodalies de la Ciutat de Mallorca. Tot seguit, la vídua i els hereus juren sobre els Evangelis que si, en el futur, qualcú posa inconvenients a la venda, es faran càrrec de les despeses de tota mena que se'n puguin derivar. És allò que, jurídicament, s'anomena *guardar de dany* o *tenir d'evicció*.

Altres quatre són establiments immobiliaris. Els immobles rústics se solien establir per millorar i no deteriorar (*ad bene meliorandum et non in aliquo deteriorandum*), mentre que les cases s'establien també amb l'obligació de tenir-les condretes (*ad condirectas tenendum*). L'escriptura indicava el lloc on estava situada la propietat, a quina jurisdicció senyorial estava sotmesa, els veïns que la confrontaven, les càrregues de tot tipus que suportava i els títols que en justificaven la possessió. Tot seguit, detallava la quantitat anual que l'establert havia de pagar al propietari eminent (*establidor*), la data en la qual havia de fer efectiu el censal, i si havia de portar o no la renda a domicili. Es fixaven, igualment, les conseqüències en forma de multes i despeses que s'ocasionarien a l'establert en el cas que no pagués dins el termini obligatori. Seguien una sèrie de clàusules destinades a salvaguardar els drets feudals del propietari i dels senyors jurisdiccionals: domini eminent, alou, fadiga, lluíisme i, en el seu cas, obligació d'escripturar tots els document a l'escrivania senyorial. A continuació, el propietari prometia a l'establert que el guardaria de dany, sota garantia de tots els seus béns. Finalment, s'indicava la quantitat fixa que l'establert havia pagat en concepte d'entrada. Sobre aqueixa quantitat d'entrada, el senyor eminent percebia el lluíisme; és a dir, un percentatge que podia suposar fins a la tercera part del total. El contracte conclouïa amb la signatura dels contractants i dos testimonis, a més del notari que li conferia validesa. Les dones solien firmar posteriorment, i amb testimonis propis. Cada cop que el titular capbrevava l'immoble a l'escrivania senyorial, l'escrivà afegia una nota justificativa a peu de pàgina.

El pergami núm. 7, datat el 1567, té tota l'aparença de respondre a problemes d'estretor econòmica. La vídua Catalina Avinyó i la seva filla encarreguen vint sous censals a favor d'una altra vídua, Francina Frontera de Ciutat, oferint com a garantia un oliver i una garriga que ni tan sols eren seus. En virtut d'aqueixa transacció, na Francina dona 12.5 lliures comptants i en metàl·lic a la vídua i sa filla; i, en contrapartida, aquestes li hauran de pagar anualment vint sous cada 23 de gener, fins el dia que li restitueixin aquella quantitat.

El darrer document a comentar (n° 18) és la quitació o redempció d'un censal, consistent en 20 sous anuals que gravava unes cases situades en el Carrer Nou, que tenia establertes Benet Mir. Com que, durant

tot el període que estudiem, l'interès del cens estava establert en el 8 %, els vint sous anuals equivalen a un capital de 12.5 lliures. Per tant, per redimir el cens, Benet Mir paga aqueixa quantitat al propietari i queda lliure de tal obligació. El pergamí està datat l'any 1605, i el censal redimit sembla ser un dels que s'esmenten en el núm. 16.

4. Bibliografia citada

Barceló Adrover, P. (2003). L'església de Fornalutx. Noticiari I (dels començaments fins al Concili Vaticà II). *Furn-al-lugg*, 2, 8-10.

Morell González, J. A. (1993). *La catedral de muntanya. La parròquia de Sant Bartomeu de Sóller*. Sóller: Parròquia de Sant Bartomeu.

Pérez Pastor, P. (2012). La vida quotidiana de Sóller (Mallorca) al començament del segle XV. Interrogatoris criminals 1404-1405. *VI Jornades d'Estudis Històrics Locals de Sóller i Fornalutx*, 189-216.

Rullan Mir, J. (1876). *Historia de Sóller, en sus relaciones con la general de Mallorca*. 2 toms. Palma: Imprenta de Felipe Guasp Vicens.

Xamena Fiol, P., & Riera, F. (1986). *Història de l'Església a Mallorca*. Palma: Ed. Moll.

Apèndix

AIS-249/1

Pergamí 360 x 258 mm, cremat a la part dreta. Llatí. Bona conservació.

7 idus abril 1294 (07/04/1294)

Berenguer Muntaner, de 19 anys, nebot i hereu de Pere Muntaner, qm; el seu curador Guillem Muntaner; i Saurina, vídua del dit Pere i tia del dit Berenguer, prometem a Arnau Pontiró que si en qualsevol moment present o futur qualsevol persona et posa qüestió per la venda que la dita Saurina t'ha fet d'un hort que fou del dit Pere qm, situats a l'horta de la Ciutat de Mallorca, en el lloc anomenat *Campus de Aquila*, en porció dels pabordes de la Seu de Mallorca, tinguts a cens per diversos senyors, et tindrem d'evicció fins a obtenir sentència definitiva, i respondrem per tu i et defensarem i pagarem totes les despeses, sota garantia de tots els nostres béns. Ho jurem amb les mans posades sobre els Evangelis.

Testimonis: Ramon Payana, Arnau Guasch i Ramon Sabater.

Notari: Bernat de Sant Just, notari públic de Mallorca.

AIS-249/2

Pergamí 207 x 346 mm. Llatí. Bona conservació.

3 idus setembre 1308 (11/09/1308)

Com fos que Bertran d'Estada, qm, constituí a l'església de Sant Bartomeu de Sóller, una llàntia i un aniversari per a la seva ànima, i assignés a la dita llàntia 15 sous reials de València, i 5 sous a l'aniversari, rebedors anualment per Nadal sobre unes cases que tenia a la vila de Sóller, que

ara tenen separatament Jaume Mayol i Saura, vídua de Jaume Bruguer, per establiment que obtingueren de Domènec Castanyer a cens de 51 sous; i el dit Castanyer les té pel rector de Sant Bartomeu a cens. Per tant jo, dit Castanyer, permut a Bernat de Terrades, rector de Sóller, aquells 20 sous que havia de pagar pels dits llàntia i aniversari sobre aquelles cases, per altres 20 sous que pagaré anualment per la festa de Santa Maria Magdalena, que és la data en què morí el dit Bertran, sobre aquell hort que tinc a la vall de Sóller en porció del bisbe i pabordes de la seu de Mallorca a cens d'un morabatí. Afronta l'hort d'una part amb l'hort de Pere Estruç, fill de Guillem qm; d'altra part amb l'hort de Pere Colom i Pere Balma; d'altra amb l'hort d'en Sora; d'altra amb l'hort de Guillem Corró; i d'altra, amb el verger de la Rectoria de Sóller.

Testimonis: Pere de Font, Berenguer Colom i Arnau de Conill.

Notari: Arnau Colom.

Nota al dors: *Carta de 5 sous que fa la Rectoria an els aniversaris.*

AIS-249/3

Pergamí 220 x 210 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, divendres 07/05/1502

Tomàs Estada de Castelló i muller Pereta, i Joan Estada fill del dit Tomàs, habitants a Sóller, prometem pagar al venerable i discret Baptista Palou, prevere, ecònom i procurador de la massa dels aniversaris de l'església de Sóller, pel venerable i discret Pere Rayo, prevere de Sóller, 10 lliures que vos vaig consignar a vos, dit prevere, com a hereu que som de dona Antònia, tia nostra difunta, qui fou muller de Cristòfol Pellicer, qm; les quals són de nombre d'aquelles 14 lliures per les quals el dit prevere ens ha de vendre a certs anys, juntament amb Joan Pellicer, sastre, creditor dels dits béns, un part de l'hospici del difunt; és a dir, una botiga amb una cambra al damunt. Les quals 10 lliures les llegà la dita tia nostra a la dita església per a la celebració d'un aniversari per la seva ànima, segons testament fet en poder del notari infrascrit. I les pagarem de la forma següent: 100 sous dins els tres anys primer vinents i altres 100 sous els tres anys següents, sota obligació de tots els nostres béns.

Testimonis: l'honor Antoni Puigderrós i Pere de Olives de Sóller.

Notari: Joan Morell, sènior, notari de Mallorca i de totes les terres i dominacions del Rei d'Aragó.

Nota al dors: *Carta del aniversari que ses obligat fer en Thomas Stade de Castallo per mossèn Pere Rayo prevere, lexat per la dona Antonina q^o tia de dit prevera, qui fonch muller den Christofol Pellicer q^o com hereu que es dit prevere de aquella.*

AIS-249/4

Pergamí 328 x 368 mm. Llatí i català. Bona conservació.

Sóller, dimarts, 30/04/1527

Joan Soler, prevere beneficiat a Sant Bartomeu, venc als venerables Jaume Pisa, Gabriel Frontera, Joan Vidal, Sebastià Camós, Joan Pons, Vicenç Martí, Gaspar Miro i Guillem Soler, preveres, comprant en nom del bací de les ànimes del purgatori de la dita vila, quatre lliures censals que vos pagaré a vosaltres i als vostres successors per la festa de Sant Felip i Sant Jaume, que impòs sobre un alou, lluïsmes i foriscapis de certa possessió de l'heretat de Miquel Sacanal, dit d'en Teixeda, que té a la vila de Sóller, en el terme de Mont-reial; i, generalment, les impòs i encarrec sobre tots els meus béns mobles i immobles i drets universals presents i futurs. Per 50 lliures, que heu pagat i tenen en comanda els venerables Pere Eimeric i Gabriel Frontera, preveres.

Miquel Sacanal, aloer, vos faig gràcia del lluíisme i la fadiga del primer establiment. Dels següents, em prestareu fadiga a deu dies.

Testimonis: el discret Bartomeu Mayol i Guillem Roger, escolà.

Notari: Joan Morell, júnior.

Anota al dors: *Actas da las casas de la Barala per las 2 lliures cens fan a las animas, de nombre de 4 lliures la muller de Michel Ros.*

AIS-249/5

Pergamí 269 x 220 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, dissabte 08/05/1540

Joan Soler, prevere beneficiat a l'església de Sant Bartomeu de Sóller, atenent que som obligat a prestar cada any al bací de les ànimes del purgatori de la dita església quatre lliures censals, segons instrument del notari infrascrit, per general obligació; sabent, també, que vosaltres, venerables preveres de la dita església i administradors del dit bací, no voleu admetre aquest censal perquè no està garantit per cap immoble ni generalment per tots els meus béns; i havent tractat, per a seguretat de l'esmentat censal, de carregar-les sobre les meves cases de la Barrala i la vinya contigua, amb el consentiment dels senyors de la baronia del comte d'Empúries sota alou i jurisdicció dels quals es troben. Per tant, ara faig propietàries les dites quatre lliures especialment i expressa sobre dites cases i vinya, tingudes sota alou de la dita baronia que ara és dels magnífics Miquel de Sant Joan i Ramon de Torrella, donzells de Mallorca, a mercè de lluíisme, a presentació de fadiga a deu dies i al delme acostumat. Confronten les cases per una part amb dues vies públiques i per altra part amb les cases de Gabriel Colom. Prometent als venerables Jaume Vidal, Sebastià Camós, Guillem Soler, Vicenç Martí i Antoni Vidal, preveres beneficiats en la dita església, com a administradors i procuradors del dit bací, que compliré aquest contracte sota garantia de tots els meus béns.

Nosaltres, els senyors de la baronia, lloam i confirmam l'obligació del dit cens sobre aquest immoble, i confessam haver rebut el lluíisme pertanyent a la baronia.

Testimonis: venerable Bartomeu Mayol, prevere, i Antoni Arbona de Sóller.

Nota al dors: *Charta ab le qual m^e Joan Soler prevere fa propietaries sobre les cases de le Berrale IIII lliures censalls que fa al baci de les animes de purgatorie. Salari, 20 sous.*

AIS-249/6

Pergamí 247 x 340 mm. Llatí. Bona conservació: alguns forats i cruïses que no impedeixen la lectura.

Ciutat de Mallorca, dilluns 07/10/1555

Gabriel Mayol, conrador de Fornalutx, establesc en emfiteusi perpètua a Joanot Vicens, conrador de Fornalutx, unes cases que tinc per compra que vaig fer a Pere Simó Vicens i a sa muller Catalina per instrument fet a l'escribania de la porció de Jonqueres el 05/05/1549, que abans foren casa i corral, situades en el lloc de Fornalutx, sota alou i directe domini de les monges del convent de la verge Maria de Jonqueres de l'orde de Sant Jaume de l'Espasa de la ciutat de Barcelona, a mercè de lluíisme i prestació de fadiga a deu dies, franques de cens. Afronten d'una part amb el corral vostre, del dit Joanot Vicens; d'altra part amb el camí per qual jo, dit Mayol, vaig al verger que tinc a Fornalutx; d'altra part amb via pública; i d'altra part amb cases de Pere Simó Vicens. Per dues lliures censals pagadores per Sant Joan de juny, portades a la vostra habitació, que podreu quitar per 25 lliures. Més deu dies de fadiga a mi. I no proclameu altre senyor sinó les dites monges

de Jonqueres i els seus successors. I no les podreu vendre a cavallers ni a religiosos. Salvo dret, directe domini, alou, lluïisme, fadiga i escrivania pública al dit convent. I vos tindrè evicció per qualsevol demanda o petició, per la qual cosa oblic tots els meus béns presents i futurs. Més 50 sous d'entrada comptants.

Testimonis: Bartomeu Bau, mercader, i Bartomeu Bissanyes conrador.

Signa Miquel ..., llibreter, qui salva els drets de les monges de Jonqueres.

Notari: Miquel Roig, escrivà del monestir de Jonqueres a Mallorca.

Nota al dors: *Carta de Stabliment de unas casses situades en lo loch de Fornaluig de la vila de Sóller fet per Gabriel Mayoll a Joanot Vicens a entrada de 50 sous e ab carrech de dos liures censals pagadores a la festa de Sant Joan de juny a dit Mayoll.*

AIS-249/7

Pergamí 337 x 292 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, dilluns 23/01/1567

Catalina Avinyona, filla i hereva de Damià Avinyó, qm, muller que fui de Guillem Capiró, qm; i Joana Capirona, de 20 anys, filla dels dits cònjuges, habitants de la vila de Sóller, venem a Francina Frontera, vídua d'Antoni Frontera qm, habitant a la Ciutat, 20 sous moneda de Mallorca censals pagadors el 23/01 a la vostra habitació de la Ciutat, o allà on voldreu dins l'illa de Mallorca, que carregam de nou sobre una peça alodial de terra olivar i garriga, i sobre l'alou anomenat d'en Rupià, situat en el terme de la vila de Sóller, en el lloc de les Rogeres, pertanyent a Perot Fontanet; i, generalment, sobre tots els nostres béns presents i futurs. Per 12 lliures i 10 sous reials de Mallorca, a raó de cent sous per cada morabatí.

Signa Perot Fontanet, aloer.

Testimonis dels venedors foren Bartomeu Ferra i Joan Alcover. Testimonis de l'aloer, qui firmà el dia 24, foren Pau Bernat i Benet Vinyes.

Notari: Salvador Ferrer.

Nota al dors: *Venda de llliura censal firmada per la dona Catherina Avinyona y Joana sa filla a la dona Francina Frontera.*

AIS-249/8

Pergamí 447 x 445 mm, lleugerament romput al costat dret. Llatí. Bona conservació.

Sóller, dilluns 10/03/1567

Pere Ripoll de Sóller, del lloc de Fornalutx, obtinguda primer llicència del Procurador Reial mitjançant pòlissa del discret notari Tries, escrivà de la porció reial, del 04/03/1567, venc als honors Jaume Bisbal i Joanot Arbona, obrers de la capella de Fornalutx construïda sota la invocació de la Nativitat de la verge Maria, compradors amb diners propis de la dita capella, dues lliures censals emfitèutiques pagadores per la festa de Sant Tomàs d'Aquino, que imposito de nou, portades a la vostra habitació de la Ciutat o allà on voldreu de la present Illa, sobre un alou pertanyent al notari infrascrit que té sobre unes cases situades dins la vila de Sóller, en el carrer Nou; i sobre tots els meus béns mobles, immobles i semovents, que oblic perpètuament al pagament del dit cens. Amb cinc sous diaris de peatge a qualsevol saig, capdeguaita o lector de lletres que hagueu d'enviar contra mi per subvenir al pagament efectiu del dit cens. És pacte entre nosaltres que, en cas d'alie-

nació del cens, no m'haureu de pagar llüisme ni presentar fadiga. I promet tenir-vos d'evicció contra qualsevol demanda o petició. Per 25 lliures, a raó de cent sous per cada morabatí. I, per al compliment del present contracte, oblic tots els meus béns presents i venidors, que podreu vendre en subhasta prèvia assignació de deu dies i de quatre mesos de subhasta, segons costum de Mallorca.

Signa l'aloer Pere Nassut.

Testimonis: Bartomeu Castanyer “Sentura” major, i Llorenç Castanyer de Sóller.

Notari: Pere Nassut.

Nota al dors: *Encarregament de nou de dues liures censals per Pera Ripoll de la Capella de Fornalutx. Salari, 1 liura.*

AIS-249/9

Pergamí 364 x 373 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 17/03/1582

Francesc Pons, prevere de l'església de Sóller, Jaume Pons “Pati” son germà, i Francina Ponsa vídua de Jaume Pons, habitants de la vila de Sóller, pagada primer l'amortització per mà del discret Pere Orlandis, notari del Patrimoni reial, el dia 16 dels actuals, venem als venerables Bartomeu Domènec, rector, i Tomàs de Puigdorfil, administradors de la confraternitat de les ànimes del purgatori de l'església de Sóller, compradors per sufragi de les ànimes, dues lliures censals portades que em fan a mi, dit prevere, en Damià Colom “Carritxera” i sa muller Elisabet per Sant Vicenç màrtir per unes cases situades dins la vila de Sóller, en el carrer de n'Eimeric, tingudes sota alou i jurisdicció de l'almoïna de la Seu de Girona a mercè de llüisme, segons consta en instrument d'encarregament del dit cens fet a la cúria de la Seu de Girona del 21/01/1579. Les quals 2 lliures censals les rebem ara sobre un olivar de l'honor Mateu Costurer dit La Moncada per consignació dels dits cònjuges Damià i Elisabet. Per 25 lliures. Salvo dret, alou, domini directe, llüisme, fadiga i escrivania pública a la Seu de Girona. I vos tindrem d'evicció contra qualsevol petició o demanda, sota garantia de tots els nostres béns presents i futurs.

Testimonis: Pere Bauçà fill de Rafel qm, i Joan Pons fill de Francesc.

Notari: Antoni Morell, escrivà de la porció de la Seu de Girona.

Nota al dors: *Carta de venda de dues liures cens feta y firmada per mossèn Francesch Pons, prevere, fill de Jaume Pons de Sóller a Barthomeu Domenech, rector, y mossèn Thomas de Puigdorfil, administradors de la confrarie de les animes de purgatori de la dita vila per preu de XXV liures. Salari, 1 liura.*

AIS-249/10

Pergamí 305 x 213 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 21/03/1582

Pere Bernat, prevere de l'església de Sóller, induït per la pietat, per salvar la meva ànima i remissió dels meus pecats, en honor del sagrament de l'eucaristia i en devoció al cos de Crist, faig donació irrevocable entre vius al bací de mendicants de l'església de la vila de Sóller i a vós, Tomàs de Puigdorfil, prevere i procurador d'aquest benefici, per satisfer el bací de les ànimes del purgatori, dels quals solen pagar-se els emoluments de les distribucions que fan als preveres per dur la comunió a les cases dels malalts, 20 sous censals portats que em fa per Tots Sants l'heretat de dona Catalina Avi-

nyona, posseïda per Pere Oliver i per dona Joana Avinyona, sa muller; els quals posseesc per compra feta a Sebastià Verger i a sa muller Francisca i a sa filla Margalida, segons acta del notari present del 25/05/1578, juntament amb les pensions; les quals 20 sous vull que siguin per ajudar les porcions dels preveres qui proporcionen el cos de Nostre Senyor als malalts. Pere Oliver promet pagar el censal anualment al bací, talment com ho feia fins ara. Tomàs de Puigdorfila accepta la donació.

Testimonis: l'honor Antoni Soler i Pere Joan Vidal.

Notari: Antoni Morell.

Nota al dors: *Carta de vint sous censals donats al baci de las animas per m^o Pere Bernat prevera, que fa Pere Oliver. Salari, 1 lliura.*

AIS-249/11

Pergamí 268 x 252 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 07/08/1586

Bartomeu Canals “Pontiró” i sa muller Joana, habitants de Sóller, venem al venerable Tomàs de Puigdorfila, prevere, baciner i procurador del bací de les ànimes del purgatori de l'església de Sóller, de voluntat del Rd. Bartomeu Domènec, rector de la dita església, obtinguda llicència prèvia dels magnífics Procuradors reials de Mallorca subscripta de mà dels discrets Antoni Poquet i Domènec Alenyà, notaris seus, del 31/07/1586, dues lliures censals portades que ens fa Francesc Canals “Bleda” per un tros d'olivar situat en el terme de la Mota, on surt la font dita de l'Hort, confrontat tal com diu l'instrument d'establiment fet a la cúria de la baronia del Comte d'Empúries el 24/05/1586. Per 25 lliures reials de Mallorca comptants. En virtut del present títol vos transferim tots els nostres drets, veus, raons i accions reals i personals, útils, mixtes i directes sobre això que vos venem, que podreu exercir en judici o extra. Salvo el dret directe, domini alodial, llúisme, fadiga i escrivania pública a la baronia del Comte. I prometem tenir-vos evicció contra qualsevol demanda o petició, sota obligació de tots els nostres béns presents i futurs, renunciant a tots els nostres en contrari existents i a les franqueses de Mallorca pel que fa al present document.

Testimonis: venerable Gabriel Mayol, prevere, i el discret Joan Morell, notari.

No diu notari.

Nota al dors: *Rende de 2 liures cens firmade al Rd. Mossèn Thomas de Puigdorfila, prevere, del besí de les animas de purgatori firmat per Berthomeu Canals als Pontiro y Joanna se muller per preu de XXV liures.*

AIS-249/12

Pergamí 338 x 370 mm. Llatí i català. Bona conservació.

Sóller, 07/09/1591

Ignasi Gual, ferrer, i muller Joana, habitants al lloc de Fornalutx, del terme de la vila de Sóller, establiment en emfiteusi perpètua a l'honor Bartomeu Rotlan, fill de Salvador Rotlan, qm, de la possessió de la Bleda, un hort de la dita Joana, amb la seva tanda d'aigua, situat en el camí de la Mar, tingut sota alou i jurisdicció del comte d'Empúries, ara dels magnífics Jeroni de Sant Joan i Joanot Torrella, a mercè de llúisme, a 10 dies de fadiga i a delme acostumat. I, sota la dita jurisdicció, tingut a cens de tres lliures pagadores el 15 de març, que jo pagaré; i a Jaume Aixeló, donzell de Mallorca, a cens de 22 sous i 8 diners que pagarà Antoni Oliver, segons l'acte d'establiment fet a l'escrivania

de la Baronia el 04/03/15. El qual hort jo, dita Joana, el tinc com a hereva universal de Pere Mayol, mon pare, qm, segons testament fet en poder del notari Pere Mayol el 17/07/1581. I el dit mon pare el tenia per divisió de béns feta entre ell i Jaume Puig, sastre, en poder del notari present el 16/01/1572, com a successors dels béns de Bernat Prats, llur avi. Afronta d'una part amb l'hort de Francesc Miró; d'altra part, amb l'hort de Martí Morey; d'altra part amb la síquia dels horts; i de l'altra part amb el torrentó de la Roca Roja. El qual hort té passatge per l'hort de Francesc Morey; i, semblantment, el dit Miró hi té empriu i passatge d'aigua per regar la seva part. Per 7 lliures 12 sous censals portades dins la Ciutat per la verge Maria de Febrer, que les podreu quitar en voler al for del 8 %. D'aquestes, pagareu 3 lliures i 12 sous a Mateu Vicens, vidrier de la Ciutat, altres 2 lliures a Joan Mayol de Fornalutx i les altres dues ens les donareu a nosaltres. I pagareu el salari del present instrument. Més 10 dies de fadiga a nosaltres. Salvo dret, directe domini, lluïsmes, fadiga i escrivania pública de la Baronia. Més 20 lliures moneda de Mallorca d'entrada.

Testimonis: Mateu Costurer i Gabriel Massac.

No diu notari.

Nota al final: *Ha capbrevat lo molt Rd. Barthomeu Rullan, prevere y rector de dita vila de Sóller, als 4 7^{hrs} 1684, mitja hora de aigua.*

AIS-249/13

Pergamí 375 x 270 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 14/03/1592

Bartomeu Rotlan de l'Abeurador, sa muller Joana i son fill Antoni, conradors de Sóller, per pagar al bací de les ànimes del purgatori de l'església de Sant Bartomeu de Sóller 25 lliures degudes pel venerable Pere Osona, qm, prevere i baciner de les dites ànimes, vos venem a vós, venerable Tomàs de Puigdorfila, prevere i baciner, pagada prèviament l'amortització al Procurador reial el gener d'enguany, dues lliures censals portades a casa vostra, que pagarem per Sant Antoni de gener; amb peatge de cinc sous a cada saig, comissari o lector de lletres que envieu de la Ciutat a Sóller. Les carregam sobre una peça d'olivar dita Les Moncades, situada en el terme de les Moncades,. Confronta per una part amb olivar de Pere Oliver "Bafarut" dita Sa Llebrera, per altra part amb olivar de Pere Joan Alcover i amb olivar de Francesc Canals i amb olivar de Pere Castelló, i per altra part amb olivar de Joan Castanyer "Batac" i dels hereus de Baptista Pons i del discret Antoni Costurer; i, generalment, les imposam sobre tots els nostres béns presents i futurs. Per 25 lliures franques, moneda de Mallorca. Salvo el dret directe, domini alodial, lluïsmes, fadiga i escrivania pública a la baronia del Comte. I prometem tenir-vos evicció contra qualsevol demanda o petició, sota obligació de tots els nostres béns presents i futurs, renunciant a tots els nostres en contrari existents i a les franqueses de Mallorca pel que fa al present document.

Testimonis: Francesc Coll, i Pere Garau, traginer. Testimonis del fill Antoni Rotlan, qui firmà el 03/04, són Antoni Ferrà fill d'Antoni qm, i Pere Bernat "Gotzo".

No diu notari.

Nota al dors: *Compre feta per les animas de purgatori de 2 lliures cens de Bartomeu Rollan "Serdina". Salari, 1 lliura.*

AIS-249/14

Pergamí 296 x 283 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 11/07/1592

Pere Bernat "Taxó", conrador de Sóller, venc al venerable Tomàs de Puigdorfla, prevere, ara procurador del bací de les ànimes del purgatori, i a Antoni Frontera i Bartomeu Roger, preveres de Sóller, compradors en nom del Comú de preveres, tres lliures censals, portades al domicili del baciner dels aniversaris per Tots Sants, que impòs de nou generalment sobre tots els meus béns i especialment sobre el meu olivar anomenat Lo Alou, tingut sota alou que fou del comte d'Empúries i ara dels magnífics Jeroni de Sant Joan i Joan de Torrella, donzells, a deu dies de fadiga, a mercè de lluíisme i a delme acostumat. Afronta d'una part amb olivar de Gabriel Castanyer; d'altra part, amb garriga de Bartomeu Colom; d'altra, amb altre olivar de Gabriel Castanyer i amb garriga de la Coma. Per 37 lliures i 10 sous moneda de Mallorca. Salvo dret, domini directe, alou, lluíisme, fadiga i escrivania pública de la Baronia. I en satisfacció de les dites tres lliures, vos dono altres tres lliures censals portades que em fa Pere Osona de l'Alqueria del Comte per venda que li va fer Bartomeu Osona, qui les rebia per donació que li feu el dit Pere Osona amb acte del notari Pere Nassut.

Antoni Bernat, sastre, germà del venedor, lloa l'encarregament.

Testimonis: l'honor Joan Pisà i Pere Reial, teixidor.

No diu notari.

Nota al dors: *Venda de 3 lliures cens feta per Pera Bernat Texo al hoberer de les animes...*

AIS-249/15

Pergamí 327 x 224 mm. Llatí i català. Conservació regular.

Sóller, 13/05/1596

Joanot Arbona del Raig de Fornalutx, de la vila de Sóller, atenent que l'honor Bartomeu Mayol "Xorc" prometé de paraula celebrar una missa matinal cantada en veu alta a l'església de Fornalutx, desitjant dotar-la condecement, i obtinguda primer llicència de l'Il·lustre Procurador reial mitjançant pòlissa firmada per mà del Sr. Alfons Dusay, tresorer, i del Sr. Joan Onofre Reial del 05/08/1595, consign als honrats Joan Ripoll i Benet Mayol del Poador, administradors l'any present de l'església de Fornalutx, i als successors en el vostre ofici d'obers, 20 sous censals que em fa el 13/04 l'heretat de Bartomeu Mayol fill de Jaume Mayol del Raig de Fornalutx per compra que li he fet amb acta del notari infrascrit, pels quals haureu de celebrar cada any a l'església de Fornalutx el dia de Sant Bartomeu una missa alta cantada per l'ànima de l'honorat Bartomeu Mayol "Xorc" i dels seus, celebradora pel vicari de la dita església i pels altres preveres, si n'hi haurà, en remissió dels seus pecats i dels seus parents. I promet tenir-vos evicció contra qualsevol persona per qualsevol demanda o petició, obligant tots els meus béns presents i futurs.

Testimonis: Damià Ensenyat, major, i Damià son fill, de Sóller.

Notari: Pere Marquès, regent, per decret del Veguer de fora, les notes del notari de Sóller Pere Nassut, confecciona la carta present el 21/01/1605.

Nota al dors: *Nou girament de una lliura cens fa Barthomeu Mayol del Raig, que antes feya Barthomeu Mayol als Xorch per un ofici a la Iglesia de Fornaluig 1596.*

AIS-249/16

Pergamí 321x 424 mm, romput a l'angle superior dret. Llatí. Bona conservació.

Ciutat, dimecres, 19/05/1599

Antonina Eimerica, vídua de Mateu Eimeric, de Sóller, i Miquel, de 18 anys, fill comú i donatari de Joan Aymerich i de sa muller Antonina, segons acta del notari Joan Morell feta el mes de febrer del 1581, establím en emfiteusi perpètua a Benet Mir, fuster de Sóller, unes cases del difunt Mateu Aymerich situades a la vila de Sóller, en una travessia o carrer nou pròxim al torrent Major, tingudes sota la jurisdicció de l'Església sota alou i directe domini del bisbe i capítol de la Seu a 10 dies de fadiga i a mercè de lluïsmes, i a cens de dues lliures per Tots Sants; és a dir, una lliura al Comú de preveres de l'església parroquial, i l'altra a Damià Estada "Mico" de Sóller. Afronta d'una part amb el dit carrer; d'altra part amb l'hort de Bartomeu Deyà de Muleta; d'altra, amb les cases de Perot Oliver; i d'altra amb les cases de Joana Busquets. Les quals cases les capbreva el dit Joan Aymerich el 02/12/1563. Per dues lliures, moneda de Mallorca, que pagareu el 19 de maig de cada any, portades al nostre domicili o allà on vos direm de l'illa de Mallorca, que podreu quitar quan vulgueu a raó de cent sous per cada morabatí. Més 30 lliures d'entrada que, de voluntat nostra, heu donat a Pereta Bojosa Bernada, vídua, per resta de la restitució del dot de Catalina Aymerich, filla seva, que fou esposa de Montserrat Aymerich. Salvo el domini directe, alou, lluïsmes i fadiga a l'aloer. I prometem complir el present contracte sota pena de tots els nostres béns presents i futurs. I jo, dit Miquel, per ser menor d'edat, juro per Déu amb les mans posades sobre els Evangelis.

Testimonis: Antoni Morell de Sóller i Andreu Llaneras, esparter de Ciutat, en presència dels quals firmà el dit Miquel. Testimonis de la signatura d'Antonina, qui firmà el dia 23, foren l'honor Salvador Costurer i Antoni Canals fuster.

Notari: Joan Morell de Sóller.

Nota al dors: ... ab cases fet y firmat per Antonina Aymerica ... Aymerich son fill a mestre Benet Mir fuster... carrech de dues lliures y entrada XXX lliures". "Son unas cases en lo carrer den Salavert.

AIS-249/17

Pergamí 350 x 533 mm. Llatí. Bona conservació.

Lloc de Fornalutx, 07/07/1602

Pere Antoni Reus, mercader de Mallorca, tenint una possessió en el lloc de Fornalutx, per complir certa disposició llegada per dona Elisabet Reus, ma mare, en el seu testament rebut en poder del discret Rafel Baró, notari, l'any 1599, prèvia amortització de l'esmentat llegat per part del rei per escriptura feta per mà del discret Miquel Desi, un dels escrivans de la Procuració reial de Mallorca i firmada pel magnífic Antoni Estada, tresorer de la dita Procuració, el 22/07/1600, venc a l'honor Bartomeu Mayol, fill de l'honor Perot Mayol, i a Joan Borràs, obrers de l'església de Fornalutx, i als vostres successors, en presència del Rd. Antoni Colom, prevere i vicari de l'església de Fornalutx, 12 sous censals emfiteútics, que són la caritat d'una missa cantada llegada per la dita dona Elisabet, portats per la festa de Santa Elisabet a qualsevol lloc de la present Illa, amb peatge de 5 sous diaris per al saig, capdeguaita o lector de lletres que envieu contra mi cada dia que trigaré en fer el pagament, que imposito sobre un alou del magnífic Bartomeu Bauçà que té sobre una part de la seva possessió; i, generalment, sobre tots els meus béns mobles i immobles presents i futurs. I són per a complir l'obra de la dita dona Elisabet, mare meva, qui mitjançant el predit testament llegà

en el dit dia celebrar aquella missa cantada. Oblic especialment un olivar meu situat en el terme de Fornalutx, tingut sota alou de les monges de Jonqueres. No diu el preu de venda

Testimonis: honor Joan Vicens, fill de Joanot, i Joan Colom “Calobra”.

Notari: Guillem Muntaner de Sóller.

Nota al dors: *Vende y nou encarregament de 12 sous cens fet per mossèn Pere Reus per adimplir certa obre pia als hobres de Forneluig, 1 lliura.*

AIS-249/18

Pergamí 325 x 143 mm. Llatí. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, dimecres 13/07/1605

Damià Estada, conrador de Sóller, fill i donatari universal de tots els béns de l'honor Damià Estada de la Casa Nova segons acta de donació del discret notari Pere Mayol, qm, reconec haver rebut de vós, venerable Benet Mir, serrador de llenya, d'una part 12 lliures 10 sous franques, moneda de Mallorca, per la propietat i quitació de 20 sous censals que em feu cada any per unes cases situades dins la vila de Sóller, prop del carrer Nou, tingudes sota alou i directe domini del Bisbe i Capítol de la Seu de Mallorca a mercè de lluïisme, comprades per vós a la dona Morella, vídua, de la vila de Sóller, amb càrrec del dit cens, segons acta de la cúria present; i, per altra part, m'heu satisfet tot el cens degut i la rata fins el dia d'avui. Per tant, amb el present instrument vos faig definició de dita quantitat. I promet tenir per bona la present quitació ara i per qualsevol temps, sota garantia de tots els meus béns presents i futurs.

Testimonis: honor Miquel Soler i Antoni Morlà *bibliopola* de Mallorca.

No diu notari.

AIS-249/19

Pergamí 275 x 337 mm. Llatí. Molt males condicions de conservació, pràcticament il·legible.

Ciutat de Mallorca, 13/01/1640

Catalina Morell, vídua, venc al mfc. Joan Bauçà dues lliures censals que em fan els hereus de Bartomeu Osona, per 25 lliures.

Testimonis: Llorenç Bauçà de l'Alqueria Blanca i Jaume Borràs de Passatemp, de Santa Maria.

Notari: Pere Gelabert Tries.

AIS-249/20

Pergamí 357 x 270 mm, retallat als angles inferiors. Llatí. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, 18/09/1671

Jaume Canals, capità del castell de Bellver, establesc en emfiteusi perpètua al Rd. Bartomeu Rotlan, prevere i rector de l'església parroquial de Sóller, un camp situat en el terme de la dita vila, prop del pont de Binibassí, que abans fou de Mateu Mayol i Margarita Mayol i Puigderros, tingut sota alou, directe domini i jurisdicció del Rd. Ardiaca major de la Seu de Barcelona a mercè de lluïisme i a presentació de fadiga a 30 dies. Tingut a cens de 6 lliures 14 sous 6 diners pagadors

el 10/11 al Procurador reial que, en cas de ser ja quitades, les me fareu i donareu a mi, les quals podreu quitar a raó del 8 %. Afronta d'una part amb el camí públic pel qual se va a Binibassí, camí enmig; d'altra part, amb camp de Jaume Sampol; d'altra, amb camp dels hereus de Joan Pons; i, d'altra, amb camp de Joan Bauçà. El tinc per venda que em feu l'honor Miquel Canals, germà meu de Sóller, com consta per instrument del notari Gabriel Vaquer del 13/12/1658; i dit Miquel el tenia per compra que feu a l'escrivania del Reial Patrimoni segons acte del dit notari Gabriel Vaquer fet el 10/11/1656. Per 73 lliures 5 sous i 6 diners censals, portats a la meua habitació de l'Illa tal dia com avui, amb peatge de 5 sous diaris per cada dia que demori la paga. Podreu quitar en voler 41 lliures 5 sous i 6 diners a raó del 8 %, en una o vàries quitacions. Les altres 32 lliures les podreu quitar al for del 4,5 %, en una única partida. Més 10 dies de fadiga. Salvo dret, domini alodial, lluisme, fadiga i escrivania pública a l'aloer. Més 1.000 lliures moneda de Mallorca d'entrada.

Testimonis: Josep Pisà, pare de Sóller, i el Rd. Josep Rotlan, prevere i beneficiat a la parroquial de Sóller, personalment presents a la Ciutat. Testimonis de la firma i acceptació del dit Rd. Bartomeu Rotlan foren el predit Josep Rotlan i Jaume Pisà, pare, i Salvador Canals, notari de Sóller.

Notari: Onofre Vila, notari.

Nota al dors: Stabliment de un camp prop al pont de Binibassí en la vila de Sóller, fet y firmat per lo capità Jaume Canals en favor del molt Rd. Barthomeu Rullan, prevere y rector de la sglesia parrochial de dita vila ab carrech de 73 lliures 5 sous 6 diners (...) de que lo salari per la adquisició (...), 7 lliures 10 sous.

AIS-249/21

Pergamí 298 x 638 mm. Llatí. Bona conservació.

Sóller, 30/10/1673

Coloma Costurer y Garriga, vídua del magnífic Jaume Costurer, cavaller militar de la Ciutat, curadora dels béns i heretat de mon marit, difunt intestat, anomenada per decret de Sa Il·lustríssima i continuat a la Reial Audiència el 15/09/1667; i Magdalena Costurer, donzella, establiment en emfiteusi perpètua a Pere Antoni Coll, pare, fill de Pere, de Sóller un tros de camp de pertinences del camp dit Camp d'en Font, juntament amb mitja hora d'aigua setmanal de la font de l'Alqueria del Comte, amb passatge d'aigua pels trossos dels altres establerts, situat a la vila de Sóller, tingut sota alou i jurisdicció de la baronia del Comte a mercè de lluisme i presentació de 10 dies de fadiga, franc de cens. Afronta d'una part amb el camí de la Figuera; d'altra part amb el tros de camp d'Antoni Ferrer, teixidor de lli; d'altra part amb el tros de camp de Bartomeu Marquès, que els hem establert a ambdós; i, d'altra part, amb la part nostra romanent. Jo, dita Magdalena Costurer, tinc tot aquest camp com a hereva universal, juntament amb el dit magnífic Jaume Costurer, germà meu, de l'Il·lustre i Reverend Guillem Costurer, prevere i precentor de la Seu, germà i cunyat nostre respectiu, segons testament fet en poder d'Onofre Sunyer, notari, el 13/09/1663. I el dit Guillem Costurer tenia dit camp com a hereu universal d'Antoni Costurer, son pare, segons testament en poder del notari Pere Joan Oliver del 08/09/1630. I el dit Antoni el tenia com a hereu universal de Jaume Costurer, notari, son pare, difunt intestat, en virtut de donació feta a son favor de la meitat de tots els seus béns segons acta del notari Antoni Morell del 04/03/1588. I el dit Jaume Costurer el tenia en virtut dels títols anotats en el capbreu fet per ell a la cúria de la baronia del Comte d'Empúries de Sóller el 12/11/1574. Per 8 lliures censals el dia de la concepció de la Verge Maria, portades a l'habitació de la dita Coloma, o allà on voldrà de l'illa de Mallorca, que el comprador podrà quitar en dues parts iguals a raó del 8 %. Més 5 sous reials de Mallorca d'entrada i 10 dies de fadiga. Salvo dret, directe, alodial domini i fadiga a l'aloer i escrivania pública de

la baronia a Sóller. I prometem defensar-vos contra qualssevol persones i tenir-vos evicció de tot dany, despeses i interessos, per la qual cosa obliguem tots els nostres béns presents i futurs. I el comprador promet conrear el camp i pagar el cens, sota pena de tots els seus béns.

Testimonis: Pere Pisà, paraire, i Jaume Serra, tots de Sóller, presents a Ciutat. Testimonis d'Antoni Costurer, que signà el 13/12/1673, són el Rd. Joan Bunyola, prevere beneficiat a la Seu, i Gabriel Salom de Binissalem, habitant a la Ciutat.

No diu notari.

Nota al dors: *Stabliment de un tros de camp de pertinenties del Camp den Font, firmat per la Sra. Coloma Custurer y altres en favor de Pere Juan Coll, de la vila de Sóller, ab carrech de 8 lliures cens preservatiu y entrada de sinch sous. Per part de dit Coll, salari, 1 lliura X sous.*

AIS-249/22

Pergamí 300 x 382 mm. Llatí i català. Conservació regular: romput als laterals superiors, i alguns forats que no impedeixen la lectura.

Sóller, 29/04/1675

Miquel Pisà, picapedrer de Sóller, cedesc a vós, Bartomeu Rotlan, prevere i rector de Sant Bartomeu, i als obrers de l'església del lloc de Fornalutx, procedents de la quitació feta pels administradors de l'heretat de la senyora dona Maria Mut i Costurer el dia 28 de maig en poder del notari Jaume Antoni Fillol, 6 lliures i 10 sous censals portades a la vostra habitació o allà on m'indicareu dins l'illa de Mallorca el dia de Sant Cristòfol (10/07), amb cinc sous de peatge al saig cada cop que les hauré de reclamar, que em fa Pere Colom "Calobra" fill de Pere; i són de número d'aquelles 9 lliures cens que em fa per un camp anomenat Lo Rafal, situat en el terme de la vila de Sóller, prop de l'Abeurada, tingut sota alou de la cavalleria de Sala a resta de lluïsmes. Posseeixen el delme i la fadiga els hereus d'Antoni Nunis de Sant Joan, senyors de la Baronia que fou del comte d'Empúries, mentre que el lluïsmes és de Nicolau Cotoner i Sala. Tinc les dites 6 lliures i 10 sous com a successor de dona Francina Pisana i Arbona, àvia meva difunta intestada; la qual les tingué per venda que li feren l'honor Joan Arbona "Bascós" i sa muller Catalina, segons acte del notari Joan Morell el 19/03/1607; i la dita Catalina Arbona les tingué per transacció feta entre ella i Pere Ripoll i altres i entre Guillem Costurer en poder del discret Guillem Muntaner, notari, el 22/07/1602; i els dits cònjuges Arbona consignaren les pensions del dit censal a la dita Francina Pisana, vídua, i a Miquel Pisà, germana i nebot seus respectivament, contra Antoni Vicens. Ara fa el cens l'honor Pere Colom "Calobra" fill de Pere, qui adquirí el dit camp al dit Antoni Vicens, paraire, mitjançant acte fet en poder de la baronia, i ho denuncià en el llibre de descàrrecs de la vila de Sóller del 1663. Per 81 lliures 5 sous.

Testimonis: l'honor Ramon Ballester del Port i Jaume Vidal "Negre".

Notari: Salvador Canals.

Nota al dors: *Acte de 6 lliures 10 sous den Miquel Piza sobre un ort o camp dit Lo Rephal prop la Abeurada, de la cavallaria de Sale; lo dit ort lo compra Pera Colom Calobra en lo cadastre denuncia fer las sobreditas 6 lliures 10 sous de nùm. de 9 lliures dia 29 Abril 1665.*

AIS-249/23

Pergamí 313 x 437 mm, retallat a l'angle inferior dret. Llatí. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, 13/03/1676.

Joan Pons de Sóller, fill de Jaume Pons, qm, atenent que el dit Jaume, en son últim testament fet en poder del notari Joan Masroig el 27/10/1652, anomenà hereu universal Joan Baptista son fill, substituïnt-lo pels altres fills Sebastià i Josep d'un a l'altre en cas de morir en edat pupil·lar, cosa que succeí, i en darrer terme ordenà que la seva heretat fos venuda per celebrar misses, encara que deixà usufructuària sa muller Florentina; la qual heretat consisteix en alguns immobles de terra i olivars, segons l'inventari fet en poder del notari Masroig per la dita Florentina el 12/11/1652. En conseqüència, suplica que sigui nomenada alguna persona idònia com a curadora i procuradora de la dita heretat, amb poder suficient per vendre i alienar-ne els béns. Per tant, jo, Macià Oliver, prevere i jutge provisor de les Causes Pies del regne de Mallorca, elegit per l'il·lustre i reverend bisbe don Bernat Cotoner per decret del dia 28/09/1665, vista la documentació pertinent, nomeno curador de l'heretat el Rd. Jaume Oliver, prevere beneficiat a Sant Bartomeu de Sóller. L'elegit promet comportar-se fidelment i donar compte de l'administració. Tot seguit, el curador i Joan Arbona, fill de Joan, de Fornalutx, creditor dels béns de la dita heretat, venen al Rd. Bartomeu Rotlan, prevere i rector de Sóller, un tros de camp amb el dret de regar situat en el terme de la dita vila, en el lloc de les Moncades, tingut sota alou, directe domini i jurisdicció de l'Ardiaca major de Barcelona a mercè de lluïsmes, a 10 dies de fadiga, i a delme de tots esplets, franc de cens. Afronta d'una part amb el camí per qual se va de la vila a la mar; d'altra part, amb la possessió del comprador; d'altra, amb terres de Guillem Muntaner, notari, ara de Pere Francesc Vicens; i, d'altra, amb terres dels hereus de Lluís Coll, notari. El qual Joan Pons el capbreva a l'escrivania de l'Ardiaca el 07/6/1638, i el posseïa per venda que li feu l'honor Pere Mallol, fill de Pere, de Sóller, segons instrument del notari Antoni Domènech del 14/10/1613. Per 190 lliures de Mallorca comptants. Salvo dret directe, alodial, domini, lluïsmes, fadiga i escrivania pública del dit Ardiaca.

Testimonis: Joan Arbona, notari de Sóller, i Jaume Mora, estudiant de Porreres, ara habitant a la Ciutat.

No diu notari.

AIS-249/24

Pergamí 417 x 397 mm. Llatí i català. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, 23/07/1683

A instància del magnífic Josep Bassa, procurador de l'ardiac de Barcelona, i altres creditors, és posada a subhasta una peça de terra anomenada Les Marjades, de l'heretat de Guillem Muntaner, notari de Sóller, que ara és de Tomasa Soler Muntaner, filla del dit Muntaner i esposa de mossèn Roc Soler, notari. Format l'albarà de subhasta, fou posat en mà del corredor de la cúria de l'ardiac, Joan Carbonell, perquè faci la preiconització acostumada. La peça de terra està situada en el terme de la vila de Sóller, sota la jurisdicció de l'ardiac de Barcelona, a mercè de lluïsmes, fadiga a deu dies, i terç delme de tots els fruits, obligada a la prestació de tres lliures censals al Comú de preveres de Sant Bartomeu. Afronta d'una part amb el camí públic que va a la Figuera; d'altra part, amb un altre camí que va a les Moncades; d'altra, amb l'olivar de Josep Arbona "Carol"; i, d'altra amb el camp dels hereus de Jaume Sampol, i amb l'hort dels hereus de Joan Pons. Té dret a una tanda d'aigua per regar, que és la sisena part que abans era de Guillem Muntaner, notari, qm. La

qual peça de terra se ven a instància del Rd. Jaume Rotlan, prevere procurador del dit Comú de preveres, per les pensions degudes al dit Comú; i d'altres creditors. I el dia 26/01/1677 el magnífic Joseph Bassa, Dr. en ambdós drets, jutge major de la porció y jurisdicció de l'Ardiaca major de la Seu de Barcelona, mana lliurar la dita peça de terra al molt Rd. Bartomeu Rotlan, prevere i rector de vila de Sóller, per 164 lliures moneda de Mallorca,. I perquè el dit Rector no hi fou present, prengué per ell la vara Juan Carbonell, corredor, en la forma acostumada. El 29/01/1677 el Rd. Bartomeu Rotlan accepta la venda i promet dipositar el preu en poder del Dipositari Reial, i pagar el lluïsm. Testimonis: Josep Pisà, paraire, i Jaume Pons "Pati", i el discret Salvador Canals, notari de Sóller, qui rebé la firma del rector en nom d'Onofre Vila, notari i escrivà de la cúria de la subhastació, a qui haurà de ser donat el preu de la venda per ser distribuït entre els creditors. Tot seguit, el jutge major de l'Ardiaca lliura l'acta al comprador.

Testimonis: Cosme Orell, paraire de llana i tintorer, i el discret Pere Mesquida, escrivà. El 29/01/1677, el dit Bartomeu Rotlan, prevere i rector, accepta el lliurament en presència dels testimonis Josep Pisà, paraire, i Jaume Pons als Pati, i dit Salvador Canals, notari, en nom d'Onofre Vila, escrivent de la dita cúria.

No diu notari.

Nota al dors: Venda feta per la Cort de una pessa de terra dita las Marjadas, juntament ab son dret de aigua, que hera de la heretat de Guillem Muntaner, notari de la vila de Sóller, a favor del Rd. Barthomeu Rullan, prevere y rector de dita vila, per preu de 164 lliures.

AIS-249/25

Pergamí 285 x 333 mm. Llatí i català. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, 23/07/1683

A instància del discret Procurador Fiscal Patrimonial, de part de l'il·lustre i egregi senyor don Ramon Burgues Safortesa, procurador del Patrimoni reial de Mallorca, fou citat Andreu Arbona "Rua" de Sóller perquè dins un cert temps pagàs certa quantitat deguda a l' instant o bé assignàs a subhastar i vendre qualche immoble perquè, en cas contrari, l'assignarà el dit Procurador reial. Com que no ho ha fet, el Procurador reial assigna a subhastar un olivar, camí enmig, anomenat Lo Clot d'en Xorc, i mana a Melcior Alemany, corredor del Real patrimoni, que per espai de 30 dies encanti l'olivar pels llocs acostumats i, tot seguit, el lliuri al més donant. Confronta l'olivar, per una part amb la possessió de Binibassí de Miquel Nadal Fuster, donzell; d'altra part, amb olivar de la muller de Marc Vallès; d'altra, amb camp d'en Puigderrós. És tingut en alou del rei, a sisè de lluïsm, franc de cens. El 23/07/1683 fou lliurat al Rd. Bartomeu Rotlan, prevere i rector de l'església parroquial de Sóller, prenent la vara per ell lo dit Melcior Alemany, corredor susdit, per preu de 401 lliures. Seguidament, el Procurador reial li atorga la carta de venda.

Testimonis: els discrets Rafel Miralles i Domènec Carrió, escrivans del Reial Patrimoni.

No diu notari.

Nota al dors: Venda per la Cort de hun olivar de Andreu Arbona als Rua a instància del Procurador Real a favor del Rd. Dr. Barthomeu Rullan, prevere y rector de la vila de Sóller, per preu de 401 lliures. Salari, 4 lliures. Clot den Xorch, franch de cens.

AIS-249/26

Pergamí 350 x 273 mm. Llatí. Bona conservació.

Ciutat de Mallorca, 13/11/1683

Jaume Colom “Mussol” i Joana Ensenyat, cònjuges, i els fills Joan i Jaume, de la vila de Sóller, venem perpètuament al Rd. Bartomeu Rotlan, prevere i rector de l'església parroquial de Sóller, comprant com a persona laica i secular de béns patrimonials propis seus extra eclesiàstics, una peça d'olivar situada en el terme de la vila de Sóller, dit Can Florit, tinguda sota alou reial de porció que fou de Gastó de Bearn, a mercè de lluïsmes, tinguda a cens de 6 lliures el 25/03 als hereus de Bartomeu Pisà d'Alaró, que vós pagareu; i a cens de 8 lliures el 22/03 a Magdalena Arbona vídua de Joan Arbona i altres, que foren quitades per mi, Jaume Colom, per acte de l'escrivania reial el 10/03/1670. Afronta d'una part amb olivar de Jordi Ballester, abans dels hereus de Bartomeu Mir; d'altra part amb olivar de Mateu Reus; d'altra amb olivar de Bartomeu Reynés; d'altra amb olivar vostre, dit comprador, abans de Magdalena Arbona; i d'altra amb olivar romanent meu, del dit venedor. Jo, dit Jaume Colom “Mussol”, vaig obtenir l'olivar íntegre per establiment que em feu la dita Magdalena Arbona i altres, amb càrrega de les dites 8 lliures cens segons instrument continuat a l'escrivania reial el 22/03/1666. Per 125 lliures franques, moneda de Mallorca. Salvo dret alodial, domini, lluïsmes, fadiga i escrivania pública al rei. I prometem tenir-vos evicció contra qualsevol demanda o petició, sota obligació de tots els nostres béns presents i futurs, renunciant a tots els nostres en contrari existents i a les franqueses de Mallorca pel que fa al present document.

Testimonis de la firma de Jaume Colom foren Josep Bonnín, escrivà, i Josep Pisà “Perús” de Sóller. Testimonis de la firma del fill Jaume, qui firmà el dia 14, Antoni Joan Oliver fill de Pere Jordi, i Francesc Magraner fill de Gabriel. Testimonis de la firma de Joan, qui firmà el mateix dia 14, foren Antoni Joan Oliver, fill de Pere Jordi, i Francesc Magraner, fill de Gabriel. Testimonis de Joan Colom, qui firmà el mateix dia, foren Antoni Pons ferrer, fill de Jaume, i Gabriel Sampol “Quiet”, fill de Gabriel. Testimonis de la firma de Joana Ensenyat, qui firmà dia 16, foren Pere Joan Bernat “Gordo” i Joan Alcover “Mighome”.

No diu notari.

Nota al dors: Venda de una pessa de olivar firmade per Jaume Colom als Mussol y altres en favor del Rd. Barthomeu Rullan, prevere y rector de Sóller per preu de 125 liures franques. Salari, 2 L. 10 s. Sóller. Can Florit. Lo Rd. Barthomeu Rullan, prevere y rector de Sóller a 13 novembre 1683.

AIS-249/27

Pergamí 383 x 128 mm. Llatí. Conservació regular.

Roma, 23/07/1741. Primer any del pontificat de Benet XIV.

Innocentius PP. XII.

Atenent que per tal d'obtenir la salvació eterna solem proveir diversos llocs d'indulgències espirituals, on els fidels difunts, gràcies als mèrits de Jesucrist i dels Sants, puguin aconseguir ajudes per redimir les penes del purgatori; i volent que a l'església parroquial de la vila de Sóller, diòcesi de Mallorca, on no hi ha cap altar privilegiat, no obstant que hi hagi un altar de les ànimes del purgatori, concedim especialment que si es celebren diàriament al manco catorze misses en la dita església, per misericòrdia de Déu i dels apòstols Sant Pere i Sant Pau cada cop que un capellà digui missa de difunts en intenció per l'ànima de qualsevol difunt el dia de la commemoració i els següents, tant el difunt com els qui hauran donat caritat conjunta obtindran indulgència que els permetrà alliberar-se de les penes del purgatori.

